

SANATTA IRKÇILIK ELEŞTİRİLERİ (2001-2021): VİYANA WELTMUSEUM
RE: PRESENT UNLEARNING RACISM SERGİSİ

Serhan KARANFİL

Eskişehir 2024

SANATTA IRKÇILIK ELEŞTİRİLERİ (2001-2021): VİYANA WELTMUSEUM

RE: PRESENT UNLEARNING RACISM SERGİSİ

Serhan KARANFİL

DOKTORA TEZİ

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Haziran 2024

Bu tez çalışması BAP Komisyonunca kabul edilen 2110E194 no'lu proje kapsamında desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Serhan KARANFİL'in "Sanatta Irkçılık Eleştirileri (2001-2021): Viyana Weltmuseum *Re: Present Unlearning Racism* Sergisi" başlıklı tezi 28/06/2024 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği"nin ilgili maddeleri uyarınca, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalında, Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERTUĞRUL
Üye : Doç. Dr. İrfan DÖNMEZ
Üye : Prof. Dr. Suzan Duygu ERİŞTİ
Üye : Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çağlayan ÖZKURT

Prof. Dr Saime ÖNCE
Anadolu Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

SANATTA IRKÇILIK ELEŞTİRİLERİ (2001-2021): VİYANA WELTMUSEUM

RE: PRESENT UNLEARNING RACISM SERGİSİ

Serhan KARANFİL

Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Haziran 2024

Danışman: Doç. Dr. Nurdan Küçükhasaköylü

Bu çalışma, sanatta ırkçılık eleştirileri kapsamında, 08 Ağustos 2021 ve 01 Mart 2002 tarihleri arasında düzenlenen Viyana Weltmuseum *Re: Present Unlearning Racism* sergisine odaklanmaktadır. Özellikle 2001 ve 2021 yılları arasındaki gelişmeler içinde ele alınan söz konusu sergi odağında, sanatta ırkçılık eleştirilerinin yapıldığı sanat yapıtları çok yönlü olarak, tarihsel bir perspektif içinde incelenmiştir. Başlangıç noktası olarak ise 11 Eylül 2001 terör saldırısı referans alınmıştır. Bu tarih, yalnızca küresel politikayı yeniden şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda ırkçılık ve ayrımcılık konularının ön plana çıktığı önemli bir dönemin başlangıcıdır. Burada; dönemin ve sergideki yapıtların iyi anlaşılabilmesi için öncelikle ırkçılık kavramı ele alınmış, 2001 öncesi Avrupa ve Amerika üzerinden ırkçılık tarihine genel olarak bakılmış, sanatta ırkçılık üzerine yapılan çalışmalar incelenmiştir. 2001-2021 gelişmeleri paralelinde ise sanat ve ırkçılık arasında bağlantılar kurulmasını olanak sağlayacak unsurlar öne çıkarılmış, ırkçılığa karşı yapıtlarıyla öne çıkan bazı sanatçılar ele alınmıştır. Tüm bu tarihsel perspektif içinde *Re: Present Unlearning Racism* sergisi ayrıntılı olarak değerlendirilmiş, sergide yer alan on iki sanatçı ve yapıtları değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: 21. yüzyıl, sanat, ırkçılık, sergi, Weltmuseum.

ABSTRACT

CRITICISMS OF RACISM IN ART (2001-2021): THE WELTMUSEUM WIEN *RE: PRESENT UNLEARNING RACISM* EXHIBITION

Serhan KARANFİL

Department of Art History

Anadolu University, Postgraduate Education Institute, June 2024

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ

This study focuses on the exhibition *Re: Present Unlearning Racism* at the Weltmuseum Vienna between August 8, 2021, and March 1, 2022, within the frame of critiques of racism in art. In the focus of the exhibition in question, which is addressed especially in the developments between 2001 and 2021, artworks that criticize racism in art are examined from a multi-faceted, historical perspective. As a starting point, the September 11, 2001, terrorist attack is taken as a reference point. This date not only reshaped global politics but also marked the beginning of an important period in which issues of racism and discrimination came to the fore. Here, to better understand the period and the artworks in the exhibition, the concept of racism is first discussed, the history of racism in Europe and America before 2001 is reviewed in general, and studies on racism in art are examined. In parallel with the developments of 2001–2021, the elements enabling the establishment of connections between art and racism are highlighted, and some artists who stand out with their works against racism are discussed. Within this historical perspective, the *Re: Present Unlearning Racism* exhibition was evaluated in detail, and twelve artists and their works were discussed.

Key Words: 21st century, art, racism, exhibition, Weltmuseum.

ÖNSÖZ

Bu tezin ortaya çıkmasında, başından sonuna kadar bana destek veren, önerileriyle çalışmama ışık tutan danışman hocam Doç. Dr. Nurdan KÜÇÜKHASKÖYLÜ'ye ne kadar teşekkür etsem azdır. Erasmus programı kapsamında yurtdışına gitmem için beni motive etmesi araştırmamın şekillenmesinde önemli olmuştur. Avusturya'da geçirdiğim süre zarfında yaptığım literatür taramaları, arşiv ve müze çalışmaları tezin sınırlarını belirlememde etkili olmuştur. İkinci kez Avusturya'da bulunduğum zamanda ise hem yaptığım staj hem de Go Styria bursu kapsamında yaptığım incelemelerde kendisinin yönlendirmeleri sayesinde gerekli verileri değerlendirebildim ve çalışmamı tamamlayabildim. Kendisine çok teşekkür ederim, umarım onun gibi her anlamda iyi bir akademisyen olabilirim.

Tez izleme komitemde bulunan ve değerli öneriyle beni yönlendiren Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ERTUĞRUL hocamın lisans eğitimimden doktora eğitimime kadar sunduğu bilgileri, yönlendirmeleri benim için hep kıymetli olmuştur, kendisine çok teşekkür ederim. Tez izleme komitemde yer alan, sürekli kapısını çaldığım, değerli fikirleriyle çalışmaya katkı sağlayan hocam Doç. Dr. İrfan DÖNMEZ'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez komitemde yer alan ve sundukları fikirlerle çalışmaya katkı sağlayan Prof. Dr. Suzan Duygu ERİŞTİ ve Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Çağlayan ÖZKURT hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Kendilerini tanıma fırsatı bulduğum için kendimi şanslı hissediyorum.

Erasmus dönemimde ve sonrasında Go Styria bursu kapsamında gittiğim University of Graz'da bana rahat bir çalışma ortamı sağlayan uluslararası ilişkiler sorumlusu Christa GRASSAUER'e çok teşekkür ederim. Go Styria bursunu almamda etkili olan Prof. Dr. Gabriele KOINER'e çok teşekkür ederim. Derslerine katılmaktan zevk aldığım Prof. Dr. Sabina FLACH'a tez için verdiği öneriler için çok teşekkür ederim. Go Styria bursu kapsamında araştırmalarım için gerekli yönlendirmeleri sağlayan burs danışmanım Dr. Ursula WINKLER'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Staj kapsamında gittiğim Viyana Kultur und Kunstverein Fabrikraum Gallery'de bana olanaklar sunan Sayın Güneş DOĞAN'a ve Dr. Deniz GÜVENSOY'a çok teşekkür ederim. Tez için yurtdışında bulunduğum sürede, Avrupa'da yaptığım ziyaretlerde bana eşlik eden ve özellikle İspanya'da beni misafir ederek kaynaklara ulaşmamı sağlayan doktora öğrencisi Younes NAMVAR'a çok teşekkür ederim.

Çalışmada sıklıkla beni motive eden ve her daim yanımda olan doktora öğrencisi Başar PAZI, iyi ki varsın ve paylaştığın bilgilerin için çok teşekkür ederim. Yine bu çalışmanın

ıkmasında etkili olan sevgili dostlarım Sanat Tarihi Mutlu Ziya ETİNBAYIR, Niğmet KUL ve Ahmet ATEŞ'e teşekkür ederim. Son olarak her zaman yanımda olan aileme teşekkür ederim. Ve en kıymetlim Annem sana neler yazsam azdır, minnettarım...

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmamın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Serhan KARANFİL

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BAŞLIK.....	i
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
1. GİRİŞ.....	1
2. IRKÇILIĞA BİR BAKIŞ	9
2.1. Biyolojik Irkçılık.....	13
2.2. Yeni (Kültürel) Irkçılık.....	16
2.2.1. Din ve ırkçılık.....	17
2.3. Göçmenlik ve ırkçılık ilişkisi	26
3. 11 EYLÜL 2001 ÖNCESİ VE SONRASINDA IRKÇILIK OLGUSU	30
3.1. 11 Eylül 2001 Öncesi Irkçılık	31
3.1.1. Amerika’da ırkçılık	33
3.1.2. Avrupa’da ırkçılık	37
3.2. 11 Eylül Terör Olayları ve Sonrasında Irkçılık.....	46
3.2.1. Amerika’da ırkçılık	50
3.2.2. Avrupa’da ırkçılık	52
4. SANATTA IRKÇILIK ÜZERİNE: DEĞİŞEN DİNAMİKLERE GENEL BİR BAKIŞ (2001-2021)	60

4.1. ABD’de 2001 Sonrası Sanatta Irkçılık	64
4.2. Avrupa’da 2001 Sonrası Sanatta Irkçılık	82
5. SANATIN GÜCÜ: IRKÇILIĞA KARŞI ÖRNEKLER (2001-2021).....	98
5.1. ABD’de Irkçılık Karşıtı Eser Veren Sanatçılar.....	99
5.1.1. Keryy James Marshall	100
5.1.2. Glenn Ligon.....	105
5.1.3. Kara Walker.....	110
5.2. Avrupa’da Irkçılık Karşıtı Eser Veren Sanatçılar.....	114
5.2.1. Barbara Walker	115
5.2.2. Ai Weiwei.....	121
5.2.3. Yinka Shonibare	125
5.3. Ölümle Sonrası Irkçılığa Karşı Sanat Hareketleri.....	127
5.3.1. Aylan Kurdi Olayı	129
5.3.2. George Floyd Olayı.....	134
5.3.3. Black Lives Matter Olayı	141
6. WELTMUSEUM: <i>RE: PRESENT UNLEARNING RACISM</i> SERGİSİ	147
6.1. Weltmuseum Üzerine	147
6.2. Serginin Düzenlenmesi ve Hazırlık Süreci	150
6.3. Sergide Yer Alan Sanatçılar	152
6.3.1. Rossel Chaslie.....	153
6.3.2. Ricardo Hackl	164
6.3.4. Samira Saidi	176
6.3.5. Mahir Jahmal.....	179
6.3.6. WiseTwo	182
6.3.7. Stinkfish	185
6.3.8. Theic Licuado.....	188
6.3.9. Ju Mu Monster.....	190

6.3.10 Olivier Hölzl	193
6.3.11. Kids of the Diaspora	195
6.3.12. Jaskaran Anand	197
7. DEĞERLENDİRME	199
8. SONUÇ.....	228
KAYNAKÇA	230
ÖZGEÇMİŞ	

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1: Güzel Aryan kadını ve Yahudi.....	19
Görsel 2: Öldürülen Yahudiler'in İsimlerinin Yazıldığı Metaller	20
Görsel 3: R.K. Silk, We owe Arabs Nothing	23
Görsel 4: Bir Çocuk Menüsü Fiyatına İki Çocuk Menüsü.....	27
Görsel 5: Avrupa'nın Hristiyan olduğunun Kanıtı.....	28
Görsel 6: Aylan Bebek Kıyıya Vurmuş Ölü Bedeni	29
Görsel 7: Almaya Giessen'deki Yahudi Mezarlığı	42
Görsel 8: Frankfurt am Main/Rat-Beil-Street'teki Yahudi Mezarlığı.....	43
Görsel 9: Green Book Film Afişi	69
Görsel 10: The Negro Motorist Green Book'un Kapağı (1940 baskısı).....	70
Görsel 11: Charles Chaisson, Bağnazlık Part I	77
Görsel 12: Kedi Felix	78
Görsel 13: Hamile Arap Kadınlara Yönelik Irkçılık.....	80
Görsel 14: How Dare Israel Attack Cıvılıans.....	82
Görsel 15: Kemal Saldırıya Hazırlanıyor.....	89
Görsel 16: Yunan Kralı Konstantin Dans Karikatürü	90
Görsel 17: Guten Heimflug, Afişi.....	92
Görsel 18: Gute Heimreise Afişi.....	93
Görsel 19: Aylan Bebek Büyüseydi Ne Olurdu?	94
Görsel 20: Si Près Du But..	95
Görsel 21: Aylan Bebek ile İlgili Karikatürü: Çocuklar Adasına Hoşgeldiniz.....	95

Görsel 22: Avrupa'nın Hristiyan Olduğunun Kanıtı.....	96
Görsel 23: The Lost Boys.....	101
Görsel 24: Marriage Portrait of Harriet and John Tubman	102
Görsel 25: Untitled Woman	103
Görsel 26: Untitled Mirros Girl.....	104
Görsel 27: Rückenfigur.	107
Görsel 28: Double America.....	107
Görsel 29: The Orange and Blue Feelings	109
Görsel 30: Another Country.....	109
Görsel 31: Invisible Beauty.....	111
Görsel 32: Go To Hell or Atlanta.....	112
Görsel 33: Christ's Entry into Journalism.....	113
Görsel 34: Screen II.....	118
Görsel 35: Vanishing Point 24	120
Görsel 36: Portsmouth Düşesi, Bilinmeyen Kadın Bir Fırgürle	120
Görsel 37: Surveillance Camera.....	122
Görsel 38: Law of the Journey.	123
Görsel 39: Law of the Journey, Sergideki Diğer Enstalasyonlar.	123
Görsel 40: Berlin Konzerthaus Enstalasyonu	124
Görsel 41: Nelson's Ship in a Bottle.....	126
Görsel 42: Addio Del Passato Sergisinden Lord Nelson'un Ceketi.....	126
Görsel 43: Aylan bebek ve Faslı Mülteciler Anısına Canlı Performans	130
Görsel 44: Ai W Aylan Kurdi Performansı.....	131
Görsel 45: Papa Francesco tarafından yaptırılan Aylan Kurdi Heykeli.....	132
Görsel 46: Steve Jobs Suriyeli Bir Göçmenin Oğlu.....	133

Görsel 47: Richmond'daki General Lee Heykelinin Üzerinde Yer Alan Görüntü..	136
Görsel 48: Voltaire Heykeli'ne Kırmızı Boya Atılmış Durumu	136
Görsel 49: George Floyd.....	137
Görsel 50: George Floyd, Los Angeles Street Corner'daki Grafitisi.....	138
Görsel 51: Banksy, George Floyd	140
Görsel 52: Banksy, George Floyd II.....	140
Görsel 53: Elijah McClain Duvar Resmi, ...	144
Görsel 54: Kölelik ve Soykırım Üzerine Ülkede Özgürlüğün İmkansızlığı	145
Görsel 55: A Surge of Power	146
Görsel 56: Weltmuseum Wien Açılışı	149
Görsel 57: Allow Us To Reintroduce Ourselves.....	154
Görsel 58: The Solimans Not Your Spectacle!	155
Görsel 59: Through a White gaze - the 'Ashantidorf' Time of the Human Zoos	156
Görsel 60. Black People During National Socialism 1938-1945.....	157
Görsel 61: WWII and The GI Kids 1945-1955.....	158
Görsel 62: Black Alliances, Associations and Unions 1960s - 1990s.....	159
Görsel 63: Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003...	161
Görsel 64: Black Lives Matter Vienna-A "Change Gon' Come"?	162
Görsel 65: Determining Our Own Future Proj	163
Görsel 66: Ricardo Hackl, İsimsiz I.....	165
Görsel 67: Ricardo Hackl, İsimsiz II.....	166
Görsel 68: Ricardo Hackl, İsimsiz III	166
Görsel 69: Angelo Kreuzberger, İsimsiz I.....	169
Görsel 70: Angelo Kreuzberger, İsimsiz II	169
Görsel 71: Angelo Kreuzberger, İsimsiz III.....	170

Görsel 72: Angelo Kreuzberger, İsimsiz IV.....	170
Görsel 73: Angelo Kreuzberger, İsimsiz V.....	171
Görsel 74: Angelo Kreuzberger, İsimsiz VI.....	171
Görsel 75: Angelo Kreuzberger, İsimsiz VII.	172
Görsel 76: Angelo Kreuzberger, İsimsiz VIII.....	172
Görsel 77: Angelo Kreuzberger, İsimsiz IX.....	173
Görsel 78: Angelo Kreuzberger, İsimsiz X.....	173
Görsel 79: Angelo Kreuzberger, İsimsiz XI.....	174
Görsel 80: Angelo Kreuzberger, İsimsiz XII.	174
Görsel 81: Angelo Kreuzberger, İsimsiz XIII.....	175
Görsel 82: Angelo Kreuzberger, İsimsiz XIV.....	175
Görsel 83: Samira Saidi, İsimsiz I.....	177
Görsel 84: Samira Saidi, İsimsiz II	177
Görsel 85: Samira Saidi, İsimsiz III.....	178
Görsel 86: Samira Saidi, İsimsiz IV.....	178
Görsel 87: The Illusion of Inclusion, They Dont' Care About Us Series,.....	180
Görsel 88: Mahir Jahmal, İsimsiz I, They Dont' Care About Us Series.....	180
Görsel 89: Mahir Jahmal, Sergiden Görünüm I.	181
Görsel 90: Mahir Jahmal, Sergiden Görünüm II.....	181
Görsel 91: WiseTwo, Broken.....	183
Görsel 92: WiseTwo, Broken Genel Görünüm.....	183
Görsel 93: WiseTwo, Broken, Detay I.....	184
Görsel 94: WiseTwo, Broken, Detay II.....	184
Görsel 95: Ho Chi Minh Girl	187
Görsel 96: San Francisco Woman.....	187

Görsel 97: A Country Without Indians	189
Görsel 98: A Country Without Indians, Sergiden Genel Görünüm.	189
Görsel 99: Rompe Las Cadenas Del Pasad	191
Görsel 100: Rompe Las Cadenas Del Pasad, Akbaba Figürü Detayı	192
Görsel 101: Rompe Las Cadenas Del Pasad, Kadının Elindeki Bitki Detayı.....	192
Görsel 102: Koli Woman.....	194
Görsel 103: Koli Woman, Sergiden Görünüm.....	194
Görsel 104: Kids Of Diaspora, Identity, Sergiden Görünüm.....	196
Görsel 105: Jaskara Anand, Dance performance at the Open House.....	198

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.k.	: Adı geçen kaynak
Bkz.	: Bakınız
BLM	: Black Lives Matter
BVA	: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge (Federal Göç ve Mülteciler Dairesi)
c.	: Cilt
CNCDH	: Commission nationale consultative des droits de l’homme (Ulusal İnsan Hakları Danışma Komisyonu)
Ed.	: Editör
no.	: Numara
s.	: Sayfa
vd.	: Ve diğerleri
Yay.	: Yayın

1. GİRİŞ

Bu tez çalışması sanatta ırkçılık eleştirilerine odaklanmakla beraber Viyana’da düzenlenen *Re: Present Unlearning Racism* sergisi özelinde genel bir değerlendirmeyi kapsamaktadır. Sanatta ırkçılığın eleştirisi söz konusu sergi kapsamındaki on iki sanatçı ve yapıtları üzerinden irdelenmiştir. Tez çalışmamızda özellikle belirli bir tarih aralığı belirlenmiş ve bunun için 11 Eylül 2001 tarihi referans alınmıştır. Bu referans noktasından 2021 yılına kadar olan sürecin sunduğu bir tarihsel perspektif içinde eserler incelenmiştir. Ancak, aynı zamanda tarihte bazı kritik noktalara geri dönüşler yapılması gerektiğinden genel bir bakışla olsa da, 2001 öncesi için de sanat ve ırkçılık bağlantısına olanak sağlayan veriler sunulmuştur. Tüm bu veriler serginin daha iyi anlaşılmasını sağlayacak tartışmalara zemin hazırlamıştır. 11 Eylül 2001 olayları, yalnızca küresel politikayı yeniden şekillendirmekle kalmayıp aynı zamanda ırkçılık ve ayrımcılık konularını da ön plana çıkaran, tarihte çok önemli bir döneme işaret etmektedir. Bu trajik olayın ardından ırk ilişkileri, önyargı ve yabancı düşmanlığı üzerine tartışmalar giderek yaygınlaşmış ve bu durum, sanat da dahil olmak üzere çeşitli alanlarda ırkçılığın eleştirel bir şekilde incelenmesine yol açmıştır. Ülkemizde bu alandaki çalışmaların kısıtlı olmasına karşılık Amerika ve Avrupa’da yaşanan siyasal, ekonomik, toplumsal gelişmeler paralelinde ortaya çıkan sanatçılar ve yapıtlar bu konunun çok yönlü, farklı kollardan / yönlerden irdelenmesini sağlayacak bir birikimi yansıtır. Amerika ve Avrupa’da, toplumun davranışlarını yansıtan ve yorumlayan bazı sanatçılar, çalışmalarıyla ırkçılığa karşı mücadelede önemli rol oynamışlar ve öne çıkmışlardır. ırkçılık ile sanatın kesişimini derinlemesine inceleyerek, ırkçı anlatılarla yüzleşmede ve bunların ortadan kaldırmasında, iyi anlaşılmasında sanatsal ifadenin önemini, gücünü vurgulamışlardır.¹ Bu bağlamda, *Re: Present Unlearning Racism* sergisi bir umut ve değişim ışığı olarak ırkçılığa sanatsal çabalarla değinen, bunun karşısında duran yapıtlarıyla çok boyutlu incelenebilir bir sergidir ve başlığına bu kavramı taşımış olması da önemlidir. Farklı bakış açılarını, anlatıları ve sanatsal biçimleri bir araya getiren bu sergi, sanatın ırkçılığa karşı diyalogu, düşünmeyi ve eylemi teşvik etmedeki dönüştürücü potansiyelinin bir kanıtıdır. Bu tez çalışmasında, söz konusu serginin merceğinden sanatçıların ırkçılıkla yüzleşmelerinin incelikli yollarını, direnişlerinin etkisini ve toplumdaki sistemik ayrımcılığa karşı mücadelenin daha geniş sonuçlarını sergide olduğu

¹R. Shin, M. Lim ve K. Hsieh (2023). Engaging Students With Art-Based S-R-C (Sense of Belonging, Resistance, and Coalition Building) Strategies for Anti-Racism. *International Journal of Art & Design Education*, 42(1), s. 172-191.

gibi göstermek amaçlanırken, diğer yandan bu konunun sanatta ne kadar göz ardı edildiği zaman zaman da bu konulara ilişkin çok şekilsel yapıtların, sergilerin olduğu, işlerin güdümlü bir şekilde yapılmış olduklarını düşündürecek yönlerin de ortaya çıkması mümkün olmuştur.

Bu çalışmada sekiz bölüme yer verilmiştir: İlk bölüm olan Giriş kısmında çalışmanın konusu, kapsamı ve içeriği hakkında genel bilgiler sunulmuştur. Ayrıca sonraki bölümlerin ve başlıkların içeriği hakkında açıklamalar yapılmıştır. Özellikle konuların hangi noktalarda detaylandırıldığı ve bunların sebepleri açıklanarak, öne çıkarılmak istenilen noktalar vurgulanmıştır. Aynı bölümlerde yer verilen tüm konuların serginin değerlendirilebilmesi için kapsamlı ve çok yönlü bakışı sağlayacak verilerle şekillendirildiğini söylemek gereklidir. Tüm bölümlerde okuyucuya bütüncül bir anlama ve değerlendirme imkânı sağlamak amaçlanırken ele alınan konular özellikle sanat ve ırkçılık ilişkisinin örneklemeleri ve sergi odağında sunulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünü oluşturan *İrkçılığa Bir Bakış* başlığı altında ırkçılığın geçmişten günümüze olan yolculuğu incelenmiştir. İrkçılık çok boyutlu doğasına rağmen, tüm siyasi yelpazedeki yerleşik ve klişe ideolojilerden olumsuz biçimde etkilenmiştir.² Bu bölümün bu denli detaylandırılmasının sebebi sonraki bölümlerde bazı kavramlarla bağlantı kurulabilmesini sağlamaktır. *Biyolojik ırkçılık* başlığı altında özellikle Amerika’da siyahilere yönelik uygulanan ırkçılığın tüm yönleriyle genel çerçevede kavranması amaçlanmıştır. Böylece, ilerleyen bölümlerde sanatta olan karşılığının anlaşılması amaçlanmıştır. *Yeni (Kültürel) ırkçılık* başlığı altında ise biyolojik ırkçılıktan ayrılarak, - bireyin biyolojik ve fiziksel özelliklerine değil- kültürel olarak maruz kaldığı din, dil, cinsiyet gibi unsurlara dayalı ayrımcılıktan söz edilmiştir. Böylece ırkçılığın çok boyutlu ve geniş bir spektrumda varlığını sürdürdüğünü ve sadece biyolojik ırklar arasındaki ayrımcılığı değil, kültürel kimlikler üzerinden de ayrımcılığın mevcut olduğu konusu örneklerle ve genel bir bakışla sunulmuştur. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrasında artan ırkçılığın, sıkça tanık olduğumuz gibi göçmenler üzerinde yapılan politikalardan kaynaklandığı söylenebilir. *Göçmenlik ve ırkçılık ilişkisi* başlığı altında bu konu üzerinde durulmuş, özellikle Avrupa’da göçmenlere yönelik yapılmış olan ırkçı karikatürler ele alınmış, Aylan Kurdi gibi ölen göçmenlerden sonra sanatta, ölümlere karşı kıpırdanmayı gösteren çalışmalar üzerindeki etkinin irdelenebilmesi için bazı örnek çalışmalar ve gelişmeler üzerinde durulmuştur.

²A. Rattasi (2007). *Racism: A Very Short Introduction*. İngiltere: Oxford University Press, s. 2.

İrkçilik kavramına ait bazı terimlerin temellendirilmesinden sonra tezin odak noktası olarak belirlediğimiz Amerika ve Avrupa'da ırkçılığın 11 Eylül 2001 öncesinde ve sonrasında genel bakışla farklı boyutlarının ele alındığı üçüncü bölümde öncelikle 11 Eylül saldırılarının nasıl gerçekleştiğini açıklamak gerekmiştir. Diğer yandan söz konusu tarihten önce Amerika'da ırkçılık tarihine genel bakılarak tarihsel bir bakış sunulmuştur. Böylece Amerika'da kölelik tarihinden, siyahilere yönelik uygulanan politikalara kadar öne çıkan konular irdelenmiştir. Amerika'da ırkçılığın 2001 öncesi tarihini incelerken ırksal kimliklerin oluşumunu ve ırkçılığın tarihsel kökenlerini de dikkate almak gereklidir.³ Yine aynı şekilde diğer bir başlık altında da Avrupa'da tırmanan ırkçılığın 2001 öncesi gelişmelerine özellikle de Batı Avrupa'ya odaklanılmıştır. Bunun nedeni, kolonizasyon ve kölelik tarihinde bu bölgenin; özellikle İngiltere, Fransa, İspanya ve İtalya'nın öne çıkmasıdır. Almanya ise tarih sahnesinde 20. yüzyıla kadar etkin olmasa da özellikle II. Dünya savaşı esnasında Yahudilere uyguladığı politikalarla öne çıkmıştır. 11 Eylül sonrasında ele alındığı bölümlerde ise Amerika'da değişen ırkçılık kavramı ele alınmıştır. Yeni bir boyut kazandığı görülen bu dönemde özellikle İslamofobi tırmanmıştır. Dolayısıyla bu başlıkta; ırkçılık yörüngesinin, tutumlarının değiştiği bir sürecin genel olarak izlenmesi amaçlanmıştır. El Kaideli teröristlerinin İkiz Kuleler'e ve Pentagon'a saldırmasından kısa bir süre sonra, çok sayıda Müslüman ve Arap kökenli Amerikalılar, öfke ve ırkçılığın hedefi haline gelmiştir. Bu incelemelerin yapılması / bu konulara yer verilmesi; sonrasında ırkçılığa karşı yapılan çalışmaların, ırkçılığı eleştiren sanatçıların geçmişten, yaşananlardan, tarihten ve toplumsal, ekonomik, siyasal yaşamdan nasıl beslendiklerini, etkilendiklerini dolayısıyla sergideki yapıtları farklı bakışlarla yorumlayabilmemizi, anlayabilmemizi mümkün kılmaktadır.

2008 yılında Amerikan tarihinde diğer önemli bir gelişme ilk siyahi başkanın yani Obama'nın seçilmesidir. Bu seçimden sonra Amerika'da, siyahilere yönelik yapılan ırkçılığa karşı tedbirlerin artacağı yönünde söylentiler çıkmış olsa da hem Müslümanlara hem de siyahilere yönelik şiddet artmış hem de ölenlerin sayısında artış olmuştur. Örneğin Obama'nın başkanlığı döneminde Treyvon Martin'in ölmesinin ardından *Black Lives Movement* hareketi başlamış ve olaylar gittikçe büyümüştür. 11 Eylül sonrasında Avrupa'da da, ırkçılık yoğun olarak artmıştır. Özellikle Amerika'nın, Ortadoğu'da yürüttüğü politikalar

³E. Bonilla-Silva (2015). The Structure of Racism in Color-Blind, "Post-Racial" America. *American Behavioral Scientist*, 59(11), s. 1358-1376.

neticesinde bölge halkı Avrupa'ya göç etmiştir. Savaşlardan kaçan göçmenlerin Avrupa'da artmaya başlaması ve 2008 krizinin etkileriyle birlikte Avrupa'da göçmenlere yönelik düşmanlık artmıştır. Özellikle bazı politikacıların göçmenler üzerinden yürüttüğü politikalar ırkçılığın tırmanmasına hız kazandırmıştır.

İrkçilik kavramının tüm boyutlarının genel bir bakışla sunulması, Amerika ve Avrupa ırkçılık tarihine göz atılması, diğer yandan bu açıdan sanata da bakılması çalışma kapsamındaki serginin ve yapıtların kavranması yönünde oldukça kritiktir. Bu kapsamda 2001 sonrası ırkçılıkla mücadelede sanatın rolünü araştırmak için, ırksal dinamiklerin sanatsal ifade ve temsili nasıl etkilediğini görmek gerekmiştir.⁴ Dördüncü bölümde ırkçılık açısından 2001 sonrasında Avrupa ve Amerika'daki sanatın diline bakılmıştır. İlk olarak Amerika'da film, dizi, edebiyat, müzik ve karikatürler bağlamında hem siyahilere hem de Müslümanlara yönelik ırkçılığın örnekleri sunulmuştur. Bunlarda; yoğun olarak yukarıda bahsedilen gelişmelere paralel olarak hem siyahilere hem de Müslümanlara yönelik ırkçılığın yapıldığı örnekler sunulmuştur. Özellikle sinema ve televizyon yapımlarında siyahilerin ve Müslümanların stereotiplerle temsil edilmesi, ayrımcı dilin kullanılması ve aşağılayıcı gösterimlerin sıklıkla gösterilmesi konularına yer verilmiş, ayrıca edebiyat eserlerinde, müzik alanında ırkçı söylemlerin ve ayrımcı temaların işlenmesi olabildiğince geniş bir perspektif sunulması amacıyla ele alınmıştır. Karikatürlerde ise siyahiler ve Müslümanlar üzerinden yapılan aşağılayıcı, önyargılı ve ırkçı temsillerin oldukça yaygın olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, sanatın ırkçılığa karşı nasıl işleneceği ve somutlaştırılacağı adına önemli bir perspektif sunmaktadır.

Avrupa'da sanatta ırkçılık özellikle Müslümanlar üzerinden gelişmiştir. Bu bağlamda; film, dizi, edebiyat ve karikatür gibi farklı alanlar güçlü bir şekilde kullanılmıştır. Sinema ve dizi yapımlarında Müslüman karakterlerin sıklıkla terörist veya tehdit unsuru olarak betimlendiği, Müslüman toplulukların genelleştirilerek olumsuz bir şekilde temsil edildiği sıklıkla izlenmektedir. Edebiyat alanında ise göçmen Müslümanları ve siyahileri yönelik hedef gösterici eserlerin artışı tüm bu gelişmelerin paralelinde artarak devam edilmiştir. Müslümanların hedef alan karikatürlerde de ayrımcı ve hakaret içeren unsurların öne çıkmıştır. Örnek olarak bu konulara ilişkin Charlie Hebdo Dergisinden çizimlere, Müslümanlara yönelik aşağılayıcı bölümlere yer verilmiştir. Tüm bunların yapılması geniş bir literatür taramasını da gerektirmiş ve çalışma alanını, arşiv çalışmalarını çok yönlü bir

⁴A.R. Semlow (2020). Art, Anti-Racism and Health Equity: "Don't Ask Me Why, Ask Me How!". *Ethnicity & Disease*, 30(3), s. 373.

şekilde yapılmasını zorunlu kılmıştır. Seçilen örnekler üzerinden kuşkusuz tüm ırkçılık ve sanat ilişkisini irdelemek mümkün değildir fakat Amerika’da ve Avrupa’daki ırkçıların söylemlerini nasıl pekiştirdiğini ve yaygınlaştırdığını anlamak noktasında gerekli siyasal, toplumsal, ekonomik ve kültürel zeminde konunun netleşmesi / irdelenmesi için gereken temel konuları öne çıkarır. 2001 sonrası, Amerika ve Avrupa’da ırkçılığın sanat alanında nasıl geliştiğinin görülmesi, örneğin sanat yoluyla nasıl normalleştirildiği ve meşrulaştırıldığına dair derinlemesine bir anlayış sunulması, sanatın farklı alanlarında nasıl devam ettiğini ve evrildiğini görmek ancak bahsettiğimiz giriş bölümleriyle mümkün olmuştur.

Sanatta ırkçılığa karşı güçlü / etkili çıkışları incelediğimiz beşinci bölümde; Amerika ve Avrupa’daki önemli sanatçıların yanı sıra yukarıda bahsedilen ölümler sonrasında sanattaki kıpırdanmaları ele aldığımız alt başlıklara yer verilmiştir. 2001 sonrası dönemde sanatta ırkçılığa karşı protestolarda bir artış olmuş; bu, ırksal adaletsizliklere yönelik küresel bir hareketi ortaya çıkarmıştır.⁵ 11 Eylül 2001’in hemen sonrasında, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa’da ırkçılık ve ayrımcılık konularını ele alan bir dizi eleştirel sanat eseri incelenmiş, ölümler sonrasında çalışmanın asıl yörüngesini oluşturan sanatta ırkçılığa karşı tepkilerin nasıl şekillendiği araştırılmıştır. Terörist saldırıların etkisiyle, farklı kültürlerden gelen sanatçılar, kalıplaşmış yargılara meydan okumak, yabancı düşmanlığına karşı durmak ve sosyal adaleti desteklemek amacıyla sanatlarını kullanmışlardır. Amerika’da Kara Walker, Glenn Ligon ve Kerry James Marshall gibi önde gelen sanatçılar, ırk ilişkilerinin karmaşıklığını ve sistemik ırkçılığın toplum üzerindeki etkilerini araştıran eserler üretmişlerdir. Walker’ın ırkçılığa karşı silüetleri, Ligon’un kimlik arayışını yansıtan metin tabanlı resimleri ve James’in siyah figürlerle dolu tabloları, 11 Eylül sonrası Amerika’da ırk ve ayrımcılık konularına katkıda bulunmuştur.

Avrupa’da da Yinka Shonibare, Barbara Walker ve Ai Weiwei gibi sanatçılar, sanatlarında ırkçılık ve hoşgörüsüzlük temalarını ele almışlardır. Shonibare’ın sömürgeci miraslara karşı durmak için Afrika kumaşlarını heykellerinde kullanması, Barbara Walker’ın yerinden edilme ve çatışmayı yansıtan çalışmaları ve Weiwei’nin insan hakları ihlallerini vurgulayan aktivizmi, sanatçıların 11 Eylül sonrası dönemde ırkçılık meselelerine nasıl yanıt verdiklerini gösteren çalışmalardandır.

⁵A.C. Mendes (2021). From “Crisis” to Imagination: Putting White Heroes Under Erasure Post-George Floyd. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 21(5), s. 394.

Söz konusu sanatçılar sadece ayrımcılığı eleştirmekle kalmamış, aynı zamanda eserleri aracılığıyla kapsayıcılığı, çeşitliliği ve eşitliği savunmuşlardır. Genel olarak, 11 Eylül sonrası dönem, ABD ve Avrupa’da ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele eden eleştirel sanatta bir yükseliş yaşanmıştır. Sanatçılar; resim, heykel, enstalasyon ve performans gibi çeşitli alanlarda ırk ilişkilerinin karmaşıklıklarını ele almış, stereotiplere meydan okumuş ve toplumsal değişimi desteklemiştir. Bu sanatçılar, bu temaları ele alarak, trajik olayların ardından ayrımcılığı ve önyargıyı eleştirmenin yanı sıra, farkındalığı artırarak, daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir toplumun oluşturulmasına katkıda bulunmuşlardır.

2001 sonrasında Avrupa’da artan göçmen hareketi sonucunda Aylan Kurdi ve Amerika’da polis cinayetine kurban giden George Flody’un ölümleri beşinci bölümde incelenen konular arasındadır. BLM (Black Lives Matter) hareketinin ırkçılığa karşı duruşu ve sanat camiasında bulunduğu karşılık bu çalışmada ayrıca ele alınmıştır. BLM hareketi; ırkçılığa ve polis şiddetine karşı sesini yükseltmiş, sosyal adalet ve eşitlik mücadelesinde önemli bir rol üstlenmiştir. Sanat camiasında da bu harekete destek veren ve konuyu işleyen birçok sanat eseri ortaya çıkmıştır. Bu çalışmalar, ırkçılığın ve ayrımcılığın eleştirisiyle birlikte toplumsal değişim ve adalet talebini yansıtmaktadır. BLM hareketinin sanat alanındaki yansımaları, ırkçılıkla mücadelede sanatın gücünü ve etkisini göstermesi, toplumsal bilincin artırılması ve adalet arayışına katkıda bulunması yönünden önemlidir. Diğer yandan konumuz olan *Re: Present Unlearning Racism* sergisinde yer alan bazı yapıtlarla da ilişkilidir.

Tezin odak noktası olan *Re: Present Unlearning Racism* sergisi altıncı bölümde incelenmiştir. Burada öncelikle serginin düzenlenmesine ev sahipliği yapan Weltmuseum tarihi incelenmiştir. Müzenin antropolojik koleksiyonu büyük ilgi görse de asıl bölgedeki anatomik tarihin kapsamlı şekilde sunulmasına katkı sağlamaktadır.⁶

Tez sürecinde, serginin her aşamasında yer alan kuratörler ve sanatçılarla iletişime geçilmiştir. Bu iletişim sayesinde, katılımcıların ırkçılıkla olan yaklaşımları hakkında bilgi edinilmiştir. Serginin kuratörlerinden Tonica Hunter, sanatçıların bir araya getirilmesinde George Floyd olaylarının Viyana’da yoğun tepkiyle karşılanmasının ve Weltmuseum’un ırkçılığa karşı duruşunun serginin gerçekleşmesinde etkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Hunter, sergide yer alan sanatçıların ırkçılıkla bağlantılı yaşam hikâyeleri ve çalışmalarının

⁶A. Franza ve G. Pratesi (2022). Just a Grand Duke who Loves Chemistry. Peter Leopold of Habsburg-Lorraine (1747–1792) and his Chemical Cabinet at the Imperial and Royal Museum of Physics and Natural History. *Substantia* 6(2): 93-106, s. 93.

incelendiği vurgulanmıştır. Sergiye ilişkin olarak Rossel Chaslie, Mahir Jahmal, Ricardo Hackl, Samira Saidi, Stinkfish ve Wisetwo ile yapılan görüşmelerimde elde edilen bilgiler tez çalışmasında kullanılmıştır. Müze özellikle 2013 yılından sonra; sosyal adaletsizlik, kadın hakları ve ırkçılık gibi konulara önem veren çalışmalara ev sahipliği yapmıştır. Calle Libre sokak festivalinin bir parçası olan *Re: Present Unlearning Racism* sergisi de Weltmuseum Wien tarafından desteklenmiş; aktivistler de sergiye aktif olarak katkıda bulunmaya davet edilmiştir. Sergide yer alan 12 sanatçı; ırkçılığa karşı duvar resimleri, heykeller, video ve fotoğraf enstalasyonları gibi çeşitli sanatsal pozlar kullanarak eserler oluşturmuştur. Bu süreç, serginin ırkçılıkla ilgili derinlikli bir bakış açısı sunmasına katkı sağlamıştır. Müzenin bu yaklaşımını, toplumsal hareketlerdeki yerini ve potansiyelinin vurgulanması, serginin gerçekleştirilme nedenleri, bu açıdan sanatçıları, aktivistleri desteklemesi, teşvik etmesi bütüncül altına alınması gereken bir konudur. Zira bu tür sergiler, sanatın gücü ve uluslararası ırkçılık gibi önemli konuları ele almak ve toplumsal değişime katkı sağlamak için önemli bir platform sağlamanın yanında toplumsal hareketlerin hızını kesmede veya artırmada da etkili olabilmektedir. Çalışmada serginin gerçekleştirilme süreci, sergi kapsamında yer alan sanatçılar ve yapıtları tek tek incelenmiş, ırkçılığa karşı duruşları diğer konularla ilişkilendirilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Serginin genel değerlendirmesinin yapıldığı yedinci bölümde; yukarıda ele alınan - ırkçılık, sanat ve ırkçılık, sanatta ırkçılık eleştirileri gibi- tüm konular bütüncül olarak söz konusu on iki sanatçı üzerinden tartışılmış ve sergi geniş bir zeminde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda elde edilen bulgular, çalışmanın ırkçılık konusundaki derinlemesine analizini desteklemekte ve sanat alanındaki ırkçılığın incelenmesi üzerine yapılan detaylı araştırmaların önemini vurgulamaktadır. Serginin değerlendirilmesi, sanatın toplumsal meselelere duyarlılık kazandırma ve eleştirel bir platform sağlama potansiyelini ortaya konulmaya çalışılmış, sanat eserlerinin ırkçılıkla mücadelede nasıl bir rol üstlenebileceği ve toplumsal değişime nasıl katkıda bulunabileceği konuları sergi üzerinden incelenirken Weltmuseum'un böyle bir faaliyete ev sahipliği yapması konusu da tartışılmıştır. Sanat ve ırkçılık arasındaki ilişkiyi söz konusu sergi odağında yansıtabilmek için detaylı bir değerlendirme gerekmiştir. Örneğin serginin her aşaması, önemli bir çerçeve sağlayacağından dolayı ziyaretçilere sunulan deneyimlerin değerlendirilmesi de kapsama alınmıştır.

Bu çalışma, sanatın ırkçılıkla mücadelede nasıl bir araç olarak kullanılabileceğinin anlaşılmasına da olanak vermektedir. Sergiye katkıda bulunan sanatçıların eserleri,

izleyicilere ırkçılığın sanat yoluyla nasıl ele alınabileceğine dair yeni / farklı bakış açılarını farklı konu yelpazesinde sunan isimleri içermekle birlikte, hepsinin farklı yaşamlarının getirdiği kesişimleri de sunmaktadır. Sanatın ırkçılıkla mücadelede kritik rol oynayabileceğinin örneklerini tarihsel perspektifle sunmaya çalışırken, toplumsal adalet için de önemli bir araç olması söz konusu kesişimlerden biri belki de en önemlisi olarak öne çıkar.

Sanatın duygusal ve estetik yönleri, insanların empati kurmalarını sağlayarak ırkçılığa karşı mücadelede önemli bir araç haline gelir. Ayrıca, sanatın çeşitliliği ve yaratıcılığı, ırkçılığın karmaşıklığını ve zararlarını ifade etmek için güçlü bir platform sunar. Bu bağlamda, sanatın ırkçılıkla mücadelede sadece bir ifade biçimi olmanın ötesinde, toplumsal değişim ve adalet için bir katalizör olarak işlev görebileceği önemli bir gerçektir. Buradaki sergi ve yapıtlar; sanatın gücünü toplumsal değişim için kullanma potansiyeli üzerine düşündürürken ırkçılığın kökenlerini yeniden sorgulama, toplumsal adalet üzerine düşünme, göz ardı edilen bir konu olduğuna dikkat çekme, ırkçılığın eleştirisini yapan sanatçıların göz ardı edilmesi veya edilmiyormuş gibi gösterilmesi gibi birçok konuya ve soruya da kapı açar.

2. İRKÇİLİĞA BİR BAKIŞ

İrkçiliğin ne olduğu, nasıl geliştiği, neden sürekli olarak gündemde kaldığı ve devam ettiği sorularına kolay, kesin ve kuru cevaplar bekleyen bir okuyucu hayal kırıklığına uğrayabilir. İrkçilik kavramı; büyük, karmaşık ve tartışmalı konulardan biridir. Açıklığa kavuşması zordur ve tanımlamak kolay değildir. Kısa ve sıkı tanımlar, bazı bağlamlarda kaçınılmaz olsa da yanıltıcıdır. Çalışmamızın bu bölümünde ırkçılığın tarihine genel ve kısa bir bakış atmak, olabildiğince bu kavramı okuyucunun anlamasını ve bağlamın oturmasını sağlamak amaçlanmıştır. Dolayısıyla burada tanım ve kavramlara yer verilmesi kaçınılmazdır. Diğer bölümlerde genel çerçeveyi sunacak unsurların önceden anlaşılabilmesi, ırk ve ırkçılık sözcüklerinin sıkça geçmesi genel bir bakışı gerekli kılmıştır. Bu durum konuyu basitleştirme tehlikesiyle karşı karşıya bıraksa da tez kapsamındaki sanat yapıtlarının anlaşılmasını mümkün kılacak bir biçimlendirme nedeniyle yalınlaştırılmasının önemini vurgulamak gerekir. İrkçilik çok boyutlu bir fenomendir, diğer yandan siyasi yelpazenin her tarafından kalıplaşmış ve klişe düşüncelerden dolayı zarar görmüştür.⁷ Profesyonel sosyal bilimciler ve tarihçiler de, çeşitli seçmenlerini harekete geçirmeye çalışan siyasi aktivistler kadar aşırı basitleştirmenin baştan çıkarıcılığına her zaman yenik düşmüşlerdir.⁸

Tez konusu için yapılan araştırmalarda, özellikle ırkçılık tartışmalarının aşırı aceleci tanımlardan, genellemelerden oluştuğunu, özellikle de, kamusal ve akademik tartışmaların, ırkçılık olanı olmayanı, ırkçıları ve ırkçı olmayanları ayırmaya yönelik basit girişimlerin ağırlıklı olduğu anlaşılmıştır. Abartma riskini göze alarak, ırkçılığı anlamada ilerlemenin önündeki en büyük engellerden birinin, ilgili herkesin kısa, sözde su geçirmez ırkçılık tanımları önermeye ve kimin kim olduğunu tam bir kesinlikle belirlemeye istekli olduğu görülmüştür.

“İrkçilik” terimi genelde bir etnik gruba mensup kişilerin diğer etnik gruba bağlı insanlara olumsuz düşüncelerini düşmanca sergilemesi sonucu uyguladığı davranışları tanımlak için kullanılır. Ancak, bazen bir grubun diğerine karşı duyduğu antipati, neredeyse evrensel bir insani zaaf teşkil ediyormuş gibi görünen grup merkezli önyargının çok ötesine geçen tek fikirlilik ve gaddarlıkla ifade edilir ve buna göre hareket edilir.⁹ İrk kelimesinin Türkçede ilk ne zaman kullanıldığını ve tarih boyunca ona hangi anlamların verildiğini tam

⁷Rattasi, 2007, **a.g.k.** 2.

⁸Rattasi, 2007, **a.g.k.** 3.

⁹G. M. Fredrickson (2002). *Racism: A Short History*, Princeton University Press, s. 1-2.

olarak ortaya koyan bir çalışma ne yazık ki yoktur. Batı dillerinde “ırk” kelimesi üzerine yapılan çalışmalara dayanarak, kelimenin kökenini üzerine Julian Huxley “race” kelimesi üzerinden araştırma yapmıştır.¹⁰

“Race” İbranice veya Arapça kökenli bir kelimedir. Batı dillerini bu dillerden girdiği düşünülmektedir.¹¹ İlk başta, özellikle hayvanlar için- aynı atadan gelen torunlar için kullanılmaktaydı. Sonrasında, 1563’de, Foxe’in *Book of Martyrs* isimli kitabının *The Race of Abraham* bölümünde fizyolojik olarak kullanıldığı görülmüştür.¹² Milton’un 1667 tarihlerinde yazdığı *Paradise Lost* adlı eserinde de *race of satan* (şeytanın soyu) biçiminde kullanılmış dolayısıyla kelimeye tinsel bir nitelik olarak atfetmiştir.¹³

Isaac La Peyrère adlı bir Fransız bilgin 1655’te ırkçılık ile ilgili tartışmalı bir hipotez yayınlamıştır. Bu hipotez de, bazı İncil pasajlarının, yaratılışta anlatılan hikayenin sadece bir tanesi olduğu, insanların çoklu ilahi yaratımları ile tutarlı olduğunu öne sürmüştür. Bu Tanrı’nın farklı yaratıcı eylemlerinin ürünü oldukları için hem doğaları hem de kökenleri bakımından farklı olarak kabul edilebilecek en farklı insan biçimlerinin ataları olarak tanımlanmıştır. Daha sonra Peyrère, poligenizm¹⁴ adlı bir okulun kurucusu olarak çağırılmış ve on dokuzuncu yüzyılda Amerikalı bilim adamları giderek daha fazla bilime başvurarak kölelik uygulamasını haklı çıkarmaya çalışırken popülerlik kazanmıştır. Kölelik, tarihsel olarak birçok toplumda yaygın olarak görülen ve bireylerin mülkiyet olarak ele alındığı, genellikle zorla çalıştırıldığı bir uygulamadır. Kölelik, insan haklarına aykırı bir durum olup, insanlık tarihinin çeşitli dönemlerinde farklı kültürlerde ve toplumlarda mevcut olmuştur.

¹⁰J. Huxley (1941). *Race in Europa*. London: Oxford University Press s. 3-4.

¹¹A. Şenel (1984). *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*. Bilim ve Sanat Yayınları, s. 28.

¹²Detaylı bilgi için bkz.; J. Foxe (2017). *Book of Martyrs*, CreateSpace Independent Publishing Platform

¹³Detaylı bilgi için bkz.; J. Milton (2019). *Paradise Lost*, Gece Kitaplığı

¹⁴Poligenizm: En kaba anlamıyla ırksal eşitsizlik olarak tanımlanmaktadır. İnsanoğlunun farklı kökenlerden geldiğini ve bu yüzden insanların eşit olamayacağını düşünen bir kuramdır. Poligenizm (çoklu köken), on dokuzuncu yüzyılın ortalarında popüleritesinin zirvesine ulaşan insan ırklarının ayrı kökenlerine dair bir teoridir. Özellikle Fransa ve ABD’de etkili olmuştur. Örneğin, sözde Amerikan Antropoloji Okulu’nun temel ilkesiydi. Başlangıçta, poligenistler ırkların ayrı ilahi yaratılışın ürünleri olduğuna inanıyorlardı, ancak Darwinci evrimin kabulünden sonra, evrimsel poligenistler ırkların uzun ve ayrı evrimsel geçmişleri olduğunu düşündüler. Çok gencilik; On yedinci yüzyılda Isaac De Peyrère’nin (1596-1676) çalışması dışında on sekizinci yüzyıl Aydınlanmasının bazı filozofları ile yazarları tarafından da ifade edilmiştir. Buffon ve Blumenbach gibi on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılların monogenistleri, insan türünün birliğini savunarak karşı çıkmışlardır. On dokuzuncu yüzyılın başlarında, bilimsel poligenistler, sözde ırksal eşitsizliği göstermek için ölçümler kullandılar; bu, evrimsel poligenistler arasında devam eden bir gelenektir. Çok gencilik, on dokuzuncu yüzyılda kaldırılmasına ve yirminci yüzyılın ortalarında Güney Amerika’da okullarda ırk ayrımının kaldırılmasına karşı tartışmak için kullanılan, ırksal eşitsizliği teşvik eden kamu söyleminin bir parçası haline gelmiştir. Bugün antropologlar arasında gözden düşmüş olsa da, poligenizm bilimsel ırkçılığın temeli olmaya devam etmektedir. On dokuzuncu yüzyılda ve yirminci yüzyılın ortalarında Güney Amerika’da okullarda ırk ayrımının kaldırılmasına karşı tartışmak için kullanılmıştır. Detaylı bilgi için bkz.; M. Harris (2001). *The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture*. Altamira Press.

Kölelik tartışması Amerika ve Avrupa’da başlarken, bilimsel meseleler ırkların tek bir kökene mi (monojenizm)¹⁵ yoksa ayrı kökenlere mi (poligenizm) sahip olduklarına odaklanmıştır. Monogenistler, Adem ve Havva zamanından beri insan fiziksel çeşitliliğinin ortaya çıkışı için açıklamaların geliştirilmesini zorunlu kılan, kölelik karşıtı siyaseti desteklemek için Yaratılış Kitabı’nın harfi harfine okunmasına başvurma eğilimindeydiler.¹⁶ Irk kavramının buradan dinle sıkı sıkıya yakından bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür.

Bazı araştırmacılar ırk kavramının kabile toplumlarından başladığını¹⁷ ırkçı önyargıların dört bin yıl önce Mısır ve beş bin yıl önce Hindistan’da görüldüğü iddia etmektedir.¹⁸ Irkçılık üzerine düşünen ve antropoloji biliminin kurucularından biri olan Friedrich Blumenbach 1775 yılında, ırkları; Beyaz, Moğol veya sarı, siyah veya Etiyopyalı, Kızıldereli veya Amerikalı, Kahverengi veya Malayalı olarak beş sınıfta değerlendirmiştir.¹⁹ 19. yüzyılın başlarında Darwin ırk kuramı ortaya atmıştır. Darwin bu tarihlerde kaleme aldığı *Türlerin Kökeni* isimli eserinde evrimin mekanizmasını açıklamış, ayrıca 20 yıl üzerinde çalıştığı eserini bilimsel temellere oturtturarak hayvan ve fosil kalıntılarıyla açıklamıştır.²⁰

Blumenbach ve Darwin gibi kuramları olan çok sayıda araştırmacı bulunmaktadır. İnsanlar arası ayırım ve ötekileştirme 16. yüzyıla kadar gitmektedir. Irk kavramının bu yüzyılda ortaya çıkmasının temel nedenlerinden bir tanesinin 15. yüzyıl sonlarında denizcilik faaliyetleri artmış olması, hemen ardından da coğrafi keşiflerin başlaması, dolayısıyla da yeni yerler keşfetme olanaklarının çoğalmasındır. Böylece insanlar farklı kültürleri, kendisine benzemeyen insanları görmüş ve birbirlerini tanımlama yollarına

¹⁵Monojenizm:İnsanlığın kökenin tek bir türe ait olduğunu öne süren kuramdır. Monogenist bir ırk teorisi olmakla beraber Hristiyan doktrininin bazı temel ilkeleriyle ayrılmaz bir şekilde iç içe geçmiştir. İlk günahın biyolojik aktarımı için ortaya konulan tarihsel gerçekleri savunmak için insanlığın birliğinin ağır basan önemi, ırkla ilgili Hristiyan yorumcuların, farklı ırkların veya ırk türlerinin görünürdeki gerçeğini onaylama korkusuyla reddetme eğiliminde oldukları anlamına geliyordu. Irkla ilgili o kadar çok tartışma, monogenez sorunuyla çerçevelendi ki, batı etnolojisini çoğulculuk karşıtı bir yönde çarpıttı. Teoloji, ırk çeşitliliğinin tam olarak kabul edilmesini engelleme eğilimindedir. Bkz., C. Kidd (2006). *The Forging of Races: Race and Scripture in the Protestant Atlantic World, 1600-2000*. Cambridge University Press, s. 25. Ayrıca, monojenizm birdoğuşculuk olarak da tanımlanmıştır. Bkz., O. Hançerlioğlu (2011). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 4*, Remzi Kitabevi. s. 177.

¹⁶J. H. Moore J. (2007). *Encyclopedia of Race And Racism S-Z*, Macmillan Library Reference, s. 2-3.

¹⁷Şenel, 1984, **a.g.k.**, 18.

¹⁸E.M. Burns (1984). *Çağdaş Siyasal Düşünceler (1850-1950)*. (Çev: A. Şenel). Birey ve Toplum Yayınları, s. 462.

¹⁹Şenel, 1984, **a.g.k.**, 7-8.

²⁰İlgili eser için bkz.; C. Darwin (2017). *Türlerin Kökeni*, Alfa Yayınları.

girişmişlerdir.²¹ Sanayi Devrimi ve kapitalizm geliştikçe, geçmişten miras kalan feodal birimlerin yerini daha büyük pazarlara ve hammadde kaynaklarına duyulan ihtiyaçla; sosyal, dini, etnik, kentsel vb. unsurları dışlayan devlet birimleri milliyetçiliği yaratmıştır. Etnosentrik²² tutumlar ve baskın fikirler “milliyetçilik” şeklini almıştır.²³

İrkçilik terimi 1930’larda ise, öncelikle Nazilerin Almanya’yı Yahudilerden arındırma projesine bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Naziler, Yahudilerin ayrı bir ırk olduklarından ve gerçek Almanların sözde ait olduğu Aryan ırkı için bir tehdit oluşturduğundan şüphe duymamışlardır.²⁴ Dolayısıyla geriye dönüp bakıldığında, ırkçılık kavramının yaygınlaşmasına eşlik eden birçok açmazın başından beri mevcut olduğunu görmek mümkündür. Yahudilerin ayrı bir ırk olduğu fikri, Nazi ırk bilimi tarafından geçerlilik kazanmıştır. Ancak daha önce Yahudilerin ayrı bir ırk olduğu konusunda çok az fikir birliği oluşmuştu. Bu konuda çalışmamızda Almanya ve Avusturya’daki ırkçılığın temellerinin Hitler rejimiyle güçlendirilmesi / oluşturulması konularına yer verilmiştir.²⁵

Avrupa’da ve Amerika’da ırkçılığın nasıl geliştiği üzerine yapılan araştırmalara bakıldığında savaş veya sömürü ortamının buna zemin hazırladığı anlaşılmıştır. Böylece devletler, bazı dönemlerde ırkçılık tansiyonunu yükseltmiş, buna bağlı olarak yazılı ve görsel ifadelerin sayısında artış olmuştur. Sanat ürünleri de propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Diğer yandan yapılan ırkçılığa karşı eleştirel ürünler de kaçınılmaz olmuştur. 20. yüzyıldan sonra teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza giren televizyon, bilgisayar, internet vb. kitle iletişim araçlarıyla beraber ırkçılık kavramı her kesime ulaşmış, bu kavram hakkında çok geniş kitleler, kısacası herkes fikir sahibi olmuştur.

Tezin bütününde ırkçılık kavramına iki alanda yoğunlaşmıştır: Din ve ten ırkçılığı. Sanat alanında özellikle bu ırkçılık tutumları yer bulmuş ve sergi kapsamında da bunların tartışılması gerekli olmuştur. Din üzerinden yapılan ırkçılık özellikle Avrupa’da, ten üzerinden görülen ırkçılığın ise daha çok ABD’de yoğun olarak görüldüğü gözlemlenmiştir. Dolayısıyla din ve ten ırkçılığına *Biyolojik İrkçilik, Yeni (Kültürel) ırkçılık* ayrı başlıklar

²¹S. Aşar (2009). *İrk ve İrkçilik Üzerine Tartışmalar ve Yeni İrkçilik*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 10.

²²Etnosentrik: Etnosentrizm terimini ilk olarak bölgelilik ve kültürle birleştirerek icat edilmiştir. Bu terim; W. G. Sumner, önemi üzerine *Folkways* (1906) eserinde ele almıştır. Adorno ve arkadaşları *The Authoritarian Personality* (1950) adlı çalışmasında, İrkçilik, anti-Semitizm, dil, din ve kültür gibi terimleri açıklamaya çalışmıştır. Etnosentrizm, ayrımcılık da dâhil olmak üzere her türlü diğer gruplara karşı grubuna karşı olumsuz ve olumlu önyargılara sahip açıklayıcı bir kelime olarak kullanılır. Bkz. Şenel, 1984, **a.g.k.**, 21.

²³Şenel, 1984, **a.g.k.**, 25.

²⁴Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 4.

²⁵Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 4.

altında değinilmesi gerekmiştir. Ayrıca sanat alanında geniş yer etmesi nedeniyle *Göçmenlik ve ırkçılık ilişkisi* başlığı altında göçmenlik konusu genel olarak irdelenmiştir.

2.1. Biyolojik ırkçılık

Biyolojik belirleyiciler temelinde yükselen ırkçılık, insanı biyolojik ve fiziksel olarak ayırtıran kavramdır. Böylece insan, düşünceler ve eylemler arasından hiyerarşik bir düzen oluşturur.²⁶ Oluşan bu düzenle beraber, insanlar arasında farklılıklardan kaynaklanan ayrışmalar doğmaktadır. Biyolojik ırkçılık, insanların fiziksel görünümüne, ten rengine, kafatası yapısına ve birçok etmenle beraber yüzyıllardır süregelen bir ayrışmanın temelini oluşturmaktadır.

Biyolojik ırkçılık, sosyal eşitsizlikleri sürdüren ilgili uygulamalarla birlikte, farklı sosyal grupların ırka dayalı hiyerarşik bir sınıflandırmasına olan inancı ifade eder.²⁷ Bu ırkçılık biçimi tarihsel olarak ayrımcılığı ve baskıyı meşrulaştırmak için ten rengi, fiziksel görünüm ve genetik özellikler gibi biyolojik unsurlara odaklanmıştır²⁸. Ancak çağdaş ırkçılık anlayışları sadece biyolojik yönleri değil aynı zamanda kültürel bileşenleri de kapsayacak şekilde gelişmiştir.²⁹ Biyolojik ırkçılık, ırkçı ideolojilerin bir parçası olmaya devam etse de artık kültürel, dini ve sosyal boyutları kapsayan daha geniş bir ırkçılık yelpazesinin yalnızca bir yönü olarak kabul edilmektedir.³⁰ Irksal kategorilerin sistemik ırkçılıktan etkilenen ve algılanan fenotiplerine dayalı olarak belirli grupları adil olmayan bir şekilde dezavantajlı duruma düşüren sosyal yapılar olduğunun kabul edilmesi önemlidir. Biyolojik ırkçılığın kökleri, biyolojik özelliklere dayalı irksal hiyerarşilere olan tarihsel inanca dayanmaktadır. Ancak ırkçılığa ilişkin çağdaş bakış açıları, toplumsal eşitsizliklerin ve ayrımcı uygulamaların sürdürülmesinde biyolojik ve kültürel unsurların kesişimini vurgulamaktadır. Biyolojik ve kültürel boyutları da dâhil olmak üzere ırkçılığın karmaşıklığını anlamak, sistemik ayrımcılığın ele alınması ve mücadele edilmesi ve irksal adaletin desteklenmesi açısından çok önemli bir fenomen olarak yerini almıştır.

²⁶Aşar, 2009, **a.g.k.**, 28

²⁷M.Augoustinos ve D. Every (2015). Racism: Social Psychological Perspectives. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, s. 864-869.

²⁸I. Valk vd., (2003). Right-Wing Parliamentary Discourse on Immigration in France. *Discourse & Society*, 14(3), s. 309-348.

²⁹J.E. Cheng (2015). Islamophobia, Muslimophobia or Racism? Parliamentary Discourses on İslam and Muslims in Debates on The Minaret Ban in Switzerland. *Discourse & Society*, 26(5), s. 562-586.

³⁰R. Zia-Ebrahimi (2018). When the Elders of Zion Relocated to Eurabia: Conspiratorial Racialization in Antisemitism and İslamophobia. *Patterns of Prejudice*, 52(4), s. 314-337.

Biyolojik ırkçılık, insanların biyolojik özelliklerini sınıflandırarak, belirli ırkların benzersiz olarak üstün olduğunu iddia eden bir inanç veya ideoloji olarak da tanımlanmaktadır. Bu tür ırkçılık, genellikle genetik farklılıklar vurgular ve bu farklılıkların bir grup insanların diğerlerine üstünlüğü veya aşağılıklarını savunur. Ancak, bilimsel olarak yapılan araştırmalar, genetik farklılıkların insanların zekası, yeteneği veya diğer sosyal özellikleri açısından üstünlüğe veya aşağılıkla ilişkilere izin vermediğini göstermektedir.

Biyolojik ırkların kökenleri üzerine yapılan araştırmalar, ırklar arasında genetik temellere dayalı fikirlerin yanlış olduğunu göstermiştir. Bu tür araştırmalar, sıklıkla toplumsal eşitsizlik, verimlilik ve insan hakları ihlallerine neden olmuştur. Günümüzde birçok bilim insanı ve sosyal bilim uzmanı, ırklar arasında biyolojik temellere dayalı kalıtsal farklılıkların üstünlük veya aşağılık yaratmadığını savunmaktadır. İnsanların genetik olarak birbirine oldukça benzerdir ve genetik çeşitlilik genellikle ırklar arasında değil, bireyler arasında / içinde daha fazla bulunur.

İrkçılığın çeşitli akademik disiplinler genelinde incelenmesi; ırk ve fiziksel özelliklere dayalı bir sınıflandırmanın ortaya çıktığını, bunun da etnosentrik bir bakış açısına yol açtığını ve biz ve onlar arasında ayrımların oluştuğunu ortaya çıkarmıştır. Bu sınıflandırma 19. yüzyılda sömürge devletlerinin farklı ırksal gruplarla etkileşimlerini artırmaya çalışması ve böylece ırkçılığın kullanımı ve kategorize edilmesinin yoğunlaşması nedeniyle ivme kazanmıştır. Bu durum, farklı insan gruplarının biyolojik olarak sınıflandırılması ve bu gruplar arasında hiyerarşi kurulması düşüncesinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştur.³¹

Tez konumuzun genelinde, önemli bir yer tutan ten ırkçılığı da yüzyıllardır süregelen bir problem olarak görülmektedir. Özellikle çalışmamızın önemli bir bölümünde ABD'deki ten ırkçılığı önemli bir yer tutmaktadır. Amerika'daki ten ırkçılığı neredeyse 18. yüzyıldan günümüze kadar devam eden bir problem olarak devam etmektedir. Bu durum, aynı şekilde Avrupa kıtasında da görülmektedir. Beyaz tenin, siyah tenden üstün olduğu anlayışı özellikle Avrupa kıtasında Hitler rejiminin Yahudiler üzerinden yürüttüğü politika sonrasında kıta Avrupa'sına yayılmış ve bu ırkçılık evrilerek ten ırkçılığı üzerinde hızlı bir şekilde yerini almıştır. Göç olaylarının, son yüzyılda yüzünü Avrupa kıtasına çevirmesinden sonra buradaki siyahi insanların maruz kaldığı ötekileştirme beraberinde sayısız problem getirmiştir. Çalışmamızda da, önemli bir yere sahip olan bu kavramın tanımını tartışmak gerekli olmuştur.

³¹W.D. Bois (2023). *The Souls of Black Folk*. USA: Union Square & Co Publisher, s. 341-345.

İrk ve ten rengi bazen örtüşse de farklı olgulardır. İnsanlar bu kavramları ayrı ayrı düşünmeye alışık olmadığı için burada anlamları üzerinde durulması gerekir. Önemli bir varsayım hem ırk hem de ten renginin sosyal yapılar olduğudur. Bilimsel literatür bu bakış açısını desteklemektedir. Nitekim birçok bilim insanı biyolojik ırkların olmadığı sonucuna varmıştır. Siyahların farklı genetik özellikleri olduğu gibi beyaz birinin de kendine özgü genetik özellikleri olabilir.³²

Renkçilik ya da bizim ten ırkçılığı olarak nitelendirdiğimiz kavramı ilk olarak Alice Walker 1982 yılında bir makalesinde kullanılmıştır. Ancak, renkçilik kavramı ırkçılık içerisinde bağlamından zamanla kopmuştur.³³ Ten rengi üzerinden yapılan ırkçılık genellikle ırkçılığın bütünüyle karıştırılmaktadır. Renkçilik ve ırkçılık, birbirinden kolayca ayıramayacak kadar iç içe geçmiş durumdadır; ama yine de birbirlerinden farklı kavramlardır.³⁴ İrkçılık, insanları ırk ve etnik köken nedeniyle ötekileştirmesidir.³⁵ Öte yandan renkçilik, ırk veya etnik kökene bakılmaksızın fenotiplerine veya görünümlerine dayalı olarak insanlara karşı ayrımcılık yapılması anlamına gelmektedir.³⁶ Ten ırkçılığı hiyerarşisi ırkçılığa benzer bir yapıya sahiptir: Örneğin açık tenin, koyu tenden; beyaz bir yüz ve vücut şeklinin de Afrikalı bir yüz ve vücut şeklinden daha değerli olarak kabul edilmesi söz konusudur.³⁷

Renkçilikte ten rengi ırkın bir göstergesi olarak hizmet etmemektedir. Daha ziyade, sağlanan sosyal anlamdır, farklı muamele ile sonuçlanan ten renginin kendisidir. İnsanlar, kişilerle karşılaştığında ten rengini, onları özel ırk kategorisine atamak için kullanmamaktadır.³⁸ Tersine, muameledeki herhangi bir farklılık, başlı başına ırksal sınıflandırmadan değil, rengin kendisiyle ilişkili değerlerden kaynaklanmaktadır. Bu durumda farklı muameleyi tetikleyen renkle ilgili görüşler olduğu için, bu ayrımcılık biçimine genel olarak renkçilik denir.³⁹ Bu nedenle, renkçilikte, kişinin statüsünü belirleyen, kişinin rengine sağladığı sosyal bendir. İrkçılık ile kişinin ırkını belirleyen toplumsal anlam, kişinin statüsünü belirler. İnsanlar genellikle cilt rengiyle ırkı karıştırır, çünkü cilt, insanları

³²T. Jones (2000). *Shades of Brown: The Law of Skin Color*. *Duke Law Journal*. Vol. 49, No. 6. Pp. 1487-1557, s. 1493.

³³Jones, 2000, **a.g.k.**, 1489

³⁴L. Körükmez Kaya (2017). *Ten Rengi Ayrımcılığı: Afro-Türkler Örneği*. *Sosyoloji Dergisi*, (35), 61-76 . Retrieved From, s. 66.

³⁵Körükmez Kaya, 2017, **a.g.k.**, 66.

³⁶Körükmez Kaya, 2017, **a.g.k.**, 66.

³⁷Körükmez Kaya, 2017, **a.g.k.**, 67.

³⁸Jones, 2000, **a.g.k.**, 1497.

³⁹Jones, 2000, **a.g.k.**, 1497.

ırksal kategorilere ayırmaktadır.⁴⁰ Aslında, renkler yalnızca ırk kategorilerini tanımlamak için kullanılır. Yani siyah, Afrika kökenler için kullanılmakta ya da beyaz, beyazlar için kullanılmaktadır.

2.2. Yeni (Kültürel) Irkçılık

İrkçılığın, son dönemlerde yeni tezahürü olarak karşımıza çıkan yeni ırkçılık, göç olaylarının son dönemlerde günümüz dünyasında artmasıyla birlikte günümüzde tartışılan bir konu olarak gündeme sıklıkla gelmektedir.⁴¹ Yeni ırkçılık, biyolojik ırkçılıktan farklı olarak; insanın, biyolojik ve fiziken maruz kaldığı ırkçılık yerine kültürel olarak maruz kaldığı din, dil ve cinsiyet vb. gibi durumları tanımlamak için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Pek çok araştırmacı, düşmanlık ve ayrımcılığın ırktan ziyade kültüre dayalı olarak gerekçelendirilmesinin, çoğunlukla Batılı liberal demokrasilerde yavaş yavaş yerleşmiş olan ırkçılık tabusunu aşmaya yönelik bir oyun olduğunu savunuyor.⁴² Giderek daha eski bir biyolojik ırkçılığın yerini alan yeni bir kültürel ırkçılık olduğunu iddia etmektedirler.

Yeni ırkçılığın çıkış noktası hiyerarşi değil farklılıktır. Benzerliğe dayalı gruplar oluşturmak, daha sonra kendilerini farklı olarak algılanan diğer gruplardan ayıran insan, doğası olarak kabul edilir. Bir grubu birbirine kültür bağlar ve onun ortak yaşam biçimi aidiyetliği sağlamaktadır. Bireyin bir aidiyet ve güvenlik duygusu elde etmesi, paylaşılan bir yaşam tarzını izleyerek olur.⁴³ Ayrıca, onun ortak kültürü, bireyselliğin kendisinin tanımlandığı özüdür. Aidiyet duygusu, insanları bir araya getiren ve iç içe yaşamayı ve bir arada çalışmayı sağlayan bir aidiyet duygusunun var olmasından doğan kritik bir unsurdur. İnsanlar aidiyet duygusunu kaybetseydi, kültürler aslında ulusları oluşturan temel unsurları kaybetmiş olurlardı, çünkü ulus, halkının geleneklerini ve yaşam biçimlerini yansıtan canlı bir organizmadır. Bu nedenle, ideal bir ulus, bu açıdan çeşitliliğe rağmen, bu çeşitliliği birbirine bağlayabilen bir birimdir. Tüm toplumların doğal temeli olarak tanımlanan aile, millet ile birey arasındaki bağıdır. Bir ulusun kültürünün ve yaşam biçiminin deposu ve

⁴⁰Jones, 2000, **a.g.k.**, 1497.

⁴¹M. Çakır (2019). Kültürel (Yeni Irkçılık) Nedir? Kuramsal Bir Değerlendirme. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 15.

⁴²Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 8.

⁴³M.R. Duffield (1984). New Racism... New Realism Two Sides of the Same Coin. *Radical Philosophy*, Summer, Special Issue On Science, History and Philosophy, 29-34, s.29

aktarıcısıdır.⁴⁴ İnsanların kültürleri hakkında ne hissettikleri çok önemlidir. Bütün insanlar biyolojik olarak kapalı topluluklar oluşturacak kadar benzerdir, bu doğal bir eğilimdir.⁴⁵ Yaşam biçiminin geleceğinin tehdit altında olduğu hissedildiğinde, o topluluğun savunmasına geçmek de doğaldır.⁴⁶

Neo-Nazi ve diğer aşırı sağcı grupların sert çekirdekli üyeleri dışında bugün çok az insan ırkçı olduğunu kabul ediyor. Bununla birlikte, geçmişteki ırk kavramının destekçileri kadar, kaç ırkın var olduğu ve bunların birbirinden tam olarak nasıl ayırt edilmesi gerektiği konusunda, ırkçı olduklarını itiraf edenlerin bile, çok az fikir birliği içinde oldukları görülmektedir. Bunun nedeni, insanlığın ırklara bölünememesidir⁴⁷. Bölünme gerçekleştiğinde ötekileştirmeyi de beraberinde getirerek durum değişebiliyor. Burada, önemli olan durum biyolojik ırkçılığın özellikle 20. yüzyılda yerini kültürel ırkçılığa bırakması artık devreye söylemlerin girmesiyle durumun değişmesidir.

Günümüzde giderek daha fazla gündeme gelen ve toplumların önemli bir sorunu haline gelen kültürel ırkçılığın çeşitli yönlerini bulunmaktadır. Kültürel ırkçılık, insanların dinleri, kökenleri veya göçmenlik durumları gibi kültürel özelliklerine dayalı olarak ayrımcılığa uğraması veya dışlanması olarak tanımlanabilir. Bu başlık altında, din ve göçmenlik bağlamında ırkçılığın nasıl ortaya çıktığı, nasıl yayıldığı ve nasıl ele alınabileceği konularını tartışılmıştır.

2.2.1. Din ve ırkçılık

Çalışmanın, kritik bir noktası da din üzerinden yapılan ırkçılık ve bunların sanat eserlerine yansımalarının oluştuğudur. Birçok bilimsel veri bunun “yeni ırkçılık” kavramı üzerinden değerlendirmiştir.⁴⁸ Ancak, yeni ırkçılık kavramının içine girebilen birçok kavramı barındırmasından dolayı din ve ırkçılık bağlamı altında özel olarak incelenmesi çalışmanın konusunun dağılmaması açısından önemlidir. Bu sebeple, söz konusu başlık altında konu incelenmeye çalışılmıştır.

Din ve ırkçılık arasındaki ilişki, tarih boyunca pek çok toplumun derinliklerine işlemiş karmaşık bir konudur. Yahudi, Müslüman ve Hristiyan gibi büyük dinler, milyonlarca

⁴⁴Duffield, 1984, **a.g.k.**, 29.

⁴⁵Duffield, 1984, **a.g.k.**, 29.

⁴⁶Duffield, 1984, **a.g.k.**, 29.

⁴⁷Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 86.

⁴⁸İlgili konu hakkında detaylı bilgiler için bkz.; P. M. Sniderman, T. Piazza, P. E. Tetlock ve A. Kendrick (1991). *The New Racism. American Journal of Political Science* Vol. 35, No. 2, s. 423-447.; M. Barker (1981). *New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*. London : Junction Books.

insanın yaşamını şekillendiren ve kültürel kimliklerini belirleyen temel unsurlardır. Ancak, bu dinler bazen ayrımcılığın veya önyargının kaynağı olarak da kullanılmıştır. Din temelli ırkçılık, insanları belirli bir din grubuna mensup oldukları için ayrımcılığa uğratma eğilimindedir. Örneğin, Yahudi karşıtı antisemitizm, Müslümanlara yönelik İslamofobi ve Hristiyanlara yönelik ayrımcılık gibi örnekler, bu tür din temelli ayrımcılığın somut örnekleridir.

Dinler arasındaki ilişki, sadece inanç sistemlerinin farklılıklarını değil, aynı zamanda tarih boyunca insan toplumları arasında yaşanan etkileşimleri ve çatışmaları da yansıtır. Örneğin, Orta Doğu’da Hristiyanlar, Müslümanlar ve Yahudiler arasındaki tarihî gerilimler ve çatışmalar, din temelli ayrımcılığın nasıl tarihî bir kökene sahip olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, bu dinler arasında da derin bir tarihsel ve kültürel bağ olduğu unutulmamalıdır. Örneğin, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam arasında ortak semavi kökenler bulunmaktadır. Din temelli ırkçılık, sadece bireylere yönelik ayrımcılığa neden olmakla kalmaz, aynı zamanda toplumlar arasında gerilimlere ve çatışmalara da katkıda bulunabilir. Ancak, dinler arasında anlayış, hoşgörü ve diyalog gibi değerlerin teşvik edilmesi, bu tür ırkçılık biçimlerine karşı etkili bir savunma mekanizması sağlayabilir. Bu çalışmada; Yahudi, Müslüman ve Hristiyan dinlerinin içinde bulunduğu dinler arası ilişkilerin incelenmesi, din temelli ırkçılığın kökenlerinin ve etkilerinin anlaşılması amaçlanmıştır.

Avrupa kültürünün tarihsel olarak aralıklı olsa da belirgin bir özelliği olan uzun Yahudi nefreti geleneğiyle ortak bazı özellikleri vardır. Daha önceki bazı ekonomik durgunluk ve gerileme dönemlerinde olduğu gibi, Birinci Dünya (1914-1918) savaşından sonra ortaya çıkan ekonomik zorlukların çoğu için Yahudilere günah keçisi olarak odaklandı; bu, bazı Yahudilerin finansör, perakendeci ve üretici olarak öne çıkmasıyla kolaylaştırılan bir durum olmuştur.⁴⁹ Nazi propagandası Yahudilerin kötülüğü hakkında, İsa’nın katilleri, emperyalizmi kaçırınlar ve Holokost⁵⁰ Hristiyanları tanımlamaları gibi daha önceki anti-semitik klişeleri beslemiştir.⁵¹ Nazi görsel propagandası, Yahudilerin,

⁴⁹Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 57.

⁵⁰Holocaust: Holokost terimi talihsiz anlamına gelmektedir, çünkü genellikle yakılarak yapılan dini bir fedakarlık amacıyla, talihsiz olduğunu düşünerek insanın bedenini ateşe vermesi anlamına gelir. (Kökene Yunanca “bütün yanmış” anlamındaki holokauston kelimesinden gelir.) Nazi rejimi tarafından Yahudilerin ve diğerlerinin toplu olarak katledilmesinin nedeni ve önemi ne olursa olsun, bu bir fedakarlık değildir. Avrupa’da bu terim gitgide daha az görünür; Bunun yerine soykırım veya İbranice shoah (İsrail’de tercih edilen terim) kullanılır. Ancak İngilizce konuşulan dünyada bu kelime o kadar derinlere kök salmıştır ki, ondan başka anlam atfetmek şuan için mümkün değildir. İlgili kaynak için bkz.; J.T. Baumel ve W. Laqueur (2001). *The Holocaust Encyclopedia*. USA: Yale University Press, s. 14.

⁵¹Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 58.

Alman halkına, özellikle de köylülere bulaşan ve onları besleyen çirkin, açgözlü, zehirli parazitler olarak popüler imajlarından geniş ölçüde yararlanmıştır⁵² (Görsel 1). Yahudi'nin varsayılan çirkinliği, Aryan ırkının düzenli özellikleriyle sürekli olarak çelişen bir durum olarak öne çıkarılmıştır.

Görsel 1: *Güzel Aryan kadını ve Yahudi* (Rattasi, 2007, *a.g.k.*, 58).

Yahudiler, Alman kültürünü coşkuyla benimsemişlerdi ve vatanseverlikleri de çok belirgindi.⁵³ Bu nedenle, onlara yönelik şiddetli nefretin hızla artması rahatsız edicidir. Birinci Dünya Savaşı öncesi anti-semitizm bile, bazı Yahudi kültürel asimilasyon olasılığına izin verecek kadar esnektir.⁵⁴ Şiddetin bu kadar artmasının nedeni, Hitler'in ideolojik olarak ayrılıkçı bir düşünce ile Alman ulusunu harekete geçirerek planına alet edilmesi isteğidir.

Avusturya, 1933'ten önce, hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet olarak bilinmektedir. Ancak, Almanya'da Hitler rejiminin 1933 sonrasında başa gelmesiyle birlikte, hukukun üstünlüğü Avusturya'da da tehdit altına girmiştir.⁵⁵ Bu süreçte Avusturya, Hitler

⁵²Rattasi, 2007, *a.g.k.*, 58.

⁵³Rattasi, 2007, *a.g.k.*, 59.

⁵⁴Rattasi, 2007, *a.g.k.*, 59.

⁵⁵Rattasi, 2007, *a.g.k.*, 59.

rejimine ayak uydurmuş ve hukukun üstünlüğüne dayalı yapı zedelenmiştir.⁵⁶ O dönemde yoğun Yahudi nüfusuna sahip Avusturya, Yahudi toplumuyla yıllarca barış içinde yaşamıştır. Ancak, Almanya ile birleşerek beraber hareket etmesiyle birlikte Yahudi ırkçılığı Avusturya'ya da sıçramış orada da katliamlar görülmüştür. Bugün hala, Avusturya'nın bazı cadde ve sokaklarında ölen Yahudilerin anısına, öldürüldükleri yerlerde altın renginde isimlerinin yer aldığı- sarı metal parçalar konulmuştur (Görsel 2).

Görsel 2: Öldürülen Yahudiler'in İsimlerinin Yazıldığı Metaller, Graz Avusturya, Mart 2022.

Hitler'in iktidara yükselişi, Birinci Dünya Savaşı katliamı, Alman askeri yenilgisinin travmatik etkisi, Versailles Antlaşması'nın aşağılanması, Weimar Cumhuriyeti'nin ekonomik krizleri ve Komünist devrim korkusu olmadan mümkün değildir.⁵⁷ Anti-semitizm, Hitler, Joseph Goebbels, Himmler, Jules Streicher ve diğer Nazi liderlerinin merkezinde yer alırken, hareketin ana oy toplayıcısı değildir.⁵⁸ Ancak ırkçı anti-semitizm, Üçüncü Reich'in, olağanüstü güçlü bir propaganda aygıtı ve bir dizi Yahudi karşıtı yasayla pekiştirilen resmi devlet ideolojisi haline geldiğinde, etkisi yıkıcı olmuştur.⁵⁹

⁵⁶Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 59.

⁵⁷Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 1.

⁵⁸Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 1.

⁵⁹Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 2.

Hitler'in ırkçılığı, enfeksiyon, çürüme ve veba imgeleriyle doludur. Yahudileri çürüyen mikroplar ve haşereler olarak tanımlayan şu cümleyi kurmuştur; *“Zararlıyı yok ederek insanlığa bir hizmet yapacağız”*.⁶⁰ Bu Hitler'in dilinin tipik bir örneğidir. Ancak anti-semitizm, Hitler'in daha büyük bir Almanya projesinde ve aşağılayıcı ve cezalandırıcı savaş tazminatının intikamını alma projesinde yalnızca bir unsur olarak işlev görmüştür. Bununla birlikte, Almanların, Yahudilerin şeytanlaştırılmasına açıklığının çok daha eski Hristiyan Yahudi karşıtlığı geleneğine çok şey borçlu olduğunu anlamak önemlidir.⁶¹ Nazilerin, bir tefeci, kâfir, hain, katil, Hristiyan âlemine karşı tehlikeli bir komplocu veya ahlakın temellerine yönelik ölümcül bir tehdit olarak Yahudi imajlarını icat etmeye ihtiyaçları yoktur. Hem laik yöneticiler hem de Hristiyan kiliseleri, (Fransız Devrimi'ne kadar) Yahudilerin, Avrupa toplumunda aşağılık ve tabi olma konumlarına mahkûm edilmelerine olanak sağlamıştır.⁶² Örneğin, 15. yüzyılda Katolik İspanya'da ırkçılık, din değiştirmiş Yahudilerin bile kamu görevlerinden ve ekonomik nüfuz konumlarından uzaklaştırılması yasalar vardır.⁶³ Yahudi ırkçılığı, sadece Nazi Almanya'sında görülen bir olay olmaktan öte diğer Avrupa ülkelerinde de yüzyıllardır sürdürülen bir ırkçılık meselesidir. Ancak, Holokost katliamı kadar yıkıcı bir olayın yaşanması ilk olarak Nazi Almanya'sını akla getirmektedir.

Müslümanlara yönelik ırkçılıkta dönüm noktası 11 Eylül 2001 ikiz kuleler saldırılarıdır. Nasıl Yahudiler için Hitler rejiminin İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı politika tarihte yerini aldıysa 11 Eylül sonrası da Müslümanlara yönelik ırkçılığı yükselişini tarihin yazacağı kuşkusuzdur. Bazı kırılma anları, tarihte her zaman yerini almıştır. 11 Eylül saldırılarını, El-Kaide isimli terör örgütü tarafından yapılmasının ardından Müslüman insanlara yapılan ırkçılık doruk noktalara ulaşmıştır. Sonrasında bu ırkçılık, Avrupa kıtasına sıçramış özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere gibi büyük ülkeler de görülmüştür. Burada dikkat edilmesi gereken husus yapılan ırkçılığın sadece Müslümanlar üzerinden yürütülmediği ardından siyahilere karşı ırkçı tavırların da Amerika ve Avrupa'da hız kazandığıdır.

11 Eylül 2001'de yapılan saldırı ve 20. yüzyılın sonları ile 21. yüzyılın başlarında dünyanın çeşitli yerlerinde militan veya radikal İslamcılığın yükselişinin ardından yeni bir korku olan İslamofobi'nin, Batı dünyasını sardığı tartışılmaktadır. Ayrıca Camilere ve

⁶⁰Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 61.

⁶¹Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 3.

⁶²Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 3.

⁶³Wistrich, 2001, **a.g.k.**, 4.

Müslüman bireylere yönelik fiziksel saldırılar ve devlet kurumlarının, özellikle de polisin Müslüman topluluklara karşı ayrımcı davranışlar sergilediği ve bu durumun giderek daha fazla arttığı gözlemlenmektedir. İstatistiksel kanıtlar, Avrupa ve ABD’de yaşayan Müslümanlara yönelik her türlü açık ayrımcılığın sıklıkla dramatik bir artış gösterdiğini kesinlikle ortaya koymaktadır.⁶⁴ İslamofobi’nin, Orta Çağda ve erken modern Avrupa’da meydana gelen, Haçlı Seferleri ve 1492’de İspanya’da İslami gücün yenilgisiyle sonuçlanan⁶⁵ uzun süredir devam eden düşmanlık ve askeri çatışmalarla ilgili tarihsel çağrışımlardan yararlandığı söyleniyor. Bush’un,⁶⁶ İslam’a karşı bir dizi başka açıklama ve yayın arasında İslami radikallere karşı bir haçlı seferi fikri söz konusu olmuştur.⁶⁷ Böylece Batı’da yeni bir İslamofobi kavramına destek sağlanmıştır. İslam’a karşı bu düşmanlık genellikle bir ırkçılık biçimi olarak tanımlanmıştır. İslamofobi ve ırkçılık arasındaki denklem tartışmalıdır.⁶⁸ Öncelikle İslamofobi fikriyle soruna değinmek gerekir: İlk olarak, fobi fikri, akıl hastalığı ve patoloji üzerindeki etkileri nedeniyle yararsızdır.⁶⁹ Bununla birlikte, İslamofobi’nin bir ırkçılık biçimi olarak kabul edilip edilemeyeceği, tartışmaya değerdir. Müslümanların küresel olarak her ten rengine, etnik kökenine ve milliyetine sahip olduğu düşünüldüğünde, İslamofobi mevcut olsa bile, bunun bir ırkçılık biçimi olduğunu herhangi bir doğrudan tartışmak zordur. Tartışmayı doğrudan ırkçılık arasında katı bir seçime sokmak yerine ırsallaştırma kavramının kullanılması gerekir.⁷⁰ Irklaştırma kavramının kullanılması, İslamofobi’nin doğrudan ırkçılık ile ilintili olmadığı anlamına gelmemelidir.

Teorik bilgilerden, 11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinin hemen sonrasına döndüğümüzde, bazı yayın organları kademeli olarak Müslümanların üstüne gitmeye başlamıştır. Avrupa’da yansımalarının en önemli biri de, İngiltere’de İslami ırkçılığın başka bir boyutunun yaşanmış olmasıdır: Kilroy Silk isimli gazeteci 4 Ocak 2004 tarihli *We owe*

⁶⁴Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 108.

⁶⁵Birçok araştırmacı, İslamiyet’in Avrupa’da ve Dünya’da yayılmasının kırılma anının 1492 Ocak ayındaki İspanya’nın, Emevi kralı ABDullah’ı yenerek Granada’yı alması olarak görmektedir. Hemen sonrasında aynı yıl içerisinde Ağustos ayında Colomb’un, Amerika’nın keşfi için yola çıkmasında yolunu açtığını düşünmektedir. Ve bu esnada Avrupa’da Yahudiler ve Müslümanlar Avrupa’dan atılmıştır. Yok edilmesi planlanan binlerce Yahudi II. Beyazıd’ın gönderdiği gemilerle İstanbul’a getirilmiştir. Detaylı bilgi için bkz.; J.M. Blaut (1992). *1492, the Debate on Colonialism, Eurocentrism, and History*. USA: First Africa World Press.

⁶⁶Georghe W. Bush, Kendisi ABD’nin, 43. Dönem başkanıdır. Kendisi 2001-2009 yılları arasında görev yapmıştır.

⁶⁷Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 108.

⁶⁸Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 108.

⁶⁹Detaylı bilgi için bkz.; C. Kearney (2004). *Social Anxiety and Social Phobia in Youth: Characteristics, Assessment, and Psychological Treatment*. USA: Springer, Series in Anxiety and Related Disorders.

⁷⁰Rattasi, **a.g.k.**, 109.

Arabs Nothing (Araplara Hiçbir Borcumuz Yok) isimli yazısıyla gündem yaratmıştır (Görsel 3). İngiliz yayıncının yorumlarında çarpıcı olan şey; din ve ırk, İslam ve Araplar arasında ayırım gözetmeyen bir ilişkiyi sunmasıdır. Arapları, Müslümanları ve İslam'ı gerçek medeniyete katkıda bulunmadıkları için kınamıştır. Yazısında: “Onlar sadece bize petrol, intihar bombacıları, uzun kesenler ve kadın zalimler verdiler”.⁷¹

Görsel 3: R.K. Silk, *We owe Arabs Nothing*, 2004.
<https://www.gettyimages.in/videos/kilroy-was-here> (Erişim tarihi: 07.10.2022)

Silk'i eleştirenler, örneğin sabah televizyon programları BBC tarafından yayından kaldırılmış ve ülke, ırkçılığın anlamı ve sözde kurbanı olduğu politik doğruluk hakkında bir başka tartışmaya karışmıştır.⁷² Silk, tüm Araplar hakkında pervasızca genellemeler yaparak ve hatta açıklamalarına bir Arap ulusu olmayan İran'ı da dâhil ederek, tamamını medeniyet eksikliğiyle suçlamış ve kesinlikle ırkçılık yapmıştır.⁷³ Müslümanlara yönelik her tür düşmanlık ırkçı nitelik taşımayabilir fakat Silk örneğinde görüldüğü gibi bazıları nispeten güçlü veya sert bir şekilde ırkçı niteliktedir veya geniş kitleleri etkileyecek şekilde ırkçılığa

⁷¹İlgili yazı için bkz.:

<https://www.ukpressonline.co.uk/ukpressonline/open/simpleSearch.jsp;jsessionid=E105638E1505F34D05382486F636717F?is=1> (Erişim tarihi: 07.10.2022)

⁷²Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 108.

⁷³Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 108.

dönüşme potansiyeli taşıyabilir. Sözleri genel olarak ırkçılık alanına giriyorsa eğer, Silk'i de ırkçı olarak adlandırmak gerekli midir? Bu konu tartışmalı olabilir ve de ayrı bir mesele gibi görünebilir ancak tüm örtüşmelere rağmen, göreceğimiz gibi, ırkçı kimlikle ilgili analitik olarak farklı yönler de görülmelidir. Kilroy-Silk olayının gündeme getirdiği başka bir zor mesele daha vardır: Bu, bir eylemin ırkçılığını yargılamadaki niyet meselesidir⁷⁴ ki düşünüldüğünde insanların niyetlerini bir genelleme yaparak tespit etmek oldukça zordur. Özellikle kamuoyunda bunu belirlemek neredeyse imkânsızdır. İslamiyet ve ırkçılık tartışmalı bir konu olmakla beraber içerisinde çok fazla nüansı beraberinde getirmektedir. 11 Eylül saldırılarının ve ardından Avrupa'ya sığınmış halinden biri olan Silk örneği konunun anlaşılabilmesi bir örnek olarak sunulmuştur. Aşağıdaki örnekler de tezin ilerleyen aşamalarında değinilecek konuların kavranması açısından önemlidir.

11 Eylül 2001 trajik olaylarından sonra özellikle Hristiyan-Müslüman dinamiğine yönelik İslamofobi önemli bir konu haline gelmiştir. Araştırmalar; Amerika Birleşik Devletleri'nde Müslümanlara yönelik olumsuz tutumların 11 Eylül sonrasında arttığını, bunun da uluslararası öğrenciler de dâhil olmak üzere Müslüman bireylerin karşılaştığı zorluklara yol açtığını göstermiştir.⁷⁵ İslam'ın terörizm ve şiddetle ilişkilendirilmesi, Amerikalı Müslümanları ulusal güvenliğe yönelik tehditler olarak göstererek, gözetleme ve izlemeyi gerektiren bir ırksallaştırma sürecine katkıda bulunmuştur.⁷⁶ Araştırmalar aynı zamanda 11 Eylül saldırılarının New York City'deki Arap Amerikalıların refahı üzerindeki etkisini de vurgulamış ve Arap Amerikalı toplumunun yaşadığı travmayı vurgulamıştır.⁷⁷ 11 Eylül sonrasında Müslüman Amerikalıların güvenliği ve refahı bir endişe kaynağı olmuştur. Toplanan veriler, bu tür olayların ardından Müslümanların karşılaştığı zorlukları ortaya çıkarmaktadır. 11 Eylül sonrasında Müslüman erkek ve kadınlara yönelik nefret suçları ve ayrımcılık artmıştır. Birçok kişi ırkçılık ve ayrımcı eylemler nedeniyle psikolojik baskı belirtileri yaşamıştır.⁷⁸ Psikolojik tramvalar, 11 Eylül sonrası ABD'de İslam ve Müslümanlara yönelik algıyı önemli ölçüde etkilemiş, Müslüman toplum için ayrımcılığın, gözetimin ve zorlukların artmasına yol açmıştır. 11 Eylül olayları, İslamofobi'nin mevcut

⁷⁴Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 109.

⁷⁵P. Tummala-Narra ve M. Claudius (2013). A Qualitative Examination of Muslim Graduate International Students Experiences in The United States. *International Perspectives in Psychology*, 2(2), s. 132-147.

⁷⁶C. Considine (2017). The Racialization of İslam in The United States: İslamophobia, Hate Crimes, and "Flying While Brown". *Religions*, 8(9),165, s. 6-9.

⁷⁷W. Abu-Ras ve S.H. Abu-Bader (2008). The Impact of The September 11, 2001, Attacks on The Well-Being of Arab Americans in New York City. *Journal of Muslim Mental Health*, 3(2), s. 217-239.

⁷⁸W. Abu-Ras ve Z.E. Suarez (2009). Muslim Men and Women's Perception of Discrimination, Hate crimes, and Ptsd Symptoms Post 9/11. *Traumatology*, 15(3), s. 48-63.

sorunlarını daha da şiddetlendirmiş, Müslümanlara karşı önyargı ve ayrımcılıkla mücadele için sürekli araştırma ve çabalara duyulan ihtiyacın altını çizmiştir.

Birçoğumuz Yahudi ve Müslümanlığa yönelik ırkçılıklarla ilgili birçok örnek sunabilir. Ancak, Hristiyanlık konu olduğunda söz konusu dinin daha çok ırkçı tarafta olduğundan bahsedilir. Tarihsel sürece bakıldığında Hristiyan dinine yönelik ırkçılık, tarihsel faktörlerden ve sosyal dinamiklerden etkilenecek çeşitli şekillerde ortaya çıktığı görülür: Batı dünyasında Hristiyanlığa yönelik ırkçılığın kökleri, ilk Hristiyanların kendilerini Yahudi insanlardan ve dinlerinden uzaklaştırarak aşağılama ve aşağılamaya yol açtığı M.S. 1. yüzyıla kadar uzanabilir.⁷⁹ Bu tarihsel çatlak, Müslüman karşıtı ırkçılığın inşasıyla bağlantılı olan dinin ırksallaştırılmasına ve beyaz üstünlüğünün teolojik bileşenlerine katkıda bulunmuştur.⁸⁰ Dahası, Batı toplumlarında Hristiyan dindarlığının azalmasına, geri kalan inançlılar arasında kamusal din çağrısının yapılmasına neden olmuş, bu da dindar olmayan nüfusla kutuplaşmanın artmasına yol açmıştır.⁸¹ Dindarlık dinamiklerindeki bu değişim, gerilimler ve ayrımcılık algıları yaratarak, potansiyel olarak Hristiyanlara yönelik ırkçı tutumları körükleyebilir nitelik taşımıştır. Araştırmalar ayrıca akademik ve bilimsel alanlarda Hristiyanlara, özellikle de köktendinci ve Evanjelik mezheplere karşı algılanan önyargının yetersiz temsile ve ayrımcılığa katkıda bulunabileceğini göstermiştir.⁸² Bu önyargı, Hristiyanlara ilişkin stereotipleri ve olumsuz algıları daha da güçlendirerek, onların çeşitli toplumsal alanlardaki deneyimlerini etkileyebilir. Ayrıca, Hristiyanlığın beyaz üstünlükçü ideolojilerle makro düzeyde kesiştiği vurgulanmış ve Beyaz Hristiyanların günlük yaşamlarında ırk ve ırkçılıkla nasıl ilişki kurduklarının analiz edilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.⁸³ Bu kesişimleri anlamak, Hristiyanlığa yönelik ırkçı tutumları ele almak için çok önemlidir. Sonuç olarak Hristiyan dinine yönelik ırkçılık, tarihsel miraslardan, toplumsal algılardan ve güç dinamiklerinden etkilenen karmaşık bir konudur.

⁷⁹I. J. Spangenberg (2019). The Religious Roots of Racism in The Western World: A Brief Historical Overview. *HTS Theologies Studies / Theological Studies*, 75(1), s. 2-4.

⁸⁰J. Rana (2019). Anthropology and The Riddle of White Supremacy. *American Anthropologist*, 122(1), s. 99-111.

⁸¹P. Achterberg v.d., (2009). A Christian Cancellation of The Secularist Truce? Waning Christian Religiosity and Waning Religious Deprivatization in The West. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4), s. 687-701.

⁸²M.E. Barnes v.d., (2020). Are Scientists Biased Against Christians? Exploring Real and Perceived Bias Against Christians in Academic Biology. *Plos One*, 15(1), s. 5-19.

⁸³S.K. Mehta, R.C. Schneider ve E.H. Ecklund (2021). "God Sees No Color" So Why Should I ? How White Christians Produce Divinized Colorblindness. *Sociological Inquiry*, 92(2), s. 623-646.

2.3. Göçmenlik ve ırkçılık ilişkisi

Soğuk savaş sonrası değişen ekonomi modelleri ve iki kutba ayrılan dünya sebebiyle göç hareketleri yoğun olarak yaşanmıştır. Amerika ve Rusya arasındaki bloklaşmanın neticesinde Rusya'nın yanında olan ülkelerden, Avrupa'ya ve Amerika kıtasına yoğun bir göç dalgasının başlaması söz konusu olmuştur. İlk zamanlarda bu göç hareketi daha özgür bir ülkede yaşamak gibi görünse de altında ekonomik sebeplerin olduğu da unutulmamalıdır. Bu tür göç hareketlerinin yanısıra işçi göçleri de başlamış örneğin ülkemizden Almanya'nın talebiyle yoğun bir işçi göçü olmuştur. Böylece farklı kültürler karşı karşıya kalmış, anlaşmazlıklar ve ötekileştirme artmıştır. Özellikle, Almanya'nın II. Dünya savaşında Yahudileri uyguladığı politika, farklı bir biçimde kendi istekleri ile çağırdıkları Türklere uygulanmaya başlanmıştır. Yahudilere yapılan zulüm kadar olmasa da ırkçılık tırmanmıştır. Yaşanan olaylar ve ev yangınları ve yaşanan cinayetler günümüzde hala sürmektedir. Sadece burada büyük bir yanılgı Almanların, 1960'larda başlayan işçi göçü hareketini kendilerinin başlattığını unutmalarıdır. Ancak, 21. yüzyılda Avrupa'da ve Amerika'da siyasette sağ hareketlerin başa gelmeleriyle ayrışmalar ırkçılık boyutuna kadar varmıştır. Söylemler ile başlayan hareketler yerini eylemlere bırakmıştır.

Genel olarak Yabancıların kendi ülkesine yerleşmesini engellemeye çalışmanın ırkçı olmadığı argümanı kabul edilir. Grup sınırlarının çizilmesi ve bölge ve kimliğin savunulması, doğal insan tepkileri olarak kabul edilir. Enoch Powell'ın⁸⁴ belirttiği gibi; *“Bir kimliği koruma ve bir bölgeyi savunma içgüdüleri, insanlığa yerleştirilmiş en derin ve en güçlü içgüdülerden biridir”⁸⁵*.

Bu doğal tepkiler, yerini hor görme ve şiddete bıraktığında, siyasiler tarafından üretilen ırkçı olmayan argümanlar yerini ırkçılığa bırakmaktadır. Ekonomik krizler neticesinde, Avrupa'da yaşayan insanlar enflasyon karşısında aldığı düşük maaşların sebebini siyasilerin yönlendirmeleriyle göçmenlerde aramaktadır. Ancak 2008 krizinde en çok etkilenen ülke İspanya olmasına rağmen göçmenlere karşı ırkçı bir politika yürütülmemiştir.⁸⁶ Ancak, Avusturya ve Finlandiya'da aşırı sağcılar popüler olmuştur.

⁸⁴Cümlelerin detaylı içeriği için bkz.; <https://quotepark.com/quotes/1864179-enoch-powell-they-tell-us-we-must-be-prepared-to-contemplate-i/> (Erişim tarihi: 10.10.2022)

⁸⁵Powell Eski Birleşik Krallık Sağlık ve Sosyal Hizmet Bakanlığı yapmıştır. Muhafazakâr ve sağ siyasetine yakın bir siyasi hayat geçirmiştir. Detaylı bilgi için bkz.; S. Heffer (2008). *Like the Roman: The Life of Enoch Powell*. London: Faber and Faber.

⁸⁶M. N. Alkan (2015). Avrupa'da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 8 (16), 275-289, s. 275.

Düşük maaşlı kişilerin yaşadıkları durumun sebebini göçmenlerde aramadığını İspanya örneğinde görmek önemlidir fakat en genel çerçeveye bakıldığında ancak sağ partilerin yükselişi genel olarak ekonomik krizler ile birlikte doğmuştur.⁸⁷

Göçmenlik ve ırkçılık arasında nasıl bir bağ olduğu tartışmalıdır. Ancak, belirli sınırların aşıldığı ötekileştirmenin aykırılığı göz önüne alındığında ırkçılık yerini almıştır. Örneğin; Fransa’da Charlie Hebdo dergisi tarafından ülkelerine henüz ayak bile basmamış bir bebek üzerinden yaptığı karikatür çizimi sarsıcıdır. İfade özgürlüğünün arkasına saklanan Charlie Hebdo, 2015 yılında bir Türk sahilinde ölü bulunan Aylan Kurdi’nin ölümüyle ilgili saldırgan çizimleriyle ırkçı tutumunu göstermiştir. *Hedefine Çok Yakın* başlıklı ilk çizimde Aylan, McDonald Happy Meal’in tanıtım panosunun yanında yüzüstü kuma uzanmış ve *Bir Çocuk Menü’sü Fiyatına İki Çocuk Menü’sü* karikatüre alınmıştır (Görsel 4). İkinci karikatür ise *Avrupa’nın Hristiyan olduğunun Kanıtı* başlığını taşıyor. Denizde boğulan küçük çocuğu gösteriyor. Sol tarafta bir adam, sözde İsa, suyun üzerinde duruyor ve “Hristiyanlar sularda yürüyor... Müslümanların çocukları batıyor” diyor (Görsel 5).

Görsel 4: *Bir Çocuk Menü’sü Fiyatına İki Çocuk Menü’sü*
(<https://www.morocoworldnews.com/2015/09/167835/charlie-hebdo-mocks-the-death-of-syrian-child-aylan-kurdi> Erişim tarihi: 10.10.2022)

⁸⁷Alkan, 2015, a.g.k., 276.

Görsel 5: Avrupa'nın Hristiyan olduğunun Kanıtı
<https://fr.globalvoices.org/2015/09/23/190438/> (Erişim tarihi: 12.09.2023)

Söz konusu örnek çok çarpıcı ve dergi tarafından özür paylaşımı bile gelmemiştir. Aylan, 5 yaşındaki kardeşi Galip ve ailesiyle birlikte Yunanistan'ın Kos adasına seyahat ettikleri sırada kardeşi ve annesi ile ülkelerindeki savaştan kaçma girişimleri sırasında can vermişlerdir (Görsel 6).

Aylan Kurdi'nin trajik ölümü, Suriyeli bir mülteci çocuğun Akdeniz'de boğularak hayatını kaybetmesi sonucu gerçekleştiğini herkes bilmektedir. Bu trajik olay, sığınmacı krizi ve mültecilerin yaşadığı zorlukları vurgulayan bir olaydır ve dünya genelinde insanların duygusal bir tepki vermesine ve daha fazla empati göstermelerine neden olmuştur. Ancak Aylan Kurdi'nin ölümü ile ırkçı çizimler veya sanatta ırkçılık arasında doğrudan bir ilişki olmasa da bağlantı noktaları bulunmaktadır: Sanatta ırkçılık, sanat eserlerinde belli bir ırk veya etnik grubu aşağılama, ayrımcılığı teşvik etme veya önyargıları teşvik etme amacı taşıyan içeriklerin kullanılmasıyla ilgilidir. Sanat, toplumsal olayları, duyguları ve düşünceleri ifade etmek için kullanılan bir araçtır ve bazen bu tür içeriklerle ele alınabilir. Ancak ırkçı veya ayrımcı içerikler tartışmalıdır ve sık sık eleştirilir. Sanatta ırkçılıkla mücadele önemlidir ve sanatçılar, eleştirmenler ve toplumun diğer üyeleri, ırkçı veya ayrımcı içeriklerin yaratılmasına karşı çıkabilirler. Sanatta ifade özgürlüğü ile ayrımcılıkla

m¼cadele arasında bir denge bulunması gerekmektedir. Sanatın toplumsal sorunları ele almasına izin verilirken, insan haklarına ve ırkçılıkla m¼cadeleye saygı gösterilmelidir.

Görsel 6: *Aylan Bebek Kıyıya Vurmuş Ölü Bedeni*

(<https://www.star.com.tr/guncel/dunya-kiyiya-vuran-insanlik-icin-istanbulda-toplaniyor-haber-1054287/>) (Erişim Tarihi: 12.09.2023)

Göçmenlik ve ırkçılığın sıkı sıkıya bir bağ içerisinde olduğu bir dönemdeyiz. Aşırı uç noktalara taşındığında bunların nasıl tepkiler doğurduğu görülmektedir. Burada önemli olan göçmen alan ülkelerin yönettiği politikalarıdır. Alınamayan önlemler sonucunda boyutları ırkçılığa varan olayların yaşandığını Fransa örneğinde olduğu gibi çok sayıda durumu pekiştiren ırkçılık faaliyetleri yapılmıştır. Sanatta ırkçılık ve ırkçılığın eleştirilmesi konularında Aylan Kurdi'nin ölümü ve bunun yansımaları gibi ses getiren olaylar iki yönlü etkisi olan çarpıcı gelişmeleri içerebilir. Bunların ırkçılık ile doğrudan ilişkisi olmayan çalışmaları beraberinde getirmesi, sanatın toplumsal etkisini ve sorumluluğunu izleyebileceğimiz veriler sunar.

3. 11 EYLÜL 2001 ÖNCESİ VE SONRASINDA IRKÇILIK OLGUSU

Tezin, referans konusu olarak nitelendirdiğimiz 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırıları tarihte önemli bir dönüm noktası olmuştur. Yapılan saldırılar sonucu, hayatını kaybeden insanlar, ABD kadar bütün dünyayı üzüntüyle sarsmıştır. Olay sonrasında ekonomi derinden etkilenmiş, dünya bir kriz ortamına girmiştir. Derin sarsılmalar beraberinde, ABD ve Avrupa kıtasındaki ırkçılığı tırmandırmıştır. 11 Eylül saldırıları öncesi ABD’de görülen ten ırkçılığı, saldırıdan sonra Müslümanlara yapılan ırkçılıkla beraber yükselmiştir. Dolayısıyla bu saldırılar önemli dönemeçlerden birini oluşturmuştur. Özellikle ABD’nin ve diğer toplumların ve siyasi dinamiklerin önemli şekillerde değişmesine yol açmıştır. Bu dönemin ırkçılıkla ilgili birçok yönü söz konusudur. 11 Eylül saldırılarının öncesinde ve sonrasında ırkçılıkla ilgi nasıl bir gelişme yaşandığını anlamak için dikkate alınması gereken bazı önemli faktörler vardır.

Göç ve çok kültürlülük 20. yüzyılın sonlarına doğru, birçok Batı ülkesi, özellikle de ABD ve Avrupa’da büyük göç dalgalarına tanık olmuştur. Bu, farklı kültürlerden gelen insanların daha fazla bir araya gelmesi demektir. Bu durum, bazı toplumlarda ırkçılıkla ilgili endişeleri artırmış dolayısıyla farklılıklar tehdit olarak algılanmıştır. Ekonomik zorluklar ve işsizlik, ırkçılığın yükselişine katkıda bulunan faktörlerden biri olmuştur. Çünkü insanlar ekonomik güvensizlik içinde olduklarında, “yabancılar” ya da “diğerleri” hakkında daha düşmanca görüşlere yatkın olabilmektedirler. 11 Eylül saldırıları, özellikle Amerika’da İslamofobi’yi hızla artırmıştır. Müslüman topluluklar, bu dönemde artan ayrımcılık, şüpheli bakışlar ve hatta saldırılara maruz kalmışlar, güvenlik politikaları büyük ölçüde değiştirilmiştir. Özellikle “Patriot Act”⁸⁸ gibi yasalar, hükümetin vatandaşların özel yaşamına daha fazla müdahale etmesine olanak tanımıştır. Bu, bazılarının ırkçı eğilimlerini haklı çıkaran bir atmosfer yaratmıştır.

11 Eylül sonrası dönemde, birçok ülke göç politikalarını sıkılaştırmış ve sığınmacılara daha düşmanca yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Bu, göçmenlere yönelik ayrımcılığın artması sonucunu doğurmuştur. Irkçılığın artışıyla birlikte, birçok toplumda ırkçılığa karşı

⁸⁸Patriot Act yasası; Ulusal güvenlik adına 11 Eylül’den 45 gün sonra aceleyle kabul edilen Vatanseverlik Yasası olarak bilinir. Bu, hükümetin telefon ve e-posta iletişimlerini izleme yetkisini genişleterek sıradan Amerikalılar üzerinde casusluk yapmasını kolaylaştıran gözetleme yasalarındaki birçok değişikliğin ilkidir. Banka ve kredi raporlama kayıtlarını toplayıp ve masum Amerikalıların internetteki faaliyetlerini takip edebilme yetkisi verilmişti. Çoğu Amerikalı bunun teröristleri yakalamak için yaratıldığını düşünse de Vatanseverlik Yasası aslında sıradan vatandaşları şüpheliye dönüştürüyordu. Detaylı bilgi için bkz.; N.C. Henderson (2002). The Patriot Act’s Impact on the Government’s Ability to Conduct Electronic Surveillance of Ongoing Domestic Communications. *Duke Law Journal*, 52(1), s. 179–209.

mücadele için daha fazla bilinç ve çaba da oluşmuştur. Örneğin ırkçılığa karşı tepki gösteren sivil toplum kuruluşları ve aktivistler ırkçılığa karşı mücadelede önemli bir rol oynamışlardır. 11 Eylül sonrası dönemde yaşanan bu karmaşık gelişmeler, ırkçılığın yükselmesi ve bir yandan da bu konudaki bilincin oluşturulması arasındaki ilişkiyi anlamamızı sağlar.

Sonuç olarak, 11 Eylül 2001 sonrası dönemde ırkçılık, özellikle İslamofobi ve göçmen karşıtlığı bağlamında yükselmiştir. Ancak bahsedildiği gibi ırkçılığa karşı mücadele de güçlenerek devam etmiş, ırkçılığın etkilerini azaltmaya yönelik birçok çaba ve inisiyatif ortaya çıkmıştır ki sanatta bu bağlamda yerini almıştır.

3.1. 11 Eylül 2001 Öncesi ırkçılık

11 Eylül 2001 öncesinde de dünyada ırkçılık, tarih boyunca pek çok farklı biçimde var olmuş bir sorundur. Bu sorun, insanların ırklarına, etnik kökenlerine veya dini inançlarına dayalı olarak ayrımcılığa maruz kalmaları veya yaygınlaşan uygulamalardan kaynaklanmaktadır. İşte bu potansiyel perspektifle dünyadaki ırkçılık türleri arasında öne çıkan bazı ana çizgiler bulunmaktadır. Bu bölümde geçmişten 11 Eylül saldırılarına kadar olan süreçte yaşanmış olan bazı ırkçılık olaylarının ve yansımalarının izi sürülmüştür.

Kölelik Dönemi ve Kolonyal İmparatorluklar dönemlerinde ırk ayrımcılığının bölgesel kökenleri çok eski tarihlere kadar uzanır. Köle ticareti, 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar süren bir dönemde, özellikle Afrikalılar, Avrupa ve Amerika'ya ait köle tacirleri arasında ırkın evrensel ayrımcılığını gösterecek şekilde meşrulaştırılmıştır. Dolayısıyla bu dönemlerde Afrikalılar ve diğer bazı etnik gruplar köle olarak görülmüş ve köleleştirilmiştir. Kölelik dışında kalan bazı hareketler ve köleler arasında gerçekleşen ayaklanmalar, ırk ayrımcılığına karşı ilk tepkilerden olmuştur. Örneğin, Haiti Devrimi (1791-1804), kölelerin ayaklanması sonucu Haiti'nin bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu devrim, kölelerin isyanıyla başlayıp Haiti'nin bağımsızlığına, dolayısıyla bir devletin oluşumuna yol açmasıyla tarih sahnesinde önemli bir olay olarak kabul edilir.⁸⁹

⁸⁹Haiti devrimi üzerine yazılan birçok kaynak bulunmaktadır. Söz konusu devrimin detaylı bilgileri için bkz.; L. Dubois (2004). *Avengers of the New World: The Story of the Haitian Revolution*, USA: The Belknap Press; A. Ferrer (2014). *Freedom's Mirror: Cuba and Haiti in the Age of Revolution*, England: Cambridge University Press; K. Salt (2019). *Unfinished Revolution: Haiti, Black Sovereignty and Power in the Nineteenth-Century Atlantic World*, England: Liverpool University Press; R. Robinson (2008). *An Unbroken Agony: Haiti, From Revolution to the Kidnapping of a President*, England: Basic Civitas Books.

Kolonizasyon ve sömürgecilik sürecinde, yoğun olarak da 19. ve 20. yüzyıllarda, Avrupalı güçler; Afrika, Asya ve Amerika'daki geniş toprakları kolonileştirip, yerel bölgelere ve halklara karşı baskılar, işgaller ve katliamlar gerçekleştirdi. Sömürgecilik döneminde yerel kültürler bastırılmış, kaynaklar sömürülmüş ve yerli halklar aşağılanmıştır.⁹⁰ 1860'larda kölelik sona erse de ırkçılık sürmüştür. Hatta Amerikan Sivil Haklar Hareketi (1955 - 1968) yaşanmış olsa da ırkçılık devam etmiştir. Bu hareket ırkların ayrımcılığına karşı büyük bir mücadele başlatmış ve 1960'ların sonunda sivil haklar konusundaki önemli yasaların çıkarılması sağlanmıştır.⁹¹

Avrupa'da da, II. Dünya Savaşı sırasında Nazi Almanyası, Yahudi soykırımı gibi korkunç katliama imza atmıştır. Bu, ırkçılığın en karanlık ve yıkıcı örneklerinden biridir. ırkçılığın, insanlık için ne kadar tehlikeli olabileceği gözler önüne serilmiş ve Holokost, dünya çapında ırkçılıkla mücadelede bir dönüm noktası olmuştur.

Güney Afrika'da 1948'den 1994'e kadar süren bir dönem boyunca, Apartheid adı verilen bir ırkın kalıcı sistemi devam etmiştir. Bu sistem, beyazların üstünlüğünü ve siyahların temel haklarından mahrum bırakılmalarını işleve sokmuştur.⁹²

Günümüzde ırkçılığa karşı uluslararası müdahaleler ve uluslararası çabalar gösterilmektedir. Örneğin Birleşmiş Milletler ve diğer insan hakları, ırkların ayrımcılığını kınamak ve önlemek için çeşitli yöntemler denemektedir. Sosyal medya platformları ve dijital iletişim kullanılarak da farkındalığın artırılması yönünde çalışmalar yapılmaktadır.

⁹⁰Kolonizasyon dönemi ile ilgili detaylı bir incelemede bulunan, Cezayir Milliyetçi Hareketi'nde yer alan Martinikli seçkin psikiyatrist Frantz Fanon, tarihteki devrimci mücadelenin, sömürgeciliğin ve ırksal farklılığın en önemli teorisyenlerinden biridir. Fanon'un başyapıtı, Edward Said'in Oryantalizm veya Malcolm X'in Otobiyografisi ile birlikte bir klasiktir. Sömürgeleştirilenlerin psikolojisinin ve onların kurtuluşa giden yollarının muhteşem bir analizi ile sömürgeleştirilmiş halkların öfkesi ve hüsrana ve tarihsel değişimi etkilemede şiddetin rolüne dair benzersiz bir anlayış taşıyan kitap, bağımsızlık sonrası sömürge politikalarının ikiz tehlikelerine keskin bir şekilde ele almaktadır. Bir yanda kitlelerin seçkinler tarafından haklarından mahrum bırakılması, diğer yanda ise kitlelerin haklarından mahrum bırakılması, diğer yanda kabileler arası ve dinler arası düşmanlıklar. Gelişmekte olan ulusların liderleri için gerçek bir toplumsal yeniden örgütlenme el kitabı olan Fanon'un analizi, günümüz Afrika'sını rahatsız eden yolsuzluk ve şiddeti çok açık bir şekilde yansıtmıştır. Detaylı bilgi için bkz.; F. Fanon (2005). *The Wretched of the Earth*. New York: Grove Press.

⁹¹Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sivil Haklar Hareketi, eşit hakları güvence altına almayı ve Afrikalı Amerikalılara karşı ırk ayrımcılığını ve ayrımcılığı sona erdirmeyi amaçlayan önemli bir sosyal ve politik mücadeleydi. Esas olarak 1950'ler ve 1960'larda meydana gelen bir dizi kampanyayı, protestoyu ve hukuki mücadeleyi kapsıyordu. Hareket bu dönemde ivme kazandı ve ırk, renk, din, cinsiyet veya ulusal kökene dayalı ayrımcılığı yasaklayan 1964 Sivil Haklar Yasası gibi önemli başarılarla yol açmıştır. Detaylı bilgi için bkz.; B. Liu (2022). *Factors That Lead to The Politicization of The American Civil Rights Movement After 1965. Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, s. 1155-1157.

⁹²Apartheid terimi Güney Afrika'nın yerli halkı olan siyahların azınlık durumunda olan beyazlar tarafından ötekileştirilmesine ve beyazların az sayıda olmasına karşı siyahlara üstün olması durumuna verilen isimdir. İ. Gümüş (2020). *Aparttheid Döneminde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri, İstanbul: Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*, s. 26.

Diğer yandan bu konudaki toplumsal tartışmalar ve hareketler her daim yeni bir olayla güncellenerek sürmektedir.

Yukarıda sözü edilen olaylar tarihteki ana çizgilerden sadece bir kaçıdır ve dünya genelindeki tüm ırkçılık olaylarına, önemli noktalarına bakma konusu aslında oldukça geniş bir sürece bakmayı ve kapsamlı bir literatürü gerektirir. Tarihte insanların ırklarını ayıran, ayrımcılığı eleştiren ve değişiklik talep eden çeşitli hareketler ve mücadeleler sayısızdır. Bu mücadeleler, hala dünya çapında devam etmekte ve birçok insan ve kuruluş bununla mücadele etmek için çaba göstermektedir.

3.1.1. Amerika’da ırkçılık

Amerika’da, 11 Eylül saldırıları öncesi ırkçılık tarihiye bakmak için çok eskilere gitmek gereklidir ve temel olarak Müslüman ve siyahilere yapılan ırkçılık olarak ikiye ayrılabiliriz. 11 Eylül 2001 saldırıları öncesinde ABD’de ırkçılık bölgesel olarak varlığını sürdüren bir sorun olarak var olmuştur. Amerika’nın kölelik döneminden itibaren Jim Crow yasaları⁹³ ırksal dağıtımları ve önyargılar gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkmıştır. Bu sorunlar Amerika’nın kültürel ve kültürel yapısının bir parçası olarak var olmuştur. Kölelik dönemi boyunca, Afrikalılar Amerika’da köle olarak ölmüş ve büyük zulümlere maruz kalmışlardır. Bu dönemde ırkçı düşünce ve uygulamalar köle sahipleri tarafından da teşvik edilmiş ve desteklenmiştir.

1865’te Amerika İç Savaşı sona erdiğinde köleliğin bittiği düşünülebilir, ancak süregelmiştir. Jim Crow yasaları olarak bilinen ırksal ayrımcı ve uygulamalar, Amerika’nın özellikle siyah Amerikalılara yönelik ayrımcı uygulamalarını yasallaştırmıştır. Bu kurallar, Amerikalı siyahların oy haklarına, eğitimine ve diğer temel haklara erişimini kısıtlamıştır.

11 Eylül saldırılarından önce de Amerika’da siyah Amerikalılar, Latin toplulukları, Asyalılar, Müslümanlar ve diğer azınlıklar ırkçı saldırılara maruz kalmışlardır. Ancak bu tür ırkçılık biçimleri, 11 Eylül sonrasında terörle mücadele eklendiği için daha da ön plana çıkmıştır. Bu olay, Amerika’daki Müslümanlar ve Orta Doğu kökenli Amerikalılar gibi

⁹³Jim Crow Yasaları; ABD’de uygulanan ırk ayrımcılığını uygulayan yasalar olarak bilinmektedir. Daha sonra uygulanan bu yasa diğer eyaletler de pratik de kullanılmıştır. Eşitlikten tamamen uzak olması dolayısıyla eğitim, hukuk ve politik anlamda siyahilere ikinci sınıf insan muamelesi yapılmıştır. ABD’de çok yaygın olan Jim Crow yasaları tamamen kölelik ve ırkçılığa temellendirmiş ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.; F. David (2000). *The Jim Crow Laws and Racism in American History*, Enslow Publishers, s. 27-41.; B. Bartlett (2008). *Wrong on Race: The Democratic Party’s Buried Past*. St. Martin’s Press, s. 24.; D.K. Fremon (2000). *The Jim Crow Laws and Racism in United States History*. USA: Enslow Publication, s. 415.

gruplara yönelik önyargı ve ayrımcılığı tetiklemiştir. İslamofobi yükselmiş ve bazı Müslüman Amerikalılar hedef noktası yapılmıştır.

Amerika’da ırkçılığın tırmandığı noktalardan biri de Müslüman Araplar’ın, Amerika’da 1973 Mısır-İsrail savaşıyla bir tehdit olarak görülmeye başlamasıdır.⁹⁴ Bu süreç sadece Müslüman Araplar değil, bütün Müslümanların tehdit olarak görülmesine evrilmiştir. Soğuk savaş döneminde Amerika’nın Sovyet Rusya ile Ortadoğu üzerinde çatışması Filistin topraklarının İsrail’e verilmesi gerektiği ile ilgiliydi ve buradaki faaliyetlerini Ortadoğu’da gücü eline alarak, Müslümanlara karşı nefret söylemlerini meşrulaştırmaya çalışmıştır. Burada, durum oryantalist bir tutum gibi görünse de aslında ırkçılığı teşvik etmektir ve sömürgeleştirmek amacıdır. Bu süreç Amerika’da yaşayan Müslümanları da olumsuz etkilenmiştir. Bu ötekileştirme ile ırkçı terimler artarak devam etmiş ve bir baskı ortamı kurulmuştur.

Eylül 1972’de bir grup Filistinli, 11 İsrail asıllı sporcuyla rehin alınması sonrası Alman polislerinin kurtarma operasyonunda ölmüştür.⁹⁵ Bu 1972 Münih olayının hemen ardından, Nixon İdaresi “Operation Boulder” isimli emirler yayınlamıştır. Bu emirlerin ayrıntıları halka açıklanmazken, haberciler nihayet Ekim 1972’de Operation Boulder’ ın varlığını ve emirlerin genel kapsamını ve amacını yayınlamıştır.⁹⁶ Daha sonraki raporlar onların Siyonist istihbaratla bağlarını göstermiştir.⁹⁷ İddiaya göre bu emirler vatandaş olsun ya da olmasın, Arapça konuşan kökenli bireyleri soruşturmak için görevlilere tam yetki verilmesi konusundadır.⁹⁸

1980’lerde Regan yönetimi, Libya’nın terör faaliyetlerinde olduğunu ileri sürerek ülkeye bombalamalar yapmıştır. Bu olayla da Müslümanlara karşı şiddet başlatılmış ve birçok ev, işyeri ve camii yıkılmış, ardından yine nefreti tetikleyen önemli bir süreç olarak tarihteki yerini almıştır.⁹⁹

1990’larda Amerika’nın, Irak-Kuveyt savaşında Kuveyt’e destek vermesinin sebebi ise terörizmle savaş adı altında petrol yataklarına ve Ortadoğu’ya egemen olmaktır.¹⁰⁰ Söz konusu tarihlerde, Müslümanlara karşı baskı hareketi ve ırkçı söylemler yerini almıştır.

⁹⁴E.W. Said (1978). *Oryantalizm*. İstanbul: İrfan Yayınevi, s. 386.

⁹⁵E. Okumuş (2017). İslamofobik Oyunda Müslümanlar. *İlahiyat Akademi* c. 6, s. 40.

⁹⁶E. Hagopian, (1975-76). Minority Rights in a Nation-State: The Nixon Administration’s Campaign against Arab-Americans. *Journal of Palestine Studies*. c. 5. No. 1/2. Sonbahar, 1975 - Winter, 1976, s. 100.

⁹⁷Hogopian, 1975-1976, **a.g.k.**, 100.

⁹⁸Hogopian, 1975-1976, **a.g.k.**, 100.

⁹⁹Okumuş, 2017, **a.g.k.**, 41.

¹⁰⁰Okumuş, 2017, **a.g.k.**, 41.

1995’de Oklohama’da, bir binanın bombalanmasını Müslüman olmayan birinin yapmasına rağmen, olay Müslümanlara yıkılmış ve Amerika’da Müslümanların terörist olduğunu yönünde propaganda gerçekleştirilmiştir.¹⁰¹ Müslümanlara yönelik, ayrıştırmanın Amerika’da 11 Eylül’den önce de var olduğu ve de bunu yaparken terörizm başlığı altında meşrulaştırmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır.

Amerika’da kölelik ile ırkçılık tarihi sıkı sıkıya bağlantılı bir biçimdedir. 1863’de başkan Lincoln tarafından Kurtuluş Bildirgesi olarak yayınlanan bildirgenin on üçüncü maddesinde köleliğin kaldırılması gündeme gelmiş ve sonuç olarak 1865 tarihinde kaldırılmıştır.¹⁰² Amerika’nın İç savaş döneminden sonra girdiği Yeniden Yapılanma Dönemi’nde¹⁰³ ise 1866 ve 1875 Sivil Haklar Yasası gündeme gelmiştir. Yasa gereğince daha önce köle olan insanların durumu değerlendirilmiştir. Özellikle bu yasaların on dördüncü maddesi önemlidir ve bu sayede Afrika kökenli siyahi Amerikalılara vatandaşlık verilmiştir.¹⁰⁴ Bir diğer önemli madde olan on beşinci maddede ise siyahi erkeklerin oy kullanımına izin verilmiştir.¹⁰⁵ Tüm bu yapılan değişikliklere rağmen, her zaman beyazlar; Ku Klux Klan¹⁰⁶, Kırmızı Gömlekliler¹⁰⁷ ve Beyaz Lig¹⁰⁸ gibi aşırı sağ muhafazakâr oluşumların destekleriyle seçimleri kazanmıştır. Söz konusu gruplar, ABD’de ırkçılığı körükleyen ilk gruplardan olma özelliği taşımaktadır. On beşinci madde ile oyları garanti

¹⁰¹Okumuş, 2017, **a.g.k.**, 42.

¹⁰²Detaylı bilgi için bkz.; K. M. Stamp (1980). *The Imperiled Union: Essays on the Background of the Civil War*. England: Oxford University Press. s. 83-87.

¹⁰³ABD’de, Yeniden Yapılanma Dönemi olarak biline dönem 1861 ve 1877 yılları arasında kapsamaktadır. Amerikan tarihinde bir dönüm noktasıdır. İç savaş döneminde yeni bildiriler çıkmıştır. Bu dönemin, en önemli figürü başkan Lincoln olarak bilinmektedir. Detaylı bilgi için bkz.; J.C. Rodrigue (2001). *Reconstruction in the Cane Fields: From Slavery to Free Labor in Louisiana’s Sugar Parishes, 1862–1880*. USA: Louisiana State University Press. s. 165-170.

¹⁰⁴M. O. Emerson ve C. Emerson (2001). *Divided by Faith: Evangelical Religion and the Problem of Race in America*. England: Oxford University Press. s. 41.

¹⁰⁵Emerson ve Emerson, **a.g.k.**, 43.

¹⁰⁶Ku Klux Klan; Amerika’da ortaya çıkan, ırkçı bir oluşumdur. Yahudiler, Afrikalılar, göçmenler, eşcinseller ve ateistlere karşı kin ve nefret operasyonları düzenleyen terörist grup olarak tanımlandırılabilir. Halen ABD’de faaliyetlerine devam etmektedirler. Detaylı bilgi için bkz.; N. Maclean (1995). *Behind the Mask of Chivalry: The Making of the Second Ku Klux Klan*. England: Oxford University Press.

¹⁰⁷Kırmızı Gömlekliler; Amerika’da yaşanan Yeniden Yapılanma dönemine karşı çıkan terörist gruptur. Beyazların üstünlüğünün korunması gerektiğini savunan ve Demokratların tekrar iktidar olmasını istemiş ve Cumhuriyetçilere bazı terör saldırılarında bulunmuşlardır. Kırmızı gömlek giyen erkekler, sokaklarda dolaşarak insanlara korku yaymışlardır. Bu sembolik gömleği giyerek birçok taraftar da toplamışlardır. Detaylı bilgi için bkz.; H.L. Prather (1977). *The Red Shirt Movement in North Carolina 1898-1900*. *The Journal of Negro History*. Vol. 62, No. 2 (Apr., 1977), s. 174-184.

¹⁰⁸Beyaz Lig; Sadece bayazların ligi olarak bir dünyayı temsil ettiği düşünülen gruptur. Cumhuriyetçilerin, siyasi oluşumunu engelleyerek Demokratların yanında yer almışlardır. Amerika’nın geçirdiği değişimden rahatsız olmuş ve birçok Afro-Amerikalı insanı öldürmüşlerdir. Detaylı bilgi için bkz.; N. Lemann (2007). *Redemption: The Last Battle of the Civil War*, New York: Farrar, Straus & Giroux, Press. s. 73-76.

altına alınmasına rağmen, siyah erkeklerin yukarıda bahsi geçen grupların aşırı baskıcı tutumu ve ırkçılığa maruz kalmaları nedeniyle binlercesi oy kullanamamıştır.

1909 yılında NACCP¹⁰⁹ kurulması Amerika’da artan ırkçı faaliyetlerini engelleyememiştir. Mülteciler ve siyahilerin haklarını korumak için kurulan kuruluşun faaliyetleri ses getirse de Amerika’da beyaz ırkın üstünlüğü bir türlü kırılamamıştır. Amerika’da uygulanan Jim Crow yasaları ile eşitlik tam olarak sağlanamamıştır. Otobüs ve tren gibi halka açık yerlerde beyaz ve siyahilerin ayrı yerlerin tesis edilmesi istenmiştir. 1963’de, Martin Luther King’in¹¹⁰, -Büyük Washington Yürüyüşü sırasında Lincoln Anıtı’nın önünde büyük bir kalabalığa hitap ettiği- “Bir Hayalim Var” konuşmasını, yaklaşık olarak iki yüz elli bin siyahinin katılımıyla gerçeklemesi büyük ses getirmiştir. Sonrasında, Washington yürüyüşünü gerçekleştirmesi kamuoyunda ilgiyle takip edilmiştir. Yapılan konuşmalar ve eylemler bütün dünyada yankı uyandırmıştır. Amerika’daki ırk hakkında en tatsız ve saldırgan düşüncelerden bazıları bu dönemde gerçekleşmiştir. Bu eylemler tüm dünyaya yayılmış ezilen ve ikinci sınıf insan olarak görülen siyahilerin ayaklanmasına sebep olmuştur.¹¹¹ Söz konusu konuşması, ABD’de ırkçılık ve ırk ayrımcılığına karşı yapılan önemli bir protesto ve direnişin sembolik bir figürü haline gelmiş, Amerikan sivil hakları hareketinin önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu hareket, ırk ayrımcılığına karşı sivil itaatsizlik, barışçıl protestolar ve hukuki yollarla mücadeleyi getirmiştir. Martin Luther King’in konuşması sadece Amerika’da değil, dünya çapında insan hakları ve özgürlüğün mücadelesinin sembolü haline gelmiştir. Dolayısıyla ırkçılıkla mücadelede bir dönüm noktası olarak kabul edilir ve hala güçlü bir ilham kaynağı olmaktadır.

Amerika’daki yoğun ırkçılık uygulamalarından çiftçilere de bir pay biçilmiştir. Öyle ki, 1980 ve 1997 yılları arasında Tarım Bakanlığı birçok beyaza verdiği kredileri siyahilere vermekten kaçınmıştır. Açılan davalar sonucunda, siyahi çiftçiler haklı bulunmuştur.¹¹²

¹⁰⁹NACCP; National Association for the Advancement of Colored People (Renkli İnsanların Gelişimi Ulusal Birliği), W.E.B. Du Bois ve B. Welss grubun en önemli temsilcileri arasında yer almaktadır. Grup siyasi, hukuki ve eşitlik gibi ırkçılığı tamamen ortadan kaldırmak amacıyla ortaya çıkmıştır. Detaylı bilgi için bkz.; https://depts.washington.edu/moves/NAACP_intro.shtml (Erişim tarihi: 11.11.2022)

¹¹⁰Martin Luther King 1955 yılından öldürüldüğü 1968 yılına kadar ABD’de, Sivil Haklar Hareketi’nin önde gelen ismi olarak bilinmektedir. Ayrıca eşitsizliğe ve ırkçılığa karşı protestolarda etkin rol almıştır. Gandhi’den ilham aldığı söylenmektedir. Detaylı bilgi için bkz.; J. Troy (2008). *Becoming King: Martin Luther King Jr and the Making of a National Leader*. USA: The University Press of Kentucky.

¹¹¹D. Schwartz (2002). *Race and Membership in American History: The Eugenics Movement*. Publisher: Facing History and Ourselves National Foundation, s. 36-40.

¹¹²Detaylı bilgi için bkz.;

<https://www.nytimes.com/2010/05/26/us/26farmers.html?scp=1&sq=black%20farmers&st=cse> (Erişim tarihi: 23.12.2022).

Başkan Reagan¹¹³ döneminde ise uyuşturucuya karşı savaş açıldığında çıkarılan yönergeye göre üzerinde beş gram kokain bulunduran veya satan Afro-Amerikalılar'ın beş yıla kadar hapsi istenmiş ancak beyaz Amerikalıların beş yüz grama kadar taşıması veya satması bir suç teşkil etmemiştir. Bu durum, 2010 yılına kadar devam etmiş sonrasında başka bir yasa ile yürürlükten kaldırılmıştır.¹¹⁴

Amerika'da siyahilere yönelik ırkçılığın, siyasi ideolojiler ve hareketler üzerindeki etkisi olduğu açıkça anlaşılmalıdır. Irksal fikirleri ve değerleri ifade eden sosyal ve politik hareketler, çok çeşitli toplumların tarihi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur ve bu tür fikirler devlet gücüyle bağlantılı olduğunda genellikle ölümcül sonuçlar doğurmuştur. Irkçı hareketler hiçbir şekilde tek tip değildir ve yirminci yüzyılın deneyiminden çok çeşitli ideolojik biçimleri alabilecekleri açıktır.¹¹⁵ Ama öyle görünüyor ki, bu tür hareketler tipik olarak ırk hakkındaki mistik fikirleri ve köken mitlerini, irksal sınıflandırma hakkındaki bilimsel söylemlerin benimsenmesiyle birleştirilmiştir. Çağdaş ırkçı hareketlerin fikirlerini ulusal kimlik ve vatanseverlik dili etrafında yeniden icat etme girişimlerinin temelinde yatan şey tam da bu mistik ve bilimsel olanın birleşimidir.¹¹⁶ Burada, ırkçı hareketlerin ve fikirlerin çağdaş sosyal ve politik ilişkilerin önemli özelliklerini şekillendirmedeki değişen rolünü bir dizi önemli alıntı aracılığıyla keşfederek, ırkçılığın yönünü daha ileri aşamaya götürmek ve örneklerle konuyu desteklemek amaçlanmış olmalıdır. Amerikan toplumunda ırkla ilgili tutum ve değerlerin değişen morfolojisine dair bir içgörü sağlayacağı düşünülmüş olabilir.¹¹⁷ Amerika tarihinde bu tür gelişmeler, yani kentsel irksal şiddet ve ırk isyanlarının irksal ilişkilerin yaygın bir özelliği haline geldiği Birinci Dünya Savaşı sonrası yılları kapsar.¹¹⁸ ABD'deki ırkçılık, gündelik söylemlerde ifade edilip, mutlaka meşrulaştırılmaya çalışılan değişen biçimler olarak varlığını sürdürmüştür.

3.1.2. Avrupa'da ırkçılık

Bu başlık altında tüm Avrupa'daki ırkçılığın tarihine bakmak tezin sınırlarını aşacağından dolayı bir sınırlama içerisinde, çalışmaya katkı sağlayabilecek yönlerle değerlendirme yapılması öngörülmüştür. Burada, tezin kapsamında olan sanatta ırkçılık ve

¹¹³Ronald Wilson Reagan 1981-1987 yılları arasında ABD'nin, 40. Başkanı olarak görev yapmıştır.

¹¹⁴Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.aclu.org/issues/criminal-law-reform/drug-law-reform/fair-sentencing-act> (Erişim tarihi: 23.12.2022).

¹¹⁵M. Garvey (1999). *Racism (Oxford Readers)*. (Ed.: M. Bulmer ve Hojn Solomos). England: Oxford University Press. s. 224.

¹¹⁶Garvey, 1999, **a.g.k.**, 177.

¹¹⁷Garvey, 1999, **a.g.k.**, 177.

¹¹⁸Garvey, 1999, **a.g.k.**, 178.

sanatta ırkçılığı eleştiren örneklerle bazı ülkelerdeki ırkçılığa ilişkin unsurlara bakmak yararlı olacaktır.

11 Eylül saldırıları yalnızca Amerika’da değil, dünya çapında çeşitli etkilerle dolu bir olaydır. Ancak, bu olay öncesinde Avrupa’da da ırkçılık ile ilgili yaygın sorunlar mevcuttur. ırkçılığın temel tarihselleri, kültürel ve siyasi unsurların yoğunluğu ve başka sorunlar çok önceden varlığını sürdürüyordu. Avrupa, kültürel olarak çeşitli etnik gruplar arasında geçen olaylara sahne olmuştur. Avrupa tarihinde, bazı ırkların etnik ve ırksal yayılma duvarlarını inşa etmiş veya derinleştirmiştir. Özellikle Orta Avrupa, 19. yüzyılda ırkçılığın gelişiminde büyük rol oynamıştır. Avrupa’da ırksal mistisizmin unsurları, her şeyden önce, gerçek bir ulusal topluluk, hayata ve siyasete organik bir yaklaşım özlemine tatmin eder bir nitelik taşımış gibi görünmekteydi.¹¹⁹ Bununla birlikte, ırkçılığın yapı taşları yalnızca Almanya veya Avusturya ile sınırlı kalmamış tüm Avrupa’yı kaplamıştır.¹²⁰ Gerçekten de, ırkçılığın her yerde öne çıktığı on dokuzuncu yüzyılın son on yıllarında, ulusal siyaseti belirleyebilecek ülkeler arasında Fransa bulunmaktaydı. Burada, ırkçılığın 1880’lerden itibaren, mali skandallar, Alsace-Lorraine’in -Almanya’ya- kaybedilmesi gibi durumlar Avrupa’daki gerilimi arttırmıştır.¹²¹ Katolik rahiplerin ve meslekten olmayanların sık sık Yahudileri, Masonları ve cumhuriyetçileri kınadığı özellikle kırsal kesimde güçlü bir tavır olarak varlığı görülmekteydi.¹²² Katolik ve kralcı bir banka olan Union Générale’nin 1882’deki başarısızlığı Fransa’yı sarsan büyük mali skandalların ilkidir. Bu konuda, din adamları tarafından Kilise’ye düşman olan tüm güçlere, özellikle de Yahudilere yüklenilmiştir.¹²³ Fransız antisemitizminin ana akımı, milliyetçiliği sosyal ve politik reformla ilişkilendirmeye çalışmıştır.¹²⁴ Antisemitistler her şeyden önce ulusal birlikle ilgilenmiş ancak, mevcut kapitalist ve burjuva düzeni onaylamadan, sınıf entegrasyonu lehine sınıf savaşını reddetmişlerdir.¹²⁵ Servetin daha eşit dağılımını istemiş ve herkesin katılımını onaylamamışlardır. Fransa’da, ırkçılığın en önemli olaylarından birisi de Dreyfus olayıdır. Söz konusu olayda 1890’lı yıllarda Yahudi kökenli subay olan Alfred Dreyfus, Alman ordusuna gizli belgeleri servis ettiği iddiası ile mahkûm edilmiştir. Ancak, olaydan sonra gerçek suçlu bulunmuş, yargılama sonucunda beraat etmiştir. Dolayısıyla o dönemde

¹¹⁹G.L. Mosse (2020). *A History of European Racism. The Collected Works of George L. Mosse*. USA: University of Wisconsin Press, s. 136.

¹²⁰Mosse, 2020, **a.g.k.**, 136.

¹²¹Mosse, 2020, **a.g.k.**, 137.

¹²²Mosse, 2020, **a.g.k.**, 137.

¹²³J.J. Pauvert (1968). *Edouard Drumont Ou L’ Anticapitalisme National*. France: Le Livre, s. 80.

¹²⁴Mosse, 2020, **a.g.k.**, 137.

¹²⁵Mosse, 2020, **a.g.k.**, 137.

artan Fransız milliyetçiliğinin de etkisiyle Yahudi düşmanlığı sadece Almanya ile sınırlı kalmamıştır.¹²⁶ Öte yandan Fransa'nın Cezayir'de uyguladığı katliamlar/ırkçılık günümüzde halen konuşulmaktadır. Cezayir'de yaşayan Arap ve Berberiler, 19. yüzyıldan sonra Fransa'ya göç etmiş ama kimlikleri orada asla kabul edilmeyerek bir asimile politikası uygulanmıştır. Sonuç olarak Fransız Müslümanlar olarak tanımlanmışlardır.¹²⁷ Fransa'da, Çinlilere, Romanlara, Müslümanlara ve birçok başka topluluklar için ırkçılık söz konusu olmuştur.¹²⁸ Halen buna ilişkin birçok alanda; medyada, sosyal medyada takip edilebilecek silsileler izlenebilir.

20. yüzyılda, özellikle Cezayir Savaşı (1954-1962) en önemli dönüm noktalarından biri olmuştur. Fransa'nın Cezayir'i sömürge olarak yönetme isteğiyle ortaya çıkan bu savaş sırasında hem Cezayirli hem de Fransızlar arasında etnik ve dini çatışmalar yaşanmıştır.¹²⁹ Savaş sonucunda Cezayir bağımsızlığını kazanmış, diğer yandan çok sayıda Cezayirli Fransa'ya yerleşmiştir. Ancak bu göçmenler bazı ayrımcılığa ve ırkçı şiddete maruz kalmışlardır.¹³⁰

Batı Avrupa'nın en önemli ülkelerinden biri olan İngiltere'deki ırkçılık tarihine baktığımızda ise özellikle dikkat çeken konunun sömürge politikası olduğu anlaşılır. Özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda İngiltere'nin Liverpool ve Bristol kentleri köle tüccarlarının merkezi konumundadır.¹³¹ Liverpool gibi şehirlerdeki siyahlar sadece açık ırkçı saldırılara katlanmak zorunda kalmamış, aynı zamanda gizli ırkçılığın da kurbanları olmuşlardır. Diğer yandan örneğin Liverpool'da yasal bir ayrımcılık olmamış ve şehrin güney ucunda, rıhtımlara yakın bir bölgede siyahlar kadar beyazlar yaşamıştır.¹³² Siyahlar ve beyazlar bölgedeki sayısız barda özgürce eğlenmiş ve siyah erkekler genellikle beyaz kadınlarla evlenebilmiştir.¹³³ Şehrin köle ticareti ve kölelik ile tarihsel ilişkisine rağmen, 1920'ler ve

¹²⁶Detaylı bilgi için bkz.; L. Begley (2010). *Why the Dreyfus Affair Matters*. USA: Yale University Press, s. 10.

¹²⁷Detaylı bilgi için bkz.;

<https://www.histoire-immigration.fr/histoire-de-l-immigration/dossiers-thematiques/caracteristiques-migratoires-selon-les-pays-d-origine/l-immigration-algerienne-e-> (Erişim tarihi: 03.11.2022)

¹²⁸Fransa'nın ırkçılık tarihinin detayları için bkz.; T. Dominic (2013). *Africa and France: Postcolonial Cultures, Migration, and Racism*. USA: Indiana University Press; N. Macmaster (1997). *Colonial Migrants and Racism: Algerians in France, 1900–62*. England: Palgrave Macmillan; P. Fysh ve J. Wolfreys (2003). *The Politics of Racism in France*. England: Palgrave Macmillan.

¹²⁹M. Connelly (2002). *A Diplomatic Revolution: Algeria's Fight for Independence and the Origins of the Post-Cold War Era*. England: Oxford University Press.

¹³⁰Connelly, 2002, **a.g.k.**, 215-216.

¹³¹C.E. Wilson (1992). *Racism and Private Assistance: The Support of West Indian and African Missions in Liverpool, England, during the Interwar Years*. England: *African Studies Review* 1992-sep vol. 35 iss. 2, s. 55.

¹³²Wilson, 1992, **a.g.k.**, 55.

¹³³Wilson, 1992, **a.g.k.**, 56.

1930'lar boyunca Liverpool'da yaşayanların çoğu, şehirdeki yaygın ırksal uyum efsanesini kabul etmiştir.¹³⁴ Bununla birlikte, daha dikkatli olan bazı siyahlar, yeterli ekonomik ve sosyal fırsatlardan mahrum bırakıldıklarının farkında olmuşlardır. Gerçekten de, şehir ırksal önyargılardan tamamen arınmamıştır. Gerçekte, köle ticaretinin ve köleliğin mirası ve uzun yıllar boyunca geliştirilen siyahların olumsuz klişeleri, birçok İngiliz'in zihnine, kalbine, tavırlarına ve eylemlerine o kadar yerleşmiştir ki, bilerek ve bilmeyerek ırkçılık insanları olumsuz etkilemiştir.¹³⁵ Yinelemek gerekirse, Liverpool'da siyahların ve beyazların ayrı ayrı gittiği barlar olmamış ve siyahlar zor zamanlar geçirdiğinde yerel yöneticiler bir dereceye kadar siyahlara rahatlatma sağlamışlardır. Ne yazık ki, bu kurumların çoğu, siyahları bir sorun olarak gören ırkçı bir ideolojiye sahiptir. Siyahlar, yabancı, beyaz ve rekabetçi bir toplumda hayatta kalmak için özel yardıma ihtiyaç duyan, doğal olarak daha düşük yetenek ve ahlaka sahip insanlar olarak görülmüştür. Öyle ki, dönemin Antropoloji Derneği başkanı Hunt bu savlarını antropolojiden yararlanarak bilimsel bir dayanağa oturtmak istemiştir. Siyahların beyinlerinin daha büyük olduğunu dolayısıyla Avrupalılar tarafından yönetilmeye, uygarlaştırmaya ihtiyaçları olduğu görüşünü savunmuştur.¹³⁶

İngiltere'de, 1950'li yıllarda Karayip kökenlilere de karşı ırkçı tutumlar sürdürülmüştür. Sonrasında, Hintlilere ve Asyalılara karşı aşırı nefret besleyerek ülkelerinden gitmeleri konusunda sağ parti gruplarından sert söylemler gelmiştir. Yine Pakistan kökenli insanlar göçmenliğe karşı olan çetelerin ırkçı saldırılarına maruz kalmışlardır.¹³⁷

Avrupa'nın önemli ülkelerinden olan ve tezimizde bazı örnekler üzerinden daha önce anlattığımız Almanya'daki ırkçılık ise Holokost katliamıyla zirveye ulaşmıştır. Nazi Almanyası, II. Dünya Savaşı Sırasında Yahudi soykırımı olarak bilinen Holokost'u gerçekleştirmiştir. Bu soykırım sırasında; evlilik sırasındaki Yahudi, Roman ve diğer etnik gruplar da öldürülmüştür. Bu katliam, ırkçı ve antisemitik ideolojinin bir sonucu olmuş ve Avrupa tarihindeki en korkunç ve unutulmaz olan olaylar arasına girmiştir.

Hitler rejiminin, 1933'de başa gelmesiyle birlikte ırkçılık neredeyse devletin resmi ideolojisi olma konumuna erişmiştir. Nazilerin Almanya'yı, Yahudilerden arındırma projesi hayata geçirilmiştir. Naziler, Yahudilerin ayrı bir ırk olup gerçek Almanların -sözde ait olduğu- Aryan ırkı için bir tehdit oluşturduğundan şüphe duymamışlardır. Geriye dönüp

¹³⁴Wilson, 1992, **a.g.k.**, 56.

¹³⁵A.J. Barker (2022). *The African Link: British Attitudes to the Negro in the Era of the Atlantic Slave Trade, 1550-1807*. England: Rotledge Publisher, s. 4.

¹³⁶J. Hunt (2010). *Memoirs Read before the Anthropological Society of London V2: 1865-1866 (1866)*. USA: Kessinger Publishing s. 1.65.

¹³⁷Hunt, 2010, **a.g.k.**, 5.

bakıldığında, ırkçılık kavramının yaygınlaşmasına eşlik eden birçok açmazın başından beri mevcut olduğunu görmek mümkündür. Yahudilerin ayrı bir ırk olduğu fikri, Nazi ırk bilimi tarafından geçerlilik kazanmıştır. Ancak ondan önce, Yahudilerin ayrı bir ırk olduğu konusunda çok az fikir birliği bulunmaktadır. Nazi projesinin -çok uzun olan- anti-semitizm tarihinde sadece bir aşama olduğu iddia edilebilir.¹³⁸ Nazi Almanyası'nda, kesin bir şekilde Yahudi olarak sınıflandırılmak için üç Yahudi büyükanne ve büyükbabaya sahip olmak gerekmektedir. Dörtte biri ve hatta bazen yarı Yahudi olanların; Yahudiliği uygulamamaları veya Yahudilerle (veya diğer yarı Yahudilerle) evlenmemeleri koşuluyla Alman vatandaşı olarak kabul edilmelerine izin verilmiştir. Açık biyolojik kanıtların yokluğunda, kültürel bir uygulama, Yahudiliğe bağlılık, ırksal bir işaret işlevi görmüştür.¹³⁹

Nazi terminolojisinde Mischlinge¹⁴⁰ olan kısmi Yahudi kökenli erkeklerin, İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler'in açık izniyle Alman silahlı kuvvetlerinde hizmet etmelerine izin verildiği yakın zamanda ortaya çıkmıştır.¹⁴¹ Daha da şaşırtıcı bir şekilde, savaş sonrası dönemde bu Mischlinge'lerden bazıları İsrail'e gitmiş ve İsrail ordusunda görev yapmıştır.¹⁴² Bu olay bize gösteriyor ki, Naziler gerektiğinde Yahudileri kullanmış ve onları kendi oyunlarına alet etmiştir. Ancak, bu durumun halen tam olarak nasıl gerçekleştiği ile ilgili bilgiler kısıtlıdır.

Nazi Almanyası'nda, 1935'de çıkarılan Nürnberg Yasaları son derece antisemitik ve ırkçı bir yasadır. Yasanın ilk maddelerinde, Alman olmayan birinin, Yahudilerle evlenmesini veya cinsel ilişkiye girmesini yasaklanmıştır.¹⁴³ Naziler, bu yasayı çıkarma sebeplerini Alman onurunu korumak amacıyla çıkartıldığını kamuoyuna yaymıştır. Söz konusu yasanın yetkileri daha sonra siyahileri ve çingeneleri de içine alacak şekilde genişletilmiştir. Yasaları çiğneyen topluluklardan kişiler önce hapsedilmiş sonrasında ise toplama kamplarına gönderilmişlerdir. Sosyal anlamda da, Yahudiler, çingeneler ve siyahiler baskı altında tutulmuş, Almanların ticaretle uğraşan bu gruplardan alışveriş

¹³⁸Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 5.

¹³⁹Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 8.

¹⁴⁰Mischlinge; Nazi Almanyası'nda, Yahudi soyundan gelen kişiler için aşağılayıcı bir terim olarak bilinmektedir. Detaylı bilgi için bkz.; H. Earl (2019). Holocaust, Genocide, and the Law: A Quest for Justice in a Post-Holocaust World. *Holocaust and Genocide Studies* vol. 33 iss. 2.

¹⁴¹Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 8.

¹⁴²Rattasi, 2007, **a.g.k.**, 9.

¹⁴³N. Stoltzfus (2011). Societal Influences on the Promulgation Enforcement of the Nuremberg Laws. *Soundings An Interdisciplinary Journal* 2011-fal-win vol. 94 iss. 3-4, s. 379.

yapması yasaklanmıştır. 1941 yılına doğru gelindiğinde ise Naziler ırkçı rejimlerinin dozunu arttırarak Yahudileri toplama kamplarında katletmişlerdir.¹⁴⁴

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden sonra Almanya, düşünce ve davranışları şekillendirmeye devam ettirmiştir. Yahudiler, mülteciler, göçmenler, Romanlar ve siyahilere yönelik muamele ve algı, farklı olarak devam etmiştir.¹⁴⁵ Doğu, Batı ve Birleşik Almanya'da, Alman toplumunun kendisini ırksal olarak homojen bir toplum olarak görmesi sürekliliklerin yanı sıra süreksizlikleri de ortaya koymuştur. Nasyonal Sosyalizm 1945'te mağlup edilmiş olabilir, ancak Alman nüfusunda antisemitik tutumlar devam etmiştir. Savaştan sonra yapılan araştırmalarda, nüfusun üçte biri güçlü bir antisemitik tutum sergilerken, diğer üçte biri kısmen antisemitik eğilimler sergilemiştir.¹⁴⁶ Nazi dönemindeki deneyimleriyle şekillenen genç kuşakların en belirgin biçimde antisemitik oldukları görülmüştür. Nazi döneminin sona ermesini takip eden yıllarda, özellikle işgal altındaki Almanya'da yerinden edilmiş kişiler kamplarında toplanan hayatta kalan Yahudilere karşı antisemitizm açıkça ve zaman zaman şiddetle ifade edilmiştir. Batı Almanya'daki, 400 Yahudi mezarlığından 200'ü 1945 ile 1950 arasında ırkçılığa uğramıştır (Görsel 7, 8).¹⁴⁷

Görsel 7: Almaya Giessen 'deki Yahudi Mezarlığı'ndaki Cenaze Salonuna Saygısızlık, 12 Ekim 1981
H. Radvan ve H. Troschke, 2012, **a.g.k.**, 19.

¹⁴⁴Stoltzfus, 2011, **a.g.k.**, 380.

¹⁴⁵H. Radvan ve H. Troschke (2012). Germany after 1945: A Society Confronts Antisemitism, Racism, and Neo-Nazism. Berlin: Amadeu Antonio Foundation, s. 17.

¹⁴⁶Radvan ve Troschke, 2012, **a.g.k.**, 19.

¹⁴⁷Radvan ve Troschke, 2012, **a.g.k.**, 20.

Görsel 8: *Frankfurt am Main/Rat-Beil-Street'teki Yahudi Mezarlığı'na Saygısızlık, 1975, Radvan ve Troschke, 2012, a.g.k., 19.*

Almanya'da 1990'larda Türk göçmenlere yönelik bir dizi saldırı ve göçmen karşıtı ayaklanmalar yaşanmıştır. Özellikle Solingen ve Mölln'de meydana gelen yangın saldırıları, göçmen karşıtı şiddeti ön plana çıkarmıştır¹⁴⁸. Almanya'da ırkçılık her daim devam etmiştir. Duvarın yıkılmasından sonra, 1993'de Kuzey Ren-Vestfalya şehri Solingen'de göçmenlere yönelik Neo-Nazi kundaklama saldırısı gerçekleşmiştir. Bir Türk ailesinin evine ateşe verilmiş ve üç çocuk ve iki kadın öldürülmüştür. Olayda, on dört aile üyesi de yaralanmıştır. Söz konusu olayların tekrarlanmasında ki en önemli araç ise siyasilerin ve bazı yayın organlarının kışkırtmaları neticesinde olduğu düşünülmektedir.¹⁴⁹ Solingen'deki ırkçı saldırıların olması, Almanya'daki ekonomik sıkıntılar, sorunlar ve göçmenlerle ilgili olumsuz stereotiplerin yaygınlaşması gibi faktörler de bulunmaktadır. Aşırı sağcı gruplar, bu olumsuz değişimleri kötüye kullanarak göçmenlere yönelik düşmanlıkları körüklemişlerdir. Ayrıca, Alman toplumunda aşırı sağcı propagandayı ve aşırı sağcı

¹⁴⁸N. Çetin ve M. Kızılkaya (2023). Almanya'da Aşırı Sağ ile Mücadelede "Eski" Problemlere Yeni Çözüm Arayışı, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi C.: 7 Sayı:1*, s. 92.93.

¹⁴⁹E. Çaylı (2021). Participation and Agency in Architectural Memorializations of the 1993 Solingen Arson Attack. *The Aesthetics and Publics of Testimony*. England: The Cambridge Journal of Anthropology, s. 72.

genişleme faaliyet sınırlamaları için yeterli önlemlerin alınmamış olması da bu tür olayların meydana gelmesine katkı sağlamıştır. Solingen'deki Türk ailesinde yapılan ırkçı saldırılar, Almanya'daki ırkçılık sorunlarının bir sembolü haline gelmiştir. Bu olay, toplumsal, siyasal ve kültürel düzeyde birçok etki yaratmış ve Almanya'nın ırkçılıkla mücadelesine katkı sağlamıştır. Bu tür ırkçı olaylar, toplumların ırkçılıkla mücadelede daha fazla çaba harcamaları gerektiğini göstermiştir.

Avrupa göçmenleri kabul eden, farklı ülkelerden oluşan ve bir kıtayı barındıran bir bölgedir. Ancak göçmenlik söz konusu olduğunda ırkçılıkla kapsamında tartışmalar her zaman süregelmiştir. Özellikle sosyal ve ekonomik eşitsizlikler, ırkçılık ve ayrımcılığı tetikler nitelik taşır. Örnein bazı etnik gruplar daha düşük ekonomik statülere sahip olması ayrımcılığa zemin hazırlamıştır. Siyasi yapıların veya partilerin bazı etnik gruplarının hedef göstermesi veya ırkçı retoriği gören, toplumsal ırkçılıkların yükselmesine neden olmuştur. Medya da, toplumsal ırkçıların stereotiplerinin uygulanmasına veya pekiştirilmesine her dönem katkıda bulunmuştur. Olumsuz gösterimler, toplumsal önyargıların ve ayrımcılığın artmasına neden olmuştur.

Bosna Savaşı (1992-1995) sırasında, Bosna-Hersek'teki Sırp ve Hırvat ayrımcılığı, etnik temizlik ve soykırım dâhil olmak üzere çok sayıda ırkçı suç işlenmiştir. Yine bu savaş da, etnik ayrımcılığın ve nefretin ölümcül sonuçlarına dikkat çekmiştir¹⁵⁰. Tüm bu örnekler, 11 Eylül 2001 saldırılarından önce Avrupa'da ırkçılıkla mücadele edilmesi gereken sorunların varlığını göstermektedir. Irkçılık ve ayrımcılık, tarihsel, kültürel ve sosyal faktörlerin bir sonucu olarak Avrupa'da ve dünya genelinde bir sorun olmuştur ve bu sorunlar hala devam etmektedir. Irkçılıkla mücadele için toplumsal farkındalık yaratma, eğitim ve etkili politika tedbirleri gerekmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, Avrupa'da birçok insan ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı mücadele etmektedir. Avrupa'da birçok ülkede ırkçılığı ve ayrımcılığı önlemek ve azaltmak için yasal düzenlemeler ve sosyal programlar da bir yandan geliştirilmiştir. Irkçılık ve verimlilikle mücadele, Avrupa Birliği gibi kurumlar tarafından da teşvik edilmiştir.

Tezimizin konusunu oluşturan ve Viyana Weltmuseum'da düzenlenmiş olan *Re Present: Unlearning Racism* sergisi için Avusturya'da ırkçılık konusunun ayrı bir parantez olarak ele alınması da yararlı olacaktır: Avusturya'nın ırkçılık tarihi, Avrupa'nın ve ülkenin genel gelişmelerine, farklı tarihsel aşamalarına bağlı olarak değişim göstermiştir.

¹⁵⁰Detaylı bilgi için bkz.; C. R. Shrader (2003). *The Muslim-Croat Civil War in Central Bosnia: A Military History, 1992-1994*. Texas: Tamu Press Eastern European Studies (College Station, Tex.), No. 23.

Avusturya, 1938’de Nazi Almanya’sı tarafından ilhak edilmiştir. Bu dönemde, Yahudi soykırımı ve diğer ırkçıların bir parçası olarak binlerce Avusturyalı Yahudi de öldürülmüştür. Adolf Hitler, Avusturya kökenlidir ve bu dönemde Avusturya da bu ırkçı ideolojiye hizmet etmiştir. II. Dünya Savaşı’nın ardından ülke Nazi Almanyası’nın işgalinden kurtulmuş ancak Nazizmin etkileri uzun süre deva etmiştir. Ülkedeki bazı aşırı sağcı gruplar Neonazi hareketleri ortaya çıkmıştır¹⁵¹. 1980’lerde, Avusturya’nın ulusal marşı olan “Bundes hymne”de yer alan “Deutschösterreich, du herrliches Land” (Güzel Almanya, sizin adınıza andık) şarkısındaki cümleler gösterilere neden olmasından dolayı iptal edilmiştir.¹⁵²

Avusturya’da 2000’lerin sonlarına doğru Neo-Nazi ve aşırı sağcı gruplar da varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu gruplar, özellikle göçmenlere ve yabancılara karşı düşmanlık propagandası yapmışlardır. 2000’lerin sonlarına doğru göçmenler de artış olduğunda göçmen ve mültecileri kabul etmeyerek karşı bir duruş sergilemiştir çıkmıştır. 2000 yılında Jörg Haider’in başında olduğu aşırı sağcı Freedom Party of Austria (FPÖ), Avusturya’da hükümet ortağı olmuştur. Jörg Haider bu partiye önderlik etmiştir.¹⁵³ Bu durum uluslararası tepkilere neden olmuş ve Avusturya’ya birtakım yaptırımlar uygulanmıştır. Jörg Haider’in popülist ve aşırı sağcı söylemleri, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığını körüklemiştir. Bu gelişme, ulusal ve uluslararası düzeyde ciddi krizlere yol açmıştır.¹⁵⁴

Avusturya, ırkçılıkla mücadelede çeşitli yasal düzenlemeler de gerçekleştirmiştir. Irkçı nefreti de suç kategorisine dâhil edilmiş ve bunları yapanları cezalandırmıştır. Ayrıca ırkçılığın ve ayrımcılığın önlenmesi için eğitim ve düzenli programlar yürütmek üzere çalışmalar gerçekleştirmiştir. Avusturya’da ırkçılık tarihi, sosyal ve politik dinamiklere bağlı olarak çeşitlilik göstermiş ve tarih boyunca önemli bir sorun olmuştur.

¹⁵¹T.S. Kord (2018). *Crime and Anti-Semitism in Pre-World War Germany and Austria: Theories, Cases and Fictional Depictions*. USA: McFarland & Company, s. 191-195.

¹⁵²Detaylı bilgi için bkz.; E. Talos, H. Dachs, E. Hanisch ve A. Staudinger (1995). *Handbuch Des Politischen Systems Österreichs: Erste Republik 1918-1933*. Austria: Manz Verlag Wien.

¹⁵³Jörg Haider’in Freedom Party of Austria (FPÖ) katılımı ve daha sonra Avusturya’nın Geleceği için İttifak’ı kurmasıyla tanınan tanınmış bir Avusturyalı politikacıydı. Haider’in siyasi kariyeri, özellikle Soğuk Savaş sonrası Avusturya’daki demografik değişikliklere tepki olarak milliyetçi duyguların istismar edilmesiyle damgasını vurdu ve bu onun siyasi manevraları için verimli bir zemin sağlamıştır. Detaylı bilgi için bkz.; C. Karner, (2002). “Austro-Pop” Since The 1980s: Two Case Studies of Cultural Critique and Counter-Hegemonic Resistance. *Sociological Research Online*, 6(4), s. 28-43.

¹⁵⁴Detaylı bilgi için bkz.; H. Obinger ve E. Talos (2006). *Sozialstaat Österreich zwischen Kontinuität und Umbau: Eine Bilanz der ÖVP/FPÖ/BZÖ-Koalition*, German-VS Verlag für Sozialwissenschaften.

3.2. 11 Eylül 2001 Terör Olayları ve Sonrasında İrkçılık

11 Eylül 2001 Salı günü sabah saatlerinde El-Kaide terör örgütü tarafından ABD’de gerçekleştirilen saldırı, 9/11 saldırıları olarak bilinmektedir. Saldırının dört ayrı bir biçimde koordineli şekilde gerçekleştirilmesi hedeflenmiştir. Dünya Ticaret merkezine sabah saatlerinde uçağın çarpmasıyla saldırıya başlanmıştır. İlk olayın başlangıçta kaza olduğu düşünülmüş, on dakika sonra ikinci bir uçağın ikiz kulelere çarpmasıyla olayın saldırı olduğu ve koordineli yapıldığı anlaşılmıştır. Üçüncü saldırı Amerikan Savunma Bakanlığı’na ait Pentagon binasına yapılmıştır. Son olarak yolcuların teröristlere yaptığı müdahale de başarısız olmuş ve uçak boş bir araziye düşmüştür.

11 Eylül saldırıları öncesi ABD, El-Kaide terör örgütü hakkında aslında fazlasıyla bilgiye sahip olmasına rağmen saldırının gelişini durduramamıştır. Bu aşamaya kadar nasıl gelindiği ve sonrasındaki gelişmeler ırkçılığın nasıl geliştiğini anlamamıza yardımcı olacaktır. ABD istihbarat topluluğu 1990’ların başından beri Ladin’den haberdar olmuştur. Ancak ilk başlarda, onu işe yaramaz bir terörist olarak görmüşlerdir. CIA’in Terörle Mücadele Merkezi (CTC), terörün finansmanı konusundaki genel sorunu incelemeye başladığında ise, Ladin’in rolünün mali desteğin çok ötesine geçtiğini anlamıştır. BU nedenle 1996’da CTC, özellikle Ladin’e odaklanmak için ayrı bir örgütsel birim veya istasyon oluşturmak gibi sıra dışı bir adım atmıştır. Ladin’in nüfuzunun boyutuyla ilgili bilgi ve endişeler, Cemal Al Fadl adlı bir ilticacının bol miktarda yararlı bilgi sağlamasının ardından önemli ölçüde artmıştır. Al-Fadl, Sudan’da Ladin’in yakın bir yardımcısıydı, ancak kazandığı maaş konusunda o kadar hoşnutsuzdu ki yüz bin dolardan fazlasını zimmetine geçirmişti. Ladin öğrendiğinde, Al-Fadl’ın parayı iade etmesi konusunda ısrar etmiştir. Bunun yerine Al Fadl kaçmış ve El-Kaide hakkındaki içeriden bilgisini satmaya karar vermiştir. Bildirilen yaklaşık bir milyon dolarlık bir bedel karşılığında ABD’ye bilgi vermeye başlamıştır. El-Kaide’nin planlarının küresel kapsamını, uzaklara yayılmış terörist faaliyetlerini ve işlettiği eğitim merkezlerini anlatmıştır. Ayrıca, Ladin’in nükleer ve kimyasal silahlar elde etmeye çalıştığını da öne sürmüştür. Al-Fadl’ın raporları, El-Kaide’nin ABD istihbarat camiasının daha önce kabul ettiğinden daha ciddi bir tehdit oluşturduğunu göstermiştir. Şubat 1998’de de Yahudilere ve Haçlılara karşı Dünya İslami Cihad Cephesi adlı bir örgüt adına bir bildiri yayınlamıştır. Birincil yazar olmasına rağmen, belgeye diğer dört İslamcı lider de isimlerini eklemiştir. Bunlardan biri, daha sonra El-Kaide’nin ikinci komutanı olacak olan Mısırlı doktor, şiddetli cihadın savunucusu Eymen

El-Zevahiri'dir. Fetva, ABD'yi Arap Yarımadası'nı işgal etmek ve zenginliklerini yağmalamakla, Irak Savaşı sırasında korkunç katliamlar gerçekleştirmekle ve Yahudilerin küçük devletini desteklemekle kınamıştır. Amerikalıları ve onların sivil ve askeri müttefiklerini öldürmek ve bunu yapmanın mümkün olduğu herhangi bir ülkede yapmak yönündedir. Herhangi bir Amerikalıyı herhangi bir yerde öldürme talimatı, Ladin'in ABD ile savaşını dramatik bir şekilde tırmandırmıştır. Ladin, çağrılarını Müslümanlara yöneltmesinin yanı sıra çok daha geniş bir kitlelere ulaşmayı hedeflemiştir.

Ladin, Mayıs 1998'de ABC News muhabiri John Miller ile röportaj yapmayı kabul etmiştir. Bir yapımcı, bir kamera operatörü ve bir tercümanla birlikte Miller, Pakistan'dan Afganistan'a bir minibüs, sonrasında yaya ve kamyonla El-Kaide'nin kamplarından birine zor bir yolculuk yapmıştır. El-Zevahiri tarafından karşılanmış ve Ladin'i görmeyi bekleyerek üç gün geçirmişlerdir. Görüşme günü başladığında, Ladin yumuşak ve biraz yüksek bir sesle konuşmuştur. Miller önceki gün bir soru listesi sunmuş ve El-Zevahiri ona, Ladin'in bu soruları yanıtlamaya istekli olduğunu bildirmiştir. Ama bir sorun vardı, Miller'ı, Ladin'in yanıtlarının aynı anda tercüme edilmeyeceği söylendiğinde, nasıl takip soruları sorabileceğini sormuştur. Bunun bir sorun olmayacağını söyleyen Zevahiri, Miller'ı kandırmıştır. Takip soruları olmayacaktı, Miller bir saat boyunca röportajı Ladin'in gerçekte ne söylediğini bilmeden sakın ve görünüşte dostça bir tonla yürütmüştür. Daha sonra, Ladin'in ABD ve İsrail'e her zamanki şikayetlerini dile getirdiğini, onları saldırganlıkla suçladığını ve Müslüman dünyasının karşılık vereceğine yemin ettiğini öğrenmiştir. Röportaj bittiğinde Miller tercümana Ladin'in haber değeri taşıyan yorumlar yapıp yapmadığını sormuştur. Tercüman; "Amerikalıların tabutlar ve kutular içinde Orta Doğu'dan evlerine gideceğinizi söylüyordu" diye yanıtladığını ve onun planına katılıyormuşsun gibi başını sallıyordun diye eklemiştir. Miller, şaşkınlıkla onun soykırım yapacağını anlattığında kafasını salladığını fark etmiştir. Röportaj 10 Haziran 1998'de ABC News'te yayınlanmış (Miller başını sallamadan) ve çoğu Amerikalı için hala az tanınan El-Kaide lideri ve örgütüyle ilgili bir tanıtım niteliği taşımıştır.

El-Kaide'nin intihara meyilli on dokuz ajanının 11 Eylül'de kaçırdığı dört uçağın düşmesi anında iki yüz kırk altı yolcu ve mürettebatın hayatına mal olmuştur. Ancak o sabah ortaya çıkan dehşet daha yeni başlamıştı. Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine ve Pentagon'a yapılan saldırılar, binaların içinde veya çevresinde bulunan veya mahsur kalanları kurtarmak için koşan yaklaşık üç bin kişinin ölümüne de neden olmuştur. Yangın, duman ve uçak enkazdan kaynaklanan hasarlar ve yıkım çok büyük olmuştur, kuleler aniden

çöktüğünde New York'ta hayal edilemeyecek ve dünya tarihinde yer edecek bir an yaşamıştır.

11 Eylül 2001 saldırıları, ABD'deki en büyük terör saldırılarından biri olarak hafızalarda yerini almıştır. Bu olayların ardından ABD hükümeti ve birçok ülke, küresel terörizmle mücadele amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. İlk olarak Afganistan'a müdahale gelmiştir. ABD, El-Kaide lideri Ladin'in Afganistan'da yaşadığını ve Taliban'ın teröristlere ev sahipliği yaptığı tespit etmiştir. Sonrasında, Ekim 2001'de ABD, Birleşik Krallık ve diğer müttefikleri ile Afganistan'a askeri operasyon başlatmıştır.

ABD ve müttefikleri, kısa bir süre içinde Taliban rejimini devirmiş ve Afganistan'da hükümet değişikliğini gerçekleştirmiştir. Ancak, El-Kaide lideri Ladin, Pakistan sınırında bulunan bir yerde saklanmayı başarmıştır. ABD istihbarat ajanları, uzun yıllar boyunca Ladin'in yerini tespit etmek için istihbarat toplamaya çalışmıştır. Sonrasında, ABD özel kuvvetleri tarafından bir operasyonun sonucunda 2 Mayıs 2011 Ladin'in öldürülmüştür. Bu süreç, gizli bilgi, casusluk faaliyetlerine ve diğer istihbarat kaynaklarına dayanılarak uzun solukta tamamlanmıştır.

2 Mayıs 2011 tarihinde, ABD özel kuvvetleri, Abbottabad'da ki evi basmak için Pakistan hava sahasını bozarak bir gece operasyonu başlatmıştır. Ladin'in saklandığı ev, Pakistan işbirliğiyle yapılan gizli bir operasyonla bulunmuştur. Ladin'in cesedi, operasyonun ardından kimliğini tanımlamak/doğrulamak amacıyla bir dizi otopsiye tabi tutulmuştur. Dünyada büyük yankı uyandıran bu operasyon ABD'nin terörle mücadelesinde önemli bir aşama olarak sunulmuştur. Diğer yandan Amerika'nın terörle mücadelesinin karmaşıklığı da gözler önüne serilmiştir. Afganistan'da bulunan Amerikan ve NATO askerleri, Taliban'ı yenilgiye uğratmak ve Afganistan'ı bir kez daha inşa etmek amacını ileri sürerek bu bölgelerde uzun yıllar kalmıştır. Bu süreçte ABD ve müttefikleri Irak lideri Saddam Hüseyin'in toplu imha silahlarına sahip olduğunu iddia ederek Irak'a da bir dizi askeri müdahaleler yapmıştır.

20 Mart 2003'te ABD, Birleşik Krallık ve bazı diğer müttefikleri, Irak'ı işgal etmiştir. Saddam Hüseyin'in devrilmesi ve Irak'ın yeniden inşası hedeflendiği iddia edilmiştir. Irak'ın işgali sonrasında ülkelerde büyük bir kaos ve iç savaş patlak vermiştir. ABD ve müttefikleri, Irak'ta da uzun yıllar süren askeri varlıklarını sürdürmüşlerdir. Bu dönemde terör faaliyetleri artmış ve ülke büyük bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya kalmıştır.

ABD'nin iki işgali de, dünya çapında büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu olayların, uzun vadeli jeopolitik işleyişiyle bölgede istikrarsızlık artmıştır. Irak'taki işgal büyük

eleştirilere neden olmuştur. 2021’de Afganistan’daki işgal de sona ermiştir fakat hala eleştirilmekte ve çok yönlü tartışılmaktadır. ABD başkanı Bush’un, 11 Eylül saldırılarından sonra NATO’nun 5. Maddesini ortaya sürerek Irak ve Afganistan’ı işgal etmiş olması ve bunun sonucu yaşanan tüm olaylara bütün dünya tanık olmuştur. Sonuç olarak, işgal ettiği ülkeler binlerce kişinin ölümüyle sonuçlanmış ve işgal sonrasında Avrupa’da ve Amerika’da İslam karşıtlığı artmıştır. Nefret suçlarına bağlı olarak yüzlerce kişi de öldürülmüştür. Günümüzde hala ABD ve Avrupa’da işlenen suçların ırkçılıkla bağlantısı olduğu bilinmekte ve birçoğunun 11 Eylül saldırılarından sonra yaşanan sürecin bir parçası, sonucu olduğu bilinmektedir.

11 Eylül 2001 saldırıları, , dünya genelinde bir dizi sosyal, politik ve kültürel açıdan krize yol açmıştır. Ancak, bu olayların ardından artan ırkçılığın konusu karmaşık ve çok yönlüdür. Saldırıları gerçekleştirenlerin Müslüman kökenli olması, İslamofobi’yi küresel düzeyde arttırmıştır. Birçok ülkede, özellikle de batı ülkelerinde, Müslümanlara yönelik önyargılar bu olaydan sonra başka etmenlerle de biçimlenerek çoğalarak devam etmiştir. Saldırıları, genel olarak İslam’a ve Ortadoğu kökenli kişilere yönelik genel bir düşmanlık ve göçmen karşıtlığına neden olmuştur. Göçmenlere karşı olumsuz davranışlar artırılarak olaylar büyümüştür. Saldırıları, birçok ülkede güvenlik politikalarında değişikliklere neden olmuştur. Bu değişiklikler, genellikle belirli etnik gruplar veya dini gruplar hedef alan ayrımcı uygulamalara yol açmıştır. İslamofobi ve göçmen karşıtlığı, toplumlarda genel bir bölünmeye ve kutuplaşmaya neden olmuştur. Bu durum ırkçılığın ve ayrımcılığın daha derin bir şekilde kök salmasına katkıda bulunmuştur. 11 Eylül 2001 olaylarının küresel sosyopolitik manzara üzerinde derin bir etkisi olmuş, ırksal önyargı ve ayrımcılığın güçlenmesine yol açmıştır. Böylece; yabancı düşmanlığı, belirli etnik ve ırksal gruplara yönelik düşmanlığın artması, özellikle çocuklar ve ergenler arasında önyargılı tutumların gelişmesi de dâhil olmak üzere çeşitli şekillerde gözlemlenmiştir.¹⁵⁵

11 Eylül 2001’in ardından ABD’de, siyahilere yönelik ırkçılıkta da artışlar gözlemlenmiştir. Bu dönemde toplumda artan İslamofobi ve Müslüman karşıtlığı, siyahilere karşı ayrımcılığı da tetiklemiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından bazı gruplar siyahilere karşı önyargılarını güçlendirerek, ayrımcı tutumlarını artırmıştır. Ayrıca toplumda oluşan korku ve endişeler, siyahilere karşı daha fazla önyargı ve ayrımcılık toplumun geneline doğru yayılmaya başlamıştır. Siyahilere karşı ırkçı eylemler ve söylemler artarken,

¹⁵⁵A.I. Tewolde (2023). Structural Forces Shape Xenophobia in South Africa: Looking Beyond the Human Agent. *International Social Science Journal*, 73(248), s. 599-612.

toplumdaki konumları ve güvenlikleri gittikçe zedelenmiştir. Bu süreç, toplumsal barış ve adaleti olumsuz yönde etkilemiştir. Sonuç olarak, 11 Eylül saldırıları sonrası Müslümanlara ve siyahilere yönelik ayrımcılığı körükleyen bir dönem başlatılmış, toplumlar arasında önyargıların ve stereotiplerin güçlenmesine neden olmuştur.

3.2.1. Amerika’da ırkçılık

11 Eylül saldırılarının gerçekleşmesinden sonra dünyada ve Amerika’da ırkçılık kavramı yeni bir boyuta taşınmıştır. Özellikle, terör saldırısını yapan El-Kaide isimli terör örgütünün Müslüman bir ülke olan Afganistan’dan çıkması, Amerika’da İslamofobi’yi tırmandırmıştır. Amerikan ırkçılık tarihine baktığımızda o ana kadar Müslümanlara yönelik ırkçı tutumlar genellikle siyahiler üzerinden tartışılırken söz konusu olayın gerçekleşmesinden sonra gündeme İslamofobi’de girmiştir. Aslında ırkçılık 2001 sonrası kabuk değiştirmiştir. Çünkü teknolojinin hayatımıza hızlı bir biçimde girmesi, sosyal medyanın popüler olmaya başlaması ve akıllı telefonların yaygınlaşmasıyla birlikte - herkesin bir nevi muhabir olmasıyla birlikte- artık dünyada nelerin olduğu çok hızlı bir şekilde kitlelere ulaşır hale gelmiştir.

11 Eylül 2001’de, Müslümanlar için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. El-Kaideli teröristlerinin İkiz Kuleler’e ve Pentagon’a saldırmasından kısa bir süre sonra, birçok Müslüman ve diğer Arap Amerikalılar, öfke ve ırkçılığın hedefi haline gelmiştir. Amerika, 2001 sonrasından 2008 yılına kadar Afganistan ve Irak işgalleri intikamı üzerine odaklanmıştır. Yapmak isteği herşey için meşru bir ortam oluşmuştur. İşgallerine, batının da desteğini alarak devam etmiştir. 2008’de ise Obama’nın ABD başkanı olmasıyla birlikte dünyada bir şaşkınlık oluşmuştur. Çünkü, Amerika’nın ilk siyahi başkanı göreve başlamıştır. Barack Obama, seçimin Amerika’nın gerçekten ırkçı olmayan bir toplum haline geldiğini gösterdiğini iddia etmiştir. Öte yandan Afganistan’ın işgali sırasında uygulanan güvenlik politikaları ve terörle mücadele yöntemleri, ırkçılıkla ilişkili çok yönlü tartışmaları beraberinde getirmiştir. Özellikle bazı eleştirmenler, ABD’nin terörle mücadele amacıyla güvenlik önlemi almasını, özellikle Müslüman toplulukların hedef kitlesi haline gelmesini ve ırkçılıkla ilgili kaygılarının artırıldığını öne sürmüşlerdir. Obama döneminde ırkçılıkla mücadele amacıyla iç politikada önemli gelişmeler yaşanmıştır: Özellikle sağlık hizmetleri

reformu ve adalet sistemi reformları, ırkçılarla mücadelede atılan önemli adımlar arasındadır. Obama, ırksal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlayan politikaları desteklemiştir.¹⁵⁶

Obama'nın başkanlığı döneminde Amerika'da ırksallık ve ırksal meseleler önemli bir gündem maddesiydi. Obama'nın seçilmesi, ülkedeki ırkçıların mücadelesinde bir dönüm noktası olarak kabul edilmiş ve birçok kişi için umut verici bir anlam taşımıştır. Ancak, bu ülkedeki ırkçılık sorunları sürmüştür ve Obama'nın başkanlığı sırasında bile devam ettiği ırksal eşitsizlikler ve önyargılar büyük bir sorun teşkil etmiştir. ırkçılıkla mücadele önemli bir konu olmuş ve Beyaz Saray'da bu konuyla mücadele için özel bir ofis kurularak, bir dizi önlem alınmıştır. 2012 yılında ise Florida'da, Trayvon Martin adlı siyah bir genç, kendisine saldıran bir kişi tarafından vurularak öldürülmüştür.¹⁵⁷ Bu olay ülke çapında büyük tartışmaları yol açmış ve ırksal adalet konusundaki endişeler yeniden gündeme gelmiştir. Obama dönemi, Amerika'da ırkçılık ve ırkla ilgili meselenin karmaşıklığını ve derinliğini yansıtan bir dönemi temsil etmektedir. ırkçılık, toplumun farklı kesimlerinde farklı formatlarda devam etmiş ve sorunların çözümü için sürekli bir çaba gerekmiştir.

Obama'nın seçilmesiyle, Amerika'da en önemli gruplardan olan Afro-Amerikalılar, tüm çabalarla birlikte uzun bir süreç sonunda ABD'de ırksal eşitliği elde etmişlerdi.¹⁵⁸ Seçimden bir yıl sonra, ülkenin yeni bir ırkçılık sonrası bir döneme girdiğini ise iddia etmek zordur. ABD Gizli Servisi, başkan adayı olduğundan itibaren ona yönelik tehditlerin ciddiyetinin endişe verici olduğunu belirtmiştir.¹⁵⁹ Kampanya sırasında yapılan ırkçı saldırılar, genellikle en aşağılık siyah karşıtı klişeleri kullanılarak devam etmiş hatta Obama'nın seçilmesinden bir yıl sonra da hız kesmeden devam etmiştir.¹⁶⁰ ırksal dezavantajın, özellikle azınlıktaki yoksul insanlar için, bu başkanlık döneminde de çare bulunamayacağının fark edilmesi, bazı çevrelerde Barack Obama'nın seçilmesiyle patlayan coşkuyu yavaş yavaş düşürmüştür.¹⁶¹ Ancak, Obama seçilmesinin ardından büyük bir saygı kazanılmış, özellikle yoksul ülkelerin güvenini almış ardından batıda da ılımlı bir başkan olarak tanımlanmıştır.

¹⁵⁶Detaylı bilgi için bkz.; B. Woodward (2011) *Obama's Wars*, New York: Charles Scribner's Sons. Atria Publishing Group; T. Wise (2009). *Between Barack and a Hard Place: Racism and White Denial in The Age of Obama*. USA: City Lights Publishers; J. T. Kloppenberg (2010). *Reading Obama: Dreams, Hope, and the American Political Tradition*, USA: Princeton University Press.

¹⁵⁷Detaylı bilgi için bkz.; G. Yancy ve J. Jones (2014). *Pursuing Trayvon Martin: Historical Contexts and Contemporary Manifestations of Racial Dynamics*, AB.D.: Lexington Books, s. 21.30.

¹⁵⁸ M.C. Dawson ve D.B. Lawrence (2009). *One Year Later and the Myth of a Post-Racial Society. Department of Sociology and of African and African American Studies*, USA: Harvard University Press, s. 247

¹⁵⁹Dawson ve Lawrence, 2009, **a.g.k.**, 247.

¹⁶⁰Wise. 2009, **a.g.k.**, 13.

¹⁶¹Wise. 2009, **a.g.k.**, 18.

Obama'nın görev yıllarında, 2013 yılında ırkçılık alakalı önemli bir sosyal hareket ortaya çıkmıştır: Black Lives Matter (Siyah Hayatlar Önemlidir), hareketi Afro-Amerikalı T. Martin'in ırkçı bir cinayete kurban gitmesine sebep olan kişinin serbest bırakılmasıyla patlak vermiş, Twitter'da gündem olmuş ve hareketin ismi etiketlenerek bütün kamuoyunun desteğini almıştır. İnsanların, 2001 sonrası teknolojiyle olan bağının artmasıyla bu tür hareketler hızlı bir biçimde büyük protestolara dönüşecek bir hal almıştır. Bu yolla birbirlerinden hızlıca haberdar olan milyonlarca insan sadece Amerika'da değil kendi ülkelerinde de durumu protesto ederek gündeme taşımıştır. 2013 yılında başlayan bu hareket her yıl aralıksız olarak polis tarafından veya sivil kişiler tarafından ırkçılığa maruz kalan insanların sesi haline gelmiştir. Mayıs 2020'de, G. Floyd'un öldürülmesinden sonra ise tüm protestolar, kamuoyunda daha da ilgi uyandırmış ve takip edilmiştir. Bu harekete, dünyanın diğer ülkelerinden de destek olmak isteyen sanatçı ve aktivistler ortaya çıkmıştır¹⁶².

Amerika'daki kritik noktalardan biri de, Trump'ın başkan olarak seçilmesidir. Bazı sosyologlar bu durumu Obama'ya karşı ırkçı bir tavrın simgesi olarak beyazların, Cumhuriyetçilerin böyle bir adayı başkan olarak seçmek istediğini belirtmiştir. Bilindiği üzere Trump Amerikan tarihinde en tartışmalı isimlerin başında gelmektedir. Özellikle, 2013'den sonra artan ırkçılık hareketlerine karşı alaycı bir tavır takınan Trump'ın seçilmesi dünyada şaşkınlıkla karşılanmıştır. Bu durum aslında bizlere Amerikan halkının ırkçılık tartışmalarının devamını göstermektedir. Seçimle beraber Amerika'da ırkçılık tansiyonu hiç düşmemiştir. Günümüzde Demokratların adayı olan Biden'in seçilmesine rağmen de devam etmektedir.

3.2.2. Avrupa'da ırkçılık

Soğuk savaş döneminin Berlin duvarının yıkılmasıyla kapanmasının ardından, göçler artmıştır. Bu durum beraberinde ırkçılığı da getirmiştir. 2000'li yılların ilk çeyreğinde aşırı sağın kademeli yükselişine tanık olan Batı Avrupa, çok sayıda ırkçı saldırıya sahne olmuştur.

11 Eylül saldırılarının ardından Batı Avrupa'da ve diğer birçok yerde, özellikle Müslüman topluluklara yönelik artan ırkçılık ve İslam karşıtlığı güçlenmiştir. Bu tür tepkilerin ana nedenleri 11 Eylül saldırılarıdır ve dolayısıyla İslam'ın terörizmle bağdaştırılmış olmasıdır. Böylece, birçok insan İslam ve Müslümanlara karşı olumsuz bir tavır almış, İslamofobi'nin önerdiği önyargı ve nefreti barındırmıştır. Diğer yandan güvenlik

¹⁶²C. D. McIlwain (2019). *Black Software: The Internet & Racial Justice, From The Afromet To Black Lives Matter*. England: Oxford University Press, s.252.

endişelerini de beraberinde getirmiş, hükümetler terörle mücadele amacıyla daha sıkı güvenlik önlemleri almışlardır. Bu süreçte bazı Müslüman topluluklarının aşırı gözetim altında hissetmelerine yol açılmıştır. Batı Avrupa ülkelerinde göçmen karşıtlığı çoğalmış, pek çok insan, göçmen ve mültecilerin terör ile bağlantılı olduğunu düşünmeye başladığı için göçmenlere yönelik daha sert politikalar talep etmiştir. 11 Eylül sonrasında Müslümanlara yönelik propaganda ve nefret suçları artmıştır. Camilere ve Müslüman kesime yönelik saldırılar ve sözlü tacizler yaygın hale gelmiştir. Bazı Batı Avrupa ülkelerinde de aşırı sağcı partiler ve hareketler 2001 sonrasında daha da güç kazanmıştır. Bu gruplar, sık sık göçmenlere, mültecilere ve azınlıklara karşı ırkçı retorikler kullanmıştır.

11 Eylül saldırılarının yaşanmasından sonra, Fransa'da ırkçılık ve İslamofobi oranlarından ciddi artış olmuştur. Amerika'nın Irak ve Afganistan'a yaptığı saldırıları sonucu ülkelerinden kaçan insanların Türkiye üzerinden Avrupa'ya kaçak yolla girmeye çalıştığı bilinmektedir. Fransa'nın bu göçü alan ülkelerin başında gelmesinin yanısıra ülkede çok fazla Müslüman ve siyahi insanın yaşaması da ülkenin her zaman ırkçı tutumlarla ilgili öne çıkmasına, anılmasına beraberinde getirir.

2000'den sonra Batı Avrupa'da ırkçılık olayları, bölgesel olarak farklı çeşitlilikte farklı zamanlarda ortaya çıkmıştır. Bu olaylar, genellikle göçmenlere, azınlıklara ve yabancı bireylere yönelik topluluklara yönelik nefret suçlarını, ayrımcılığı ve toplumsal gerilimleri içermiştir. 2000'li yıllarda Fransa'da özellikle genellikle göçmenlerin yaşadıkları banliyö olarak bilinen bölgelerde toplumsal gerilim olayları artmıştır. 2005 yılında söz konusu bölgelerdeki olaylara büyük dikkat çekilmiştir. Bu tür olaylar; işsizlik, yetersiz eğitim ve toplumsal dışlanma gibi sonuçların bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. 2002'de, neredeyse tamamen tükenmiş bir partinin lideri olan Jean-Marie Le Pen, ölümünden dönerek, giden Başbakan Lionel Jospin'i cumhurbaşkanlığı seçimlerinden elemek için tüm dünyada manşetlere çıkmıştır¹⁶³. Sağın giderek güçlenmesi ve milliyetçilik ruhu ile birlikte; ülkede ki göçmen, Müslüman ve siyahi insanlara şiddet oranları artmıştır.

CNCDH için BVA enstitüsü tarafından yapılan bir ankete göre, bugün iki Fransız'dan birden fazlası hiç ırkçı olmadığını söylerken, 2014'te bu oran yalnızca %43'müş. İnsan ırklarının varlığı giderek daha fazla sorgulanır hale gelmiştir. %33'ü var olmadıklarını belirtmiş ve sadece %8'i ise üstün ırkların var olduğuna inandığını belirtmiştir. Terörizm, olağanüstü hal, Ulusal Cephe'nin bölgesel düzeydeki yükselişi ve Avrupa'yı vuran göçmen

¹⁶³Fysh ve Wolfreys, 2003, **a.g.k.**, 221.

krizi arasında, araştırmacılar nüfus arasındaki gerilimlerde bir artış olmasını beklemişlerdir. Sonuç olarak, Fransız toplumunun karışımları reddedip, diğerinin kabulüne değer veriyor gibi görüldüğü belirtilmiştir.¹⁶⁴

Fransa’da, Charlie Hebdo dergisine yapılan terör saldırısından sonra Müslümanlara bakış açısı tekrar değişmiş, ülkedeki ırkçı ortam şiddetlenmiştir. Yaşanan olumsuzluklar bununla da sınırlı olmamıştır. Aralık 2019’da Covid-19, küresel bir salgın haline gelmeden önce ilk olarak Çin’in Wuhan kentinde tespit edilmiştir. Avrupa, dünyanın en çok etkilenen bölgelerinden biri olmuştur. Fransa’da ise ilk Covid-19 vakası, 24 Ocak 2020’de, yani Fransa’nın karantinaya girmesinden yaklaşık iki ay önce tespit edilmiştir.¹⁶⁵ Bu sağlık krizi aynı zamanda dünya ekonomisine, siyasetine ve toplumuna da yayılmıştır. Covid-19 salgını, kökleri zamana dayanan sosyal ve etno-ırksal eşitsizlikleri ortaya çıkarmış ve ırkçılığa ilişkin durumları pekiştirmiştir.¹⁶⁶

Almanya’da 2006 yılında, Berlin’in Neo Nazi kalesi olarak bilinen işçi sınıfı bölgesi Lichtenberg’de Türk asıllı Alman siyasetçi Gıyaseddin Sayan’ın kırık bir şişeye kafasının kesilmesiyle tartışma başka bir boyut kazanmıştır. Polis, neo-komünist Sol Parti bölge milletvekili Gıyasettin Sayan’a saldıran iki kişinin, onu pis yabancı olarak nitelendirdiğini söylemiştir.¹⁶⁷ Yine Almanya’da 2006 Ocak ayının başlarında, Etiyopya kökenli 12 yaşındaki bir erkek çocuk, doğudaki Magdeburg kasabasında bir grup neo-Nazi genci tarafından silah zoruyla botlarını yalamaya zorlanmıştır. Suçlular, saldırının tek sebebinin mağdurun ten rengi olduğunu söyleyen bir yargıç tarafından hapse atılmışlardır.¹⁶⁸ Ağustos 2010’un sonundan Aralık 2010’a kadar ise Almanlar, göçmen karşıtı bir kitap hakkında ilginç bir tartışmaya girişmişlerdir. Tartışmalar, göçmenlerin Alman toplumuna entegre olma konusundaki varsayılan başarısızlıkları hakkında çok konuşmayı, kitabın ırkçılığı hakkında ise sessiz kalmayı içermiştir. Kitap, doktora sahibi ekonomist ve bürokrat Thilo Sarrazin tarafından yazılmıştır. Sosyal Demokrat ve Bundesbank’ın eski yönetim kurulu

¹⁶⁴Söz konusu araştırma, 4-11 Ocak 2016 tarihleri arasında Fransız nüfusunu temsil eden bir örneklem olan 1015 kişi arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcılarla evlerinde yüz yüze görüşülmüştür. Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/05/02/01016-20160502ARTFIG00039-racisme-les-francais-plus-tolerants-mais-les-actes-de-violences-atteignent-des-records.php> (Erişim tarihi: 22.11.2022).

¹⁶⁵A. Elias, J. Ben, F. Mansouri ve Y. Paradies (2021) Racism and Nationalism During and Beyond the COVID-19 Pandemic, *Ethnic and Racial Studies*, 44:5, s. 20.

¹⁶⁶Elias, Ben, Mansouri ve Paradies, 2021, **a.g.k.**, 21.

¹⁶⁷M. Meng (2015). Silences about Sarrazin’s Racism in Contemporary Germany. *University of Chicago Press The Journal of Modern History* Volume 87, Issue 1, s. 103.

¹⁶⁸Detaylı bilgi için bkz.;

<https://www.dw.com/en/racist-attacks-have-germany-on-edge-ahead-of-world-cup/a-2030616> (Erişim tarihi: 24.11.2022).

üyeyi Sarrazin, refah devletini, eğitim sistemini, göçmenleri ve düşük eğitimli alt sınıf Almanları eleştirmiştir.

Sarrazin birçok endişeyi dile getirirken ve de birçok arguman geliştirirken, kitabın odak noktası olarak göçmenleri ele almıştır. Göçmenlerin, Almanya'nın kültürel yapısına ve ekonomik koşullarına zarar verdiğini iddia etmiştir.¹⁶⁹ “Deutschland Shafft Sich Ab” (Almanya Kendini Yok Ediyor) isimli bu kitap, kültürel ve biyolojik ırkçılığı ilerletirken, göçmenlikle ilgili benzer konuları ulusal bir değiş tokuş yöntemiyle harekete geçirmiştir. Almanya, ülkede iltica ve yabancılara yönelik şiddet tartışmalarının patlak verdiği 1990'ların başından beri görmediği -medya kaynaklı ve de ulusal tartışmayı çerçeveleyen- konu olan başarısız entegrasyon hakkındaki tüm konuşmaları Sarrazin'in ırkçılığının tüm kapsamı ve Almanya'nın durumuyla ilgili yarı kıyametçi vizyonu ile bir kenara bırakmıştı. Almanya'da bu başarısız entegrasyon konuşmaları özellikle 2001 sonrası tırmanmıştı.¹⁷⁰ *Almanya Kendini Yok Ediyor*'da Sarrazin, göçmenleri homojen, düşük eğitimli, Almanya'nın refah sisteminden geçinen, entegre olamayan, ülkenin üretkenliğine çok az katkıda bulunan ve çok fazla çocuğu olan bir grup insan olarak tasvir etmiştir. Almanya'nın etnik olarak çok çeşitli toplumlar içermesine rağmen Sarrazin özellikle Türkiye'den gelen göçmenlere ve Türk kökenli Alman vatandaşlarına atıfta bulunmuştur.¹⁷¹

Ülkenin en büyük etnik azınlığını oluşturan Türk vatandaşları Batı Almanya'ya ilk kez 1960'larda ülkenin çok uluslu misafir işçi programı aracılığıyla işçi olarak giden kesimdir. Sarrazin, Türk Almanlarına zaman zaman göçmenler dese de, çoğunlukla onları “Müslüman göçmenler” olarak adlandırmıştır. Bazen “Müslümanlar” periyodik olarak ise “Türk göçmenler” tabirini kullanmıştır.¹⁷² Sarrazin'e göre, Müslüman göçmenlerin çok fazla çocuğu olduğu, orta ve üst sınıf yerli Almanların ise çok az çocuğu olduğu için Almanya kendi kendini ortadan kaldırmaktadır. Bu demografik dengesizlik onu iki yönden endişelendirmiştir: Birincisi, Sarrazin artan Müslüman nüfusunu Almanya'nın sözde etnokültürel özünün saflığına bir tehdit olarak görmüştür. İkincisi ise ekonomik anlamda Almanya'nın yıprandığını öne sürmüştür.¹⁷³

¹⁶⁹Meng, 2015, **a.g.k.**, 104.

¹⁷⁰Meng, 2015, **a.g.k.**, 105.

¹⁷¹Meng, 2015, **a.g.k.**, 103.

¹⁷²Meng, 2015, **a.g.k.**, 104.

¹⁷³U.M. Vieten, ve S. Poynting. (2016). Contemporary Far-Right Racist Populism in Europe. *Journal for Intercultural Studies* 37:6, 533-540, s. 535.

2011’de Zwickau Hücresi adlı neonazi terörist hücrelerine, çeşitli suikastlar ve bombalı saldırılar gerçekleştirmiştir. Bu olaylar, Almanya’daki ırkçılık ve aşırı sağcı izolasyonun bir tehdit olarak kabul edilmesinin yolunu açmıştır.¹⁷⁴

2020 yılında, Covid 19’un tüm dünyayı sardığı dönemde, Almanya ırkçı olaylara da sahne olmuştur. Ülke, pandemi sürecini oldukça iyi yönetmiş olsa da, bazı insanlar yasal olarak yüz maskeleri uygulamak ve iş ve eğlence alanlarını geçici olarak kapatmak gibi hükümet stratejilerine katılmadığından, ülke genelinde sosyal ve siyasi huzursuzluk, öfke gelişmiştir.¹⁷⁵ Almanya genelinde artan vakalardan dolayı ülkede anti hijyenik eylemler artmıştır. Yahudiler ve göçmenleri yeteri kadar hijyenik olmadığını öne süren sağ partiler ve destekçileri gösteriler düzenlemiştir. Üstelik fiziksel mesafeye ilişkin herhangi devlet tavsiyelerini bir kenara bırakan halka açık gösteriler, uluslararası medyada geniş yer bulmuştur.¹⁷⁶ Gösterilerle halka hedef şaşırtıcı söylemler yüklenmiştir. Gösterilerdeki sloganların ve açıklamalara bakıldığında anti-semitik ve ırkçı komplo teorilerinin ülkede geniş yankı uyandırdığı görülmektedir.¹⁷⁷ Aşırı sağ kesimin Almanya’da, pandemik popülizm ile oy oranlarını arttırmaya çalışarak ırkçılık yaptığı anlaşılmaktadır. Sosyal bir krizde, insanların korktuğu bir dönemde bu durumlar yaşanmaya devam etmiştir. Aynı zamanda günah keçisi arayışının da başlangıcıdır çünkü bazı durumlar için kimin suçlanacağını görmek, kendine bakıp sorumluluk almaktan çok daha kolaydır ve Almanya’da, ülke tam olarak Covid 19 için aslında bir suçlu arıyor gibi, orada bulunan Asyalılara, Yahudilere ve göçmenlere düşmanlığı taze tutan bir ortam oluşmuştur.

Avrupa’nın önemli ülkelerinden biri olan İngiltere’de de 2001 sonrası ırkçılık olayları artmıştır. İngiltere’de, 2001 yılında şap salgını olayında Çinli göçmenlere yönelik ırkçılık yapılmış ve sonrasında Çinli restoranlar dükkânlarını kapatma noktasına gelmiştir. 2001 yılındaki şap salgınının kesin kaynağı bugüne kadar belirsizliğini korumuştur. Salgının Birleşik Krallık’taki Çinli işletmelerden kaynaklandığı konusunda da kesin bir fikir birliği

¹⁷⁴Zwickau Terör Hücresi olayları, Almanya’da 2000’lerin başında ortaya çıkan ve çok sayıda cinayet, bombalı saldırı ve kaçakçılık içeren neonazi terör hücreleriyle birlikte ortaya çıkmıştır. Bu terör hücresi, Nationalsozialistischer Untergrund (NSU) olarak biliniyor. Olayların ayrıntılarına bakmak ve daha fazla bilgi edinmek için bkz.; S. Aust ve D. Laabs (2014). *Heimatschutz: Der Staat und die Mordserie des NSU - Aktualisierte und erweiterte Nachauflage*, German: Pantheon Verlag.

¹⁷⁵A. Mondon, ve A. Winter (2020). *Reactionary Democracy How Racism and the Populist Far Right Became Mainstream*. Londra ve Newyork: Verso Books, s. 2.

¹⁷⁶U.M. Vieten (2020). The “New Normal” and “Pandemic Populism”: *The COVID-19 Crisis and Anti-Hygienic Mobilisation of the Far-Right*. Social Sciences no. 9: 165. s. 8

¹⁷⁷Vieten, 2020, **a.g.k.**, 9.

yoktur.¹⁷⁸ 2005 Londra metro saldırıları ve 2007'deki Glasgow Havaalanı saldırısı gibi terör olayları sonrasında göçmenlere yönelik önyargılar ve olayların sayısı artmıştır. Ayrıca, 2016'da Birleşik Krallığın, Avrupa Birliği'nden ayrılma (Brexit) kampanyası da göçmen karşıtlığını ve ayrımcılığını körüklemiştir.

11 Eylül 2001 olaylarının ardından, Avrupa İrkçılık ve Yabancı Düşmanlığı İzleme Merkezi, İslamofobi'de artış öngörmüş ve AB'ye üye ülkelerin İslam karşıtı tepkilerini kaydetmek için bir sistem uygulamaya koymuştur. Buna ilişkin Mayıs 2002'de bir özet rapor hazırlanmıştır.¹⁷⁹ Üye devletlerarasında kullanılan metodolojilerdeki farklılıkları, herhangi bir güvenilir Avrupa karşılaştırmasının yapılmasına izin vermese de, genel olarak Müslümanların yanı sıra diğer savunmasız grupların üyelerinin 11 Eylül'den sonra artan bir düşmanlık yaşadığı, sözlü taciz, taciz ve saldırganlığın yaygın hale geldiği belirtilmiştir. İnternet, e-posta ve kısa mesajların yanı sıra taciz edici telefon görüşmelerinin, arabalara bırakılan mesajların ve özel evlere, camilere ve İslami kültür merkezlerine gönderilen isimsiz postaların olması gibi daha geleneksel nefret suçu yöntemleri aracılığıyla- açıkça İslamofobik içerik gözlemlenmiştir. Aşırı sağcı aktivistlerin ve Neo-Nazi grupların faaliyetlerinin de artırdığı görülmüştür. Bu bulgular, 11 Eylül sonrası İslamofobik faaliyetlerde güçlü bir artışa işaret etse de, 11 Eylül öncesi seviyeler karşılaştırma olarak sağlanmadığı için kesin sonuçlara ulaşılamayabilir.¹⁸⁰

Avrupa'da ki ırkçılık araştırmasını yapan ve özet rapor hazırlayan Allen ve Nielsen, bazı durumlarda 11 Eylül sonrası İslamofobi ifadelerinin genel ırkçılık ve yabancı düşmanlığı için olayın üstünü örtmek olmasına rağmen birçok ifadenin özellikle Müslümanları hedef aldığını söylemektedir.¹⁸¹ Örneğin, Birleşik Krallık'ta aşırı sağcı İngiliz Ulusal Partisi, Sih ve Hindu aşırılık yanlılarıyla Müslüman karşıtı bir ittifak kurmuştur. Allen ve Nielsen'e göre saldırılar kimin mağdur olacağının ve ihmallere maruz kalacağının tespit edilmesindeki en önemli faktörlerden biri kişinin, Müslüman kimliğine sahip olmasıdır.¹⁸² On beş AB üye ülkesinin tümünden gelen raporlarda durumun böyle olduğu tespit edilmiştir.¹⁸³ Kadınlar, özellikle de Müslüman veya Arap kökenli gibi görünenler, erkeklerden daha fazla hedef alınmıştır. İslami kültür merkezleri ve camiler de misilleme

¹⁷⁸Söz konusu olayla ilgili haber için bkz.; <https://www.aljazeera.com/features/2020/5/8/in-2001-a-british-chinese-protest-against-virus-related-racism> (Erişim tarihi: 28.11.2022).

¹⁷⁹Detaylı bilgi için bkz.; C. Allen ve J.S. Nielsen (2002). *Summary report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*. Austria: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.

¹⁸⁰C. Allen ve, J.S. Nielsen, 2002, **a.g.k.**, 20.

¹⁸¹Allen ve Nielsen, 2002, **a.g.k.**, 21.

¹⁸²Allen ve Nielsen, 2002, **a.g.k.**, 23.

¹⁸³Allen ve Nielsen, 2002, **a.g.k.**, 28.

eylemleri için hedef alınmış türban takan Sih erkekler, muhtemelen ABD'nin Dünya Ticaret Merkezi ve Pentagon'a yönelik saldırıların baş zanlılarından biri olan benzer bir kıyafet algısı nedeniyle tesadüfi hedefler haline gelmiştir. Aynı şekilde camiler vandalizm, duvar yazıları, kundakçılık ve bombalı saldırıların hedefi olmuştur.¹⁸⁴

Batı Avrupa dışında önemli bir göç alan İtalya da, 2001 sonrasında ırkçılık olayları ülkedeki göçmenler ve azınlıklarla ilgili çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Bu durum sonra ırkçılığın artan bir şekilde görülmesine ve bazı ciddi olaylara yol açmıştır. Ülkeye 2000'li yıllardan itibaren Afrika ve diğer ülkelerden gelen büyük göç dalgaları gelmiştir. Özellikle Tunus ve Libya gibi ülkelerden gelen göçmenler, deniz yoluyla İtalya'ya ulaşmışlardır. Bu göç dalgaları, göçmen karşıtlığının artmasına yol açmıştır.¹⁸⁵ Bazı İtalyan siyasi figürleri ve partileri, göçmen karşıtlığı ve onlarla ilgili retorikleri benimsemiştir. Bu kişilerin, göçmenlerin ve yabancı kökenli toplulukların İtalya'nın sosyal hizmetlerine ve ekonomilere yük getirdiği iddiası ile toplumsal gerilim körüklenmiştir. 2000'lerde ve 2010'ların başında İtalya'da bir dizi ırkçı olay yaşanmıştır. Örneğin göçmenlere ve azınlıklara yönelik fiziksel saldırılar, ayrımcı dil içeren bayraklar ve duvar yazıları gibi olaylar yaşanmıştır. Ayrıca bazı yerel yönetimler, göçmenlere ve azınlıklara yönelik ayrımcı politikaları benimsemiştir. Toplumsal şiddetin artması ırkçılığın daha da fazla çoğalmasına neden olmuştur.¹⁸⁶ Bu faktörler bir araya geldiğinde, İtalya'da 2000 sonrasında ırkçılık sorunlarının arttığı görülüyor. Ancak aynı dönemde, sivil toplum ekonomik durumları, insan haklarını savunucuları ve bazı siyasi figürler de ırkçılığa karşı mücadele etmek için çalışmışlar ve çabalarını sürdürmüşlerdir.

Tez konumuzda önemli bir yer tutan Avusturya'nın, 2001 sonrası ırkçılıkla ilgili detaylarında ise bazı noktalar dikkat çekmektedir. Avusturya'daki antisemitik olaylara ilişkin resmi verilerin ana kaynağı Federal Devlet Koruma ve Terörle Mücadele Ajansı'dır (Bundesamt für Verfassungsschutz und Terrorismusbekämpfung, BVT). BVT, Devlet Koruma Ajansları (Landesämter für Verfassungsschutz, LV) tarafından aylık olarak kendisine sunulan verileri toplar. Bu veriler, her yıl, aşırı sağcılık, solcu aşırılıcılık, hayvan hakları aktivizmi, terörizm, casusluk ve silahların yayılması ile ilgili anayasanın korunması

¹⁸⁴L. P. Sheridan (2006). İslamophobia Pre- and Post-September 11th, 2001. USA: Sage Publications *Journal of Interpersonal Violence* Volume 21 Number 3, s. 319.

¹⁸⁵İtalya'da ırkçılık tarihi hakkında daha fazla bilgi için bkz.; M. Simoni ve D. Lombardo (2022). *Languages of Discrimination and Racism in Twentieth-Century Italy: Histories, Legacies and Practices*, Germany: Springer Nature.

¹⁸⁶Simoni ve Lombardo, 2022, **a.g.k.**, 4.

üzerine bir raporda yayınlanır.¹⁸⁷ İstatistiklere göre, Avusturya’da kaydedilen antisemitik suçların sayısının 2013 ile 2014 arasında arttığını yönündedir. Özellikle, ırkçılık olaylarını tetikleyen faktörlerden birisinin de ekonomik sebepler olduğu bilinmektedir. 2008 dünya ekonomik krizinden sonra dünyada olduğu gibi Avusturya’da da ırkçılık olaylarının arttığını görmekteyiz.

2001 sonrasında Batı Avrupa’da ırkçılık, göçmenlik, ırksal yayılma ve aşırı sağ hareketlerle ilgili bir dizi gelişme yaşanmıştır. 2000’lerin sonlarından itibaren, Batı Avrupa ülkeleri, özellikle Suriye ve diğer Orta Doğu ülkelerinden gelen mültecilerle karşı karşıya kalmıştır. Bu karşı karşıya gelişte yerel halk ve liberallerin sayısı çoğalmıştır. Böylece, bu dönemde birçok Batı Avrupa ülkesinde aşırı sağ partiler ve hareketler, milliyetçilik politikalarını benimseyerek destek vermişlerdir. Örnek olarak, Fransa’da Ulusal Cephe (şimdiye kadar Fransız Ulusal Birliği olarak sunulan parti) ve Almanya’da Alternatif için Almanya (AFD) partisi yer almıştır. Ancak, bazı Batı Avrupa camilerine yönelik saldırılar ve İslamofobi olayları arttırmıştır. Bu, İslamofobik söylemleri ve zayıflamaları beraberinde tırmandırmıştır. 2001 sonrasında internetin giderek artan kullanımıyla birlikte internet ve sosyal medya platformları, ırkçı ve aşırı sağ görüşlerin hızla çoğalmasına katkıda bulunmuştur. Bu platformlar, aşırı sağcı örgütlenmesi ve propaganda yapılmasına olanak tanımıştır.

Bazı Batı Avrupa ülkeleri, ırkçılıkla mücadelede yasal düzenlemeleri güçlendirmiş ve toplumsal fizyolojik kampanyaları başlatmıştır. Irkçılıkla mücadele için insan hakları ve aktivistler önemli bir rol oynamıştır. 2001’den sonra Batı Avrupa’da ırkçılık ve aşırı sağ hareketler, karmaşık bir konu olmuş ve bu konu farklı alanlarda ortaya çıkmaya devam etmiştir. Irkçılığa ve aşırı sağcı söylemlere karşı mücadelede, toplumsal gelişmenin, eğitimin, yasal düzenlemelerin ve toplumsal birlikteliğin her daim önemli rolü olmuştur.

¹⁸⁷İlgili raporun detayları için bkz.; https://www.bmi.gv.at/cms/bmi_verfassungsschutz. (Erişim tarihi: 28.11.2022).

4. SANATTA İRKÇILIK ÜZERİNE: DEĞİŞEN DİNAMİKLERE GENEL BİR BAKIŞ (2001-2021)

Bu bölümde, tezimizin referans noktası olan 2001 sonrasındaki sanatta ırkçılık hareketlerine genel olarak bakılmıştır. Yukarıda ayrıntılı olarak değinildiği gibi 2001 sonrası hem Amerika’da hem de Avrupa’da, İslamofobi’nin arttığı bir dönemdir. Buna ek olarak Müslümanların yanısıra siyahiler, göçmenler ve de Yahudiler ırkçılıkla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle; 2001 ve 2008 yılları arasında yaşanan yoğun ırkçı olaylar beraberinde 2008 dünya krizini getirmiş, yaşanan yoğun göç dalgasıyla ırkçılık zirveye ulaşmıştır.

Amerika’nın 11 Eylül olayları sonrası Irak ve Afganistan’ı işgalinden sonra Amerika’daki ırkçılığı besleyecek bir ortamın oluştuğundan söz edilmişti. Amerika bunu sanatla da besleyerek gerekli meşru zemini pekiştirmiştir. Ülkedeki tüm Müslümanlar, terörist muamelesi gören bir algıyla karşı karşıya kalmış bu tutum sanatta da sinemada da işlenmiştir. Saldırıları sonrası, Hollywood sineması yaptığı filmlerle insanları kızdırmış, bunlar görsel medya aracılığıyla da desteklenmiştir. Bu süreç, ayrıntılı olarak anlatıldığı gibi 2008 yılında Obama’nın başkan olarak seçilmesine kadar ki yoğun olarak sürmüş ve sonrasında da devam etmiştir.

Avrupa’da 11 Eylül saldırılarından sonra özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere’de yaşayan Müslüman halk ırkçılıkla karşı karşıya kalmıştır. Amerika’nın Afganistan ve Irak işgalinden kaçan göçmenlerin Türkiye üzerinden Avrupa’ya geçmesiyle de ırkçılık şiddetini arttırmıştır. Sonrasında, sağ partilerin söylemleri sertleşmiş ve bunu sanat yoluyla da vatandaşlarına entegre etmeye çalışmışlardır.

2001 sonrasında sanatta ırkçılık örnekleri, sanatın çeşitli alanlarında görülebilir ve genellikle ırkçıların, ayrımcılığın veya stereotiplerin yansıtılması yoluyla ortaya çıkmıştır. 2000’lerde bazı sanatçılardan oluşan gruplar, siyah insanları aşağılayan ve ayrımcı ürünler üretmeye devam etmişlerdir. Bu tür çalışmalar, siyah insanları karikatürize ederek ve olumsuz stereotipleri teşvik ederek ırkçılığı beslemiştir. Çeşitli sanatçı, ırkçı veya ayrımcı stereotipleri yansıtan karikatürler veya çizimler üretilmiştir. Bu tür çalışmalar, siyah insanları aşağılayan ve onları olumsuz bir şekilde temsil eden karakterlerin bütünleştirilmesidir. Örneğin, siyah insanlar aptal, tembel veya tehlikeli olarak gösterme amacı taşıyan karikatürler yaygın olarak kullanılmıştır. Yine, Müslümanlara karşı bu tutum devam etmiş, yaşanan talihsiz olaylar din üzerinden tartışılarak insanlar aşağılanmıştır.

Bunun en bilinen örneklerini Fransız dergisi Charlie Hebdo'nun Aylan bebek ve ülkemizde ve Suriye'de yaşanan Şubat 2023'deki deprem üzerinden yaptığı karikatürlerdir.

Bazı sanatçılar, ırkçı veya ayrımcı temalara dayalı resimler veya tablolar üretilerler. Bu tür eserler, siyah insanları köle göstererek veya aşağılayarak ırkçılığı destekleyebilir. Heykel sanatı da bu türden çalışmaların dışında kalmamış, ırkçı figürler veya figürlerin ayrımcı temalarını içeren heykeller üretilmiştir. Yine bazı modacılar, siyah insanları aşağılayan veya ırkçı sembollerini kullanan giyim ve aksesuar ürünleri tasarlamaktan çekinmemişlerdir. Dolayısıyla, ırkçılık ve ayrımcılığı teşvik eden mesajlar her alana yayılabilir. Bazı ticari ürünlerde, ırkçı veya ayrımcı tasvirler zihnimize yer eder. Örneğin, siyah insanları aşağılayan veya olumsuz stereotipleri teşvik eden tişörtler, oyuncaklar veya diğer ürünler satışa sunulabilmektedir. Bu tür çalışmalar, siyah insanları aşağılamak, ayrımcılığı teşvik etmek ve ırkçıları güçlendirmek açısından son derece zararlıdır. Ayrımcılığın ve ırkçılığın yaygınlaşmasına ve normalleşmesine neden olabilirler. Tüm bunlar toplumun çeşitliliğine, eşitlik tehdidine ve insan haklarına saygısızlık anlamına gelir. Diğer yandan büyük toplumsal eleştirilere, protestolara ve tepkilere de yol açmıştır. Irkçılığı ve ayrımcılığı eleştiren sivil toplum birimleri, aktivistler ve gruplar, bu tür yayınlarla karşı bilinçlendirme çabalarını yürüterek toplumda daha fazla anlayış ve özgürlük talep etmişlerdir.

2001 sonrasında, sanatta vandalizm konusunda da artış gözlemlenmiştir. Bireylerin birbirlerine uyguladığı ırkçı tutumlar neticesinde sanat eserleri zarar görmeye başlamıştır. Din, etnik köken veya ten renginden dolayı bireyler birbirlerine şiddet ve sözlü taciz yerine kişinin mensup olduğu halkın sanat eserlerine, sembol unsurlarına zarar vererek söylemler dile getirilmeye çalışılmıştır. Bu durumda Vandalizm yani *kişilerin mülkiyet, kamusal alanlar veya sanat eserleri gibi şeylere kasıtlı olarak zarar verme veya tahrip etme eylemleri* sıkça gerçekleşmiştir. Duvarları çizme, binaları veya araçları tahrip etme, sanat eserlerini bozma veya kamu alanlarını kirletme gibi eylemler genellikle toplumda hoş görülen davranışlar olarak kabul edilmemiş ve yasadışı olduğu kanunlarda belirtilmiştir.¹⁸⁸ Irkçılık ve vandalizm sosyal sorunlar olarak toplumlarda gerilimleri getirmiş ve büyük sorunlara yol açmıştır. Bu tür davranışları önlemek, eleştirmek; eşitlik, hoşgörü ve saygı temelinde bir toplum oluşturmak için eğitim, bilinçlendirme ve yasal düzenlemeler gibi çeşitli araçlar her

¹⁸⁸Sanat ve Vandalizm ile ilgili detaylı bilgiler için bkz.; D. Gamboni (1997). *The Destruction of Art: Iconoclasm and Vandalism Since the French Revolution*, İngiltere: Reaktion Books; A. Collins (2017). *Graffiti: Vandalism or Art?* New York: Greenhaven Publishing LLC.

çağda denenmiştir. Sanatta ırkçılık ve vandalizm arasındaki ilişki, sanatın toplumsal ve siyasi bir platform olarak kullanılması ve bu platformda ırkçı veya ayrımcı ifadelerin veya eylemlerin sergilenmesi sonucu izlenebilir. Sanat, ırkçılığın eleştirilmesinin yanı sıra ırkçılığı yücelten eserle de ilham kaynağı olmuştur. Irkçı düşünceleri, olayları veya kişileri eleştirmek amacıyla eserler üretenler ırkçılığı konusunda farkındalık yaratmayı hedefleyenlerdendir. Irkçı sembol veya ifadeleri eserlerinde kullanarak ırkçı düşünceleri pekiştirenler ise ırkçılığı beslemek ve yaymak amacı taşıyabilirler.

Bazı vandalizm eylemlerinde doğrudan sanat alanlarının, heykellerin, ünlü sanat yapıtlarının hedef alındığı görülmektedir. Bunun en yakın örneği; 2015 yılında sırasında terör örgütü Işid'in, Palmira antik kentine verdiği zarardır. Palmira antik kent alanını kendileri kafa kesme eylemlerine bir üst olarak seçmeleri de tesadüf değildir. 2000'lerin sonlarından itibaren, birçok ülkede tartışmalı tarihi figürlerin heykelleri ırkçılık ve köleliğin sembolleri olarak görülmüş ve vandalizme uğrayarak yıkılmıştır. Örneğin, ABD'de kölelik karşıtı hareketin önderlerinden olan Abraham Lincoln'ün ve Konfederasyon Generallerinin heykelleri tartışmaların odağında olmuştur.¹⁸⁹

Sanat, ırkçılık ve ayrımcılıkla mücadelede toplumsal bilinçlendirme yaratma ve değişimi teşvik etme potansiyeline sahiptir. İnsanları düşünmeye, tartışmaya ve eyleme geçmeye teşvik edebilir. Sanatta ırkçılık ve vandalizm ilişkisi oldukça karmaşıktır. Bazen ırkçılığın eleştirisi veya protestolar yoluyla sanat toplumda olumlu değişikliklere yol açabilirken, bazen de ırkçılığı veya ayrımcı düşünceleri teşvik ederek vandalist eylemleri ve toplumsal gerilimleri artırabilir, sorunları daha da karmaşık hale getirebilir. Bu nedenle sanatın toplumsal etkisi ve ırkçılıkla olan ilişkisi, genellikle çok çeşitli görüşlere ve yorumlara sahiptir.

Sanatta ırkçılık veya ırkçı sanat kavramı görsel algı ve psikoloji merceğinden anlaşılabilir. H.G. McCurdy, R. Arnheim'in *Art and Visual Perception, a Psychology of the Creative Eye* konulu çalışmasını incelendiğinde bireylerin görsel sanatı nasıl algıladıkları ve yorumladıkları konusunda değerli bilgiler sunduğu görülmektedir. Bu çalışma, görsel algının psikolojik yönlerini araştırmış ve bireylerin sanatı nasıl ayrımcı veya önyargılı bir şekilde yorumlayabileceğine, tepki verebileceğine ışık tutmuştur. Algı psikolojisini anlamak, sanatın ırkçı ideolojileri nasıl aktarıp sürdürebileceğini anlamak açısından çok önemlidir. Sanat bağlamında algı, biyoloji ve psikoloji arasındaki bağlantıyı da ortaya koyar.

¹⁸⁹J. Janowski (2015). Bamiyan, Vandalism, and The Sublime. *Change Over Time*, 5(1), s. 28-64.

Bu tür bir disiplinler arası yaklaşım, sanatın ırkçı imaları nasıl taşıyabileceği ve iletebileceği konusundaki karmaşıklıkları çözmede hayati önem taşımaktadır. Algıyı etkileyen biyolojik ve psikolojik faktörler göz önüne alındığında, bireylerin bilinçsizce ırkçı ideolojileri sanat aracılığıyla içselleştirip yaşatabilecekleri ortaya çıkmaktadır.¹⁹⁰ Bu çalışma, potansiyel olarak ırkçı görüntüler de dâhil olmak üzere bireylerin görsel uyarınları nasıl işlediğini ve yorumladığını anlamaya yardımcı olmaktadır. Sanat algısının psikolojik temelleri incelendiğinde, ırkçı sanatın bireylerin algılarını ve tutumlarını etkileyerek zararlı stereotipleri ve önyargıları sürdürdüğü anlaşılmıştır.

Sanatta ırkçılık veya ırkçı sanat kavramı, görsel temsillerin psikolojik ve kültürel etkilerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektiren karmaşık ve hassas bir konudur. Mccurdy gibi Simmel’de söz konusu Arnheim’in çalışmasını incelemiş ve psikolojik boyutları, potansiyel olarak ırkçı görüntüler de dâhil olmak üzere bireylerin görsel uyarınları nasıl işlediğine ve yorumladığına dair çalışmaya odaklanmıştır.¹⁹¹ Mccurdy ve Simmel’ in çalışmaları, ırkçı sanatın karmaşıklığını ve bireylerin algı ve tutumları üzerindeki etkisini ortaya çıkarmada sanat algısının psikolojik temellerini anlamanın önemini vurgulamıştır. Simmel çalışmasında, gençlerin ırk ayrımcılığına verdiği tepkiyi derinlemesine inceleyerek, dayanıklılık teorisinin ve ırk ayrımcılığı karşısında iyileşme stratejilerinin sonuçlarına dair içgörüler sunmuştur.¹⁹² Bireylerin, özellikle de gençlerin, sanatta tasvir edilen ırk ayrımcılığına nasıl tepki verdiklerine dair değerli bakış açıları sunarak, ırkçı sanatın psikolojik ve duygusal etkisinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkı sunmuştur.¹⁹³ Ayrıca makale, sanat dünyası profesyonellerinin ve kültür yayıncılarının, marjinalleştirilmiş grupların temsillerini nasıl inşa ettiklerini ortaya çıkararak, görsel kültür yoluyla ırksal stereotiplerin ve ırkçı propagandanın inşasının nasıl gerçekleştirildiği konusuna ışık tutmuştur.¹⁹⁴ Tez çalışmamızda görsel temsillerin ideolojik ve politik boyutlarının eleştirel bir analizini sunulurken, ırksal stereotiplerin sanat yoluyla sürdürülmesine dair içgörülerin ortaya çıkarılması da mümkün olmuştur. Yukarıda bahsi geçen referanslar toplu olarak, ırkçı sanatın psikolojik, kültürel ve sosyal etkilerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkıda

¹⁹⁰H.G. Mccurdy (1955). Art and Visual Perception, a Psychology of the Creative Eye. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 13(3), s. 411-412.

¹⁹¹M.L. Simmel (1955). Review of Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye, by R. Arnheim. *The American Journal of Psychology*, 68(2), s. 330-336.

¹⁹²N. Kubiliene vd., (2014). The Response of Youth to Racial Discrimination: İmplications for Resilience Theory. *Journal of Youth Studies*, 18(3), s. 338-356.

¹⁹³Kubiliene vd., 2014, **a.g.k.**, 338-356.

¹⁹⁴A.K. Anthony (2012) Racialized Authentication: Constructing Representations of the Florida Highwaymen, *The Sociological Quarterly*, 53:3, s. 394-421.

bulunmakta ve görsel temsillerin bireyler ve toplum üzerindeki etkisine ilişkin eleştirel analiz ve farkındalık ihtiyacını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, sanat algısının psikolojisine dair kapsamlı bir anlayış sunarak görsel sanatın ırkçı ideolojileri nasıl aktarabileceğine ve sürdürebileceği konusuna ışık tutmaktadırlar. Bu nedenle, söz konusu çalışmalarda sanatın psikolojik ve algısal yönlerinin derinlemesine incelenmesi hakkında ve sanatta ırkçı resimlerin karmaşıklığına dair sunulmuş önemli bilgiler tezimizdeki yapıtların değerlendirilmesinde sürecinde de göz önünde tutulmuştur.

İrkçilik ve ayrımcılıkla mücadelede sanat, güçlü rol oynayan alanlardan biridir. Dolayısıyla toplumsal olarak yaratma, sorunları ele alma ve değişimi teşvik etme potansiyeline sahiptir. Ancak, ırkçılığı teşvik eden veya ırkçı temalı eserleri kullanan sanatçıların da azımsanmayacak kadar çok oluşu, -belki de diğerinden daha fazla- söz konusu olumlu çıktıları da hükümsüz kılacak kadar karmaşık bir dağılımı beraberinde getirmiştir. Hükûmetlerin görünür ya da görünmez destekleriyle, etkilerini belli dinamiklere bağlı olarak daha da artırabilme potansiyellerine sahip olmaları -toplumsal bir tartışma ve eleştiri konusu olsalar da- mümkün olmuştur.

4.1. ABD’de 2001 Sonrası Sanatta İrkçilik

11 Eylül 2001’de yapılan saldırılar Amerikan sanat dünyasını derinden etkilemiştir. Olaylar ve sonrasında yaşananlar, insan figürünün temsili açısından kamuoyunda soyutlama ve ikilemlere doğru bir kaymayı tetiklemiştir.¹⁹⁵ Dolayısıyla modernizm 11 Eylül’ün metalaşmasında rol oynamıştır. Bu metalaşmanın neticesinde, sanat eserlerinde yaygın olan keder ve öfkedir. Amerika’nın yanıtı, sanatın geniş kamusal alan olması nedeniyle dönüşüme olan duyarlılığı ve felaket için arketipsel¹⁹⁶ görüntülerin varlığıyla bağlantılı konular

¹⁹⁵A. K. Swartz (2006). *American Art after September 11: A Consideration of the Twin Towers. USA: University of Nebraska Press, symplek, 2006, Vol. 14, No. 1/2, Discouragement (2006), pp. 81-97, s. 82.*

¹⁹⁶Arketipsel: Arketip kavramı, Carl Jung’un önerdiği gibi analitik psikolojinin temel bir yönüdür. Arketipler, kolektif bilinçdışından kaynaklanan ve rüyalar, mitler ve semboller aracılığıyla ifade edilen evrensel semboller ve imgelerdir. Onlar yalnızca psikolojik değil, aynı zamanda pazarlama, marka yönetimi ve hatta rüyalar ve bilinç çalışmaları gibi çeşitli alanlarda da etkileri vardır. Jung’un çalışması arketiplerin insan ruhunu ve kolektif bilinçdışını anlamadaki rolünü vurguluyor. Arketiplerin insan deneyimlerini şekillendiren ve çeşitli sembol ve imgelerle ifade edilen temel unsurlar olduğunu öne sürdü. Bu arketipler yalnızca bireylerde mevcut değildir, aynı zamanda evrensel doğalarını yansıtan kültürel sembollerde, mitlerde ve ritüellerde de kendini gösterir. Arketiplerin incelenmesi aynı zamanda rüyaların anlaşılmasıyla da ilişkilendirilmiştir; bilim adamları arketip psikolojisinin unsurlarını rüya analizi ve yorumuna entegre etmiştir. Sonuç olarak arketip kavramı insan davranışını, kültürel semboller ve kolektif bilinçdışını anlamada büyük önem taşımaktadır. Etkisini psikolojinin ötesinde pazarlama, sosyoloji ve dilbilim gibi alanlara genişleten disiplinler arası bir ilgisi vardır. Arketiplerin evrensel doğası, onların insan deneyimlerini ve ifadelerini şekillendirmedeki kalıcı öneminin altını

içermektedir.¹⁹⁷ Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkılması, sembolik bir alanın seçilmiş olması; mimarinin ve sanatın rolünü, simgeselliğini dolayısıyla da rolünü göstermektedir. Olayla ilgili izin verilen veya sansürlenmiş sanat türleri, New York sanat dünyası için sıfır noktası olarak ele alınır.¹⁹⁸ 11 Eylül, Amerika'ya karşı benzersiz bir saldırı olarak ülkenin belleğinde, hayal gücünde canlı bir şekilde güvence altına alınmıştır.¹⁹⁹ Diğer ülkelerde daha kötü felaketler yaşanmış olsa da, ABD'de binlerce kişinin birkaç saat içinde öldüğü ve çok sayıda insanın yaralandığı konusu taze tutulmaya çalışılmış, dünya genelinde büyük bir etki yaratmıştır. Pek çok alanda değişikliklere neden olan olayın sanatta ırkçılıkla ilgili özel bir etki yaratmamış olduğu varsayılmıştır. Oysa, 11 Eylül sonrası sanatta ırkçılıkla ilgili önemli değişiklikler ve gelişmeler Avrupa'dan daha çok ABD'de söz konusudur. En başta söylemek gerekir ki İslamofobi ve Müslümanlara karşı önyargılar artmıştır. Bu durum sanata yansımış öte yandan bazı sanatçılar İslamofobi'yi eleştiren eserler üretmiş, konuyla ilgili mücadelede de sanatı bir araç olarak kullanmıştır. Özellikle görsel sanatlarda, 11 Eylül sonrası dönemde terörizmle ve ırkçılığa ilişkin eserlerin üretilmiş olduğu görülür. Bu eserler, ırkçılığa karşı duyarlılık oluşturmayı amaçlayan sanatçılar tarafından ortaya konulmuştur. Ayrıca, bazıları toplumsal sorunları ve dünya siyasetini eleştiren çalışmalar gerçekleştirilerek aynı yörüngede kalmışlardır. Sinema ve televizyon alanında 11 Eylül sonrası dönemde de, filmler ve diziler terörizm ve ırkçılık temalarını sürdürmüş fakat üstüne koyarak devam etmişlerdir. Bu eserler, toplumu daha fazla ayrımcılığa itmiştir. Ayrıca, bazı yapımlar da terörizmin nedenlerini ve sonuçlarını ele almıştır. 2001'den sonra Amerika'daki ırkçı dizi ve filmler çeşitli eleştiri ve tartışmalara neden olsa da, tepki alıp toplumda huzursuzluk yarattasa da geniş bir alanı kaplamıştır.

Filmler- diziler

Amerika'da yayınlanmış olan ve ayrımcılığı tetikleyen çok sayıda yapımla olduğu gibi bunu eleştiren çalışmaların da yapıldığı izlenir: Örneğin, *Dear White People* (2017-2021) Netflix dizisi, bir üniversite kampüsünde yaşanan, ırkçılık ve ayrımcılığı odak noktası alan komedi-drama türüdür. Justin Simien tarafından yaratılan dizi, bazıları tarafından ırkçılığı

çiziyor. Detaylı bilgi için bkz: A. Adamski (2011). Archetypes and Collective Unconscious Compared to Development Quantum Psychology. *NeuroQuantology*, 9(3). <https://doi.org/10.14704/nq.2011.9.3.413>

¹⁹⁷Swartz, 2006, **a.g.k.**, 83.

¹⁹⁸B. Walter (1970). The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction. (Ed. Hannah Arendt) *Illuminations*, s, 20.

¹⁹⁹C. Glenn. (2004). Design Selected for a Memorial At Ground Zero. USA: *The New York Times Newspaper*, s.6.

teşvik ettiği iddiasıyla eleştirilmiştir. Dizi, Amerika’da ırk, cinsiyet ve kültürel kimlik konularını ele alırken özellikle üniversite yaşamı ve ırkçılıkla mücadele üzerine odaklanmıştır. Winchester Üniversitesi’nde yaşanan ırkçılık, ayrımcılık ve kültürel gerilimleri çeşitli karakterler aracılığıyla anlatılmıştır. ırkçılık ve ırk ilişkileri konularını açıkça işlediği için tartışmalara yol açmıştır. Dizi, başlığıyla dikkat çeker: *Dear White People* (Sevgili Beyaz İnsanlar), beyaz izleyicilere hitap eden kurgusal bir radyo şovunun adıdır ve bu başlık, bazıları tarafından ırkçılığı eleştiren veya beyaz izleyiciyi aşağılayıcı bir şekilde algılatan bir dizi, özellikle siyah ve beyaz karakterler arasındaki ırk ilişkilerini, ayrımcılığı ve önyargıyı sıkça ele almıştır. Karakterler; ırkçı olaylar ve ayrımcılıkla başa çıkmaya çalışırken, izleyiciye bu konular hakkında düşünme fırsatı sunar. Kültürel stereotipleri ve ön yargıları eleştirel bir bakış açısıyla ele alır ve bunları sorgular. Bu da bazı izleyiciler ve eleştirmenler arasında tartışmaya yol açmıştır. ırkçılığı ve ayrımcılığı eleştiren bir mesaj taşıyan ve bununla vurgulayan *Dear White People* dizisi, ırkçılık ve ırk ilişkileri konularını açıkça ele aldığı için bazıları tarafından olumlu bir şekilde karşılanırken, bazıları tarafından da eleştirilmiştir. Dizi, ırkçılığın ve ayrımcılığın hala varlığını sürdürdüğü bir dönemde bu tür önemli konuları tartışmaya açan bir yapım olarak görülür.²⁰⁰ Ancak, bazı eleştirileri alt metinde sunarken yine ırkçı tutumları pekiştiren yönlerinin de olabileceği tehlikelerini de beraber getirebilir.

Yine *Birth of a Nation* (2016) filmi, Amerika’da kölelik dönemi ve köle isyanlarını konu almıştır. Ancak, ırkçı bir tarihi anlatma biçimi nedeniyle büyük tartışmalara yol açmıştır. Bu yapım, yönetmen ve başrol oyuncusu Nate Parker tarafından yazılmış, yönetilmiş ve 1831’de Virginia’da gerçekleşen Nat Turner liderliğindeki köle isyanını konu almıştır. Nat Turner, bir köle olarak kölelik karşıtı ayaklanmanın lideri olmuştur. Filmin ırkçılıkla ilişkilendirilmesinin birkaç nedeni vardır. Bunlardan ilki, bazı eleştirmenler ve tarihçiler tarafından dile getirilmiştir ki filmde tarihi gerçeklikten sapmalar ve yanlış temsiller olduğunu iddia etmişlerdir. Burada Nat Turner bir kahraman olarak yüceltiliyor gibi gösterilirken, gerçek tarihsel olayların bazı yönlerinin yanlış temsil edildiği konusu belirtilmiştir. İkincisi ise filmdeki şiddet içeren sahneler ve tarihsel olarak kölelerin yaşadığı zulüm tasvirleridir. Bu noktalar, bazıları tarafından siyah karakterlerin şiddet içeren stereotiplerle ilişkilendirilmesine neden olduğu için eleştirilmiştir. Üçüncüsü ise *Birth of a Nation* (Bir Ulusun Doğuşu) isminin verilmesidir ki aynı adı taşıyan ve 1915 yılında çekilen,

²⁰⁰J. Simien ve I. O’Phelan (2014). *Dear White People*. New York: 37 Ink Publisher, s. 20-32.

oldukça ırkçı bir sessiz filmi hatırlatır. Söz konusu 1915 çekimi, Ku Klux Klan'ı²⁰¹ yücelten ve ırkçı mesajlar içeren bir yapım olarak büyük bir tartışma yaratmıştır. 2016 yapımına da aynı isim verilmesi eleştirileri şiddetlendirmiştir.²⁰² Nate Parker'ın filmi, ırkçılıkla ilgili önemli bir tartışma konusu olmuş ve bazıları, filmin tarihi olayları yeniden anlatma amacının yanı sıra, ırkçılık ve ırkçı şiddetin hala mevcut olduğu bir dönemde önemli bir politik mesaj taşıdığını savunmuştur. Ancak bazı kesimde belirtildiği gibi filmi tarihi yanıltıcı ve şiddet içeren sahnelerle eleştirmiştir. *Birth of a Nation*, bu nedenle hem olumlu hem de olumsuz eleştirilere neden olmuş, ırkçılıkla ilgili karmaşık bir tartışma yaratmıştır. Ancak bütün noktaları ele alındığında filmde ırkçı mesajların yoğunlukta olduğu söylenebilir.

Bir diğer Amerikan filmi olan, *The Help* (2011), 1960'ların Amerika'sında siyah hizmetçilerin beyaz ev sahipleri için çalıştığı bir dönemi konu almıştır. Ancak film, bazıları tarafından beyaz kurtarıcı anlatısı ve siyah karakterlerin ikincil rolde olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Tate Taylor tarafından yönetilen film, Kathryn Stockett'in aynı adlı romanından uyarlanmıştır.²⁰³ *The Help* (Yardım) ve ırkçılık ilişkisi oldukça tartışmalıdır ki birçok eleştirmen ile izleyiciler, filmin ırkçılığı ve ayrımcılığı işlemesiyle ilgili sorunları ele almıştır. *The Help*, beyaz karakterlerin, siyah hizmetçilerin yaşam deneyimlerini anlatma ve değişiklik yapma amacıyla kullanıldığı beyaz kurtarıcı temasını işlemiştir. Filmin merkezindeki karakterler genellikle siyah karakterlerin yaşamlarını kurtaran ve onları uyandıran beyaz karakterlerdir. Bu temayı eleştirenler, filmin siyah karakterlerin kendi seslerini duyurmasını engellediğini ve beyaz bir bakış açısını yücelttiğini iddia etmişlerdir. Film, bazı karakterleri tipik ve stereotip siyah hizmetçi figürleri olarak sunmuştur. Dolayısıyla siyah insanları ve hizmetçileri ayrımcı bir şekilde temsil ettiği gerekçesiyle de eleştirilmiştir. Siyah karakterler genellikle yardımcı ve ikincil rolde gösterilirken, beyaz

²⁰¹Ku Klux Klan ilgili detaylı bilgi için lütfen dipnot 106.

²⁰²İlgili filmin 1915 yapımıyla ilgili detaylı bilgiler için bkz.; M. Stokes (2008). *D.W. Griffith's The Birth of a Nation: A History of the Most Controversial Motion Picture of All Time*. Oxford: Oxford University Press, s. 3-7; D. Lehr (2014). *The Birth of a Nation: How a Legendary Filmmaker and a Crusading Editor Reignited America's Civil War*, Newyork: PublicAffairs, s. 15; McEwan, Paul (2015). *The Birth of a Nation*, Londra: British Film Institute, Palgrave, s. 7.

²⁰³Kathryn Stockett, Amerikalı bir yazardır ve en tanınmış eseri "The Help" adlı romanıdır. Bu kitap, 2009 yılında yayımlandı ve büyük bir başarı elde etmiştir. *The Help*, ırk ayrımı ve ırkçılık konularını ele alan güçlü bir hikâyeyi anlatır. Kitap, 1960'ların Amerika'sında, Mississippi'de geçmektedir ve siyah hizmetçiler ile beyaz ev sahipleri arasındaki ilişkilere odaklanır. Romanın ana karakterleri, siyah hizmetçilerin yaşamlarını ve deneyimlerini anlatan Aibileen, Minny ve Skeeter'dır. Bu karakterler, toplumsal değişim ve adalet için mücadele ederken, kitap ırk ayrımının ve ırkçılığın tarihsel ve güncel etkilerini ele alır. Kathryn Stockett, kitabı yazarken kendi yaşadığı çevre ve deneyimlerden ilham almıştır. Roman, ırkçılığın hala varlığını sürdürdüğü bir dönemde Amerika'nın geçmişine ve toplumsal yapısına bir bakış sunar. Detaylı bilgi için bkz.: K. Stockett (2009). *The Help*. Londra: Penguin Groups.

karakterler her daim merkeze olmuştur. Bu beraberinde ırkçılığı ve ayrımcılığı teşvik ettiği sonucuna götürmüştür.²⁰⁴

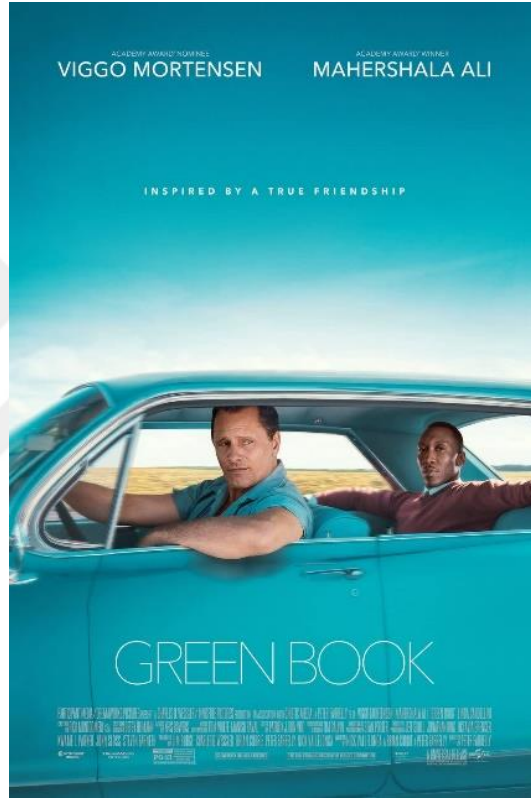
Müslümanlara yönelik olarak ırkçılıkla ilintili olan bir film ise; Alan Ball tarafından yazılan ve yönetilen *Towelhead*'dır ve aynı adı taşıyan Alicia Erian'ın romanından uyarlanmıştır. Amerika'da yaşayan bir Müslüman genç kızın deneyimleri konu edinilmiştir.²⁰⁵ Roman ve film, Iraklı bir baba ile Amerikalı bir anne arasında büyüyen on üç yaşındaki Jasira'nın hikâyesine odaklanmıştır. İsim olarak seçilen *Towelhead* (Peçeli Baş) kelimesi, filmde başkarakter Jasira'nın kendi kimliği ve cinsellikle ilgili yaşadığı karmaşık deneyimleri temsil eder. Irkçılık ve cinsellik gibi hassas konuları ele alan yapım bu iki konuyu birbirine bağlar. Jasira'nın Iraklı bir baba ile Amerikalı bir anne arasında büyümesi, ırkçılığın ve ayrımcılığın nasıl bir etkisi olabileceğini gösterir. Jasira, hem ailesi hem de okul arkadaşları tarafından dışlanır ve ayrımcılığa maruz kalır. Ayrıca, filmde Jasira'nın bir yetişkin erkek ile cinsel ilişkisi ve cinsel istismara uğraması da cinsellik temaları olarak ele alınmıştır. Tüm bu konular Jasira'nın kimliği ve deneyimleri etrafında şekillenmiştir. Burada ırkçılığın ve ayrımcılığın toplumsal dinamiklerini vurgulanırken, cinsellik konularıyla da birçok karakterin kimlikleri ve ilişkileri üzerinde nasıl etkiler yarattığı da gösterilir. Bu nedenle *Towelhead*, ırkçılık ve cinsellik konularını bir araya getirerek, insanların karmaşık ve çoğu zaman zorlu yaşam deneyimlerini incelemiştir. İzleyiciye düşündürücü ve rahatsız edici bir deneyim sunarken cinsellik ile belli bir kesimi özdeşleştirir. Müslüman çevrede ise film söz konusu kesimin aile yapısına saldırı olarak algılanmasına neden olur.

Örneklerle izlendiği gibi, 11 Eylül saldırılarından sonra film, dizi ve belgesel sektöründe sadece Müslümanlara karşı alt mesajlar taşıyan yapımlar söz konusu değildir. Siyahiler de 2001 sonrasında ırkçılıkla karşı karşıya kalmıştır. Öte yandan bazı yapımlar

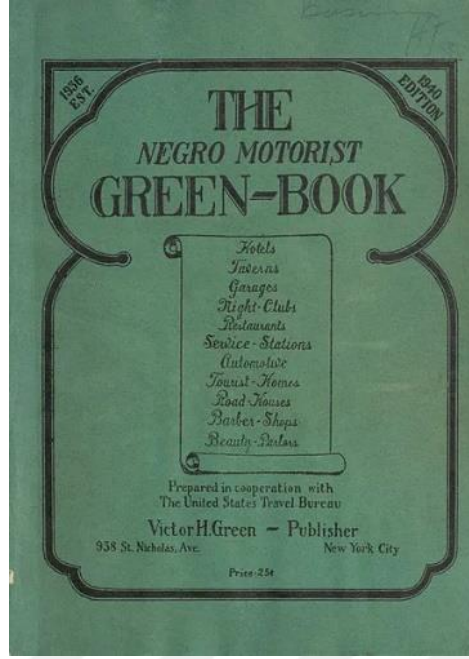
²⁰⁴Kim Renfro (2020). 'The Help' is Trending on Netflix, and It's the Worst Type of 'White Savior' Movie Americans Could Watch Right Now <https://www.insider.com/the-help-is-a-terrible-movie-to-watch-about-racism-2020-6> (Erişim tarihi: 27.10.2023).

²⁰⁵Alicia Erian'ın "Towelhead" adlı romanı, ırkçılık ve etnik kimlik gibi önemli temaları ele alır. Kitap, aynı adı taşıyan 2007 yapımı filmin temelini oluşturan bir eserdir ve bu nedenle ırkçılıkla ve etnik kimlikle ilgili önemli bir işlev görür. Romanın ana karakteri olan Jasira, Amerikalı bir anne ve Iraklı bir baba arasında büyüdüğü için iki farklı kültürün etkisini yaşar. Özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında, Müslüman kökenli Amerikalılar ve Araplar Amerika'da artan önyargılara ve ırkçılığa maruz kalmışlardır. Jasira da bu dönemde ırkçılığın ve etnik önyargının bir hedefi haline gelir. Roman, Jasira'nın yaşadığı ırkçılık ve ayrımcılığı, onun kimlik arayışı ve cinsellikle olan ilişkileri çerçevesinde işler. Jasira, hem etnik kimliği hem de cinselliği nedeniyle toplumun dışlayıcı tutumlarıyla karşılaşır. Roman, ırkçılığın ve ayrımcılığın etkilerini Jasira'nın bakış açısından anlatarak, izleyiciye bu tür zorluklarla başa çıkma çabasını gösterir. Alicia Erian'ın *Towelhead* romanı, ırkçılık ve etnik kimlik meselelerini ele alan önemli bir eser olarak kabul edilir. Bu tür eserler, bu konuları tartışmaya açarak toplumsal farkındalığı artırmayı ve izleyicileri düşünmeye teşvik etmeyi amaçlar. Jasira'nın deneyimleri, bu tür hassas konuları ve ırkçılıkla mücadeleyi anlamak isteyenler için güçlü bir örnek sunar. İlgili roman ile ilgili detaylar için bkz.: A.Erian (2005). *Towelhead*, New York: Simon & Schuster.

aslında eleştiri için yapılmış gibi gözükse de içinde hiçbir eleştiri barındırmamıştır. Örneğin, yönetmenliğini Peter Farrelly yapmış olduğu 2016 yapımı *Green Book* (Yeşil Kitap) adlı film (Görsel 9) adını Amerika'daki siyah gezginler için yayınlanan *Yeşil Rehber* kitabından almıştır. Kapak fotoğrafı da oldukça manidardır (Görsel 10). . Filmde; Beyaz gezginler restoranlara, barlara, eğlence kurumlarına ve konaklama yerlerine istedikleri gibi uğrayarak nispeten özgürce hareket ederken, Afro-Amerikalılar için bu durum söz konusu değildir ve onlar için karayolu seyahati zordur.

Görsel 9: *Green Book* Film Afişi
<https://www.imdb.com/title/tt6966692/> (Erişim Tarihi: 13.02.2022)

Görsel 10: *The Negro Motorist Green Book* 'un Kapağı (1940 baskısı)
<https://digitalcollections.nypl.org/items/dc858e50-83d3-0132-2266-58d385a7b928>

(Erişim Tarihi: 12.02.2022)

Negro Motorist Green Book, Amerika'daki siyah sürücülere hedefleyen tek seyahat kitabı değildi, ama en popüler olanıydı. Eser; Harlem'de yaşayan ve yakınlardaki Hackensack, New Jersey'de çalışan bir Afro Amerikalı posta taşıyıcısı olan Victor Hugo Green tarafından yaratılmıştır. Green, Sivil Haklar Yasası'nın imzalanmasından kısa bir süre sonra, 1936'dan 1966'ya kadar proje üzerinde otuz yıl çalışmış ve II. Dünya Savaşı sırasında yaklaşık dört yıl ara vermiştir. Green Book, Amerika'daki siyah gezginler için, taciz edilmeden veya daha da aşağılanmadan yiyip içebilecekleri ve geceyi geçirebilecekleri yerleri detaylandırarak hızla en hayati belge haline gelmiştir. Yeşil Kitap'ın 1937'den 1966'ya kadar yayınlanan yirmi iki baskısı (ve bir eki), o zamandan beri New York Halk Kütüphanesindeki Schomburg Siyah Kültür Araştırma Merkezi tarafından toplanmış ve dijital ortama aktarılmıştır.²⁰⁶

Sayısız Amerikalı için açık yol uzun zamandır tehlikelerin gizlendiği bir yerdir. Jim Crow döneminde, siyah gezginler hem güneyde hem de kuzeyde, neredeyse her yerde kilitli kapılarla, düşmanca polisle ve potansiyel şiddet içeren davranışlarla karşılaşmışlardır. 1936'dan, 1967'ye kadar milyonlarca kişi, güvenli bir şekilde

²⁰⁶A. Hall (2022). *Driving the Green Book: A Road Trip Through the Living History of Black Resistance*. New York: Harper Collins, s. 27.

dinlenebilecekleri, yemek yiyebilecekleri veya uyuyabilecekleri işletmelere yönelik eksiksiz bir rehber olan Negro Motorist Yeşil Kitabı'na güvenmişlerdir.²⁰⁷ Yani siyahiyken seyahat ediyorsanız, Green Book'u biliyordunuz, çünkü kendi güvenliğiniz için buna mecbursunuzdur. Earl Hutchinson Sr. (96 yaşında bir anı yayınlayan en yaşlı siyah Amerikalı olduğuna inanılır) 2000 yılında kaleme aldığı "A Colored Man's Journey to 20th Century Segregated America"²⁰⁸, Green Book'u her siyahinin başucu kitabı olarak nitelendirmiştir. 1950'lerde ve 1960'ların başında kelimenin tam anlamıyla onsuz evden ayrılmaya cesaret edilememektedir.²⁰⁹ İlginç bir şekilde, Green Book'un kendisi filmde gösterilmemiştir. Filmin karakteri Tony, bir siyah müzisyen olan Shirley'e sekiz haftalık turu boyunca konserden konsere güvenli bir şekilde götürme işini yapması için anlaşmıştır. Fakat Tony bir siyahiyeye hizmet etmekten çok fazla haz etmemektedir. Shirley karakteri Green Book'tan asla bahsetmemiş ve hatta ona bakmamıştır, sadece Tony onunla etkileşime girmiştir. Dolayısıyla aslında filmdeki Shirley karakteri, yolculukta karşılaşacağı ayrımcılığın fazlasıyla farkındayken, siyah kültürün birçok unsurundan bilinçli olarak uzaklaşmıştır. Ancak gerçek hayatta, Shirley, Tony ile turneye çıkmadan önce daha önce muhtemelen tüm ülkeyi dolaşmıştı ve Green Book hakkında da her şeyi biliyordu.

Film, Hollywood'un tarihsel ırkçılık hakkında filmler yaparken gerçekliği göz ardı etme eğilimini açıkça sergilemiştir. Hikâye, ilk başta mesafeli ve sevimsiz olmasına rağmen, birkaç kez dövdükten sonra daha "sempatik" gösterilen siyah bir adamla vakit geçiren, daha az ırkçı olmayı öğrenen alt kültürlü, sevimli beyaz bir adama odaklanmıştır. İlginç bir şekilde, filmin iki karakteri de Green Book'un kendisinden asla bahsetmemiştir. Green Book'un son jeneriği iki adamın resimlerini göstermiş, turdan sonra Tony ve Shirley'e ne olduğunu kısaca açıklamıştır ama yine de adı Green Book olsa da buna ilişkin herhangi bir görüntüye yer verilmemiştir. Filmin adı göz önüne alındığında, bunun şaşırtıcı bir şekilde kaçırılmış bir nokta olduğu görülüyor. Böylesine dolu bir tarih parçasının adını ödünç almak ve onun hakkında iyi hissettiren bir komedi yapmak, ardından da o tarihin hakkını vermemek, en iyi ihtimalle yanlış adımdır ve madalyonun iki yüzünü de gösteren bir örnektir. Hollywood'un kayıtsızlığının ve seyircinin kendini tatmin etmesini sağlama konusundaki istekliliğinin bir başka örneğidir. Green Book ulusal tarihin hayati bir eseri olmasının yanı sıra siyahların dirençliliği ve direnişinin umut dolu bir kroniğidir. Sonuç

²⁰⁷Hall, 2022, **a.g.k.**, 28.

²⁰⁸Detaylı bilgi için bkz.; E.O. Hutchinson (2000). *A Colored Man's Journey to 20th Century Segregated America*. USA: Middle Passage Press.

²⁰⁹Hutchinson, 2000, **a.g.k.**, 5-20.

olarak, Green Book filmi aslında medyada ırkçılığa karşı bir tutum olarak sunulmak istenmiştir. Irk ayrımcılığını ve ırkçılığı eleştiren bir film olarak kabul edilir ve bu konudaki duyarlılığı artırmak amacıyla yapıldığı belirtilir. Film, 2019’da en iyi film dalında Oscar ödülü kazanmış ve bu konudaki bilinçlenmeye katkıda bulunduğu iddia edilmiştir. Ancak bazı eleştirmenler, filmi beyaz bir kahramanın perspektifinden anlatması ve Dr. Shirley’in hikayesini ikinci planda bırakması nedeniyle eleştirmiştir. Irkçılığı eleştirmek ve ırkçılığı pekiştirmek gibi iki zıt konunun aynı yapıtta olması, hem sinemanın hem de sanat okumalarının yapılmasında nasıl bir geniş perspektif gerektiğini de hatırlatır. Aslında film Tony’i sempatik hale getirerek yine beyaz ırkın farkını ortaya koyacak bir nitelik taşır ve onun hikâyesine döner. Böylece, ırkçılık eleştirisi tarzında ki film aslında “mış” gibi yapmaktan öteye geçmemiştir.

Müzik

ABD için ele almak istediğimiz bir diğer konu müzik ve ırkçılık arasındaki ilişkidir. Bu alanda da tartışmalar oldukça karmaşık ve tarih boyunca değişkenlik göstermiştir. Bu noktada yeniden ABD’nin kuruluşundan itibaren, Afro-Amerikalıların köle olarak alınıp zorla getirildiğini hatırlatmakta fayda var. Bu uzun süreçte; müzik, köleler arasında bir dayanışma aracı ve ifade biçimi olarak her daim önemli olmuştur.²¹⁰ Köleler çalışırken şarkılar söyleyerek güçlerini korumanın yanında ve kültürel bağlarını da sürdürmüşlerdir.²¹¹ Bunlarla, daha sonraki dönemlerde Blues ve Gospel gibi müzik türlerinin temelini atılmıştır.²¹² 20. yüzyılın başlarında, Afro-Amerikalı müzisyenler ragtime, blues ve jazz gibi türleri geliştirmişlerdir.²¹³ Afro-Amerikalıların kendine özgü ifade biçimleri ve kültürel zenginliklerini olarak yayılmıştır. Ancak diğer yandan, beyaz sanatçılar ve işadamları, Afro-Amerikalı müzisyenlerin çalışmalarından faydalanmış, bu konuda da ırkçı tutumlarını

²¹⁰İlk kez 1867’de yayınlanan “Slave Songs of the United States”, iç savaş sırasında Güney Carolina’nın deniz adalarında çalışırken bu şarkıları toplayan ve açıklamalarda bulunan üç editörün ve ayrıca söylenen şarkıları yazıya döken diğer koleksiyoncuların çalışmalarını temsil ediyor. Transkripsiyonlardan önce, koleksiyonun baş editörü William Francis Allen tarafından yazılan ve şarkıların kökeni ve söylendikleri koşullar hakkında kendi açıklamasını yapan bir giriş bölümü yer alıyor. Bir eleştirmen, editörlerin köle anlatılarına girişleri gibi, Allen’in giriş kısmının da köle ifadelerine beyaz otorite ve onay onurunu vermeyi amaçladığını belirtiyor. İç Savaş sırasında ve sonrasında toplanan çoğu dini şarkılar kölelik dönemini yansıtıyor ve koleksiyonları bu şarkıların kaybolmaya başlamasından endişe ediyor. Söz konusu kitap ile daha fazla bilgi için bkz., W. F. Allen, C. P. Ware ve L. M. Garrison (2011). *Slave Songs of the United States*. Carolina: University of North Carolina Press, s. 8.36.

²¹¹S. A. Floyd (1995). *The Power of Black Music: Interpreting Its History from Africa to the United States*. Oxford: Oxford University Press, s. 60-72.

²¹²H. Dodson (2009). *Becoming American the African-American Journey*. New York: Sterling Publishing, s. 157-158.

²¹³Floyd, 1995, a.g.k., 213.

ettirerek onları sömürmüşlerdir. Radyo ve kayıt endüstrisinin gelişimi ile birlikte, 20. yüzyılın ortalarına kadar ırk ayrımcılığına dayalı ayrımcılık sürmüştür.²¹⁴ Her zaman beyaz sanatçılar daha fazla tanınırlık ve ticari başarı elde etme fırsatlarına sahip olmuşlardır. Müzik, ırkçılıkla mücadelede hem sorunun hem de çözümün bir parçası olmuştur. Afro-Amerikalılar ve diğer azınlık gruplar, müziği bir ifade biçimi ve toplumsal değişim aracı olarak kullanarak ırkçılığa karşı mücadelede etkili bir rol oynamıştır. Ancak, 2001 sonrası ırkçılığa teşvik eden bir müzik söz konusu olmamıştır. Daha çok bu tutumu eleştiren müzisyen ve müzik türlerinden Rap'ın popüler olmasını sağlamıştır.

Edebiyat

11 Eylül 2001, ABD tarihinde yalnızca ulusal güvenlik ve dış politika politikaları değil, aynı zamanda Amerikan toplumunun kültürel ve edebi zemininde de derin etkilere neden olmuştur. Bu trajik olay sonrası Amerika'da ırkçılıkla mücadele çabaları daha karmaşık ve çeşitli bir hale gelmiştir. Amerikan edebiyatı; ırk, etnisite ve dinle ilgili meselelere odaklanarak, ırkçılıkla mücadeleyi birincil konu haline getirmiştir. Yazarlar ve şairler, Amerikan kimliği, ırkçılık ve ırkçılık köklerini incelenmeye başlamıştır. Bu sürecin hem olumlu hem de olumsuz etkileri olmuştur. 11 Eylül'ün ardından Amerikan edebiyatının ırkçılıkla nasıl bir başarı elde ettiği ve bu dönemdeki edebi insanların ırkçılıkla nasıl mücadele ettiği rolleri öne çıkarılmıştır. Pek çok Amerikalı yazar, 11 Eylül sonrasında artan ırkçılığa ve İslamofobi'ye karşı yazmıştır. Fakat diğer bir grup, Müslüman Amerikalılar'ı ve Arap Amerikalılar'ı hedef almıştır. Özellikle bu dönemde ortaya çıkan eserler, ırkçılığın insanların yaşamlarına nasıl entegre olduğu ve toplumsal derinliklere nasıl devam ettiği görülmesinde araç olmuştur.

Irkçılık ve edebiyat ilişkisini yakından takip edebileceğimiz, oldukça ses getiren Jeanine Cummins'in *American Dirt* adlı romanı, ırkçılık ve göçmenlik konularına odaklanan ve tartışma yaratan bir eserdir. Romanın ırkçılıkla ilişkisi, eserinin birkaç farklı yönüne dayanmaktadır. Eleştirmenler, romanın Meksikalı göçmenlerinin stereotipleştirilmesi ve olumsuz bir şekilde temsil edildiği iddiasındadır. Göçmen karakterleri, kitapta sıklıkla dezavantajlı ve suçlu olarak tasvir edilirken, bu stereotiplerin Meksikalı göçmenlerin gerçek yaşamlarını yeterince yansıttığı düşünülmüştür. *American Dirt*, Meksikalı göçmenlerin hikâyesini beyaz bir yazarın bakış açısıyla ele almıştır. Kitabın yayımlanmasının ardından,

²¹⁴Dodson, 2009, **a.g.k.**, 82-118.

bazı eleştirmenler ve okuyucular, romanın popülerliği ve ticari performansı nedeniyle, Meksikalı göçmenler üzerinde bir sömürüye dönüşebileceğini ve bu nedenle ırkçı olduğunu iddia etmiştir. *American Dirt*, göçmenlerin zorlu deneyimlerini ve zorluklarını anlatma amacını taşıyan bir roman olarak yazılmıştır. Ancak, romanın bu amacı gerçekleştirme şekli ve temsil biçimi kitabın hem olumlu hem de olumsuz eleştirilere maruz kalmasını sağlamış ve tartışmaya açılmıştır.²¹⁵

11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında artan İslamofobi ve İslam’a yönelik olumsuz görüşlerle ilişkilendirilen “The Islamic Antichrist: The Shocking Truth about the Real Nature of the Beast” adlı eser de ABD’de oldukça ses getirmiştir. Kitabın yazarı Joel Richardson, İslam’ı Antichrist²¹⁶ figürü ile bağdaştırmaya çalışmıştır ve İslam’ın tehditkâr bir şekilde Batı’ya saldırabileceğini öne sürmüştür. Bu tür bir yaklaşım, 11 Eylül sonrasında İslamofobi’nin ve Müslümanlara karşı önyargının arttığı bir dönemde ele alınmıştır. Kitap, İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz bakış açısını yükseltir ve İslam’ı tehlikeli bir din olarak tasvir eder. İslamofobi, bu tür düşünce ve eserlerin yayılmasına katkıda bulunan bir faktördür ve 11 Eylül sonrası ABD’de artan İslamofobi’nin bir yansıması olarak görülebilir. 11 Eylül saldırıları sonrasında, Amerika ve diğer Batı ülkelerinde Müslümanlara karşı ön yargılar artmış ve İslam karşıtı duygular yaygınlaşmıştır. Kitabın temel argümanı, İslam’ın End Times eschatolojisinin²¹⁷ (ahiret konularını inceleyen teoloji) Hristiyanlıkta kabul

²¹⁵Kitapla ilgili detaylı bilgiler için bkz.; J. Cummins (2020). *American Dirt*. Londra: Tinder Press.

²¹⁶Antichrist: “Antichrist”, Hristiyanlık ve diğer bazı dini inanç sistemlerinde önemli bir teolojik kavramdır. Dilimizde “Deccal” olarak çevrilmiştir. Antichrist, Hristiyanlıkta özellikle İncil’de yer alan ve son günlerde dünyaya geleceği düşünülen bir figürdür. Antichrist, Tanrı’ya karşı çıkan, Hristiyan inançlarına karşı gelen ve kötülüğün temsilcisi olarak kabul edilen bir figürdür. İncil’de Antikrist’in belirtileri, son günlerde dünyanın bir çöküş ve kaos dönemiyle işaretlenmiş olmasını içerir. Antichrist, genellikle yalanlar ve aldatıcı mucizelerle insanları etkileyerek Tanrı’ya karşı gelen bir lider veya figür olarak tanımlanır. Antichrist kavramı, Hristiyan teolojisi içinde farklı yorumlara ve yorum akımlarına yol açmıştır. Kimileri Antichrist’i bir tarihsel figür olarak görürken, diğerleri onu gelecekteki bir figür olarak yorumlarlar. Bu nedenle, Antichrist kavramı hakkında farklı inançlar ve yorumlar mevcuttur. Antichrist kavramı, Hristiyanlık dışındaki bazı inanç sistemlerinde de benzer figürlerle ilişkilendirilmiş olabilir. Detaylı bilgi için bkz.; F. Nietzsche (2020). “The Antichrist” Ankara: Gece Kitaplığı, s. 13-25; B. McGinn (1999). *Anti-Christ: Two Thousand Years of the Human Fascination With Evil*. New York: Columbia University Press, s. 21- 33.

²¹⁷Eschatoloji: Dini inançlar veya felsefi düşünceler çerçevesinde son zamanlar veya son günler ile ilgili teolojik veya felsefi incelemeleri içeren bir alandır. Eschatoloji, insanların dünya tarihini ve evrenin sonunu nasıl düşündüklerini ve yorumladıklarını inceleyen bir disiplindir. Eschatoloji, birçok farklı din ve inanç sisteminde bulunur ve her birinin kendi teolojik bakış açılarına göre şekillenir. Özellikle Hristiyanlık, İslam, Yahudilik ve bazı diğer dinlerde, eschatoloji büyük bir öneme sahiptir ve son günlerin, kıyametin, ölümün ve ölümden sonraki hayatın doğası hakkında farklı inançlar ve öğretiler içerir. Eschatoloji, aynı zamanda felsefi bir düşünce alanıdır ve insanlık tarihini, insanın ölümsüzlüğünü, adaleti ve evrenin sonunu ele alır. Farklı filozoflar, eschatolojiyi kendi düşünsel çerçevelerine göre incelemişlerdir. Özetle, eschatoloji, insanların dünya tarihini, son zamanları ve sonun ne şekilde olacağını anlamak için dini veya felsefi bir bakış açısıyla ele aldıkları bir alanı ifade eder. Bu inançlar ve felsefi yaklaşımlar, çeşitli toplumların kültürel ve dini mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Detaylı bilgi için bkz.; J. L. Walls (2007). *The Oxford Handbook of Eschatology*. Oxford: Oxford University Press, s. 22-39.

edilen Antichrist figürüne benzediği yönündedir. Yazar, İslam'ın ve Müslümanların Antichrist ile ilişkilendirilmesi fikrini destekler ve İslam'ı Hristiyan inançlarının bir tehdidi olarak sunar.²¹⁸ Bu yaklaşım, İslam'ı ve Müslümanları tehdit olarak göstererek, İslamofobi'yi artırabilir ve ayrımcı düşüncelere zemin hazırlayabilir. Kitap, Müslümanları genel olarak kötücül veya tehlikeli olarak tanımlayarak, toplumda ayrımcı bir tutumun artmasına katkıda bulunacak niteliktedir. Bu kitap gibi ırkçı veya ayrımcı görüşleri içeren eserler genellikle geniş eleştirilere ve tartışmalara yol açmıştır. Genelde de çoğu kez iki zıt yönden eleştirilmiştir. Çünkü kitapların etkisi; kişisel görüşlere, toplumsal bağlama ve kitabı okuyan kişinin bakış açısına bağlı olarak her zaman değişebilir bir nitelik taşır. Aynı durumun sanat yapıtları için de geçerli olduğu konusu da burada önemli bir not olarak belirtilmelidir.

11 Eylül saldırıları sonrası Amerika'da artan ırkçılığa zemin oluşturan bir diğer kitap ise Kanadalı yazar ve gazeteci Mark Steyn tarafından yazılmış olan *America Alone: The End of the World as We Know It* adlı eserdir. Bu kitap, 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD ve batı dünyasındaki demografik ve kültürel değişiklikleri ele almıştır. Özellikle İslam'ın hızla büyüdüğüne ve Batı toplumlarındaki demografik yapısının değiştiğine dikkati çekmiştir. Steyn'in endişelerini ve öngörülerini içeren kitap, İslamofobi ile ırkçı yaklaşımları teşvik edebilir bir nitelik taşır. Çünkü, İslam'ın Batı toplumlarına yönelik tehditlerini öne sürmüş ve bu nedenle de bazı kişiler tarafından ırkçılık veya ayrımcılığı teşvik etmekle suçlanmıştır. Özellikle İslam'ı ve Müslümanları Batı toplumlarının düşmanı olarak tasvir etmiş ve bu konuda olumsuz bakış açılarını sunmuştur. Sonuç olarak, bu tür eserler 11 Eylül sonrasında Müslümanlara karşı önyargıları beslemiş ve İslamofobiyi tırmandırmıştır.²¹⁹

11 Eylül saldırılarının ardından, sanatta ırkçılık temasının yükselişi ABD'de dinamikleri ve sanatın evrimini yansıtan önemli bir dönüm noktasıdır. Bu dönemde bazı sanatçılar ırkçılığı pekiştiren veya ayrımcı temaları işleyen eserler üretmiş, bazıları da ırkçılığı eleştiren ve toplumsal bilincin artmasını amaçlayan eserler üretmiştir. 11 Eylül sonrası Amerika'da yapılmış olan ve ırkçılık temasını işleyen bazı sanat eserleri toplumun yaşadığı trajik olayın ardından yaşadığı karmaşık duygusal tepkileri yansıtar niteliktedir. Bazıları da, İslamofobiyi ve ayrımcılığı teşvik eden yapıtlar, karikatürler veya farklı görsel imgeler üreterek Müslümanları hedef almıştır. Yine bir yandan da yüzyıllardır Amerika'da

²¹⁸Kitapla ilgili detaylı bilgiler için bkz.; J. Richardson (2011). *The Islamic Antichrist: The Shocking Truth about the Real Nature of the Beast*. USA: Blackstone Audiobooks.

²¹⁹Kitapla ilgili detaylı bilgiler için bkz.; M. Steyn (2008). *America Alone: The End of the World as We Know It*. Washington: Regnery Publishing.

süregelen siyahilere yönelik eylemler, üretimler sürmüştür. Terörle mücadele teması altında da, Müslümanları ve Arapları hedef alan ayrımcı eserler ortaya çıkmıştır. Bu tür üretimler toplumsal hoşgörüyü zedelemiş ve ırkçılığın güçlenmesine katkı sağlamıştır. “Sanat, toplumun aynasıdır” demek basite indirmek gibi görünse de 11 Eylül sonrası Amerika’da izlenen ırkçılık temaları toplumun çalkantılı bir dönemini yansıtır niteliktedir. Sanatın bir yandan ırkçılığı pekiştiren bir yandan da yeren eserleri üretmesi hem politik sürecin ve desteğin yansımaları olduğunu hem de toplumsal sorunlara dikkat çekme ve değişimi tetikleme yollarının arandığını göstermektedir. 11 Eylül sonrasında sanatta ırkçılık temalarına bakıldığında; bazılarının dönemin karmaşıklığını, siyasi ortamını ve toplumsal tepkilerini yansıtmış olduğu, bazılarının da farkındalığın artması için ortaya konan çabalardan olduğu izlenir.

Karikatürler

Amerikan toplumunda, 11 Eylül saldırılarının etkileri uzun vadeli ve karmaşık olmuştur. Bu dönemde medya, siyaset ve kültür, genel bir korku ve güvensizlik atmosferi içinde şekillenmiştir. Özellikle Müslümanlar ve siyahiler, terörle ilişkilerle olumsuz bir ışık altında resmedilmiştir. Irkçı karikatürler, bu toplumsal zemini pekiştirmiş ve bazen de kışkırtıcı unsurların oluşmasını sağlamıştır. Müslüman topluluklar genellikle terörist stereotipleriyle etiketlenmiş ve bu stereotipler, çeşitli medya bağlantıları ve karikatürler aracılığıyla geniş kitlelere iletilerek pekiştirilmiştir. Medya temsillerindeki önyargılar, toplum içindeki ayrımcılığı artırmakla beraber, Müslümanlarla ilgili yanlış anlaşılmalara da yol açmıştır. İslam’ın kısıtlayıcılığı konusunda stereotipler, çeşitli mizahi içeriklerde ve çizimlerde sıkça yapılmıştır. Bu tür karikatürler, Müslümanları genel bir tehdit olarak tasvir ederek, toplumun içindeki önyargıları pekiştirmiş dolayısıyla da ayrımcılığı körüklemiştir. En bilindik örneklerden biri Amerikalı sanatçı ve Profesör olan Charles Chaisson’un²²⁰ görselidir. (Görsel 11).

Söz konusu görsel, elinde 11 Eylül olayını konu edinen bir gazeteyi elinde tutan polis memurunun güvenlik cihazından geçen Müslüman aileye terörist gözüyle bakışını

²²⁰Charles Chaisson, New Orleans, Louisiana’da doğdu ve şu anda New Orleans merkezli serbest illüstratördür. Florida’daki Ringling Sanat ve Tasarım Koleji’nde okudu ve burada BFA derecesini almıştır. Üniversiteyi tamamladıktan sonra, Görsel Sanatlar Okulu’nda eğitimini ilerletmek için New York’a taşınmış ve burada Görsel Deneme Yüksek Lisans Programından İllüstrasyon alanında Master derecesini almıştır. Charles’in illüstrasyonu, gerçeklikle yan yana gelen fantezi temalarını içeriyor. Cesur ve pastel renkler ve kompozisyon kullanımı, kavramsal ve anlatısal çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.directoryofillustration.com/artist.aspx?AID=14608> (Erişim tarihi: 30.05 .2024).

göstermektedir. Bu olumsuz algı, ABD toplumunun her kesiminde görülmekle beraber güvenlik güçlerinde de görülmüş, bu konuda özellikle Müslüman bireyler hedef alınmıştır. Bir polis memurunun güvenlik cihazından geçen Müslüman aileye bakışının somut bir sunulmuştur. Bu bağlamda, 11 Eylül’de ortaya çıkan İslamofobik algıların toplumun derin etkileri olduğu ve bu algıların farklı platformlarda pekiştirildiği görülmektedir. Bu durum, Müslümanların haksız yere terörist olarak damgalanmasına ve ayrımcılığa maruz kalmalarına neden olmuştur.

Görsel 11: Charles Chaisson, *Bağnazlık Part I*, Washington Post, 2022.
<https://www.washingtonpost.com/magazine/interactive/2021/how-911-changed-tv-art-sports-education-more/> (Erişim tarihi: 01.12.2023)

Bu dönemde ırkçı karikatürlerle ilgili tartışmalar sadece eleştiriye odaklanmıştır. Toplum içinde dayanışma ve anlayışı teşvik etmeye çalışanlar ve kuruluşlar da oluşmuştur. Bu bağlamda, 11 Eylül sonrasındaki ırkçı karikatürler, sadece bir dönemin ifadesi olmasının ötesinde, toplumsal bellekte de bir gösterge işlevi görmeyi sürdürmektedir.

Bu olay sonrasında ırkçı mizahın evrimini anlayabilmek için ABD’deki tarihsel ve güncel işlevlerinden söz etmek önemlidir. Irkçı mizah tarihsel olarak ırksal ideolojilerin

sürdürülmesinde ve beyaz üstünlüğünü desteklemede önemli bir rol oynamıştır.²²¹ Sivil haklar döneminden önce ırkçı mizah, “Black Face” gibi karikatürler beyazların üstünlüğünü savunan ideolojileri güçlendirmek ve ırksal ayrımları sürdürmek için sıkça kullanılmıştır²²². 1900’lü yıllarından başında hayatımıza giren animasyon, o dönemin karakterlerden biri olan Kedi Felix’in (1919) öne çıkmasıyla dikkat çekmiştir. Kara kedi olarak tasarlanan Felix, beyaz zemin üzerine net siyah çizgilerin yer aldığı sahnelerde daha görünür hale getirilmiştir. Siyah gövdeli tasarımı karanlık sahnelerin dengesine de katkıda bulunmuştur. Beyaz sayfadaki siyah noktaya benzer şekilde, beyaz zemin üzerinde Siyah gövdeli bir karakter kolaylıkla ilgi odağı haline getirilmiştir. Ağız ve gözlerin siyah gövde içinde kaybolmaması için beyaz bir nokta çevrelenmiştir (Görsel 12).²²³ Kara Kedi Felix, çizgi film dünyasında sevilen bir karakterdir. Ancak bazı akademik çalışmalar, popüler kültürde yaratılan bu karakterlerin ırkçı stereotiplerle çoğalabileceğini gösteriyor.

Görsel 12: *Kedi Felix, 1919, Ülgen, 2023, a.g.k., 127.*

²²¹J. P. Rossing (2015). Emancipatory Racial Humor as Critical Public Pedagogy: Subverting Hegemonic Racism. *Communication, Culture and Critique*, Volume 9, Issue 4, 1, s. 614-632,

²²²Rossing, 2015, **a.g.k.**, 620.

²²³Ç. Ülgen (2023). Blackface Makeup and Mickey Mouse Character in the Context of Racism and Discrimination. *Yedi(30)*, s. 127

Sivil haklar hareketi, ırkçı mizahın yaygın kullanımına meydan okuyarak, kamuoyunun algısında ve işleyişinde değişikliklere yol açmıştır.²²⁴ Mevcut “renk körü” çağında, ırkçı mizah sıklıkla ırkçılığı küçümsemek ve eşitlik mitini sürdürmek için kullanılmış ve sonuçta ırksal stereotipleri ve hiyerarşileri güçlendirmiştir.²²⁵ ırkçı mizah, tarihsel olarak ırksal dışlama ve istismar kültürüyle beyaz bir alan olan kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere toplumsal yapılara derinden yerleşmiştir.²²⁶ Dahası, işyeri, siyah profesyonellerin marjinalleşmesine katkıda bulunabilecek mizah da dâhil olmak üzere ırkçılığın incelikli tezahürleri için bol miktarda fırsat sağlamıştır.²²⁷ Bu, ırkçı mizahın yaygın doğasını ve çeşitli sosyal alanlar üzerindeki etkisini göstermektedir. Bazıları ırkçı mizahın belirli etnik gruplarla alay etmek yerine kültürel duyarlılığa meydan okuduğunu iddia etse de²²⁸, ırkçı ilgisizliği insanlıktan çıkarma ve sürdürme potansiyelinin farkına varmak çok önemlidir. Araştırmalar, aşağılayıcı mizahın ötekileştirilmiş gruplara karşı ayrımcılığı teşvik ettiğini de göstermiştir.²²⁹ Bu nedenle ırkçı mizahın etkisi salt eğlencenin ötesine geçerek ırksallaştırılmış topluluklara yönelik tutum ve davranışları da etkiler niteliktedir. Bu bağlamda 11 Eylül sonrası ırkçı mizahın incelenmesi daha da kritik hale gelmektedir. Mizahın, ırkçı ideolojilere meydan okumak ve ırkçılık karşıtlığını teşvik etmek için bir araç olarak kullanılması, artan ırksal gerilimler ve ayrımcılık karşısında hayati önem taşımaktadır. Ancak ırkçı mizahın yol açabileceği potansiyel zararın ve ırksal eşitsizliklerin sürdürülmesindeki rolünün kabul edilmesi önemlidir. ırkçı mizahın tarihsel ve güncel işlevlerini eleştirel bir şekilde analiz ederek, 11 Eylül sonrası dönemdeki sonuçlarını anlamak ve daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir toplumu teşvik etmek için çalışmak mümkündür.

Karikatürler bazı durumlarda ırkçılığı tetikleyen veya ayrıştıran bilgilerle insanları yönlendirmenin en etkili yollarından biri olmuştur. 11 Eylül 2001 terörist saldırılarının ardından Arap bireylerin maruz kaldığı artan ırkçılık ve ayrımcılık, doğum oranları ve sağlık üzerindeki etkiler de dâhil olmak üzere çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Andre

²²⁴Rossing, 2015, **a.g.k.**, 623.

²²⁵R. Perez (2017). . Racism without Hatred? Racist Humor and the Myth of “Colorblindness”. *Sociological Perspectives*, 60(5), s. 956-974.

²²⁶R. Perez ve G. Ward (2019). From Insult to Estrangement and Injury: The Violence of Racist Police Jokes. *American Behavioral Scientist*, 63(13), s. 1810-1829.

²²⁷S. Sisco (2020). Race Conscious Career Development: Exploring Self-Preservation and Coping Strategies of Black Professionals in Corporate America. *Advances in Developing Human Resources*, 22(4), s. 419-436.

²²⁸Perez, 2017, **a.g.k.**, 963.

²²⁹T.E. Ford, K. Richardson, ve W.E. Petit (2015). “Disparagement Humor and Prejudice: Contemporary Theory and Research”, *Humor*, vol. 28, no. 2, s. 171-186.

Reet çiziminde hamile olan Arap bir kadının kamusal bir alanda uğradığı ırkçılığı vurgulamaktadır (Görsel 13).

Görsel 13: Andree Reet, *Hamile Arap Kadınlara Yönelik Irkçılık*, 2021, <https://whyy.org/segments/we-had-just-come-through-an-awful-year-the-acute-stress-of-9-11-led-to-increased-preterm-birth-rates-for-arab-women/> (Erişim tarihi: 01.12.2023).

Araştırmalar, Arapların ve Müslümanların olumsuz tasvirinin, yüksek iç grup kimliğiyle birleştiğinde, Arap soyunun veya İslam inancının özelliklerini sergilediği düşünülen bireylere karşı saldırgan misilleme eylemlerine elverişli bir ortam yarattığını göstermiştir.²³⁰ Ek olarak çalışmalar, 11 Eylül’ün ardından Orta Doğulu ve Kuzey Afrika kökenli Amerikalılara karşı tehditler ve hatta cinayet dâhil olmak üzere ayrımcılık ve nefrete dayalı şiddet olaylarında önemli artışlar olduğunu belgelemiştir.²³¹ 11 Eylül olayları, ABD’deki Arap/MENA²³² nüfusu üzerine psikolojik araştırmaların artmasına neden olmuş ve Arap/MENA psikolojisinin tarihsel ve sosyal temellerini bilgilendirecek ampirik kanıtlar

²³⁰I. Disha, C. J. Cavendish ve D.K. Ryan (2011). Historical Events and Spaces of Hate: Hate Crimes against Arabs and Muslims in Post-9/11 America, *Social Problems, Volume 58, Issue 1*, s. 21–46.

²³¹G.H. Awad, M.K. Keating ve M.M. Amer (2019). A model of Cumulative Racial Ethnic Trauma Among Americans of Middle Eastern and North African (mena) Descent. *American Psychologist, 74(1)*, s. 76-87.

²³²“MENA” terimi (Middle East North Africa) “Orta Doğu ve Kuzey Afrika” bölgesini ifade etmektedir. İran, Irak, Suudi Arabistan, Mısır, Fas ve birçok ülke dâhil olmak üzere Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da bulunan çok çeşitli ülkeleri kapsar. Detaylı bilgi için bkz.; N. Evcim, S. Güneş ve H.S. Orhan Karaalp (2019). Yoksulluk ve Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki: MENA Bölgesi Analizi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi(36), s.292.

sağlamıştır.²³³ Ayrıca, 11 Eylül sonrası algılanan istismar ve ayrımcılık, Arap Amerikalılar arasında artan psikolojik sıkıntı, azalan mutluluk düzeyi ve daha kötü sağlık durumuyla ilişkilendirilmiştir.²³⁴ 11 Eylül sonrasında Araplara ve Müslümanlara yönelik ayrımcı faaliyetler arasında havaalanı taramaları, yeterli inceleme olmaksızın arama ve gözetleme yetkileri, suç ortaklığı, soruşturmalar ve sınır dışı etmeler ile özel yabancı kayıtları yer alıyordu.²³⁵ Üstelik Arap olduğu düşünülen kişiler, 11 Eylül 2001’i takip eden haftalarda taciz, şiddet ve işyerinde ayrımcılığın arttığı bir dönem yaşadılar.²³⁶ Bu ayrımcı deneyimler psikolojik sıkıntı, kaygı ve diğer istenmeyen fiziksel ve zihinsel sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirilmiştir.²³⁷ Stres ve ayrımcılığın etkisinin Arap Amerikalı anneler arasında erken doğum riskini artırdığı bulunmuştur.²³⁸ Çalışmalar aynı zamanda 11 Eylül sonrası artan ayrımcılığı ABD’deki azınlıklar arasındaki psikolojik sıkıntı ve zihinsel ve fiziksel sağlık sonuçlarıyla ilişkilendirmeye çalışmıştır.²³⁹ Genel olarak, 11 Eylül sonrasında Arap bireylerin yaşadığı ayrımcılık ve ırkçılığın onların refahı, ruh sağlığı ve doğum sonuçları üzerinde derin ve kalıcı etkileri olmuştur.

Yakından tanık olduğumuz, 7 Ekim 2023’de Hamas’ın İsrail’i bombalamasıyla başlayan İsrail ve Filistin arasındaki savaşta binlerce sivil hayatını kaybetmiştir. Bazı ülkeler İsrail’in yanında yer alırken, medya kuruluşları da yaptıkları haberler ve karikatürlerle bu durumu desteklemektedir. Washington Post’da, M. Ramirez tarafından kaleme alınan karikatürde “Hamas” olarak nitelendirilen adamın vücuduna bağlanmış çocuklar, arkada Arap kadın ve duvarda Ladin’in çerçeveli resmi bulunmaktadır (Görsel 14). Söz konusu karikatür ile İsrail’in binlerce sivili katledilişini meşru kılmayı hedeflemesi, Ramirez’in insanları ırkçılığa davet etmesinden öte bir durum değildir.

²³³G. Awad vd., (2022). Foundations for an Arab/Mena Psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 62(4), s. 591-613.

²³⁴A.I. Padela ve M. Heisler (2010). The Association of Perceived Abuse and Discrimination after September 11, 2001, with Psychological Distress, Level of Happiness, and Health Status among Arab Americans. *American Journal of Public Health*, 100(2), s. 284-291.

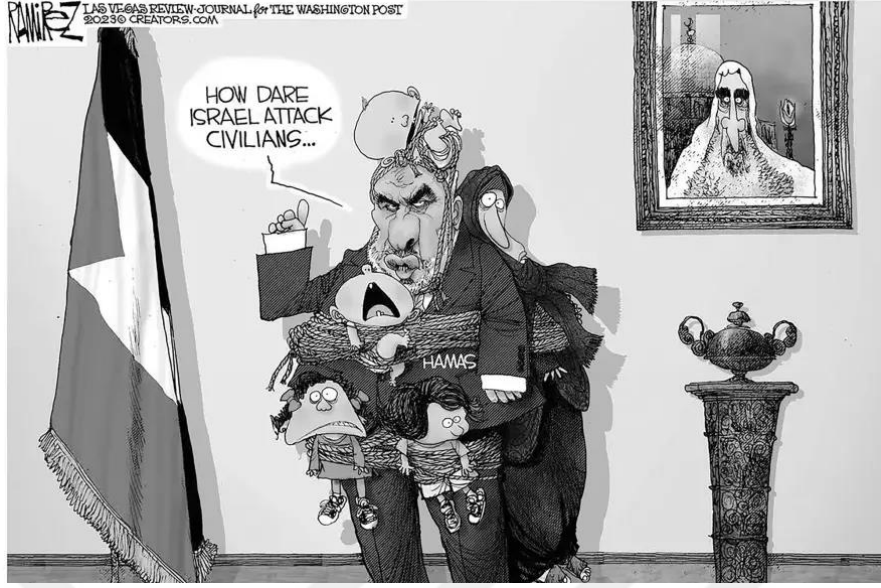
²³⁵Abu-Ras ve Suarez, 2009, **a.g.k.**, 48-63.

²³⁶D.S. Lauderdale (2006). Birth Outcomes for Arabic Named Women in California Before and After September 11. *Demography*, 43(1), s. 185-201.

²³⁷S. Assari ve M.M. Lankarani(2017). Discrimination and Psychological Distress: Gender Differences Among Arab Americans. *Frontiers in Psychiatry*, s. 8.

²³⁸N.N. Abuelezam vd., (2020). Maternal Health Behaviors and Infant Health Outcomes among Arab American and Non-Hispanic White Mothers in Massachusetts, 2012-2016. *Public Health Reports*, 2020; 135(5), s. 658-667.

²³⁹C. Rousseau vd., (2011). Perceived Discrimination and Its Association with Psychological Distress among Newly Arrived Immigrants before and after September 11, 2001. *American Journal of Public Health*, 101(5), s. 909-915.

Görsel 14: *How Dare Israel Attack Civilians*, M. Ramirez, 2023,
<https://nypost.com/2023/11/09/opinion/washington-post-made-huge-mistake-in-killing-hamas-cartoon/>
(Erişim tarihi: 01.12.2023).

4.2. Avrupa’da 2001 Sonrası Sanatta İrkçilik

11 Eylül saldırıları 2001 yılında ABD’de gerçekleşse de dünya çapında büyük etkiler yaratmıştır. Ancak, bu olayın Avrupa sanat sahnesinde doğrudan bir ırkçılık dalgasına yol açtığını söylemek sosyologlar için zor olabilir. Konu üzerine yapılan araştırmalar bu iddiaları olumsuzlamaktadır. Bununla birlikte, 11 Eylül saldırıları ve sonrasındaki küresel olaylar, sanatta ve toplumda ırkçılık konularının daha genel bir şekilde ele alınmasına neden olmuştur. Politik ve sosyal içerikli sanatın artışı, 11 Eylül saldırıları sonrasında, sanatçılar terörizm, göç, güvenlik ve ayrımcılık gibi politik ve toplumsal konulara daha fazla odaklanmışlardır. Bu tür sanat eserleri, ırkçılık gibi konuları ele alan ve bu konuların Avrupa’da nasıl yaşandığını yansıtabilir örneklerdir.

Göç ve kimlik sorunlarına bakıldığında, Avrupa’da yaşayan göçmenler ve azınlıklar, 11 Eylül sonrası dönemde artan ırkçılık ve ayrımcılıkla karşı karşıya kaldılar. Sanatçılar, göçmenlerin ve azınlıkların deneyimlerini ve kimliklerini keşfetmek ve ifade etmek için sanatlarını kullanmaya çalışmışlardır. İrkçılığa karşı 11 Eylül sonrası dönemde, ırkçılık ve ayrımcılığa karşı toplumsal bilincin arttığı birçok protesto ve aktivite gerçekleşmiştir. Bu tür etkinlikler ve hareketler, sanatçıları da ırkçılıkla mücadele amacıyla eserler üretmeye motive etmiş olabilir. Sanatçıların kimlik ve kültür araştırmalarında, kendi kimlikleri ve kültürel

geçmişleri üzerine daha fazla düşünmeye ve bu konuları eserlerine yansıtmaya başlamıştır. Bu, özellikle göçmen sanatçılar için geçerli olabilir. Ancak, Avrupa’da ırkçılık konusundaki sanatsal tepkiler çok çeşitli olabilir ve bu dönemdeki sanatın tümü ırkçılığı ele almış değildir. Sanat dünyası, farklı sanatçıların farklı deneyimlerini ve bakış açılarını yansıttığı bir yerdir ve bu nedenle 11 Eylül sonrası dönemdeki sanatın ırkçılıkla ilgili yaklaşımları da çeşitli olmuştur.

Sanatta ırkçılık, daha geniş toplumsal tutumları ve eşitsizlikleri yansıtan çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Sanatta ırkçılığın görsel temsilleri, toplumsal algıları ve kurumsal uygulamaları kapsayan çok yönlü doğasını göstermektedir. Sanatta ırkçılığa değinmek toplumsal yapıların etkisini, tarihi mirasları ve sanatsal ifade yoluyla dönüştürücü değişim potansiyelini dikkate alan kapsamlı bir yaklaşım gerektirir. Bu aynı zamanda kişinin özelliklerine bağlı olarak gelişir. Bu durumu en iyi açıklayan cümle;

Bir sanat eserine yaklaşmak, açık fikirli olmayı ve çoklu bakış açılarını takdir etme yeteneğini gerektirir. Sanatı yorumlama deneyimini küçük bir gruba açmak, kişinin inandığı bir şeyi tartışabileceği bir diyalektiğe olanak tanır.²⁴⁰

Sanatta ırkçılığın varlığı çok yönlüdür ve çeşitli alanlara yayılmaktadır; bu da toplumdaki ırksal önyargıların yaygın doğasını yansıtmaktadır. Örnekleri sadece Avrupa başlığında sıkıştırmak konunun sınırlanmasını geniş çerçeveyi anlamak için konu dışı örneklerle de desteklenmiştir. Örneğin, Afrikalı Amerikalılar arasında stres ve ırkçılığın olumsuz doğum sonuçları üzerindeki etkisini vurgulayarak, sosyal faktörler ile biyolojik yolların kesişimine odaklanan bir çalışma konuyu anlamamız için farkındalık kazandırıyor.²⁴¹ Bu, ırkçılığın hamilelik ve doğum gibi hayatın en mahrem yönlerine bile nasıl nüfuz edebildiğinin altını çiziyor.

Avrupa’da 11 Eylül sonrası ırkçılık şiddetini yeniden arttığı, ancak öncesinde dünya genelinde zaten güçlü bir zemini olduğu yapılan araştırmalarda tespit edilmiştir. ırkçılığa karşı duranlar kadar, tansiyonu yükseltenler de olmuştur. Dolayısıyla her iki durum birbirine bir zıtlık oluşturmuş ve ırkçılığı körükleyen ve de diğer yandan yeren sanat eserleri ortaya

²⁴⁰E. Cerceo, M.A. Zimmerman, ve H.M. Delisser (2022). Diversity, Equity, and Inclusion: Moving from Performance to Transformation Through the Arts and Humanities. *Journal of General Internal Medicine*, 37(4), s. 945.

²⁴¹C.L. Giscombe ve M. Lobel (2005). Explaining Disproportionately High Rates of Adverse Birth Outcomes Among African Americans: The Impact of Stress, Racism, and Related Factors in Pregnancy. *Psychological Bulletin*, 131(5), s. 662-683.

çıkmiştir. Sanatın gücünün yadsınamaz olduğunu belirtmek gerekir: Öyle ki, ırkçılığı pekiştiren eserlerden etkilenen kişiler şiddete başvurmuş ve bazı ölümlere sebep olmuşlardır. Ancak unutulmamalıdır ki sanat dünyası çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermiştir. Dolayısıyla her bir sanatçı veya yapıtı farklı mesajlar içermiştir. 11 Eylül sonrası dönemde sanatta ırkçılık ya da ırkçılıkla mücadele temalarının işlendiği çok sayıda sanatsal üretim olduğu izlenmekle birlikte, sanatın yorumlama özgürlüğüne ve çeşitliliğine saygı duyulması gerektiği de her daim akılda tutulmuştur.

Film ve diziler

11 Eylül 2001 saldırılarının ardından yaşananlar, Avrupa film ve dizilerinde de Müslümanların ve İslam'ın tasviri üzerinde derin bir etki yaratmıştır. Saldırıların ardından artan düşmanca söylem ve tutumlar, Avrupa toplumlarında nefret söylemlerine elverişli bir ortam yaratmıştır.²⁴² Bu durum İslamofobik söylemin ve dışlayıcı tutumların yaygınlaşmasına yol açarak Müslümanların film ve dizilerde dâhil olmak üzere Avrupa medyasındaki bu konudaki temsili önemli ölçüde etkilemiştir. 11 Eylül olaylarında kentsel nüfusun birincil hedef haline gelmesi, kentsel mekânların terör eylemlerinin odak noktaları haline gelmesine ve de “yeni” bir terörizmin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu açıdan da bir dönüm noktası olmuştur.²⁴³ Dolayısıyla jeopolitik manzara dışında kentsel mekânların Avrupa film ve dizilerindeki temsilini de etkilemiştir. Diğer yandan, 11 Eylül sonrasında Batı Avrupa’da İslamofobinin yükselişiyle, film ve dizilerin yanısıra Avrupa medyası da Müslümanların olumsuz temsiline katkıda bulunmuştur.²⁴⁴ İslam'ın ve Müslümanların sürekli olumsuz tasvirinin yapılması İslamofobiye güçlendirmiş, Batı’da yaşayan Müslümanları İslamofobik grupların hedefi haline getirmiştir.²⁴⁵ Ayrıca medyadaki temsillerin ötesinde İslamofobi toplumsal korkuları ve davranışları etkilemiştir. Terör mağduru olma korkusu uluslararası ölçekte toplumsal davranış ve tutumları etkileyen önemli bir sorun haline gelmiştir.²⁴⁶ Bu durum, film ve dizilerin tematik seçimlerini ve anlatımlarını oldukça etkilemiştir. ABD ve Birleşik Krallık’ta oy verme oranlarındaki artış saldırılarla

²⁴²O. Yanarışık (2017). Rise of islamophobia in Germany, France and Switzerland After 9/11. *Ombudsman Akademik*, (7), s. 101.

²⁴³E. Sipahi, ve H. Karamanoğlu (2022). Terörün Kentleşmesi Olgusuna Karmaşık Sorunlar Perspektifinden Bakmak. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies JAVS)*, 2(2), s. 118.

²⁴⁴Yanarışık, 2017, **a.g.k.**, 102.

²⁴⁵Ş. Balcı ve M.E. Çiftçi (2021). “Makul”ü Öldürmek: Kalifat Dizisinde Müslüman Kimliğinin Temsili. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4(2), s. 237.

²⁴⁶T. G. Çingü (2020). Korku Mekanları: Terör Korkusunun Mekansal Boyutu ve Kaçınma Davranışı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1), s. 3.

ilişkilendirilmiş, böylece artan siyasi çıkarların ve hükümet liderliğinin algılanan önemi toplumsal davranışları ve potansiyel olarak film ve dizilerde tasvir edilen temaları etkilemiştir.²⁴⁷ Özetle, 11 Eylül saldırılarının ardından yaşananlar, Avrupa film ve dizilerinde Müslümanların ve İslam'ın tasvirini önemli ölçüde etkilemiş, İslamofobinin yükselişine ve olumsuz stereotiplerin devam etmesine katkıda bulunmuştur. Film ve dizilerdeki tematik seçimleri de şekillendirmiştir.

İslamofobinin bu yükselişi ABD ve öte yandan Fransa, Almanya, İsviçre gibi çeşitli Avrupa ülkelerinin yanı sıra Müslümanların şiddetli saldırılara hedef olduğu Avustralya'da da gözlemlenmiştir. Bu yükseliş, sağ popülizmin artması, Batı Avrupa, Orta Avrupa ve ABD'deki paralel siyasi etkiler ile ilişkilendirimiştir. Televizyon dizileri de dâhil olmak üzere Avrupa medyasında, eğlence sektöründe, Müslümanlara ve Orta Doğu'ya ilişkin ayrımcı temsiller çoğalmıştır. Örneğin Netflix'de -yer alan Işid'e katılan kadınların hayatlarını konu alan- *Kalifat* dizisi serisi, söz konusu toplumsal tutumların medya içeriğini nasıl etkilediğini göstermektedir. Söz konusu dizi, olumsuz stereotipleri sürdürdüğü ve İslamofobik söylemleri güçlendirdiği için eleştirilmiştir. Avrupa'daki Müslüman toplumunun marjinalleşmesine etki eden yapımlardan bir başkası İsveç'te yayına giren ve bir grup genç kızın Işid'e nasıl katıldığını konu alan yapımdır ki İsveç'in bu noktadaki rolünü yansıtır. 2016 ve 2017 yıllarında Avrupa'da yaşayan Müslümanlar çok sayıda ırkçı saldırıya maruz kalmış ve camiler kundaklamıştır. Diğer yandan İsveç Parlamentosunda yer alan ve anti Müslüman bir parti olarak bilinen Hristiyan Demokratlar, İslam'ı ülkenin en büyük düşmanı olarak gördüklerini ifade etmiştir.²⁴⁸ Kalifat dizisinde, İslam'ın temsili son derece olumsuzdur. Ancak dizide Müslüman ya da Türk, Arap, Boşnak gibi Müslüman kökenli karakterlerin tasvir edilmesi ilginç bir durum ortaya koyuyor. Tüm temsillerini tartışmasız bir şekilde Batı değerleriyle aynı hizaya getirerek, İslami yaşam tarzını tamamen terk etmiş ve Işid'i destekleyecek kadar radikalleşmiş laik bir göçmen kimliğini tasvir ediyor. Söz konusu dizi, bu karakterlerin Batı değerleriyle uyumlu laik bir göçmen kimliği ile radikalleşen dindar bir göçmen kimliği arasında seçim yapma zorunluluğunu vurgulayarak iki kimlik arasında bir ikilik inşa ediyor.²⁴⁹ Batı'nın elinde olan Netflix gibi platformlarda ve medya sektörüyle bu tarz diziler çok sayıda kişiye ulaşır. Dolayısıyla bu tür platformlar klişelerin geniş kitlelere iletilmesinde önemli aracı rol üstlenir.

²⁴⁷Detaylı bilgi için bkz.; J.L. Merolla ve E.J. Zechmeister (2009). Terrorist Threat, Leadership, and the Vote: Evidence from Three Experiments. *Political Behavior*, 31(4), s. 575-601.

²⁴⁸Balçı ve Çiftçi, 2021, **a.g.k.**, 240.

²⁴⁹Balçı ve Çiftçi, 2021, **a.g.k.**, 241.

Avrupa’da ırkçılığı körüklediği belirlenen filmlere yönelik ciddi bir bilimsel ilgi olmuştur. Akademik literatürde geçmiş nesil göçmenlerin deneyimleri ve ırkçılığın bu topluluklar üzerindeki etkisi Avrupa ülkelerinden Birleşik Krallığa kadar araştırılarak ortaya konulmuştur.²⁵⁰ Özellikle aşırı sağcı toplumsal hareketlerin Avrupa’da yükselişi bağlamında medyadaki ırkçılığın temsilleri, basının göçmen karşıtı ve ırkçı söylemi teşvik etmedeki rollerini vurgulayan araştırmalar yapılmıştır.²⁵¹ Yine, Avrupa futbolunun ırkçılığın sürdürülmesindeki rolü, özellikle spordaki oyuncu istismarı ve ayrımcı davranışlar bağlamında irdelenmiştir.²⁵² *The Football Factory* filmi sporda ırkçılığın nasıl geliştiğini izleyiciye aktarılmış, ve futboldaki ırkçılık bağlamında akademik ilgi konusu olmuştur. İngiliz futbolunda “renk körü” ideolojinin varlığını tartışarak spordaki yapısal ve kurumsal ırksal eşitsizliğe ışık tutulmuştur.²⁵³ Ayrıca futbol holiganlığının filmlerdeki temsili, onun holigan kültürünü tasvirine gönderme yapılarak araştırılmıştır.²⁵⁴ Bunlara ek olarak, Bradbury’nin çalışması, İngiliz futbol seyircisi kimliklerinin karmaşıklığını, özellikle de futbol kültüründeki ırkçılık ve yabancı düşmanlığı ideolojilerine meydan okumanın altını çizmiştir.²⁵⁵ Film çevreleyen akademik tartışmalar, filmin futboldaki ırkçılık algısını yansıtan ve şekillendiren kültürel bir eser olarak önemini vurgulamıştır. Özetle, Avrupa’da ırkçılığı körükleyen filmler ve medyadaki temsiller, göç, medya, sinema, spor ve kamuoyu gibi çeşitli alanları kapsayan kapsamlı bilimsel araştırmaların odak noktası olmuştur. Bu çalışmalar, Avrupa’daki ırkçılığın çok yönlü doğasına ve bunun sürdürüldüğü çeşitli kanallara ilişkin değerli bilgiler sağlamaktadır.

Edebiyat

11 Eylül saldırıları sonrası Avrupa’da artan ırkçılık edebiyat alanında da varlığını göstermiştir. Özellikle II. Dünya savaşında Yahudilere yapılanlar ve Fransızların Cezayir ve Afrika üzerindeki etkisi konuları edebiyat alanına yansımıştır. Müslüman ve siyahi nüfusun

²⁵⁰J.E. Fox, L. Moroşanu ve E. Szilassy (2012). The Racialization of the New European Migration to the UK. *Sociology*, 46(4), s. 681.

²⁵¹S. Özçalık Dumaoğulları ve S. Kul (2022). Alman Medyasında “Dönerci Cinayetleri” Temsiliyeti: Yeni Irkçılık ve “Aşırı” Alman Irkçılığı Arasındaki Diyalektik. *Moment Dergi*, 9(2), s. 421.

²⁵²M. Doidge (2013). “If You Jump up and Down, Balotelli Dies”: Racism and Player Abuse in Italian Football. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(3), s.250.

²⁵³J. Cleland ve E. Cashmore (2013). Fans, Racism and British Football in the Twenty-First Century: The Existence of a “colour-blind” İdeology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4), s. 638

²⁵⁴R. Kossakowski (2015). Where are the Hooligans? Dimensions of Football Fandom in Poland. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(6), s. 693.

²⁵⁵Detaylı bilgi için bkz.; S. Bradbury (2010). From Racial Exclusions to New Inclusions: Black and Minority Ethnic Participation in Football Clubs in the East Midlands of England. *International Review for the Sociology of Sport*, 46(1), s. 23-44.

yaşanan ekonomik krizle birlikte Avrupa'ya göç etmesi sonucunda göçmen ve yerel halkın kültürel çatışmasından kaynaklanan ırkçılık vakaları sayısız olmuştur. Bu durum edebiyat alanında da kendisi göstermiştir. Yukarıda sözünü ettiğimiz Alman yazar Thilo Sarrazin'in 2010'un en çok satan kitabı *Deutschland Schafft Sich Ab* (Almanya Kendini Yok Ediyor) adlı eseri önemli tartışmalara yol açmış, ülkede göçmen entegrasyonuna ilişkin söylemlerin odak noktası olmuştur.²⁵⁶ Sarrazin, Almanya'nın istihbarat seviyesinin düşmesini Müslümanlara atfetmiş, yüksek doğum oranları ve devam eden göç nedeniyle Almanya'nın Müslüman çoğunluğa sahip bir ülkeye dönüşme potansiyeli konusunda uyarmıştır.²⁵⁷ Ulusal kimlik söyleminde yerleşik kuralları ihlal etmesine rağmen Sarrazin'in fikirleri, onun sıradan Almanları temsil ettiği kabul edildikçe daha da ilgi görmüştür.²⁵⁸ Çalışmaları, göçmen entegrasyonuna ilişkin kamusal söylemin şekillenmesinde etkili olmuş ve sözde Sarrazin tartışmasının odak noktası olmuştur.²⁵⁹ Göçmenler ve azınlıklar hakkındaki tartışmalı görüşleri, göçmen akınının ardından ulusun kendi kendini yok etme uyarısında bulunan distopik anlatılarla ilişkilendirilmiştir.²⁶⁰ Söz konusu anlatılar Sarrazin'in Almanya'daki göçmenlerin ve azınlıkların oluşturduğu tehlikelere ilişkin uyarıları yansıtmıştır.²⁶¹ Dahası Sarrazin'in kitabı, Müslüman göçmenleri ve onları yüksek doğum oranları yoluyla Alman kültürünü ve kimliğini yok etmek istemekle suçladığı için yabancı düşmanı söylemlerle ilişkilendirilebilir. Sarrazin'in etkisi edebiyat alanının ötesine geçerek Almanya'da kimlik, göç ve milliyetçilik üzerine siyasi ve toplumsal söylemleri de etkilemiştir.²⁶² Kitabı; edebiyatın göç ve çok kültürlülüğe yönelik toplumsal tutumları yansıtır ve şekillendirmede önemli olmuştur. Göçmen topluluklarının Alman kamusal söyleminde temsili ve göçmen entegrasyonunun dinamikleri hakkında tartışmalara yol açmıştır.

Edebiyat alanında yapılan ırkçı söylemlerin en iyi örneklerden bir tanesi de Almanların, Türkler ile ilgili ürettiği ırkçı fıkralardır. M. Koçak, Alman internet sitelerinde

²⁵⁶N. Foner (2015). Is islam in Western Europe like Race in the United States?. *Sociological Forum*, 30(4), s. 885.

²⁵⁷Foner, 2015, **a.g.k.**, 886.

²⁵⁸E. Piwoni (2015). Claiming the Nation for the People: The Dynamics of Representation in German Public Discourse About Immigrant Integration. *Nations and Nationalism*, 21(1), s. 83.

²⁵⁹E. Piwoni (2018). Mass-Mediated Discourse on Emotion, and The Feeling Rules It Conveys: The Case of The Sarrazin Debate. *Current Sociology*, 68(3), s.390.

²⁶⁰A. Rotaru (2023). European Dystopias/Utopias in Ayaan Hirsi Ali's Submission: Part I (2004) and Michel Houellebecq's submission (2015). *Journal of European Studies*, 53(1), s. 37.

²⁶¹Rotaru, 2023, **a.g.k.**, 38.

²⁶²Piwoni, 2015, **a.g.k.**, 84

yaptığı araştırmalar sonucunda bu tür ırkçı fıkraları tespit etmiştir.²⁶³ Bunlardan bazı örnekleri verirsek:

“Bir Türk’ün Üniversitede ne işi vardır

-Temizlik yapar”²⁶⁴.

Edebiyatın ırkçı söylemlerin insanlara empoze edilmesinde yadsınamaz bir gücü vardır. Başlarda eğlence için okunup anlatılanlar bir ırkın diğer ırkı küçümsemesine, ırkçı bakışları temellendirmede yapı taşı haline gelir. Almanya’nın, II. Dünya savaşı esnasında Yahudilere yaptığı soykırımla ilgili fıkra da ürkütücüdür:

“İki Türk bir barda oturuyorlarmış. Biri diğerine der ki:

-Yakında tüm Almanya’yı ele geçireceğiz.

-Şimdiden 5 milyonu aştık lan!

Bu esnada yaşlıca bir bayan yaklaşıp ve der:

-Bir zamanlar da 6 milyon Yahudi vardı.”²⁶⁵

Söz konusu örneklerin tümünü Alman halkının tümüne yıkmak tabi ki haksızlık olur. Ancak, bu söylemlerin geniş kitlelerce kullanılması, yaygın hale gelmesi ve internet sitelerinde geniş kitleler tarafından okunarak paylaşılması oldukça ürkütücüdür ve yaptırımların olmadığı da açıktır.

Karikatür

İrkçiliğin, söylem olarak en rahat kullanıldığı ve eleştirildiği alan aslında karikatür ve afişlerdir. Avrupa’da ırkçı karikatürler ve afişler yoğun olarak Müslüman toplulukların yaşadığı ülkelerde gözlemlenmiştir. Bunların içerisinde en çarpıcı örnekleri Almanya ve Fransa’daki örneklerde görülmektedir. Ancak bunlar sadece günümüzle sınırlı değildir. İrkçı karikatürler ve savaş, tarih boyunca sıklıkla bir arada görülen iki kavramdır. Savaşlarda, karikatürler sıklıkla düşmanları aşağılamak, düşman propagandası yapmak veya ırkçı stereotipleri güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Örneğin, Yunan gazetesi Skrip ve Türk hiciv dergisi Karagöz ve Güleryüz’ün, düşmanı karikatürize etmek amacıyla yaptığı karikatürler oldukça ilgi çekicidir. 30 Aralık 1920’de sayısında yayınlanan, hem yerli muhalifleri hem de Türk milliyetçi hareketini hedef alan bir karikatürde²⁶⁶ Yunan bir asker ayakta bıyıklıdır, yerde oturan ve acı içindeki ise bir Türk’ü temsil ettiği varsayılan fesli ve

²⁶³Detaylı bilgi için bkz.; M. Koçak (2012). Türkler Hakkında İrkçı Alman Fıkraları. *Gazi Türkiyat*, 1(11), s. 93-99.

²⁶⁴Koçak, 2012, **a.g.k.**, 96.

²⁶⁵Koçak, 2012, **a.g.k.**, 95.

²⁶⁶K. Travlos, D. Akyüz ve C.M. Travlos (2023). Caricaturing the enemy: caricatures and the Greek-Turkish War 1919-1922. *The European Journal of Humour Research*, 10(4), s. 63.

bıyıklı bir kişidir. Kulağından çekilirken gösterilen bu illüstrasyonda yanlarında da yerde bir sopa durmaktadır. Arka planda, takım elbiseli kısa, kel bir figür sırtı okuyucuya dönük olarak kaçarken gösterilmiştir. Venizelos'un²⁶⁷ Skrip'teki diğer ktasvirleri dikkate alındığında bu figürün Kasım 1920'deki seçim yenilgisinden sonra bozguna uğrayan Venizelos olduğu anlaşılmaktadır. Başlıkta *Kemal Saldırıya Hazırlanıyor* yazılmıştır. Burada; Yunanlıların, yurt içindeki rakipleri bozguna uğratıp kibirli ama zayıf yabancı rakiplerini boyun eğmeye zorlamaları tasvir edilmiştir (Görsel 15).²⁶⁸

Görsel 15: *Kemal Saldırıya Hazırlanıyor*, Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, a.g.k., 64.

²⁶⁷Eleftherios Venizelos (1864-1936, Yunanistan'ın siyasi tarihinde önemli bir figürdür. Venizelos, Yunan devlet adamı olarak etkili olmuş ve modern Yunanistan'ın ülkesinde kilitli bir rol oynamıştır. Venizelos'un siyasi rejimi ve devlet adamı statüsü, Yunanistan'ın iç siyasi dinamiklerini ve uluslararası düzeyde derinden etkilenmiştir. Detalı bilgi için bkz.; T. Veremis (2021). Venizelos: The Making of a Greek Statesman, 1864-1914. *Southeast European and Black Sea Studies*, 21(3), s. 503-504.

²⁶⁸Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, a.g.k., 63-64.

Kurtuluş Savaşı'nın önemli figürleri Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet Paşa'dır. Karikatürcülerin yenilgiyle bağdaştırdığı başlıca figürler ise Papulas²⁶⁹ ve Kral Konstantin²⁷⁰ olduğu için bu isimler gülünç bir şekilde sunulmuşlardır. ²⁷¹ Özellikle Konstantin genelde a savaş alanında neler olup bittiğini bilmiyor gibi aktarılmıştır.²⁷² Bir haydut çetesini eğlendiren köçek dansı yapan bir çocuk olarak da canlandırılmıştır ki bu kompozisyon da haydutlara Batı Anadolu'nun geleneksel zeybek kıyafetleri, Arnavut pantolonu giyiyor ve Bulgar kıyafetleri giydirilmiştir. Başlıkta, haydutların Yunan Kralını; Türk, Arnavut ve Bulgar dansları yapmaya zorladığı belirtilmiştir (Görsel 16). Karikatürün Türkiye'nin, Yunanistan'ın büyümesine karşı Balkanlar'daki daha geniş bir çabanın parçası olduğu görüşüne bir gönderme olarak yapıldığı iddia edilmektedir.²⁷³

Görsel 16: Yunan Kralı Konstantin Dans Karikatürü, Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, *a.g.k.*, 75.

²⁶⁹Anastasios Papulos, Kurtuluş savaşı sürecinde Yunanistan'ın komutanı olan görev yapmıştır.

²⁷⁰ I. Konstatinos olarak bilinen Yunanistan kralı, 1913-1917 ve 1919-1922 yılları arasında Yunan Kralı olarak tahtta oturan isimdir.

²⁷¹Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, *a.g.k.*, 74.

²⁷²Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, *a.g.k.*, 74.

²⁷³Travlos, Akyüz ve C.M. Travlos, 2023, *a.g.k.*, 75.

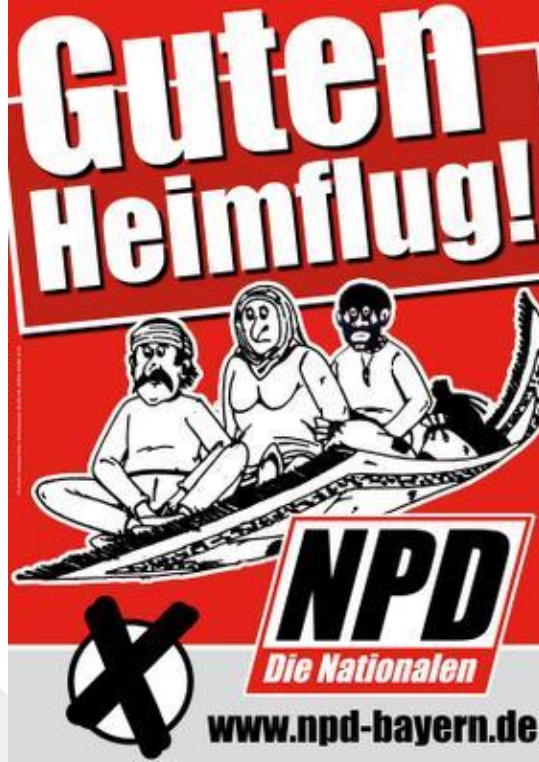
Savaş propagandası posterlerinin nefret söylemlerini görselleştirmede etkili olması ve ulusal gururu savaş sırasında sürdürmede etkili olduğu bu tür örneklerde göze çarpmaktadır. Bazıları posterleştirilerek, savaş sırasında ulusal gururun sürdürülmesinde ve toplumsal savaş çabalarını desteklemede kullanılmıştır. Propaganda posterlerinin ulusal gurur ve dayanışmayı sürdürmede etkili olması ve savaş sırasında kültürel normların belirlenmesinde etkili olması önemlidir.²⁷⁴ Savaş çabalarını desteklemek, düşmanları aşağılamak ve ulusal politikaların kabulünü teşvik etmek için etkili bir şekilde kullanılmıştır.²⁷⁵ Toplumun duygusal tepkilerini harekete geçirerek, savaş çabalarını desteklemeye yönelik duygusal tepkiler üzerinde etkili olmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu tür imgeler savaşlarda etkili bir iletişim aracı olmuştur.

Tarihsel süreçte karikatürler siyasi söylemlerin aracı olmuş ve toplumu ırkçılığa doğru iten bir araç olarak kullanılmıştır. Almanya’da, Berlin duvarının kalkmasıyla birlikte batı ve doğu arasında bir ayrım ortaya çıkmıştır. Batı Almanya, duvarın yıkılmasıyla beraber doğu tarafında yoğunlukta olan göçmenlere karşı aşırı ırkçı bir tutum sergilemiştir. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ülkedeki Müslüman vatandaşlar bu tutumu daha fazla hisseder duruma gelmiştir. Bunda Nazi Almanya’sının devam niteliğinde olan “Almanya Ulusal Demokratik Partisi” (NPD)’nin varlığının da etkisi olmuştur. Nazi döneminde asker olan F. Thielen tarafından 1960’lı yıllarda Hannover’da kurulan bu²⁷⁶ parti; aşırı sağ, radikal milliyetçi ve popülist bir politik duruşa sahip olmuştur. Bu bağlamda; kullandıkları bir görsel imgeden söz etmek gerekirse; 2009 yılı seçimlerden önce *Guten Heimflug* (Vatanınıza İyi Uçuşlar) yazısının yer aldığı, partinin ırkçı propagandasının sergilendiği bir karikatürde, oryantalist bir imge olan halı üzerinde Türk ve Afrikalı olduğu düşünülen göçmenler gösterilmiştir (Görsel 17).

²⁷⁴B. Eken ve D.Y. Talug (2023). The Visualization of Hate Speeches in Wartime Propaganda Posters. *Art Time*, 4(1), s. 30-37.

²⁷⁵T. E. Tunç (2012). Less Sugar, More Warships: Food as American Propaganda in the First World War. *War in History*, 19(2), s. 193-216.

²⁷⁶L. Cheles, R. Ferguson ve M. Vaughan (1991). *Neo-fascism in Europe*, Londra: Longman , s. 71.

Görsel 17: *Guten Heimflug, Afişi* <https://www.endstation-rechts.de/news/guten-heimflug-plakate-laut-gerichtsurteil-nicht-volksverhetzend> (Erişim Tarihi: 11.11.2021)

Aschaffenburg Bölge Mahkemesi'ne göre, NPD'nin 2008'de alaycı bir şekilde koyu tenli ve Türk halkına Vatanınıza İyi Uçuşlar dilediği söz konusu seçim afişleri nefrete teşvik etmemiştir. Ceza dairesi, Obernburg bölge mahkemesinin 24 yaşındaki bir NPD yetkilisinin bu konuda beraat ettirmiştir.²⁷⁷ Bir diğer örnek ise, 30 Mayıs 2004 tarihli Hormersdorf'taki "Ausreisezentrum"²⁷⁸ NPD posteridir (Görsel 18). NPD kışkırtıcı *Gute Heimreise Meine* (Eve İyi Yolculuklar) sloganlarını sürgün kamplarının önüne koymuştur.²⁷⁹ Muazzam bir psikolojik baskı altında, direniş göstermeden ülkeyi terk etmeye zorlanan mülteciler için sergilenmiştir.

²⁷⁷Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.endstation-rechts.de/news/guten-heimflug-plakate-laut-gerichtsurteil-nicht-volksverhetzend> (02.12.2022)

²⁷⁸"Ausreisezentrum" terimi ülkeyi terk etmesi gereken yabancıların, federal bölgeyi terk etmeye ikna etmek amacıyla barındıkları toplu konaklamayı tanımlamak için resmi olmayan bir dilde kullanılan kelimedir.

²⁷⁹Detaylı bilgi için bkz.; https://www.forumaugsburg.de/s_3themen/Antifa/040611_npd/index.htm (Erişim tarihi: 02.12.2022)

Görsel 18: *Gute Heimreise Afişi*, <https://www.imago-images.de/st/0051411426> (Erişim Tarihi: 12.11.2021)

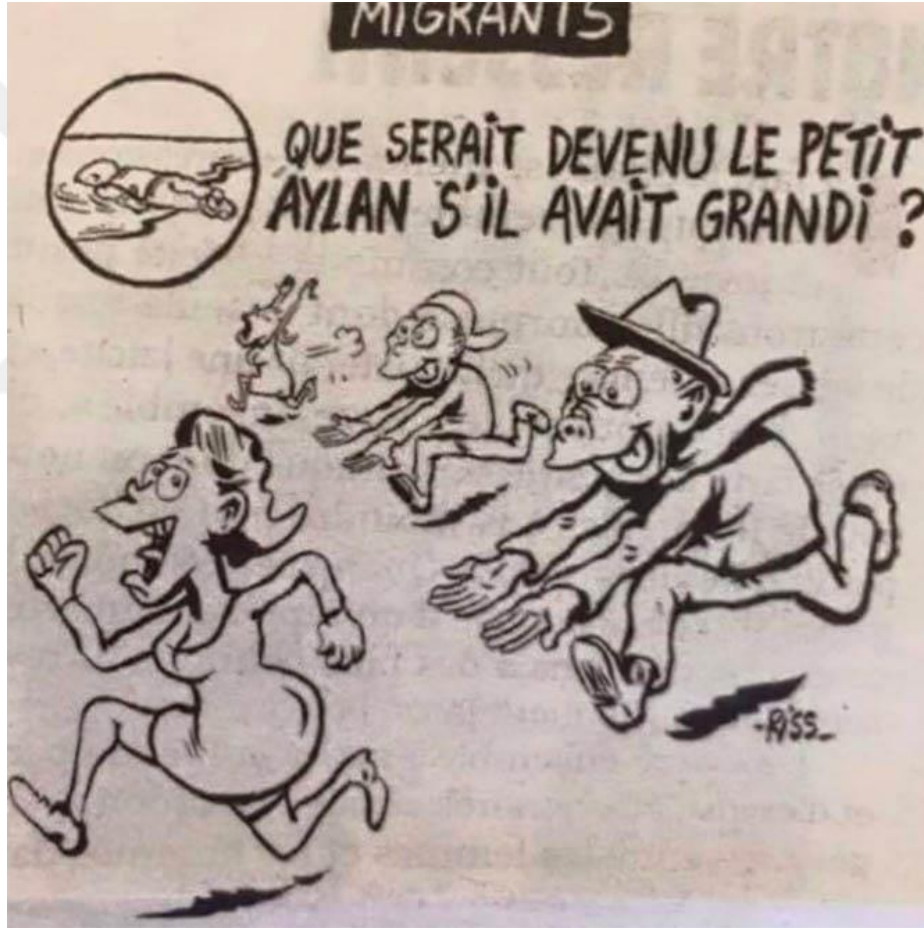
Bu posterde, ellerinde dolu poşetler ile yürüyen yan yana sıralanmış dört kadının görüldüğü bir fotoğrafa yer verilmiştir. Burada Almanya’da yaşayan Müslüman kökenli Türk ve Arap kadınları kast ederek *Almanya’dan alacağınızı aldınız ülkemizden gidin* mesajı verilmiştir. Sarrazin’in Müslüman karşıtı kitaplarını da okuyan NPD partisi üyelerinin savundukları görüşler afişlere de yansımış, söz konusu bu tarz imgeler popüler hale getirilmiştir. Diğer yandan bu tür faaliyetler devlet otoritesi tarafından kınanmaktan öteye gidememiştir.

Fransa’da ise, sanatta ırkçılığın 2001’den sonra yükselişinin en önemli olaylarından biri Charlie Hebdo mizah dergisinin yayınladığı, Aylan bebek ile ilgili -dünya kamuoyunca takip edilen karikatürlerdir. Aylan bebeğin Avrupa’ya giderken boğulan ilk ya da son çocuk olmamasına rağmen -trajik ölümü ve akıldan çıkmayan son görüntüsüyle- en çok ses getirenlerden biri olmuştur. 1993’ten, 2015 yılına kadar binlerce kişinin Avrupa’ya bu şekilde girmeye çalışırken öldüğü biliniyor.²⁸⁰ Charlie Hebdo dergisine gerçekleştirilen bir terör saldırısının birinci yıl dönümünde kapak fotoğrafı olarak; Aylan bebeğin -eğer boğulmasaydı büyüyünce Köln’deki saldırılara karıştığı iddia edilen göçmenler gibi bir cinsel tacizci olacağını öne süren- bir resim kullanılmıştır.²⁸¹ Göçmenler başlığı altındaki çizimde, dillerini dışarı sarkıtmış iki şehvet düşkünü ile domuza benzer bir adamı, iki

²⁸⁰E. Enany (2016). N. Aylan Kurdi: The Human Refugee. *Law Critique* 27, s.13.

²⁸¹S. R. Dow, A. M. C. Hernandez ve M.D. Camero (2019). Aylan Kurdi, Twitter y la Indignacion Efímera - Aylan Kurdi, Twitter and The Short-Lived Outrage. Spain: *Centro de Investigaciones Sociológicas*, s.124.

korkmuş ve çığlık atan kadını kovalarken gösterilmiştir (Görsel 19). Daha önce de söz konusu dergi, Aylan Kurdi'nin cansız bedeninin hemen ucunda McDonald's menüsünün reklamı ve *Si Près Du But...* (Hedefe Çok yakın) cümlesiyle betimlenmiş ve kamuoyunca kınanmıştır (Görsel 20). Derginin bir başka sayısında, renkli tenli, timsaha benzeyen garip bir hayvanın önünde sahilde yatan Aylan Kurdi'nin cansız bedenine ve *Sur L'île Aux Enfants Bienvenue* (Çocuklar adasına hoş geldiniz) yazısına yer verilmiştir (Görsel 21). Çok sayıda eleştiri alan ve kabul edilemez olarak nitelendirilen başka bir çizimde ise, *Avrupa'nın Hristiyan Olduğunun Kanıtı* başlığı altında *Hristiyanlar Suda yürür ve Müslüman çocuklar batar* cümlelerini pekiştiren imgelere yer verilmiştir (Görsel 22).

Görsel 19: *Aylan Bebek Büyüseydi Ne Olurdu?* <https://gaiadergi.com/charlie-hebdonun-aylan-kurdi-karikaturune-tepkiler-giderek-buyuyor/> (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

Görsel 20: Si Près Du But..

<https://dessinezcreezliberte.com/fiches-decryptage/migrants-aylan-kurdi/> (Erişim tarihi: 02.12.2022).

Görsel 21: Aylan Bebek ile İlgili Karikatürü: Çocuklar Adasına Hoşgeldiniz

<https://www.dailysabah.com/europe/2015/09/14/charlie-hebdo-mocks-the-drowned-syrian-toddler-aylan-kurdi> (Erişim Tarihi: 02.12.2022).

Görsel 22: Aylan Bebek ile İlgili Karikatürü: Avrupa'nın Hristiyan Olduğunun Kanıtı
<https://fr.metrotime.be/actualite/charlie-hebdo-defend-ses-caricatures-controversees-sur-le-petit-aylan-et-les>
(Erişim Tarihi: 02.12.2022)

Charlie Hebdo Dergisinin saplantılı olarak “öteki” olanın temsili haline getirdiği Aylan bebek imgeleri oldukça tepki çekse de, dergideki sorumlular ifade özgürlüğünün ardına sığınarak özür dilememişlerdir. Bu durum, özgürlükçü değerler ile ırkçı ve ayrımcı içerik arasındaki hassas dengeyi sorgulamayı da beraberinde getirmiştir. Dergi daha önce de sıkça Müslüman ve Yahudi aleyhtarı karikatürler yayınlamış, 7 Ocak 2015 tarihinde ise terör örgütleri tarafından saldırıya uğramıştır.²⁸² Saldırılarından sonra tartışmalar derinleşmiş, özgürlükçü değerlerin sınırları ve sorumlulukları tartışılmıştır. Özellikle insan hakları için çalışan ve ırkçılığa karşı duruş sergileyen gruplar tarafından tepki görmüştür. Sanat dünyası da Charlie Hebdo'ya karşı sessiz durmamış, tutumunu eleştiren işler gerçekleştirmiştir. Bu konuya, tezin ilerleyen bölümlerinde yer verilmiştir.

Karikatürler günümüzde kitle iletişim araçlarını kullanan herkes tarafından çok hızlı yayılabilir ve geniş kitlelere ulaşabilir durumdadır. Bunun hem olumlu hem de olumsuz

²⁸²H. Webler, E.M. Rinke ve C. Löb (2016). Should We Becharlie? A Deliberative Take on Religion and Cecularism in Mediated Public Spheres. *Journal of Communication*, 66(2), s. 314-327.

yönleri vardır. Charlie Hebdo'nun yayınladığı karikatürler örneğinde olduğu gibi, belirli aralıklarla aşağılayıcı veya ayrımcı imgelerin sürekli tasvir edilmesi, ırkçı stereotipleri pekiştirip ve yaygınlaştırılabilir. Dolayısıyla söz konusu karikatürlerin, toplumsal önyargıların ve ayrımcılığın güçlenmesine katkısı söz konusudur. Ayrıca, karikatürlerin belirli bir etnik veya dini grubu hedef alarak yapılmış olması; söz konusu grupları aşağılayıp alay konusu haline getirmeleri, ırkçı grupların tutumlarının daha da körüklenmesine neden olabilir. Özellikle her kesime kolayca ulaşan, kitlesel hale olan -okumak için dil bile gerektirmeyen- bu tür karikatürler, insanların önyargılarını pekiştirerek ırkçılığı normalleştirebilir. Öte yandan, karikatürlerin politik bir şekilde kullanılması da ırkçılığa ortak olabilir. Özellikle siyasi çizgisi olan karikatürler belirli siyasi bölünmeleri güçlendirebilir, ayrımcı tutumları tetikleyebilir ve mevcut önyargıları derinleştirebilir. Bu bağlamda, karikatürlerin ırkçılığa ortak olması, hem içeriklerindeki stereotipler hem de ayrımcı temalar aracılığıyla, hem de belirli grupların aşağılayıcı bir şekilde hedef alınmasıyla mümkün olurken bir yandan da toplumsal birleştirmeyi teşvik eder. Bu durumda, -toplumsal birleştirme meşru zemininde- toplumsal ayrımcılık ve önyargılar genişleyerek, ırkçılığın çoğalmasına ve daha da derinleşmesine neden olabilir.

5. SANATIN GÜCÜ: IRKÇILIĞA KARŞI ÖRNEKLER (2001-2021)

11 Eylül 2001 sonrası yaşanan olaylardan sonra artan ırkçılığa yapıtlarıyla tepki vermek isteyen sanatçılar ve bazı oluşumlar ortaya çıkmıştır. ABD’de görünür hale gelen ayrımcı tutumlar dalga etkisi yaratarak Avrupa’ya kadar ulaşmıştır. Özellikle siyahi ve Müslüman toplulukları olumsuz etkileyen bu ortamda aşağıda örnekleri verildiği gibi bazı sanatçılar ve sanat kolektifleri dokunaklı işleriyle, ortamı yansıtan dokunaklı yapıtlarıyla, zaman zaman da cesur druşları ile var olmuşlardır.

Burada, 11 Eylül sonrası ABD ve Avrupa’da ırkçılık ve ayrımcılık konularını ele alan bir dizi eleştirel sanat eserine yer verilmiş, ayrıca ölümler sonrası sanatta ırkçılığı eleştiren, bu konuda ortaya çıkan hareketleri izleyebileceğimiz bazı çalışmalar sunulmuştur. Terörist saldırılarının ardından, farklı kökenlerden gelen sanatçılar, platformlarını kalıplaşmış yargılara meydan okumak, yabancı düşmanlığına karşı koymak ve yaratıcı ifadeleriyle sosyal adaleti desteklemek için kullanmıştır. Amerika Birleşik Devletleri’nde Kara Walker, Glenn Ligon ve Kerry James Marshall gibi önemli sanatçılar ırk ilişkilerinin karmaşıklığını ve sistemik ırkçılığın toplum üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar üretmiştir. Walker’ın kışkırtıcı silüetleri, Ligon’un kimliği araştıran metin tabanlı resimleri ve James’in siyahi figür yüklü eserlerinin tümü 11 Eylül sonrası Amerika’daki ırka ve ayrımcılığa dair bir söyleme katkıda bulunmuştur. Benzer şekilde Avrupa’da Yinka Shonibare, Barbara Walker ve Ai Weiwei gibi sanatçılar çalışmalarında ırkçılık ve hoşgörüsüzlük temalarını ele almışlardır. Shonibare’nin sömürgeci miraslara meydan okumak için heykellerinde Afrika kumaşlarını kullanması, Walker’ın yerinden edilme ve çatışmayı yansıtan çalışmaları ve Weiwei’nin insan hakları ihlallerini vurgulayan aktivizmi, sanatçıların 11 Eylül sonrası dönemde ırkçılık meselelerine nasıl tepki verdiklerini gösteren örneklerdendir. Söz konusu sanatçılar sadece ayrımcı uygulamaları eleştirmekle kalmamış, aynı zamanda eserleriyle kapsayıcılığı, çeşitliliği ve eşitliği savunmuşlardır. Genel olarak, 11 Eylül sonrası dönem, ABD ve Avrupa’da ırkçılık ve yabancı düşmanlığıyla mücadele eden eleştirel bir sanatın da yükselişine şahit olmuştur.²⁸³ Sanatçılar -resim, heykel, fotoğraf, enstalasyon ve performans gibi farklı yollarla- ırk ilişkilerinin karmaşıklıklarına değinmiş, stereotiplere meydan okumuş ve toplumsal değişimi savunmuşlardır. Diğer yandan, öne çıkardıkları söz konusu temalarla, -ayrımcılığı ve önyargıyı körükleyen trajik olayların ardından- diyalogun

²⁸³Duffield, 1984, a.g.k., 30.

geliştirilmesinde, farkındalığın artırılmasında ve daha kapsayıcı, eşitlikçi bir toplumun oluşması için destek verilmesinde önemli rol oynamışlardır.²⁸⁴

5.1. ABD’de Irkçılık Karşıtı Eser Veren Sanatçılar

11 Eylül saldırıları, Amerika’da bir dönüm noktası olmuş, dolayısıyla bu olayın ardından toplumda bir dizi değişiklik meydana gelmiştir. Irkçılığı eleştiren sanat ise geniş bir yelpazede ifade bulmuştur. Irk, dini aidiyet, öteki ve ayrımcılık gibi farklı konular ele alınarak toplumsal farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Yukarıda sözü edildiği gibi saldırı sonrası Amerika’da sadece Müslümanlara karşı ırkçılık artmamış, yüzyıllardır siyahilere yönelik yapılan ırkçılık da kuluçka döneminden çıkıp tetiklenmiştir. Bu nedenle Amerika’da yaşayan yerli veya göçmen çok sayıda sanatçı ırkçılığa karşı bütünleşerek düşüncelerini, eleştirilerini sanat yoluyla ifade etmişlerdir.

2001 saldırıları Amerika’da özellikle Orta Doğu kökenli bireylere yönelik ırkçılığın artmasına neden olmuştur. Bu artışın bireylerin zihinsel ve fiziksel sağlığı üzerinde zararları olmuştur.²⁸⁵ Bununla mücadelede sanat da bir araç olarak öne çıkmıştır. Tarihsel olarak bakıldığında; sanat, Amerika’da ve dünya genelinde eşitliği sağlamaya yönelik protesto ve mücadele tarihinin kritik bir temeli olmuştur.²⁸⁶ İnsanların ırkçılığın sağlık üzerindeki etkilerini ortadan kaldırmaya veya hafifletmeye yönelik çabaları olarak görülebilmesinin yanında, yaratıcı düşüncelerine olanak tanıyan esnekliği artırması, insanların yanlış bilgileri ve dar düşünme biçimlerini unutmalarına yardımcı olmak gibi çok yönlü çıktıları söz konusudur.²⁸⁷ Ek olarak, öğrencilerin aidiyet duygusunu kolaylaştırmak, ırkçılık karşıtlığına direnmek ve diğer azınlık grupları ve müttefiklerle birleşmek gibi sanat temelli bir ırkçılık karşıtı stratejilerle ilgilenilmesi ırkçılık karşıtlığıyla mücadelede etkilidir.²⁸⁸ Sanatın, adalet ve eşitlik için kullanılması önemli bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir, çünkü sanat uzun yıllar yoksulluk, sosyal eşitsizlik ve yapısal ırkçılık gibi koşulları da ele almıştır.²⁸⁹

²⁸⁴Perez, 2017, **a.g.k.**, 963.

²⁸⁵M. Schouler-Ocak vd., (2021). Racism and Mental Health and The Role of Mental Health Professionals. *European Psychiatry*, 64, s. 1.

²⁸⁶Semlow, 2020, **a.g.k.**, 373.

²⁸⁷Semlow, 2020, **a.g.k.**, 374.

²⁸⁸R. Shin, M. Lim ve K. Hsieh (2023). Engaging Students With Art-Based S-R-C (Sense of Belonging, Resistance, and Coalition Building) Strategies for Anti-Racism. *International Journal of Art & Design Education*, 42(1), s. 172.

²⁸⁹R.N.E. Epstein vd., (2021). Leveraging Arts for Justice, Equity, and Public Health: The Skywatchers Program and Its Implications for Community-Based Health Promotion Practice and Research. *Health Promotion Practice*, 22(1_suppl), s. 91.

Sonuç olarak, ırkçılığın yoğun olarak yaşandığı Amerika’da ayrımcılığa karşı onurlu duruş sergileyen çok sayıda sanatçı olmuştur. Bunlar arasında Kerry James Marshall, Glenn Ligon ve Kara Walker, Amerikan sanat sahnesinde öne çıkan figürler olarak, ırkçılığa karşı sanatlarıyla güçlü bir duruş sergilemişlerdir. Marshall’ın eserleri, siyah toplumunun tarihini, kültürünü ve kimliğini onurlandırmaya ve yeniden tanımlamaya yoğunlaşmıştır. Ligon ise dilin gücünü sanatında kullanarak, kelime ve cümleleri çağdaş ırk ilişkilerinin karmaşıklığına dair düşündürücü bir şekilde eserlerinde işlemiştir. Kara Walker ise güçlü görsel anlatımı, Amerika’nın kölelik geçmişi ve siyah bireylerin deneyimleri üzerinden ırkçılıkla yüzleşmeye cesaret etmiştir. Bu sanatçılar, yapıtlarında derin anlamlarla yüklü bazı semboller kullanmış, toplumsal adaletsizliklere ve ırkçılığa karşı kapsamlı eleştiriler getirmiş, izleyiciyi düşünmeye ve etkileşime geçmeye çağırarak, sanatı bir değişim aracı olarak kullanmışlardır.²⁹⁰

5.1.1. Kerry James Marshall

Kerry James Marshall, güçlü kurgusu ve düşündürücü çalışmalarıyla tanınan, etki alanı geniş çağdaş bir Afro Amerikalı sanatçıdır. Sıklıkla ırkın, kimliğin ve Amerika’daki siyah deneyiminin karmaşıklıklarını yansıtmıştır. Onun sanat dünyasına katkısı geniş çapta kabul görmüş ve önemli sergilerle eserleri tescillenmiştir. Örneğin New York’ta The Met Breuer’de düzenlenen “Kerry James Marshall: Mastry”²⁹¹ sergisi, Marshall’ın sanatsal ifade konusundaki ustalığının, diğer yandan ırk ve tarihle ilgili temaları derinlemesine keşfetmesinin kanıtıdır. Marshall’ın sanat dünyası üzerindeki etkisi, ülkenin zor tarihsel mirasını -ulusal ve uluslararası konuşmalarda- ön plana çıkarma yeteneğinde de açıkça görülmektedir.²⁹² Çalışmaları, ırkçılık ve sosyal adalet sorunlarıyla yüzleşmede ve bunları ele almada önemlidir. Marshall’ın değişim vizyonu, ırkçı ideolojilerin etrafında şekillenen modernizmin düzenleyici ilkelerine karşı çıkma arzusundan kaynaklanmıştır.²⁹³ Onun bize, beyaz olmayan sanatçıların tarihsel olarak kendi dışlanma hikâyelerini güçlendiren koşullu bir erişime maruz kaldıklarını hatırlatması önemlidir. Soyutlamanın sahte vaadi, sanat eserlerinin ırksal okumalarından kaçmak isteyenlerin aşağılanma ve gecikmişliğin

²⁹⁰M. MacLean (2018). Review. *Journal of Contemporary Painting*, 4(2), s. 405-406.

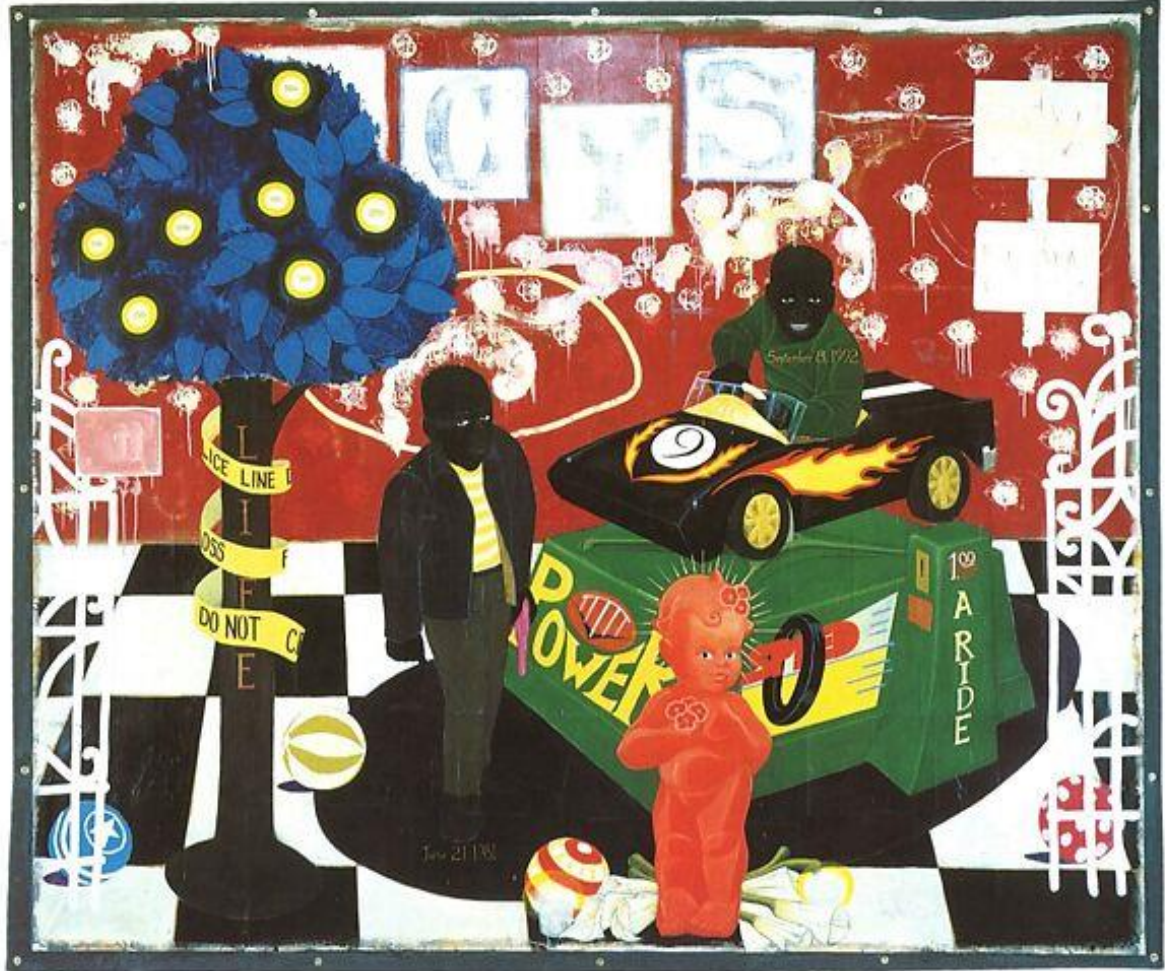
²⁹¹MacLean, 2018, **a.g.k.** 408.

²⁹²P. Erickson (2014). In The Tower: Kerry James Marshall. *Nka Journal of Contemporary African Art*, 2014(34), s. 119-123.

²⁹³D. Tuite (2017) Review of Kerry James Marshall: Mastry. *Panorama: Journal of the Association of Historians of American Art* 3 no. 1, s.1.

azalmasına maruz kalması anlamına geliyor.²⁹⁴ Tüm bu nedenlerden dolayı, Marshall kendisini figürasyona ve daha spesifik olarak siyahlığın temsiline adanmıştır.

James'ın eserlerinden biri olan *The Lost Boys* (Kayıp Çocuklar), izleyicileri Marshall'ın imalı el becerisiyle kendine çekiyor (Görsel 23). Burada polis bandı, zararlı meyve olarak tasvir edilen ağacı sarıyor ortasında kurşun bulunan bir tür olan hayat ağacının gövdesine doğru yılan gibi kıvrılıyor. Elinde pembe oyuncak tabanca, bir genç oğlan süpermarkete gitmekten hoşlanan diğerinin yanından geçiyor ve sanatçı her bir figürde uğursuz bir tarih veriyor. Sağ üstte, hem çizgi roman kavgalarının yansıma seslerini, hem de bir savaş esiri için daha ciddi bir tanımlamayı çağrıştıran "POW" harfleri görülüyor. Dolayısıyla 1990'larda meydana gelen siyahilere yönelik polis şiddetine dikkat çekiyor.²⁹⁵

Görsel 23: Keryy James Marshall, *The Lost Boys* 1993, Tuite, 2017, a.g.k., 2.

²⁹⁴Tuite, 2017, a.g.k., 1

²⁹⁵Erickson, 2014, a.g.k., 120.

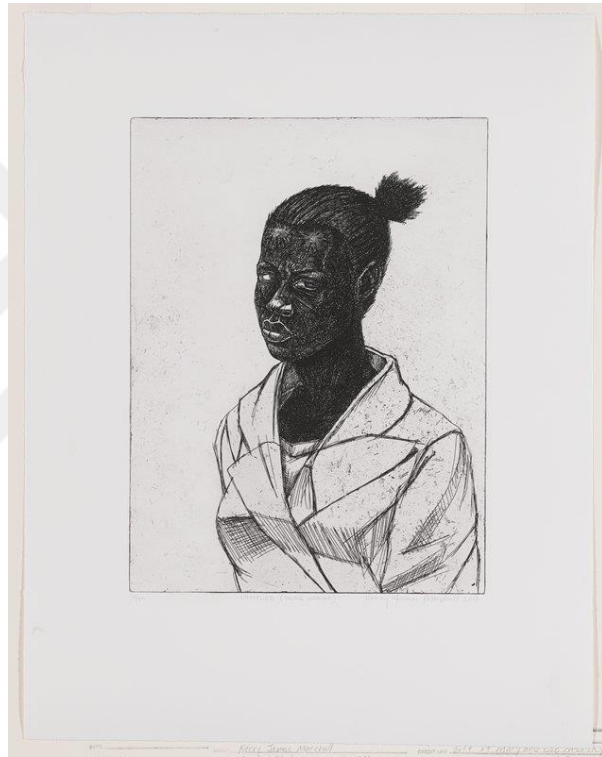
Marshall 2001 sonrasında da benzer çalışmalarına devam etmiştir. Onun yapıtlarında nispeten alışılmadık bir şey; bir Afro Amerikalıyı elit ama yine el işçisi olarak göstermektir. Bir eserinde kölelik karşıtı Harriet Tubman'ın 1844'ten 1851'e kadar evli olduğu ilk kocası John'la birlikte bir portresini sunmuştur. John Tubman'ın elleri şefkatle Harriet'in omuzlarında dururken, tırnakları apolet benzeri sunulmuştur (Görsel 24).²⁹⁶

Görsel 24: Kery James Marshall, Marriage Portrait of Harriet and John Tubman, 2015, *Tuite*, 2017, *a.g.k.*, 2.

²⁹⁶Tuite, 2017, *a.g.k.*, 2.

Kerry James Marshall'ın ırk bilincine sahip olan sanatı, Afro Amerikalıların, Batı sanat tarihinde tarihsel olarak dışlanmasına meydan okuyan bir nitelik taşır. *Untitled Woman* (İsimsiz Kadın) adlı eserinde Marshall, bir silüeti anımsatarak (açık bir arka plana karşı koyu renkli bir figür ile) siyahi bir kadın portresi sunar (Görsel 25). Onun bu silüetli portre tarzı, siyahiliğe hem sosyal açıdan eleştirel bir bakış sunar hem de olumlu bir şekilde vurgu yapar. Genç kadının ten rengi, giysisinin beyaz arka planı ve sade çizgileriyle tam bir tezat oluşturur. Marshall, çalışmasında kasıtlı olarak düzleştirme yapar, iyice karartır ve bizi o eserle karşı karşıya bırakarak düşünmeye iter.²⁹⁷

Görsel 25: Kerry James Marshall, *Untitled Woman*, 2010, <https://www.artsy.net/artwork/kerry-james-marshall-untitled-woman-3> (Erişim tarihi: 17.02.2022)

Marshall'ın gözlemlediği gibi, siyah bedeninin travmatize olduğu imajları çok yaygındır, ancak bu insanların kendilerinden memnun bireyler olarak temsillerini görmek ise nadirdir. *Untitled Mirror Girl* (İsimsiz Aynada Kız) başlıklı eserinde tam olarak gösterilen şey bu nadir bakıştır: Bir kadın, yatak odası aynasının önünde kendinden emin ve memnun bir şekilde gösterilmiştir (Görsel 26). Kendisinden başka kimse için poz

²⁹⁷Tuite, 2017, a.g.k., 1

vermemiştir. Kendi imajını, güzellik, arzu veya neşe ile ilişkili olarak sunan siyahı biri temsil edilmiştir. Marshall bunu yaparken, resimdeki özne, izleyici ve sanatçı -yani kendisi- arasında karmaşık bir müzakere kurarak bakma eylemine dikkati çekmiştir.

Marshall sanatı aracılığıyla ırkçılığa karşı sağlam bir duruş sergilemiş, ırkçılığın yapısal ve sistemik doğasına değinmiştir. Onun çalışmaları, ırkçılığın toplumdaki söylemsel inşasını vurgulayarak Black Lives Matter hareketine de bir desteği yansıtır.²⁹⁸ Sanatı, sosyal adalete yönelik bir eylem çağrısı olarak hizmet etmiş ve hümanist psikolojinin ırkçılıkla etkin bir şekilde mücadele etmeye yönelik savunuculuk yönüyle uyumlu olmuştur.²⁹⁹ Marshall'ın sanatı, akademinin ve sanat camiasının ırkçılığı kabul etmesi, bununla yüzleşmesi ve ırkçılıkla mücadele etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Görsel 26: Kerry James Marshall, Untitled Mirros Girl, 2014,
<https://mcachicago.org/collection/items/kerry-james-marshall/3608-untitled-mirror-girl>. (Erişim
tarihi: 15.12.2023)

²⁹⁸F. Bremner (2022). Reacting to Black Lives Matter: The Discursive Construction of Racism in Uk Newspapers. *Politics*, 43(3), s. 299.

²⁹⁹E.M. Beauregard (2022). We Should All be Marching: Why Humanistic Psychologists Should Take Action toward Social Justice. *The Humanistic Psychologist*, 50(4), s. 594.

5.1.2. Glenn Ligon

1960 doğumlu Glenn Ligon New York'ta yaşayan bir sanatçıdır. Kariyeri boyunca, modern resim ve kavramsal sanatın miraslarına eleştirel bir yaklaşım getirerek, Amerikan tarihini, edebiyatını ve toplumunu keskin bir şekilde keşfetmiştir. Ligon, 20. yüzyılın kültürel figürleri arasında yer alan James Baldwin, Zora Neale Hurston, Jean Genet ve Richard Pryor gibi isimlerin etkili yazılarından ve konuşmalarından ilham alarak, 1980'lerin sonlarından itibaren metin tabanlı tablolarıyla tanınmıştır. Sanat eğitimini Wesleyan Üniversitesi'nde tamamlamış, Whitney Museum Bağımsız Çalışma Programı'na da (Whitney Museum Independent Study Program) katılmıştır.³⁰⁰

Önemli çağdaş sanatçılardan biri olan Glenn Ligon, akademik açıdan yoğun bir ilginin konusu olmuştur. Onun çalışmaları; tarihsel anlatılar, siyaset ve ırkla olan ilişkiler gibi farklı bağlamlarda analiz edilmiştir.³⁰¹ Genel olarak tarihsel, politik ve sosyal boyutları kapsayan çok katmanlı bir yaklaşımla karakterize edilmiş, bu da onu önemli bir bilimsel ilgi konusu haline getirmiştir.³⁰² Çalışmaları; sahiplenme, siyahilik ve yazarlık konusundaki yaklaşımı ile “*Post Black*”³⁰³ akıma katkısı gibi çeşitli bağlamlarda çok yönlü incelenmiştir. Ligon'un sanata yönelik çok katmanlı yaklaşımı, onu çağdaş sanatta önemli bir figür olarak konumlandırmış ve kapsamlı çalışmalara ve analize yol açmıştır.

Ligon'un eserleri, dünya genelinde Tate Modern (Londra), Centre Pompidou (Paris), Modern Sanat Müzesi (New York), Ulusal Sanat Galerisi (Washington), Walker Sanat Merkezi (Minneapolis), Chicago Sanat Enstitüsü, San Francisco Modern Sanat Müzesi ve Los Angeles County Sanat Müzesi birçok önemli koleksiyonda yer almaktadır. Sanatçı, John Simon Guggenheim Memorial Vakfı Bursu ve Studio Museum'un Joyce Alexander Wein

³⁰⁰G. Ligon, F. Manacorda ve A. Ferquharson (2015). *Glenn Ligon: Encounters and Collisions*. Londra: Nottingham Contemporary ve Tate, s. 3-5.

³⁰¹M. Gehlawat (2019). Strangers in the village. *James Baldwin Review*, 5(1), 48-72, s. 49-50.

³⁰²H. Yousefi (2023). The Race for Appropriation: Blackness, Authorship, and Ligon on Mapplethorpe. *October*, (183), 50-74, s. 51.

³⁰³“Post Black” kavramı; sanatta, siyahi sanat kültürünün, ideolojilerini sivil haklar sonrası dönemin sınırlamalarının ötesine geçerek çağdaş dönemi genişleten bir hareketi ifade eder. Bu hareket, eleştirel bir ırk bilincini kapsıyor ve geleneksel siyahlık ve siyah sanatı kavramlarına meydan okumayı ve yeniden tanımlamayı amaçlıyor. “Black Art” bir değişimle karakterize edilir; modern dünyadaki siyah sömürgeleştirilmiş öznelerin ontolojik geçirgenliğini ve yaşanmış deneyimlerini vurguluyor. Bu hareketin kökleri, kendi kaderini tayin etme ve güçlendirme aracı olarak siyahi sanatın estetik ve manevi yönlerini vurgulayan “Black Arts Movement” bağlamına derinlemesine dayanmaktadır. Özetle, sanatta Post Black kavramı, siyah sanatın geleneksel kavramlarına meydan okuyan, sanat tarihinde siyahi sanatçıların anlatılarını yeniden tanımlayan ve ırksal tanımları ve kültürel belirsizliği aşmayı amaçlayan çok yönlü ve dinamik bir hareketi temsil ediyor. Detaylı bilgi için bkz.; A. Correia (2021). Perminder Kaur: Locating a “black” Artist in Narratives of British Art in the 1990s. *Art History*, 44(3), 604-623, s. 605; R.J. Agnello (2009). Race and Art. *Journal of Black Studies*, 41(1), 56-70, s. 57.

Sanatçı Ödülü gibi prestijli ödüllerle onurlandırılmıştır. Son olarak, Amerikan Sanat ve Edebiyat Akademisi'nin üyeliğine seçilen Ligon, -Venedik, Berlin, İstanbul, Documenta XI ve Gwangju Bienali gibi- uluslararası bienallerde de etkileyici izlenimler bırakmıştır.³⁰⁴

Glenn Ligon'un en bilindik çalışmalarından olan *Rückenfigur* (*Arka Şekil*); sanatçının neon ışıklarla "America" yazısını yazarak Amerika'nın ırkçı tarihine göndermelerde bulunduğu eseridir (Görsel 27). Yayılan ışığın parıltısıyla aydınlanan iki tarafı keskin neon harflerle şekillendirilmiştir. Birkaç harfin ters yazıldığı fark edilmektedir. Bir bütün olarak yatay olarak yazılan yazı da öne çıkan harflerin asimetric olduğu görülüyor.³⁰⁵ Anlamsal olarak burada bazı harflerin tersten yazılması Amerika'nın ırkçı tarihine gönderme yapmak içindir. Siyahlar için işler bazen kanunda yazdığı gibi yürütülmediğine dair güçlü bir ima mevcuttur.

Glenn Ligon'un eserlerinde "America" yazımının farklı varyasyonları da mevcuttur. Örneğin *Double America*'da (İki Amerika) harfler ikiye katlanmıştır. Birinci kelime üstte dik, diğeri aşağıda ters çevrilir (Görsel 28). Bu çalışma, "America" metnini, ışığın kapalı, titreşen veya bazı harflerin ters çevrildiği gibi farklı varyasyonlarda aydınlatan bir dizi neon çalışmasının parçasıdır. Sonuç olarak, Ligon'un çok iyi bildiği gibi, hiçbir zaman bu kadar basit olmayan tarihin -bir özgürlük ve demokrasi işareti olan Amerika fikrinin- karmaşık ve değişen bir resmini sunmaktadır. Çalışmanın ima ettiği iki Amerika, Amerika'daki yaşamın farklı versiyonlarına hitap ediyor olabilir. Sistemik ırkçılık; biri beyazlar için, diğeri siyah insanlar için, yaşam kalitesini, sağlık hizmetlerine ve eğitime erişimi engelleyen yapısal engellerle ayırır. Çalışmanın parlaklığı, Ligon'un neonun üzerine uyguladığı siyah boya tarafından kelimenin tam anlamıyla engelleniyor ve bu da metnin ışık ve gölgelerin üzerinde uçuyormuş gibi görünen keskin bir taslağıyla sonuçlanıyor. Çizgiler, asla gerçekleştirilmemiş bir idealin izini sürüyor; içermesi gereken şey, altında anlaşılması zorlukları önemsiz kılıyor.

³⁰⁴Ligon, Manacorda ve Ferquharson, 2015, **a.g.k.**, 4-5.

³⁰⁵S. Newbury (2012). Glenn Ligon's America. *NKA: A Journal of Contemporary African Art* 31 (Fall 2012): 50-59, s. 51.

Görsel 27: *Glenn Ligon, Rückenfigur, 2012, Newburry, 2012, a.g.k., 58.*

Görsel 28: *Glenn Ligon, Double America, 2012, G. Bordowitz (2019) I Am A Man: Glenn Ligon. MIT press, s. 88.*

Ligon sadece neon ışıklarla bir eleştiri sunmuyor sadece birçok alanda siyah ırkın haklı mücadelesini dile getiriyor. Bunlardan birtanesi de *The Orange and Blue Feelings* (Turuncu ve Mavi Duygular) adlı video çalışmasıdır (Görsel 29). Bu, sanatçının bir psikoterapistle yaptığı konuşmanın düzenlenmiş bir kaydıdır. Ekran ikiye bölünmüştür. İzleyici bir tarafta terapistin gövdesini, bacaklarını ve bazen de ayakkabılarını görmektedir.³⁰⁶ Diğer tarafta izleyici, terapistin ofisindeki kanepenin ucunu, yan masayı ve pencereyi görür. İki taraf arasında aracılık eden ses kaydı, hasta ile terapist arasındaki düzenlenmiş konuşmayı çalar. Videonun yapısı izleyicinin işgal edeceği üçüncü bir konumu ima eder. Videoda Ligon, terapistle önemli bir çocukluk anısını anlatır: Bir tekne maketi çizdiğini, renklerini turuncu ve mavi yaptığını söyler. Öğretmeni ona tekneyi neden güzel renklere boyamadığını sorar. Misilleme ya da bir tür protesto olarak küçük çocuk tekneyi yeniden siyaha boyar. O zamanlar siyahı sembolik olarak anlayıp anlamadığını bilmediğinden bahseden Ligon kendisinin tekneyi boyamayı protesto olarak anladığını söylemiştir.³⁰⁷ Geriye dönüp baktığında ise bunu siyasi bir eylem olarak gördüğünü dile getirir. Anlatılan hikâye dokunaklı ve eğlencelidir. Videoyu Glenn Ligon'un çalışmalarının bir parçası olarak düşünürsek, hikâyede ırksal direnişin çocukluğundaki izlerini görebiliriz.

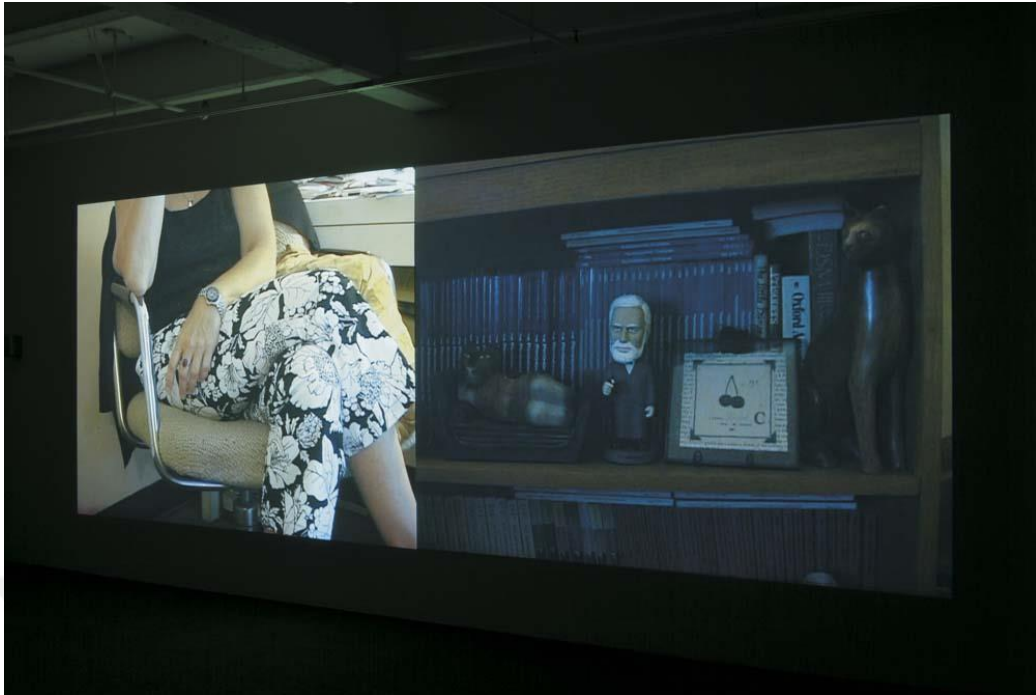
Another Country (Başka Ülke) adlı diğer bir çalışmasını incelediğimizde, etrafındaki birçok kişinin arzuladığı şeyleri özetlemiş olduğunu görebiliriz: Bazılarımız ABD'den ayrılıp başka bir yere gitmenin hayalini kurmuşlar, bazılarımız ülkenin farklı olmasını dilemiştir. Dolayısıyla Beyaz üstünlüğünü, ataerkiyi ve homofobiyi sona erdirmeye (ABD'yi tamamen başka bir ülkeye dönüştürme) mücadelesinin bir zorunluluk olmaya devam ettiğini ima etmiştir (Görsel 30).³⁰⁸

21. yüzyıl siyah estetiğinin öncüleri arasında yer alan Ligon; siyahlığın, siyahi sanatın ve daha geniş sosyopolitik söylemlerin eleştirel bir yeniden değerlendirmesini temsil etmiş ve geleneksel kavramlara meydan okumuştur. Yaptığı çalışmalar arkasından gelen kuşağa da ilham kaynağı olmaktadır.

³⁰⁶Bordowitz, 2019, **a.g.k.**, 47.

³⁰⁷Bordowitz, 2019, **a.g.k.**, 48.

³⁰⁸Bordowitz, 2019, **a.g.k.**, 50.

Görsel 29: *Glenn Ligon, The Orange and Blue Feelings, 2003, Bordowitz, 2019, a.g.k., 86.*

Görsel 30: *Glenn Ligon, Another Country, 2016, Bordowitz, 2019, a.g.k., 90.*

5.1.3. Kara Walker

Kara Walker'ın sanatı, ırk ve cinsiyete ilişkin güçlü yorumlarıyla ünlüdür.³⁰⁹ Psikanalitik ve feminist bir bakış açısı sunan Walker'ın eserlerindeki kadınlar sessiz ama otoriter olarak görülür. Sanatsal temsiliyetin derinliğine ve bunun toplumsal normlara ve güç yapılarına meydan okumadaki önemine ışık tutar. Onun ırkçılığa karşı duruşu; ırk, cinsiyet ve güç dinamiklerine dair güçlü ve düşündürücü temsillerle belirginleşmiştir. Irksal stereotipler, ihlaller ve bakışın şiddeti gibi temalara odaklanan kapsamlı bir eleştirel analizin konusu olan sanatı sıklıkla Amerikan köleliğinin tarihsel bağlamını araştırmıştır. Tarihin bu karanlık dönemini görmek için eleştirel bir bakış açısı sunan çalışmaları, siyahi bedenlerin olumlu temsillerinin ırkçılığı ortadan kaldırmadığının ve görüntülerin bazı gerçekleri özünde kabul ederek stereotipten güç kazanabileceğinin bir ifadesi olmuştur.³¹⁰

Walker'ın çalışmalarının eleştirel yorumları ve bunların yarattığı tartışmalar başka tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Onun sanatı eleştirmenler tarafından, irksal kimliğin yeniden keşfiyle bağlantılı olarak incelenmiş ve çağdaş sanatta irksal temsiliyetin daha geniş bir söylemi içinde konumlandırılmıştır.³¹¹

Walker'ın 2001 yılında yapılan *Invisible Beauty* (Görünmez Güzellik) adlı çalışmasında (Görsel 31) arka planda, siyah sulu boya darbeleriyle kahverengi renkli bir gökyüzüne benzeyen bir şey görülür. Sağda, uzun bir gövde ve her dalın tepesindeki kıvrımlı organik formlarla gösterilen, yaprakları andıran soluk bir ağaca yer verilmiştir. Ön planda hem solda hem de sağda iki adet siyah kesik çalı vardır. Ortada, göğsü andıran bir formun ana hatlarıyla tasvir edilmiş olan bir kadının silueti yer alır. Vücudunun üst dörtte üçü zar zor görülür. Kolları her iki taraftan da uzatılmış haldedir. Kadın, haki kahverengiyle başlayan, ardından beyaz, soluk pembe ve son olarak da büyük bir beyaz bulutla sonuçlanan üç renk taslağı halindedir. Bu durum Afrika kökenli olan Amerikalı köle işçilerin koşullarına paralel bir ifadedir.³¹² Afro Amerikan bireylerin beyaz adamın malı olarak etiketlenmiş ve onlara efendilerinin soyadının verildiğini vurgulanmıştır. Bir kölenin tek mesleği, saha çalışması, ev işi, tarif edilemez küçük düşme anları, fiziksel ve cinsel taciz ve de ölüm gibi kalıcı köleliktir. Siyah birey, beyaz erkeklerin gözünde, kendi çarpık zevkleri için bir

³⁰⁹A. Peres (2016). Silhouettes of a Silent Female's Authority: a Psychoanalytic and Feminist Perspective on the Art of Kara Walker. *Kennesaw Journal of Undergraduate Research*, 4(1) 1-9, s. 2.

³¹⁰R. Slocum (2011). Race in the Study of Food. *Progress in Human Geography*, 35(3), 303-327, s. 304.

³¹¹V. Gere (2013). Kara Walker's War on Racism: Mining (Mis) Representations of Blackness. *Understanding Blackness Through Performance*, 91-107, s. 92.

³¹²Peres, 2016, a.g.k. 4.

eğlence, cinsel tatmin veya köle açısından işkence aracı olarak düşünülmektedir. Bu çalışmada, kadın kölenin varlığı başlı başına onun haz ilkesine bağlılığının bir ifadesi olarak sunulmuştur. Bir yandan bu figürer sanat eseri içinde belirlenmiş bir konum verilerek aslında bir benlik duygusu da ortaya çıkarılmıştır. Belli bir açıdan bakıldığında Walker'ın beyaz köle sahiplerine ve onların çarpık dünya görüşlerine aynı anda hem doğrudan hem de zarif şekilde bir isyanıdır.³¹³

Görsel 31: Kara Walker, *Invisible Beauty*, 2001, Peres, 2016, a.g.k. 5.

Walker'ın bir diğer çalışması *Go To Hell or Atlanta, Whichever Comes First*'de (Hangisi Önce Gelirse Cehenneme veya Atlanta'ya Gidin) Atlanta'da geçen savaşı cehenneme benzetmiştir. Eserde; Amerikan tarihindeki en kanlı iç savaşlardan biri olan bu iç savaşın yanı sıra ülkenin temel meseleleri olan ırkçılık, kölelik, güç ve şiddet etrafında

³¹³Peres, 2016, a.g.k. 5.

sarsılan aileler, bireyler, askerler, köleler ve bu trajik bedelleri ödeyenler konusunda da derinlemesine bir sorgulama yapmıştır (Görsel 32). Kuzey ve Güney arasındaki anlaşmazlıklardan kaynaklanan iç savaşı anlatarak öldüren ya da ölen olmanın vahşetini hissettirmiş, kanlı Amerikan tarihine işaret etmiş ve günümüz insanına geçmişi hatırlatarak olayları sorgulama fırsatı tanımıştır.³¹⁴

Görsel 32: Kara Walker, *Go To Hell or Atlanta, Whichever Comes First*, 2015, Budumlu İldeş, 2023, **a.g.k.**, 441.

Walker bir diğer çalışması geçmiş ve şimdiki zamanda, İsa'nın Kudüs'e girişini anlatan *Christ's Entry into Journalism* isimli eseridir (Görsel 33). Bu parçada geçmiş ve şimdiki zaman, İsa'nın Kudüs'e girişini anımsatan başlığından başlayarak çökmektedir. Burada, Frederick Douglass ve Martin Luther King Jr. gibi tanınabilir figürlerin tasvirlerinin yanı sıra kompozisyon; Klan üyeleri, polisler, köleler ve askerlerle dolup taşmıştır.³¹⁵ Bir yandan Amerikan hem de Konfederasyon bayrakları dalgalanmaktadır. Bazı figürler sanki yersiz bir neşe duygusuyla canlanmış gibi zıplarken veya dans ederken gösterilmiştir. Eserin üst kenarına yakın bir yerde, ceset yığını ve sanatçıların olduğu varsayılan linç edilmiş bir

³¹⁴G. Budumlu İldeş (2023). Bir Irkçılık Eleştirisi Olarak Kara Walker Yapıtları Üzerinden Bir Değerlendirme. *The Journal of Social Sciences*, 426-445, s.441.

³¹⁵V. Gere (2022). *Kara Walker*. MIT Press, s. 253.

grupla doruğa ulaşılmıştır. Walker, sayısız tarihi şahsiyeti ve gücü tek bir düzlemde düzenleyerek, geçmişteki çeşitli anları zaman dışı bir birlikte varoluşta birleştirerek, karmaşık ve doğrusal olmayan bir tarih versiyonu üretmiştir.³¹⁶ Burada Amerikan tarihinin kanlı ve de ırkçı tarihini gözler önüne sermiştir.

Görsel 33: Kara Walker, *Christ's Entry into Journalism*, 2017, Gere, 2022, *a.g.k.*, 254.

Sonuç olarak Kara Walker'ın sanatı, ırk ve cinsiyetle ilgili toplumsal yapılara meydan okumada güçlü bir bakış sunmuştur. Onun sanatsal katkılarının derinliği ve önemi hakkında değerli bilgiler sağlayan eserlerinin kapsamlı eleştirel analizi, çağdaş sanat ortamındaki önemini ve etkisini göstermektedir.

³¹⁶Gere, 2022, *a.g.k.*, 254.

5.2. Avrupa’da Irkçılık Karşıtı Eser Veren Sanatçılar

11 Eylül 2001 terör olayları, özellikle Müslüman göçmenlere yönelik muamele ve Müslüman karşıtı ırkçılığın yükselişiyle bağlantılı olarak Avrupa üzerinde de derin bir etki yaratmıştır. Araştırmalar, bu olayın ardından Avrupa’da Müslümanlara karşı ciddi bir tepkinin oluştuğunu, bunun da ayrımcılığın ve nefret suçlarının artmasına yol açtığını göstermiştir.³¹⁷ Bu Müslüman karşıtlığı, ABD ve Avrupa’yı meşgul eden ve Müslüman toplulukların ırksallaştırılması ve hedef alınmasıyla sonuçlanan teröre karşı savaş ile daha da şiddetlendirilmiştir.³¹⁸ 2008 ekonomik krizinden sonra bile ırkçılığın temelinde yatan düzeylerde çok az iyileşme görülmüştür.³¹⁹ Ayrıca Müslümanların, Avrupa toplumuna dâhil edilmesine yönelik söylemler, özellikle 11 Eylül ve ardından gelen terör saldırıları sonrasında Müslümanların “barbar ve yabancı” olarak algılanmasıyla şekillenmiştir.³²⁰ Bu ayrımcılık ve ırkçılık ortamına yanıt olarak, olumsuz tutumlara meydan okuma ve direnme çabaları olmuştur. Kamusal temsil alanında Arap ve Müslüman toplulukların tanınması ve saygı duyulması ihtiyacını vurgulayan toplumsal ırkçılık karşıtı stratejiler savunulmuştur.³²¹ Bu olayların etkisi aynı zamanda daha geniş toplumsal inançlar ve algılar bağlamında da incelenmiştir. Amerikalıların 11 Eylül öncesindeki ve sonrasındaki inançlarını karşılaştıran araştırmalar, kişisel dünyalara, ulusal kimliğe ve Amerikan ulusal grubuna ilişkin ortak inançlara ilişkin algılarda önemli değişiklikler olduğunu ortaya çıkarmıştır.³²²

11 Eylül 2001 olaylarının, özellikle Müslüman topluluklara yönelik muamele ve Müslüman karşıtı ırkçılığın yükselişiyle bağlantılı olarak Avrupa üzerinde geniş kapsamlı sonuçlara ulaşmıştır. Toplumsal stratejiler ve hedefe yönelik müdahaleler yoluyla olumsuz tutumlara meydan okuma ve direnme çabaları teşvik edilmiş, sanat tam olarak bu noktada devreye girmiştir. Irkçılığa karşı direnişin en büyük aracı olan sanat, direnişin ve direnişçilerin simgesi olmuştur. Sanatın her haliyle görünür hale geldiği direnişler özellikle

³¹⁷E.D. Gould ve E.F. Klor (2015). The Long-Run Effect of 9/11: Terrorism, Backlash, and the Assimilation of Muslim Immigrants in the West. *The Economic Journal*, Volume 126, Issue 597, Pages 2064–2114, s. 2065-2067.

³¹⁸M. Köttig ve J. Sigl (2020). Racist Mobilisation and Sexualisation in the “Refugee Debate” in Germany. *Journal of Sociology*, 56(1), 69-83, s. 70.

³¹⁹S. Jefferys (2015). The Context to Challenging Discrimination Against Ethnic Minorities and Migrant Workers at Work. *Transfer: European Review of Labour and Research*, 21(1), 9-22, s. 10.

³²⁰Q.U. A. Fozia (2021). Multiculturalism, Muslims and Citizenship: A Theoretical Debate. *ICR Journal*, 12(1), 114-132, s. 114.

³²¹T. Dreher (2007). Whose Responsibility? Community Anti-Racism Strategies After September 11, 2001. *Sydney: UTS Epress*, 1-31, s. 2.

³²²R.J. Eidelson ve M.D. Plummer (2005). Self and Nation: A Comparison of Americans Beliefs Before and After 9/11. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 11(2), 153–175, s. 154.

toplumun hem aynası hem de öncüsü olmayı başaran Avangard sanat hareketleri ile kimlik bulmuştur.

Avrupa’da ırkçılığa karşı güçlü figürlerden olan Barbara Walker, Ai Weiwei ve Yinka Shonibare, sanat dünyasına önemli katkılarda bulunan ve platformlarını önemli sosyal ve politik konuları ele almak için kullanan tanınmış sanatçılardır. Siyahi Britanyalı bir sanatçı olan Barbara Walker, Birleşik Krallık’ta ve Afrika diasporasında siyah kadınların, erkeklerin ve çocukların yaşanmış deneyimlerini güçlü ve etkili bir şekilde tasvir etmesiyle tanınmıştır. Çalışmaları siyahların yaşamlarının psikolojik, fiziksel, duygusal, kültürel ve sosyal gerçeklerini araştırmış ve bu toplulukların zorluklarına ve zaferlerine ışık tutmuştur. Çinli sanatçı Ai Weiwei, düşündürücü ve politik açıdan yüklü olan sanatıyla uluslararası tanınırlık kazanmıştır. Çin hükümetini sesli bir şekilde eleştirmiş ve sanatını demokrasi, ifade özgürlüğü ve insan hakları konularını ele almak için kullanmıştır. Ai Weiwei, kişisel riskle ve hükümetin engellemesine rağmen sanatsal ifadesine ve inançlarına bağlı kalmaya devam etmektedir Nijerya asılı İngiliz sanatçı Yinka Shonibare, göç, sömürgecilik ve kültürel kimlik gibi temaları keşfetmesiyle tanınmıştır. Çalışmaları sıklıkla göçün İngiliz kültürü üzerindeki etkisine meydan okumuş ve kültürel entegrasyonun karmaşıklıklarını ele almıştır. Onun sanatı, ırkçılığa ve sömürgeci mirasa karşı güçlü bir ifade işlevi görmüş ve düşündürücü parçalarıyla ırkçılık karşıtı aktivizme katkıda bulunmuştur. Bu sanatçılar yalnızca sanat dünyasında tanınmamış, aynı zamanda platformlarını önemli sosyal ve politik konuları ele almak için de kullanmışlardır. Yapıtlarıyla, yaptıklarıyla; sanatın diyalogları başlatma, farkındalık yaratma ve toplumsal değişimi savunma gücünün kanıtı olduğunu vurgulamışlardır.

5.2.1. Barbara Walker

Walker, görsel sanatlara yaptığı önemli katkılarla tanınmış bir İngiliz sanatçıdır. Çalışmaları İngiliz sanat ortamında, özellikle de İngiliz sanatında siyah sanatçılar bağlamında etkilidir.³²³ İngiliz sanatının siyahi sanatçılara odaklanan sanat tarihi yazılarına ve sergilere dâhil edilmesi gibi, siyah İngiliz kimliğinin ve diasporasının araştırılmasında da önemli katkılar sağlamıştır.³²⁴ Dolayısıyla modern İngiliz sanat tarihinin anlatısını şekillendirme de etkilidir. Barbara’nın sanatsal tarzı ve tematik odağına ilişkin belirli

³²³ E.Chambers (2014). *Black Artists in British Art: A History Since the 1950s*. I.B. Tauris Publisher, s. 167.

³²⁴Correia, 2021, **a.g.k.**, 605.

ayrıntılar mevcut referanslarda açıkça belirtilmemiş olsa da, onun bir İngiliz sanatçı olarak önemi oldukça büyüktür. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD’de artan ırkçı gerilim ortamı İngiltere’de de hissedilmiştir. O tarihten itibaren İngiliz politikacıların kışkırtmaları ile göçmen ve siyahi insanlara yönelik ırkçı düşünceler ve tutumlar artmıştır.

Walker, bazen çeşitli faaliyetlerini barış içinde sürdürmek isteyen yerleşik bir topluluk sunmaya çalışmış, bazen de katlanmak zorunda kaldığı acımasız polis uygulamalarından rahatsız olan huysuz bir topluluğu belgelemiştir. O; toplumunu, arkadaşlarını, ailesini ve kendisini resmetmekten fazlasını yapmıştır. Aslında bir tarihçi, -memleketi olan Birmingham ve çevresindeki Afrikalı-Karayıpli insanların yaşamları ve kültürlerinin- sadık ve dost canlısı bir belgeselciydi. Ancak, onun çalışmaları yalnızca açıklayıcı ya da yalnızca sosyal belgeleyici olmamış; en başarılı ve empatik fotoğrafçının bile nadiren erişebileceği bir sıcaklık, aşinalık ve insaniliği zahmetsizce yayan bir özellik taşımıştır. O, konusu olarak aldığı topluluğun içinde büyümüş ve topluluğun ise dışında büyümüştür. Diğer birçok siyah ressam gibi ilk çalışmalarında, Britanya’da -ve aslında daha uzak bölgelerdeki siyah topluluklar içinde de- çok önemli sosyal odak noktası olan berber dükkânını ana konu olarak ele almıştır.³²⁵

Walker, yirminci yüzyılın sonlarında ve yirmi birinci yüzyılın başlarında kendi kuşağının en yetenekli, üretken ve kararlı sanatçılarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Afrika-Karayıp kimliğinin pek çok yönünü birbirine bağlayan ve karakterize eden deneyimleri, ritüelleri ve mekânları saygıyla resmetmiştir. Tamamen siyahların oluşturduğu kiliselerde uygulanan, tamamen sudan çıkma yoluyla yapılmış olan vaftiz gibi ritüellerden, berber dükkânı gibi siyah erkekler tarafından kullanılan onaylayıcı ve ortak alanlara kadar birçok alan üzerinde çalışmıştır. Çalışmaları resim ve çizim konusuyla olduğu kadar konusuyla da derin bir empati kurmasıyla dikkat çekmiştir.³²⁶

Bir sergi için Walker, oğlu Solomon’un yanı sıra bir anne olarak kendisi üzerinde yarattığı ve yaratmaya devam ettiği etkiyi korkusuzca ve akıllıca araştıran bir dizi çalışma üretmiştir. *The Exhibition Louder Than Words* isimli sergide, polisin; görünüşleri veya davranışları şüpheli görülen talihsiz genç siyah erkekleri durdurma ve arama takıntısının kişisel, sosyal ve politik sonuçlarını doğrudan ele alan son derece ilgi çekici bir dizi çizimi yer almıştır. Bir ebeveyn ve sanatçı olarak ve ömür boyu yaşadıkları İngiltere’nin Birmingham şehrinde polis tarafından birçok kez durdurulan oğlu Solomon üzerinde söz

³²⁵Chambers, 2014, **a.g.k.**, 175.

³²⁶Chambers, 2014, **a.g.k.**, 176.

konusu durdurma anlarının ve aramaların etkilerini araştırmıştır.³²⁷ Walker'ın, müthiş bir çizim yeteneğini kullanarak ortaya çıkardığı eserleri, oğlunun polisle her karşılaşmasının sonunda kendisine verilen dur emri sırasındaki görüntülerinin arama karbon kopyalarının büyütülmüş kopyaları üzerinde oluşturduğu bir dizi portre veya mahallesinin görüntülerini içermiştir.³²⁸ Bu şaşırtıcı ve orijinal yöntemiyle, durdurma ve aramanın sinir bozucu ve müdahaleci doğasına; kişinin mahallesinin rahatlık, topluluk ve güvenlik için besleyici bir alan olmaktan ziyade tehditkâr ve uğursuz bir alana dönüştürülmüş olduğuna etkili bir şekilde değinmiştir. Çalışma aynı zamanda bazı İngilizlerin sadece ten rengi nedeniyle ne kadar sürekli ve pişmanlık duymayan bir gözetime maruz kaldığına da vurgu yapmaktadır. Walker'ın kesin, kendine güvenen çizimlerinin yan yana getirilmesi ile bu çizimlerin üzerinde yer alan devletin durdurma ve arama kayıtlarına ilişkin belgeler, insanlarla ilgili bilgilerin kişisel olmayan, bürokratik bölümlere ayrılması arasında belirgin ve yararlı bir karşıtlığı gösterir. Walker'ın söz konusu sergisinde yer verilen *Screen II* (Ekran 2) isimli eseri oğlunun polis tarafından çekilmiş olan bir fotoğrafı üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasıdır (Görsel 34).

³²⁷Chambers, 2014, **a.g.k.**, 177.

³²⁸Barbara Walker'ın oğlu Solomon üzerine yaptığı çalışmaların tümü on sekiz adet çalışmadan oluşmaktadır. Bu çalışmaların tamamı için bkz.; <https://www.barbarawalker.co.uk/index.php/project/louder-than-words/> (Erişim tarihi: 25.12.2023).

Görsel 34: Barbara Walker, *Screen II*, 2006, *Chambers*, 2014, *a.g.k.*, 177.

Walker eserlerinde, sadece günümüz ırkçılığına değil geçmişten bugüne süregelen ırkçılığa meydan okumaktadır. Bunu tarihteki bazı ressamın tablolarında kullandığı siyah figürleri kullanarak ve yeniden yorumlayarak da yapmıştır. *Vanishing Point* adlı çalışmaları bu kapsamda oldukça önemlidir. Bir dizi duvar freskleri şeklindeki *Vanishing Point* serisi yüzyıllar önceki usta ressamın eserlerinde yer alan siyah figürlere odaklanmıştır. Bunlardan *Vanishing Point 24 Mignard (Ufuk Noktası 24 Mignard)* (Görsel 35) Pierre Mignard'ın önemli çalışmalarından birine gönderme yapar. Walker, her eserin merkezine siyah bir figür yerleştirmiş, Avrupa'nın sanatsal ortamına alternatif ve dengeli bir tasvirini sunmuştur. Çalışmasında, Mignard'ın tersine siyah figürü daha canlı diğer kadın figürü ise yok sayarcasına beyaz bir kabartma olarak göstermiştir.

Fransız ressam Pierre Mignard 17. yüzyıl Fransa'sının kültür ve sanat ortamında portreleri, tarihi alegorileri ve dini temaları ile öne çıkan ünlü bir sanatçıdır.³²⁹ Walker, *Louise de Keroualle, Portsmouth Düşesi, Bilinmeyen Kadın Bir Figürle* (Görsel 36) adlı

³²⁹M. Percival (2014). Portraits of Mademoiselle de Charolais as a Franciscan Friar: Gender, Religion and Cross-Dressing. *Art History*, 37(5), 890-911, s. 893.

çalışmasında Mignard'ın köleleştirilmiş Afrikalı bir çocuğa -düşesin zenginliğini ve sosyal statüsünü vurgulamak için- değerli mercan ve inciler takdim ettiğini tasvir eden 1682 tarihli tablosunu kullanmış, dönemin kültürel ve sosyal dinamiklerini yansıtmıştır. Bu tür portrelerde kompozisyonlar oluşturulurken destek olarak bir hizmetçinin veya kölenin eklenmesi öne çıkan bir özelliktir. Bu eserde; Portsmouth ve Aubigny Düşesi olarak da bilinen ve de Fransız soylularının önde gelen isimlerinden olan Louise de Keroualle'ın teni çocuğun teniyle güçlü bir tezat oluşturur; böylece düşesin statüsü, konumu güçlenir. Walker burada Fransız ve İngiliz sarayı arasında gönderme yapmış; lüks eşyalar ve kompozisyonundaki diğer ayrıntılara dikkat çekerek Louise de Keroualle'nin önemli rol oynadığı II. Charles'ın sarayını da vurgu yapmıştır.³³⁰

Barbara Walker'ın çalışması ile Pierre Mignard'ın resimleri arasındaki bağlantı, her birinin kendi sanatsal anlatısında ve figürlerin belirli kültürel ve tarihsel bağlamlarında tasvir edilmesinde yatmaktadır. Siyahi İngiliz sanatçı olan Walker, hem Birleşik Krallık'ta hem de Afrika diasporasında siyah kadınları, erkekleri ve çocukları güçlü bir şekilde tasvir etmesiyle tanınmıştır. Sanatı aracılığıyla kararlılığını yansıtmıştır. Öte yandan, tanınmış bir Fransız ressam olan Pierre Mignard, Portsmouth Düşesi Louise de Keroualle de dâhil olmak üzere Fransız sarayının etkili figürlerini sıklıkla tasvir eden olağanüstü portre çalışmalarıyla tanınmıştır. Her iki sanatçı da farklı tarihsel ve kültürel bağlamlarda olsa da önemli figürlerin temsiliyle meşgul olmuşlardır. Bu nedenle eserleri arasındaki bağlantı, figür tasvirlerinde ve sanatlarında gömülü olan kültürel ve tarihi önemde yatmaktadır. Buradaki eleştiri, eserlerin estetik kalitesine yönelik bir saldırıdan ziyade, sisteme ve kurumsallaşmış ırksal önyargıya yöneliktir.

³³⁰L. Knoppers (2018). *The French Connection: Luxury, Portraiture and The Court of Charles II*. J. Clare (Ed.) *From Republic to Restoration: Legacies and Departures*.(267-288). Manchester University Press, s. 270.

Görsel 35: Barbara Walker, *Vanishing Point 24 (Mignard)*, 2021,
<https://www.barbarawalker.co.uk/index.php/works/vanishing-point/> (Erişim tarihi: 23.12.2023).

Görsel 36: Pierre Mignard, *Louise de Keroualle, Portsmouth Düşesi, Bilinmeyen Kadın Bir Figürle*,
National Portrait Gallery, London, 1682,
<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw05102/Louise-de-Kroualle-Duchess-of-Portsmouth-with-an-unknown-female-attendant> (Erişim tarihi: 25.12.2023)

5.2.2. Ai Weiwei

Çin asıllı olan Weiwei Avrupa’da ırkçılığa karşı duruşuyla bilinen çağdaş sanatçılardan biridir. Günümüzde Berlin’de hayatını sürdüren Weiwei bir zamanlar yaşadığı Amerika’nın ırkçı tarihini iyi bilen, küresel etkisi ve medyadaki görünürlüğüyle tanınan sanatçılar arasındadır. Sanatsal projelerinde sosyal konulara sıklıkla değinmiş ve kamusal bir figür olarak toplumsal sorunları vurgulamıştır.³³¹ Weiwei’nin, siyasi kınanma nedeniyle 1983’te New York’a taşınması ve ardından Çin’e tekrar dönüşü gibi yaşadığı deneyimler onun sanatını şekillendirmiştir.³³² Yapıtlarında sıklıkla mültecilerin temsili ve çağdaş siyasi temsillerdeki etik ve estetik paradigmlar gibi politik açıdan yüklü temaları araştırmıştır.³³³ “Human Flow” adlı belgeseli ve mülteci krizine olan ilgisi, onun ulusötesi çatışmaları ve siyasi temsilleri sanat aracılığıyla ele alma konusundaki kararlılığının örneğini oluşturmaktadır.³³⁴ Ayrıca, dünya çapındaki mülteci kamplarını ziyaret etmesi, onun sanatsal çabalarıyla insani krizlere ışık tutmaya ve sosyal adaleti savunmaya olan bağlılığının altını çizmektedir. Weiwei, coğrafi sınırları aşan ve acil sosyal ve politik meseleleri araştıran, küresel sanat sahnesinde önemli etki yaratan, son derece etkili bir çağdaş sanatçıdır.

Weiwei, kariyeri boyunca memleketi Çin’in otoriter rejimini eleştirmesiyle de öne çıkmıştır. Bir aktivist ve sanatçı olarak, eserlerine düzenli olarak çağdaş politik anlam yüklemenin yanı sıra sanat tarihinin ilkelerine ve mihenk taşlarına da gönderme yapmıştır. Çin polisinin 2010 yılında evini gözetlemesi sonucunda stüdyo ve evine güvenlik kameraları yerleştirerek *Surveillance Camera* (Gözetleme Kamerası) adlı çalışmasını gerçekleştirmiştir. Bu kameralar, sanatçının her anını 24 saat boyunca kaydetmiştir. Söz konusu dönemde sanatçının sosyal medya gönderileri de Çin polisi tarafından mercek altına alınmıştır. Weiwei de kendisini izleyen polisleri kurduğu kameralarla izlemiştir. Sanatçının kendini gözetleyenleri gözetlediği bir durumu sembolize eden anlam dolu mermer heykeli göndermeleriyle dikkat çekicidir ve sanatçının kendi izleyicilerini gözlemlemesiyle ortaya çıkan paradoksu vurgular (Görsel 37).³³⁵

³³¹L. Manonelles (2015). Ai Weiwei: La Recepcion de su Produccion Artística. *Arte, Individuo Y Sociedad*, 27(3), 413-428., s. 415.

³³²T. Lucas (2015). A Window to the World of Ai Weiwei. *The Lancet*, Vol. 386 (10008), s. 2047.

³³³Lucas, 2015, **a.g.k.**, 2047.

³³⁴J. Manzanares (2020). La Marea Humana Segun Ai Weiwei: Conflictos Transnacionales y Discrepancias Fronterizas Entre La Etica, La Estetica y La Politica En La Representacion de Ciudadanos Refugiados. *Anales De Historia Del Arte*, 30, 131-152, s. 134.

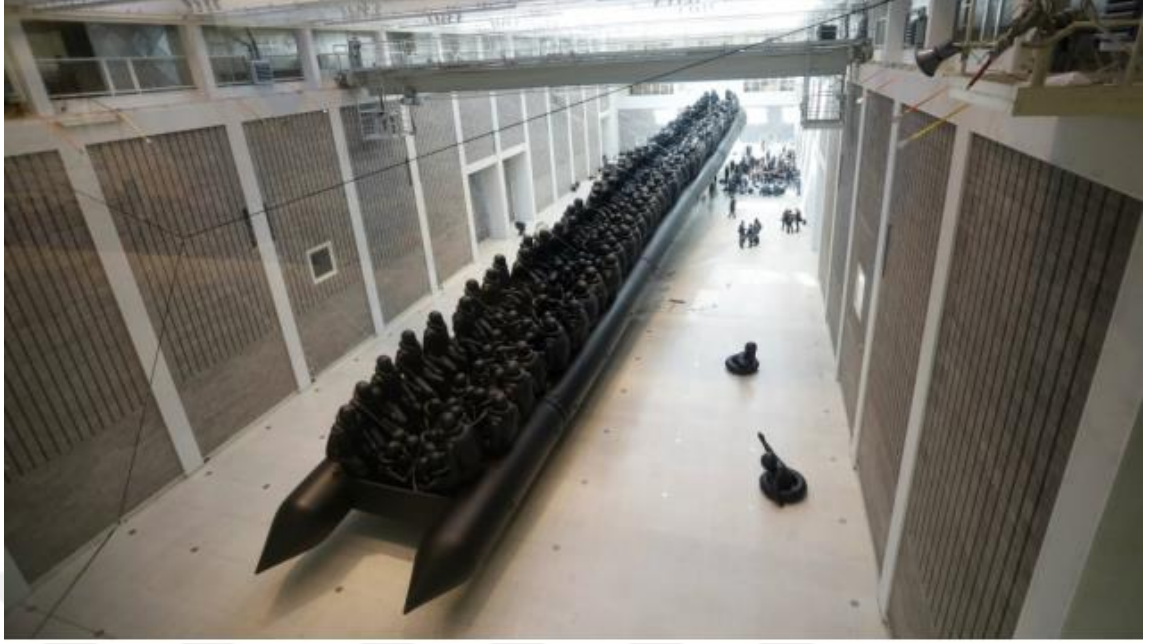
³³⁵Lucas, 2015, **a.g.k.**, 2047.

Görsel 37: Ai Weiwei, *Surveillance Camera*, 2010, Lucas, 2015, *a.g.k.*, 2047.

Sanatçı göçmen sorunlarına dikkat çekmek için oluşturduğu *Law of the Journey* (Yolculuk Yasası) adlı sergisinde, küresel mülteci krizine değinen güçlü ve düşündürücü bir çalışma ortaya koymuştur. Yerinden edilmiş insan figürlerini taşıyan 70 metre uzunluğunda şişme bir botun yer aldığı anıtsal yerleştirmesiyle, mültecilerin içinde bulunduğu kötü duruma ve zorlu yolculukları sırasında karşılaştıkları zorluklara dair dokunaklı bir yorum olmuştur (Görsel 38, 39).³³⁶

³³⁶S. Uyar (2023). An Activist Artist in The Face of Refugee Crisis: Al Weiwei. *Kent Akademisi*, 16(3), 1946-1961, s. 1953.

Görsel 38: Ai Weiwei, *Law of the Journey*, 2016, Uyar, 2023, *a.g.k.*, 1954.

Görsel 39: Ai Weiwei, *Law of the Journey*, *Sergideki Diğer Enstalasyonlar*, 2016, Uyar, 2023, *a.g.k.*, 1954.

Weiwei, Avrupa'ya göç ederken yaşanan krizi, kendisi gibi göçmen olanları, Berlin'den yakından izlemiştir. Yaşanan bu insanlık dramına karşı Berlin Konzerthaus'un³³⁷ önündeki altı sütunu 14.000 can yeleği ile süslemiştir (Görsel 40). Yunan adası olan Midilli'den Avrupa'ya geçmek için kullanılan can yeleklerinden oluşan bu enstalasyon malzemeleri Yunanistan'da bırakılmış olan yeleklerdir. Berlin Konzerthaus sütunlarına sarılmış söz konusu yüzlerce can yeleği ile Weiwei kamuoyunda oldukça ses getirmiştir.³³⁸ Göçmen krizinin başlamasından bu yana adayı birçok kez ziyaret eden Weiwei, sanat projesinde kullanılmak üzere can yeleklerinin Berlin'e gönderilmesi için belediye yetkililerinden onay almıştır. Söz konusu yeleklerden binlercesi uzun süre Midilli'deki plajlarda ve çöplüklerde görülmüştür.

Weiwei, göçmen sorunlarına, ayrımcılığa ve ırkçılığa karşı duruşuyla Avrupa'dan dünyaya seslenmeye devam etmektedir. Bunu bazen filmleri veya belgeselleriyle bazen de enstalasyonlarıyla yapmaktadır.

Görsel 40: Ai Weiwei, Berlin Konzerthaus Enstalasyonu, 2016, Uyar, 2023, a.g.k., 1956.

³³⁷“Konzerthaus” Almancada konser salonu anlamına gelmektedir.

³³⁸Uyar, 2023, a.g.k., 1956.

5.2.3. Yinka Shonibare

Çağdaş bir postkolonyal sanatçı olan Yinka Shonibare, tarih ve kimlik söylemine önemli katkılarda bulunmuştur. *Nelson's Ship in a Bottle* (Nelson'un Şişedeki Gemisi) gibi sanat enstalasyonları kamusal alanları dönüştürmede ve sömürgecilik sonrası diyaloglara katılmada etkili olmuştur (Görsel 41).³³⁹ Shonibare'nin çalışmaları, tarihin söylemsel güçleri ve kimlik ile tarih arasındaki ilişki hakkında yorumlarda bulunur. Genellikle Afrika'da 18. ve 19. yüzyıllardan kalma aristokrat kıyafetleri yeniden şekillendirmiş ve bunların tarih ve kimlik üzerine benzersiz yorumunu sergilemiştir.³⁴⁰ *Addio Del Passato (Geçmişe Elveda)* sergisi Lord Nelson³⁴¹ gibi tarihi figürler aracılığıyla ifade edilen çürüme, yok olma ve ölüm temalarını araştırmak üzere oluşturulmuştur (Görsel 42).³⁴² Shonibare'nin İç Savaş sırasında Nijerya'dan, Britanya'ya göç etmesi, sanatsal bakış açısını, kimlik ve tarih temalarına olan ilgisini etkilemiş, etkisi sanat dünyasının ötesine geçmiştir.³⁴³ Genel olarak sanatı, postkolonyal temalar, tarihin yeniden çerçevelenmesi ve kimlik ile tarihin kesişmesi üzerine diyalogların başlatılmasında çok önemli bir rol oynamış ve çağdaş sanat dünyasında önemli bir figür haline gelmiştir.

Shonibare'nin sanatı, çalışmalarında yer alan temalar ve anlatılardan da anlaşılacağı üzere, 11 Eylül 2001 olaylarının ardından artan ırkçılıkla şekillenmiştir. Sanatı, tarihsel sömürgeciliğin çağdaş ırksal dinamikler üzerindeki etkisini yansıtarak, savaş sonrası dönemde ortaya çıkan çok kültürlü Britanya'nın baskın anlatılarını yeniden çerçevelemek için Avrupa sömürgeciliğinin uzun tarihiyle bağlantı kurar. Buna ek olarak, Müslüman toplulukların karşı karşıya kaldığı -gittikçe artmakta olan- ırkçılık ve ayrımcılık, sanatçının eserlerini basmakalıp yargılara meydan okuması; kimlik, ırksallaştırma ve önyargı konularını ele almasıyla öne çıkmıştır. Bu da Shonibare'nin sanatında kimlik ve tarihin keşfiyle uyumludur.³⁴⁴

³³⁹H. Shirey (2019). Engaging Black European Spaces and Postcolonial Dialogues Through Public Art: Yinka Shonibare's *Nelson's Ship in a Bottle*. *Open Cultural Studies*, 3(1), 362-372, s. 363.

³⁴⁰M. Westfall (2013). Yinka Shonibare, Mbe: *Addio Del Passato*. *Nka Journal of Contemporary African Art*, 2013(32), 149-151, s. 150.

³⁴¹Amiral Horatio Nelson olarak da bilinen "*Lord Nelson*", İngiliz denizcilik tarihinde önemli bir figürdü. Napolyon Savaşları sırasındaki olağanüstü liderliği ve stratejik becerisi ile tüm zamanların en büyük deniz komutanlarından biri olarak anılmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.; T. Fulford (2021). *The Life of Nelson, by Robert Southey*. London: Routledge.

³⁴²M. Baka-Theis (2016). Postkolonialne Hybrydy. Współczesni Artysty Nigeryjscy Wobec Problemu Tożsamości i Historii. *Sztuka Afryki. Afrykańska Tradycja - Afrykańska Nowoczesność*, s. 159.

³⁴³R. Stilling (2013). An Image of Europe: Yinka Shonibare's Postcolonial Decadence. *PMLA/Publications of the Modern Language Association of America*, 128(2), 299-321, s. 302.

³⁴⁴Mendes, 2021, **a.g.k.**, 396.

Görsel 41: Yinka Shonibare, *Nelson's Ship in a Bottle*, Trafalgar Meydanı Londra, 2010, Shirey, 2019, **a.g.k.**, 363.

Görsel 42: Yinka Shonibare, *Addio Del Passato* Sergisinden Lord Nelson'un Ceketi, 2011, ve Fanny Elbisesi, 2011, James Cohen Galeri, New York, Westfall, 2013, **a.g.k.**, 153.

Çalışmalarında göç, kimlik ve sömürgecilik konuları öne çıkan Shonibare'nin Trafalgar Meydanı'ndaki geçici sergisi için hazırladığı *Nelson'un Şişedeki Gemisi* gibi çalışmaları, ırkçılığa ve sömürgeci mirasa karşı güçlü bir ifade işlevi olarak bilindik eserleri arasındadır. Irkçılık karşıtı aktivizm, politikalar da dâhil olmak üzere toplumsal yapılar ve sistemlerde ırkçılığı azaltmayı amaçlayan eylem ve inançları içeren çok yönlü bir çabadır. Yinka Shonibare'nin göç, kimlik ve sömürge mirası konuları üzerinden sergilediği sanatı, ırkçılık karşıtı aktivizm için güçlü bir araç olmuştur. Shonibare'nin sanatı, siyah diaspora kimliklerini kavramsallaştırmak için de bir köprü oluşturmıştır. Özellikle 11 Eylül sonrası ırksal iklimden etkilenebilecek diaspora ve direniş temalarıyla olan ilişkisi söz konusudur.³⁴⁵ Özetle görüldüğü gibi, Yinka Shonibare'nin sanatı, postkolonyal temaları, diasporik kimlikleri ve tarihi yeniden çerçevelemeyi keşfetmesi yoluyla, 11 Eylül 2001'den sonra artan ırkçılık tarafından şekillenmiş, ırkçılığın ve sömürgeciliğin çağdaş toplum üzerindeki etkisine eleştirel bir katılımı yansıtmıştır.³⁴⁶

5.3. Ölümle Sonrası Irkçılığa Karşı Sanat Hareketleri

Sanat dünyası, son yıllarda özellikle ölümler sonrasında ırkçılık meselesine ilişkin tartışmaların odak noktası haline gelmiştir. Bu, sanatın ırk ayrımcılığına karşı bir direniş ve aktivizm aracı olarak rolüne olan ilginin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Sanat ve sosyal adaletin kesişimi, sanatçıların ve akademisyenlerin sistemik ırkçılığa meydan okumak ve onunla yüzleşmek için sanatsal ifadenin potansiyelini keşfetmesiyle daha da görünür hale gelmiştir. Bu tartışmaların etkisi görsel sanatlardan sinemaya kadar çeşitli sanatsal mecralara yansımış ve sanatın ırkçılıkla mücadelede bir platform olarak nasıl hizmet edebileceğinin yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır. Sanat dünyasında ırkçılığa karşı direnişe akademik çalışmalarda da ilgi gösterilmiş, dolayısıyla bilimsel olarak da tarihsel ve çağdaş tezahürlerine derinlemesine bakılmıştır. İrksal adaletsizlik ve şiddet olaylarına yanıt veren sanatçıların eserlerini inceleyen bilim insanları, sanatın nasıl bir protesto biçimi olduğunu ve toplumsal değişim için bir araç olarak hizmet edebileceği konularını açıklamaya çalışmışlardır. Dahası, sanatın marjinalleştirilmiş sesleri güçlendirmedeki ve baskın anlatılara meydan okumadaki rolü, bu tartışmalarda merkezi bir tema olmuş ve sanatın ırk ayrımcılığı karşısında empatiyi, anlayışı ve dayanışmayı geliştirme potansiyeline ışık

³⁴⁵N.T. Carr (2023). The Black Wanderer: Reading the Black Diaspora, Resistance, and Becoming in the History of Mary Prince in the Classroom. *ABD: Interactive Journal for Women in the Arts, 1640-1830*, 13(1) Article 10, s. 2.

³⁴⁶Carr, 2023, a.g.k. 3.

tutmuştur. Bu bağlamda, trajik ölümlerin ardından ırkçılığa tepki olarak sanat dünyasının harekete geçme yollarının kapsamlı bir şekilde araştırılmasına zemin hazırlamıştır. Bu başlık altında, söz konusu olaylara verilen sanatsal tepkiler ve bunların sanat dünyası için daha geniş anlamları incelenerek, sanatın ırkçılıkla yüzleşme ve direnmedeki dönüştürücü gücünün anlaşılmasına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Bilim insanlarının “Empowerment Against Racism (REAR)”³⁴⁷ (İrkçılığa Karşı Direniş ve Güçlendirme Ölçeği) gibi araçlar geliştirmiş olması³⁴⁸ sanat dünyası ile bilimsel araştırmalar arasında etkileşim olduğunu altını çizmekte ve ırkçılığa karşı direnişin çok yönlü doğasını göstermektedir. Bu tür araçları geliştiren bilim insanları; ırksal baskının içselleştirilmiş etkilerini inceleyip, buna karşı direnişi ve güçlendirmeyi ölçerek ırksal okuryazarlığı teşvik etmekte, ırkçılıkla yüzleşme ve direnmede sanatın dönüştürücü potansiyelinin daha derin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır. Ayrıca ırkçılığa karşı direnişin karmaşık dinamiklerini aydınlatmak için çeşitli bilimsel perspektiflerden yararlanarak, trajik ölümlerin ardından sanat dünyasının harekete geçme yollarının kapsamlı bir şekilde araştırılmasına da olanak vermektedir.

Sanat dünyası, özellikle küresel çapta dikkatleri üzerine çeken trajik olayların ardından, ırkçılığa karşı direniş için kritik bir alan olarak ortaya çıkmıştır. Avrupa’ya sığınmak için yola çıkan Suriyeli Aylan Kurdi’nin unutulmaz görüntüsü, mülteci krizinin dokunaklı bir simgesi olmuş, sanatçıları sistemik ırkçılık ve yabancı düşmanlığının insani sonuçlarıyla boğuşmaya yöneltmiştir.³⁴⁹ Eş zamanlı olarak Black Lives Matter hareketi, sanatçıları ırksal adaletsizliğin ve polis vahşetinin yaygın etkileriyle yüzleşmek üzere harekete geçiren bir sanatsal ifade olarak yayılmıştı. Silahsız bir Afrikalı Amerikalı olan George Floyd’un kolluk kuvvetleri tarafından öldürülmesi, protestoları körüklemiş, görsel ve performans sanatçılarının, ırksal eşitlik ve toplumsal değişime yönelik acil çağırısı güçlendirmek için zanaatlarını kullanmasına ve de sanatsal aktivizmin yükselmesine yol açmıştır. Bu önemli olaylar, ırk ayrımcılığına karşı bir direniş ve aktivizm aracı olarak

³⁴⁷Söz konusu çalışma olan Resistance and Empowerment Against Racism (REAR), ırkçılık bağlamında direniş ve güçlenme dinamiklerini ölçmek için geliştirilmiş ve geçerliliği onaylanmış bir ölçeği ifade etmektedir. Bu ölçek, bireylerin ve toplulukların ırkçılık karşısında nasıl direndikleri ve kendilerini nasıl güçlendirdikleri konusunda kapsamlı bir anlayış sağlamayı amaçlamaktadır. REAR ölçeğinin geliştirilmesi, ırkçılığa karşı direnişin çok yönlü doğasını ve bireylerin ve toplulukların ırk ayrımcılığına yönelme ve bunlarla yüzleşme yollarını değerlendirmeye yönelik bir araç sunduğundan alana önemli bir katkıyı temsil etmektedir. Detaylı bilgi için bkz.; K.L. Suyemoto, vd., (2022). Development of The Resistance and Empowerment Against Racism (Rear) Scale. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 28(1), 58-71, s. 60-61.

³⁴⁸Suyemoto, vd., 2022, **a.g.k.** 60.

³⁴⁹Dow, Hernández ve Camero, 2019, **a.g.k.**, 124.

sanatın dönüştürücü potansiyelinin altını çizmiştir. Sanatçılar, egemen anlatılara meydan okumak, empatiyi geliştirmek ve ırksal baskının içselleştirilmiş etkileriyle yüzleşmek için yaratıcı platformlarından yararlanmıştır. Bu olayların bir araya gelmesi, sanatın ırkçılıkla mücadelede ve mücadelede oynadığı rolün yeniden değerlendirilmesine yol açmış ve sistemik ırkçılıkla yüzleşmek ve marjinalleştirilmiş sesleri yükseltmek için sanatsal ifadenin gücüne odaklanılmıştır. Aylan Kurdi, George Floyd ve Black Lives Matter olayları sanat dünyasındaki ırkçılığa karşı direnişle bütünleşmiş, sanatsal aktivizm ve sosyal adalet savunuculuğu üzerinde derin etki yaratmıştır. Dolayısıyla söz konusu üç olayın ardından geniş kapsamda sanatçılar harekete geçmiş tepkilerini sanat yoluyla çok yönlü sunmuşlardır.

5.3.1. Aylan Kurdi Olayı

Üç yaşında olan Suriyeli Aylan Kurdi'nin 2 Eylül 2015'teki ses getiren trajik ölümü, ailesiyle birlikte daha güvenli bir hayat arayışı için Avrupa'ya gitmek üzere Akdeniz'i geçmeye çalışırken boğulması sonucu meydana gelmiştir. Bu yıkıcı olay küresel olarak ilgi toplamış ve mülteci krizinin dokunaklı bir sembolü olmuştur. Kamuoyunun yaygın tepkisiyle sonuçlanan bu ölüm sonucunda, politika dünyası ve kamuoyu da dâhil olmak üzere çeşitli sektörler, kurumlar ve gruplar harekete geçmiştir.³⁵⁰ Aylan Kurdi'nin kıyıya vuran cansız bedeninin yürek burkan fotoğrafı, mültecilerin, özellikle de çocukların ve kadınların içinde bulunduğu kötü duruma dair kolektif bir uyanışı tetiklemiş ve ilgili konulara ilişkin toplumsal anlayışların yeniden değerlendirilmesine yol açmıştır.³⁵¹ Aylan Kurdi'nin akıllardan silinmeyen kıyıya vurmuş görüntüsü toplumsal değişim için güçlü bir figür haline gelmiştir. Avrupa'daki göçmen akınına ilişkin kamuoyu algısında bir değişiklik yaratmış ve mülteci politikaları ile insani yardım müdahalelerinin yeniden incelenmesine yol açmıştır.³⁵² Bu trajik olay, savaş ve zulümden kaçan mültecilere daha fazla koruma sunmanın aciliyetinin altını çizirken mülteci krizinin insani sonuçlarıyla ilgili küresel bir hesaplaşmaya da yol açmıştır.³⁵³

Aylan Kurdi'nin karaya vuran cansız bedeninin görüntüsü, sınırları aşan bir etkiyle; sanatçılara yerinden edilme, insan hakları ve zorluklar karşısında insan ruhunun

³⁵⁰A. Nerghes ve J. Lee (2019). Narratives of The Refugee Crisis: A Comparative Study of Mainstream-Media and Twitter. *Media and Communication*, 7(2), 275-288, s. 277.

³⁵¹J. Marlowe (2019). Refugee Resettlement, Social Media and The Social Organization of Difference. *Global Networks*, 20(2), 274-291, s. 277.

³⁵²M. Bochenek (2015). Children's Rights as Human Rights. *Ethics & International Affairs*, 29(4), 473-488, s. 475.

³⁵³Bochenek, 2015, **a.g.k.**, 480.

dayanıklılığı gibi temaları ele almalarında ilham veren güçlü bir sembol olmuştur. Dahası, bu ölüm görsel sanatlar, edebiyat ve fotoğraf gibi farklı sanatsal ortamlarda yankı bulmuş, mültecilerin içinde bulunduğu kötü duruma karşı kolektif bir uyanışı teşvik etmiş ve insani krizlere yönelik toplumsal tepkilerin yeniden incelenmesine yol açmıştır. Dolayısıyla sadece sanatçıları bireysel olarak etkilemekle kalmamış, aynı zamanda sanat dünyasında geniş bir söylemin şekillenmesinde de etkili olmuştur.

Sanat dünyasında akla gelen ilk örneklerden biri; Aylan bebeğin karaya vuran bedeninin, performans sanatçısı Latifa Ahrar ve bir grup tarafından Fas'ın Rabat sahilinde - Aylan bebekle benzer kıyafetler giyip, benzer pozisyonda durarak- yaptıkları canlı performanstır (Görsel 43). Bu performansları aynı zamanda Fas'tan, İspanya'ya göç ederken yaşamlarını yitiren birçok göçmene de ithaf edilmiştir.³⁵⁴

Görsel 43: Latifa Ahrar, *Aylan bebek ve Faslı Mülteciler Anısına Canlı Performans*, 2015, Yağmur ve Arslan, 2021, *a.g.k.*, 252.

Latifa Ahrar'ın bu çalışmasından sonra Ai Weiwei de tepkisini performansıyla dile getirmiştir. Yukarıda sözü edildiği gibi Weiwei özellikle göçmen ve ırkçılık konularında hassas olan sanatçılardan biridir. Aylan Kurdi ile ilişkili benzer bir performansı yine göçmenlerin deneyimlerini ve zorluklarını canlı bir şekilde temsil etme çabası olarak

³⁵⁴Ö. Yağmur ve İ. Arslan (2021). Aylan Kurdi'den Sonra: Sanatta Göçün Kaydı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 27(46), 249-257, s. 252.

değerlendirilebilir (Görsel 44). Söz konusu çalışması göçmenlerin seslerini, anlatımlarını ve performanslarını yansıtan diğer sanat eserleriyle birlikte ele alınarak gerçekleştirilmiştir.³⁵⁵

Bu tür çalışmalar göçmenlik düzeyini artırma potansiyeline sahiptir ve toplumun bu değişim algısını şekillendirebilir.³⁵⁶ Ai Weiwei'nin performansı göçmenlerin seslerini ve hikâyelerini duyurarak, onların deneyimlerine ve dikkatlerini çekmeye çalışmıştır.³⁵⁷ Weiwei, uzun süre Yunanistan'ın Midilli adasında göçmen kamplarında zaman geçiren bir sanatçıdır. Aylan Kurdi'nin ölüm haberini aldığı da Midilli adasında bulunan sanatçı, bu olayı dünyaya duyurmak için Aylan bebeğin öldüğü esnadaki duruş pozisyonunu tekrarlayarak performansını fotoğraflatmıştır. Basında geniş yankı bulan bu karesi kimi gazeteciler tarafından eleştirilse de kendisi de göçmen olan Weiwei buna aldırmadan çalışmalarına devam etmiştir.

Görsel 44: Ai Weiwei, *Aylan Kurdi Performansı*, 2016, Yağmur ve Arslan, 2021, **a.g.k.**, 252.

Aylan bebeğin ölümü Katolik lider Papa Francesco'nun da dikkatini çekmiş, Katoliklerin üzüntüsünü iletmek için Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne Aylan bebeğin mermerden yapılmış olan heykelini hediye etmiştir (Görsel 45). Söz konusu

³⁵⁵C. Canut (2021). 1. can "Migrants" Speak? Voices, Narratives and Performances. *Transnational Narratives of Migration and Exile*, 18-44, s. 21.

³⁵⁶Dow, Hernandez ve Camero, 2019, **a.g.k.**, 123.

³⁵⁷Canut, 2021, **a.g.k.**, 25.

heykelde de Aylan bebeğin yüz üstü yattığı pozisyon tasvir edilmiş ve hemen başucunda da bir melek figürüne yer verilmiştir.³⁵⁸

Görsel 45: *Papa Francesco tarafından yaptırılan Aylan Kurdi Heykeli, Yağmur ve Arslan, 2021, a.g.k., 254.*

Aylan Kurdi'nin öldüğü yıl ve sonrasında göçmenlere yapılan ırkçı saldırılara karşı sanatta çıkışlar gerçekleşmiştir. Sanat alanında yaşanan bu hareketlilikte daha çok aykırı sanatçıların etkileri olduğu söylenebilir. Bu noktada Banksy'nin yarattığı Steve Jobs heykeli önemli bir sembolik anlam taşımaktadır. Fransa'nın Calais kentindeki Jungle mülteci kampına yerleştirilen heykel, göçmenlerin yaratıcı potansiyelinin ve katkılarının bir temsili olarak görülmüştür. Apple'ın kurucu ortağı Steve Jobs, Suriyeli bir göçmenin oğluydu ve başarı öyküsü, göç ve fırsat anlatısıyla iç içe geçmiş durumdaydı.³⁵⁹ Banksy, heykeli bir mülteci kampına yerleştirerek ayrıcalık, yenilik ve yerinden edilmenin kesişimini

³⁵⁸Yağmur ve Arslan, 2021, **a.g.k.**, 253.254.

³⁵⁹S. Uyar ve M.S. Aktuğ (2020). Ai Weiwei, Barthélemy Toguo, Allan Sekula, Banksy'nin Sanat Çalışmalarında Mülteci Sorunlarının Yorumlanması. *İdil Sanat ve Dil Dergisi* 792-804, s. 799.

vurgulayarak izleyicileri göçün küresel etkisi ve sığınma arayan bireylerin dayanıklılığı üzerinde düşünmeye teşvik etmiştir. Bu düşündürücü sanat eseri izleyiciyi teknoloji, göç ve kapitalizm arasındaki karmaşık ilişkiyi düşünmeye itmiştir. İçinde bulundukları koşullar nedeniyle dışlanabilecek bireylerin potansiyeli ve katkılarına dair dokunaklı bir hatırlatma işlevi görürken, aynı zamanda göçün küresel etkisine, empati ve anlayış ihtiyacına da ışık tutmuştur (Görsel 46).

Görsel 46: Banksy, *Steve Jobs Suriyeli Bir Göçmenin Oğlu*, 2015, Uyar ve Aktuğ, 2020, *a.g.k.*, 799.

Aylan Kurdi'nin ikonik ve yürek parçalayıcı imajı, mültecilerin durumu ve Suriye çatışmasının insani durumu konusunda farkındalığın artırılmasında da katalizör görevi görmüştür. Aylan Kurdi'nin imajının dünyanın dört bir yanındaki insanlarda derin yankı uyandırmasıyla, bir dayanışma ve şefkat dalgası oluşmuş; sanatçıları, mülteci krizini, acil empati ve eylem ihtiyacını yansıtan düşündürücü çalışmalar yaratmaya teşvik etmiştir. Aylan Kurdi'nin ölümünden ilham alan sanat eserleri, savaşın ve yerinden edilmenin insani bedelini dokunaklı bir şekilde hatırlatmıştır. İzleyicileri mültecilerin karşılaştığı sert gerçeklerle yüzleşmeye ve değişimi savunmaya davet etmiştir. Günümüzde de onun hikâyesi, çeşitli sanatsal ifadelerle şefkati ve mülteci krizine insani müdahale çağrısını çağrıştırmaya devam etmektedir.

5.3.2. George Floyd Olayı

Afro Amerikalı George Floyd, 25 Mayıs 2020’de Minneapolis, Minnesota’da beyaz bir polis memurunun kelepçeli, yüzükoyun yatarken yaklaşık 7 dakika boyunca boynuna diz ile baskı uygulaması sonrasında trajik bir şekilde 46 yaşında ölmüştür.³⁶⁰ Videoya kaydedilen ve geniş çapta yankı bulan bu olay, öfkeye yol açmış ve Amerika Birleşik Devletleri’nde polis şiddetine ve ırkçılığa karşı yaygın protestolara neden olmuştur.³⁶¹ Son araştırmalar, George Floyd’un ölümünün ardından yaşanan protestoların özellikle kırsal kesimde ve banliyö topluluklarında yankı bulduğunu göstermiştir.³⁶² Söz konusu protestolar, düşük ve yüksek önyargılı Amerikalıların yanı sıra Demokratlar ve Cumhuriyetçilerin tutumlarını daha da bölmüştür.³⁶³ Floyd ile ilgili yapılan grafiti ve sokak sanatının sembolik gücüyle, halkı siyasi eyleme yönelik bilgilendirmek ve etkilemek mümkün olmuştur.³⁶⁴ Ayrıca, bu ırkçı polis vahşetine karşı genişleyen küresel protestolar sonucunda dünyada ırkçılığın sembolü olan heykeller ve/veya ırkçı olan/tanınan kişilerin heykelleri hedef alınmıştır.³⁶⁵

Sanatçılar, aktivistler ve topluluklar Floyd’un ölümüne sokak sanatı, grafiti, müzik ve sosyal medya gibi farklı mecralarda çeşitli sanat biçimleriyle tepkilerini sunmuşlardır. Sanat dünyasının Floyd’un ölümüne verdiği bu tepki, ırksal adaletsizlik konusunda farkındalık yaratmanın, dayanışmanın ve toplumsal değişimi savunmanın güçlü bir aracı olarak hizmet etmiştir. Özellikle sokak sanatı ve grafiti, Floyd’un ölümünün ardından bu konudaki sanatsal ifadenin güçlü bir yansıması olarak öne çıkmıştır. Onun anısını onurlandırmak, adalet ve eşitlik mesajlarını iletmek, Black Lives Matter hareketini güçlendirmek için kamusal alanlarda duvar resimleri ve grafitiler çoğalmıştır. Söz konusu görsel temsiller yalnızca anıt olarak değil, aynı zamanda direnişin güçlü sembolleri ve toplumsal dönüşüm çağrıları olarak da hizmet etmiştir. George Floyd’un ölümüne tepki verilmesinde görsel sanatların yanı sıra müzik de önemli rol oynamıştır. Hip-hop sanatçıları, şarkılarını sistemik sorunları ele almak ve değişimi savunmak için kullanarak polis vahşeti, ırkçılık ve sosyal adalet temalarını

³⁶⁰M.V. Kiang ve A.C. Tsai (2022). Failure of leadership in U.S.. *Academic Medicine after George Floyd’s Killing by Police and Amidst Subsequent Unrest. Annals of Epidemiology*, 65, s. 116-119.

³⁶¹A. Field, v.d., (2022). An Analysis of Emotions and The Prominence of Positivity in #blacklivesmatter Tweets. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(35), s. 1.

³⁶²J. Curtis (2021). The Effect of The 2020 Racial Justice Protests on Attitudes and Preferences in Rural and Urban America. *Social Science Quarterly*, 103(1), 90-107, s. 95.

³⁶³T.T. Reny ve B.J. Newman (2021). The Opinion-Mobilizing Effect of Social Protest Against Police Violence: Evidence from the 2020 George Floyd Protests. *American Political Science Review*, 115(4), 1499-1507, s. 1503.

³⁶⁴M.L. Cappelli (2020). Black Lives Matter: The Emotional and Racial Dynamics of the George Floyd Protest Graffiti. *Advances in Applied Sociology*, 09(10), 323-347, s. 325.

³⁶⁵Mendes, 2021, **a.g.k.**, 397.

müziklerine dâhil etmişlerdir. Floyd'un ölümü ve ardından gelen protestolar, ölümcül polis şiddetinin siyah kurbanlarına yönelik kolektif ilginin yeniden canlanmasına yol açmıştır. Müzik bu sesleri güçlendirmek ve adaleti savunmak için bir platform işlevi görmüştür. Sosyal medya da, Floyd'un ölümünün ardından sanatsal ve aktivist ifadeler için önemli bir alan haline gelmiştir. #BlackLivesMatter gibi etiketlerin sosyal medyada kullanılması ve çeşitli sosyal medya platformlarındaki sanat yapıtları ile müziklerin paylaşımı, ırksal adalet ve polis vahşeti ile ilgili mesajların yayılmasına katkıda bulunmuştur.³⁶⁶ Dijital ortam, sanatçıların ve aktivistlerin daha da geniş bir kitleye ulaşması ve onlarla etkileşime geçmesi için bir ortam sağlamış, diyalogları teşvik etmiş ve harekete yönelik desteği arttırmıştır. Sanat dünyasının Floyd'un ölümüne olan tepkisi, sistemik ırkçılıkla yüzleşmek, toplumsal değişimi savunmak ve polis şiddetinde kaybedilen hayatları anmak için kolektif bir çabayı beraberinde getirmiştir.³⁶⁷ Bireyler ve topluluklar, sanatı çeşitli formlar aracılığıyla, aktivizm, anma ve ötekileştirilmiş seslerin güçlendirilmesi için bir araç olarak kullanmışlardır. Bu olayın ardından gelen protestolar, toplumsal hareketler, misilleme amaçlı şiddet, teknoloji kullanımı, sokak sanatı, sosyal medya uygulamaları, akademik söylem ve kültürel yorumlar üzerinde çok yönlü bir etki yaratmıştır.³⁶⁸

Floyd'un ölümünden sonra ABD'de eski beyaz sömürgeci günlerinden kalma kişilerin heykellerine yönelik eylemler düzenlenmiştir. Kitleler, ülke genelinde tartışmalı Konfederasyon heykellerinin kaldırılmasını talep etmiştir. Richmond Virginia'daki, Robert E. Lee atlı heykeli (Görsel 47) ile ülke genelindeki tüm ırkçılık dönemine ait heykellerin kaldırılması istenmiştir. Fransa, İngiltere ve Belçika gibi ülkelerde de biraraya gelen küresel topluluklar, protestocular Sömürge dönemi heykellerine de el konulması çağrısında bulunmuşlardır. Örneğin Belçika'da protestocular, insanlığa karşı suçlar nedeniyle hatırlanan ilk liderlerden biri olan acımasız Sömürgeci Kral Leopold II'nin heykelinin kaldırılmasını talep etmişlerdir. Fransa'daki protestocular, sömürge dönemindeki büyük plantasyonların sahibi olan Fransız devrimci Voltaire'in heykeline kırmızı boya sıçratmışlardır (Görsel 48). İngiltere'de köle tüccarı Robert Millington ve sömürgeci Cecil Rhodes'un heykelleri de benzer bir kamuoyu reddiyle karşı karşıya kalmıştır.³⁶⁹

³⁶⁶Field, v.d., 2022 **a.g.k.**, 2.

³⁶⁷Reny ve Newman, 2021, **a.g.k.**, 1505.

³⁶⁸Cappelli, 2020, **a.g.k.**, 326.

³⁶⁹N. Samayeen, A. Wong ve C. McCarthy (2022) Space To Breathe: George Floyd, BLM Plaza and the Monumentalization of Divided American Urban ILandscapes. *Educational Philosophy and Theory*, 54:14, 2341-2351, s. 2348.

Görsel 47: *George Floyd'un Yüzünün, Richmond'daki General Lee'nin Richmond'daki Heykelinin Üzerinde Yer Alan Görüntüsü, 2020, Samayen, Wong ve McCarthy, 2022, a.g.k., 2348.*

Görsel 48: *Voltaire Heykeli'ne Kırmızı Boya Atılmış Durumu, Paris, 2020, <https://www.politico.com/news/2020/08/17/statue-removed-france-voltaire-397405> (Erişim tarihi: 03.01.2024)*

Protestolar sırasında Floyd'un ve diğer sayısız siyah Amerikalının ölümünün nasıl kolektif bir acıma ve korku uyandırdığına tanık olunmuştur. Floyd'un, polisin diz ile baskı uygularken can çektiği o görüntü, izleyicileri yaşamaya ve çatışan duygularını duygusal bir düzeyde yönetmeye teşvik ederek bir dizi duyguyu harekete geçirmiştir.³⁷⁰ Muhtemelen Floyd protestosunun en göze çarpan imgesi Floyd'un kendi imgesidir ki sokak sanatçıları onun portresini Amerika'nın dört bir yanına çizmiştir. Donkeeboy tarafından Floyd, parlak gök mavisi bir zemine yayılan gri tonlarındaki büyük kanatlarla boyanmış, başının üstüne "Kalbimizde her zaman nefes alacak" ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca onun anısını hatırlatan çiçekler, mumlar ve Amerikan bayraklarına yer verilmiştir (Görsel 49). Burada önemli olan, acıma duygusunun söylemsel olması ve seyirciyi kayıp ve anlaşılmaz bir acıya uyandırmasıdır.³⁷¹

Görsel 49: Donkeeboy, George Floyd, 2020, Cappelli, 2020, *a.g.k.*, 336.

³⁷⁰M. Jarymowicz ve D. Bartal (2006). The Dominance of Fear over Hope in the Life of Individuals and Collectives. *European Journal of Social Psychology*, 36, 367-392, s. 370.

³⁷¹Cappelli, 2020, *a.g.k.*, 336.

Başka bir ikiye bölünmüş görsel temsil görüntüsünde ise Floyd bir köşenin arkasında gizlenirken, beyaz bir çift yavaşça yürümekteyken gösterilmiştir (Görsel 50). Çift ile onun portresinin yan yana getirilmesi, beyaz ve siyah Amerikalılar arasındaki yaşanmış deneyimlerin eşitsizliğini gösterdiği için anlamlıdır.³⁷² Floyd'un yüzünün yarısı, karanlık, hüzünlü tek gözünü gösteren görüntüsü ürkütücü ve akılda kalıcıdır. Sarkık üst göz kapağı, bireyleri ten rengine göre ayrıcalıklı veya ötekileştirilmiş olarak konumlandıran bir sosyal yapı altında çabalayan siyahi hayatların yorgunluğunu akla getirmektedir. Tam bir bedensizlik ve parçalanma hissini veren yüzü, görsel efektlerle belirginleştirir. Pek çok siyah Amerikalı için beyaz alanlarda gezinmek bir gölge dansıdır. Beyaz alanlar siyahi insanların genellikle bulunmadığı, beklenmediği veya mevcut olduğunda marjinalleştirildiği ortamlar olarak normatif bir duyarlılığı güçlendiren alanlar olarak tanımlanıyor.³⁷³ Floyd'un görüntüsünün bu alanda çerçevelenmesi, kaygısız beyaz bir çiftin palmye ağaçlarının altında eğlenmesi, Amerika'nın devam eden ırksal eşitsizliğini göstermektedir. Fotoğraf yalnızca beyaz üstünlüğü ve siyah baskı unsurlarını öne çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda ırksallaştırılmış bir anlayışın görsel kanıtı da olmuştur.³⁷⁴

Görsel 50: George Floyd, Los Angeles Street Corner'daki Grafitisi ve Beyaz Çift, Cappelli, 2020, a.g.k., 337.

³⁷²Cappelli, 2020, a.g.k., 337.

³⁷³E. Anderson (2015). The White Space. *Sociology of Race and Ethnicity*, 1, 10-21, s. 10.

³⁷⁴Cappelli, 2020, a.g.k., 337.

George Floyd'un ölümünden hemen sonra gizemli sokak sanatçısı Banksy, Instagram sayfasında onun ölümü ve dünya çapında gerçekleşen Black Lives Matter protestolarının etkisiyle yaptığı bir çalışmasını paylaşmıştır: Üç görselden oluşan paylaşımının ilkinde bir portre duvara dayalı biçimde durmaktadır ve muhtemelen ölen siyahilere tutulan yası simgelemektedir. Resimde güller ve mum taşıyan siyah bir figürün portresi gösterilmiştir. (Görsel 51). Diğer fotoğrafta ise mumun ABD bayrağını yaktığını görürüz (Görsel 52). En sonuncuda ise Banksy bir yazıyla açıklama yapmıştır:

“İlk başta çenemi kapatıp bu konu hakkında siyahi insanları dinlemem gerektiğini düşündüm. Ama bunu neden yapayım? Bu onların sorunu değil. Benim sorunum. Beyaz olmayan insanlar sistem tarafından başarısızlığa uğrattılıyor. Beyaz sistem kırık bir borunun alt katta yaşayan insanların dairesini sular altında bırakması gibi. Bu hatalı sistem onların hayatlarını perişan ediyor ama bunu tamir etmek onların işi değil. Edemezler de kimse onların üst kattaki daireye girmesine izin vermeyecek. Bu beyazların sorunu ve eğer beyazlar bunu çözmezse birisinin yukarı gelip kapıyı kırması gerekecek.”³⁷⁵

George Floyd'un ölümü derin bir etki yaratmış, toplumsal ve kültürel sonuçları kaçınılmaz olarak sanata da yansımıştır. Sokak sanatı, grafiti ve duvar resimleri, sanatsal ifadenin güçlü biçimleri olarak ortaya çıkmış, kentsel mekânları dönüştürmüş, sosyal ve politik yorum aracı olarak hizmet vermiştir. Kamusal alan, Floyd'un ölümünün kentsel sanat ortamı üzerindeki etkisini yansıtan, sanatçıların sosyal adalet, ırksal eşitlik ve aktivizm mesajlarını aktarabileceği önemli bir platform haline gelmiştir. Ayrıca sanat ve toplum arasındaki ilişki, sanatın kamusal alanlardaki rolü ve toplumsal hareketlerin sanat yoluyla temsili, Floyd'un ölümü odağında araştırma konusu da olmuştur.

Sonuç olarak, Floyd'un öldürülmesi ve ardından gelen protestolar, toplumsal hareketler, misilleme amaçlı şiddet, teknoloji kullanımı, sokak sanatı, sosyal medya uygulamaları, akademik söylem ve kültürel yorumlar üzerinde çok yönlü bir etki yaratmıştır.

³⁷⁵Detaylı bilgi için bkz.; https://www.instagram.com/p/CBFyA8iM15Y/?img_index=1 (Erişim tarihi: 03.01.2024)

Görsel 51: Banksy, *George Floyd 1*, 2020,
https://www.instagram.com/p/CBFyA8iM15Y/?img_index=1 (Erişim tarihi: 03.01.2024).

Görsel 52: Banksy, *George Floyd II*, 2020,
https://www.instagram.com/p/CBFyA8iM15Y/?img_index=1 (Erişim tarihi: 03.01.2024).

5.3.3. Black Lives Matter Olayı

Black Lives Matter, Trayvon Martin'in³⁷⁶ katilinin beraatına tepki olarak 2013 yılında oluşmuş bir harekettir. Black Lives Matter (BLM), ırksal baskı karşısında siyah bireyler için adaleti savunmak amacıyla sosyal medyayı, teknolojiyi ve halk protestolarını kullanan genel bir ağdır.³⁷⁷ Siyahi insanlara yönelik polis şiddetine tepki olarak ortaya çıkmış ve çeşitli Amerikan şehirlerinde "Black Lives Matter" pankartı altında düzenlenen protestolarla kendini göstermiştir.³⁷⁸ BLM, siyah bireylerin kriminalize edilmesini, baskılanmasını ve yok edilmesini sona erdirmek için farkındalığı artırmaya ve destek aramaya odaklanmıştır.³⁷⁹ Zamanla ABD ve diğer ülkelerde çok sayıda kentsel alanı da temsil eden bir organizasyona dönüşmüştür. Hareket, George Floyd'un ölümünün ardından ivme kazanmış ve küresel protestolara, ırkçılık, kölelik ve sömürgecilikle bağlantılı anıtların kaldırılması veya tahrip edilmesi gibi çağrılara yol açmıştır.³⁸⁰ BLM, hukuk sistemindeki ırksal adaletsizlikler, ırksallaştırılmış polis şiddeti ve polis davranışlarına ilişkin tartışmaları da ateşlemiştir.³⁸¹ Hayalleri ve stratejileri ile düşünce çerçevesini genişleten, önemli bir hareket noktası olarak kabul edilen bu hareket, renk körü ırkçılığıyla mücadele etmeyi amaçlamış, ırkın günümüz toplumunda artık önemli olmadığı vurgulamıştır. Ayrıca müzik ile, siyahların kurtuluş mücadeleleriyle ilişkilendirilerek hareketin kültürel ve sanatsal boyutları da öne çıkarılmıştır.³⁸² BLM, ırksal baskıyı, polis şiddetini ve sistemik adaletsizlikleri ele alan çok yönlü bir sosyal adalet hareketi olmuştur. Sosyoloji, politika ve kültürel çalışmalar da dâhil olmak üzere çeşitli disiplinlerde tartışmalara yol açarak küresel bir ilgi ve destek toplamıştır.

BLM hareketinin sanat üzerindeki etkisi de çok yönlü ve derindir. Çeşitli sanatsal ifade biçimlerini ve felsefi söylemi etkileyen ulusötesi bir fenomen olarak tanımlanmıştır.³⁸³

³⁷⁶Treyvon Martin, Amerika'da yaşayan ve henüz 17 yaşında iken, İspanyol asıllı bir polis tarafından vurularak öldürülmüştür. Sonrasında tutuklanan polis memuru kefaret bedeli ile serbest kalmıştır.

³⁷⁷C. Hargons vd., (2017). Black Lives Matter: A Call to Action for Counseling Psychology Leaders. *The Counseling Psychologist*, 45(6), 873-901, s. 903.

³⁷⁸V. Williamson, K.S. Trump ve K.L. Einstein (2018). Black Lives Matter: Evidence that Police - Caused Deaths Predict Protest Activity. *Perspectives on Politics* 16(2):400-415, s. 405.

³⁷⁹M.V. Alfred (2021). Race and The Politics of Exclusion: The Socio - Historical Contexts of Black Brutality and The Emergence of The Black Lives Matter Movement. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2021(170), 9-19, s. 10

³⁸⁰O.V. Borysovyh, T.A. Chaiuk ve K.S. Karpova (2020). Black Lives Matter: Race Discourse and the Semiotics of History Reconstruction. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(3), 325-340, s. 327.

³⁸¹J.G. Garcia ve M.Z. Sharif (2015). Black Lives Matter: A Commentary On Racism and Public Health. *American Journal of Public Health*, 105(8), 27-30, s. 27.

³⁸²A.A. Adelakun (2019). Black Lives Matter! Nigerian Lives Matter!: Language and Why Black Performance Matters. *Genealogy*, 3(2), 19, 1-14, s. 2.

³⁸³A. Celestine, N.M. Breteau ve C. Recoquillon (2022). Introduction - Black Lives Matter: A Transnational Movement ?. *Esclavages & Post-Esclavages*, (6) 1- 18, s. 3.

Sanat dünyasına ve sanatçılara ırksal adaletsizlik ve eşitsizlik konularını ele alan çalışmalar yaratma konusunda ilham olmuştur. Diğer yandan siyah Amerika'nın ihtiyaçlarına ve özlemlerine doğrudan hitap eden sanat formlarının yeniden canlanmasına yol açmıştır.³⁸⁴ Bu yeniden diriliş, sanat ve aktivizm yoluyla yeni kültürel kurumlar yaratan ve siyahların gururu öne çıkaran 1960'lardaki "Black Arts Movement" (Siyah Sanat Hareketi) ile karşılaştırılabilir.³⁸⁵ BLM hareketine eşlik eden sanat formları, polis vahşeti söyleminin Amerikan siyasetinin kenarlarında daha belirgin bir konuma kaydırılmasında önemli bir rol oynamıştır.³⁸⁶

BLM hareketi aynı zamanda etkisini artırmak için sosyal medya ve teknoloji gibi benzersiz fırsatlardan yararlanarak da kendisini farklılaştırmıştır. Bu hareketin öne çıkışı, sistemik ırkçılığa ilişkin farkındalığı artırmış ve siyahiler arasındaki dayanışmayı yükseltmiştir.³⁸⁷ Öyle ki, ABD tarihindeki en büyük toplumsal harekete dönüşmüş ve ülkede tahmini olarak 26 milyon kadar vatandaşı harekete geçirmiştir.³⁸⁸ Dahası, BLM ülkenin sınırlarını da aşmış, dünyanın farklı yerlerinde aktivistler ırkçılık, kölelik ve sömürgecilikle bağlantılı olan anıtları kaldırmak veya tahrip etmek için bir araya gelmişlerdir, giderek olaylar dalga etkisi yaratmış ve büyümüştür.³⁸⁹ BLM, sanat dünyasında siyah vahşetinin sosyo-tarihsel bağlamlarını ve hareketin ortaya çıkışını gösteren çalışmaların ortaya çıkmasında etkili olmuştur.³⁹⁰ İnsanların ırk ve cinsiyet gibi kimlik unsurlarına dayalı olarak yaşadıkları ayrımcılığın karmaşıklığını kavramak ve bununla mücadele etmek için, bu

³⁸⁴G. Osiebe (2021). Entrepreneurs in Brown Skins? Performing Matter Into Contemporary Black Lives. *Journal of African American Studies*, 25(3), 367-382, s. 370.

³⁸⁵Black Arts Movement (BAM), 1960'larda ve 1970'lerde, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan önemli bir kültürel ve sanatsal harekettir. Sivil Haklar Hareketi'ne bir tepkiydi ve farklı bir Afro-Amerikan kültürel kimliği yaratmayı, Siyah mirasına duyulan gururu teşvik etmeyi ve mevcut sosyal ve politik yapılara meydan okumayı amaçlıyordu. Hareket, Siyah Amerikalıların deneyimlerini ve mücadelelerini vurgulamaya odaklanarak edebiyat, müzik, görsel sanatlar ve tiyatro gibi çeşitli sanat biçimlerini kapsıyordu. Siyah Sanatlar Hareketi'nin önde gelen isimlerinden Amiri Baraka, ifadenin temel ruhunu korumak için sanatta sürekli evrimin önemini vurgulamıştır. Siyahi topluluğunun karşılaştığı zorlukları yansıtan sanatı savunarak siyah müziğini ve sanat formlarını eleştirmiştir. J.O.G. Ogbar (2019). The Black Arts Movement Reprise: Television and Black Art in the 21st century. *European Journal of American Studies*, 14(1). 14366, s. 1.20; Osiebe, 2021, **a.g.k.**, 372.

³⁸⁶A.P. Nwakanma (2022) From Black Lives Matter to EndSARS: Women's Socio-Political Power and the Transnational Movement for Black Lives. *Perspectives on Politics*. 2022;20(4):1246-1259, s. 1247.

³⁸⁷Hargons vd., 2017, **a.g.k.**, 878.

³⁸⁸N. Carney ve J. Kelekay (2022). Framing the Black Lives Matter Movement: An Analysis of Shifting News Coverage in 2014 and 2020. *Social Currents*, 9(6), 558-572, s. 559.

³⁸⁹Borysovyh, Chaiuk ve Karpova, 2020, **a.g.k.**, 27.

³⁹⁰Alfred, 2021, **a.g.k.**, 10.

bağlamda ilişkili olan doğalarına odaklanmak önemlidir. Böylece, toplumsal eşitsizlikleri anlamak ve adalet için daha etkili çözümler geliştirmek mümkün olabilir.³⁹¹

BLM hareketinin sanat dünyası üzerinde derin etkisi olmuş; sanatçılara sistemik ırkçılığı, polis vahşetini ve siyahların hayatlarının sosyo-tarihsel bağamlarını ele alan çalışmalar yaratma konusunda ilham vermiştir. Hareketin etkisi çeşitli sanat türlerine, yükseköğrenime ve kesişimsellik tartışmalarına kadar uzanmış, bu da onu ırksal adaletsizlik ve eşitsizlik söylemini şekillendirmede önemli bir güç haline getirmiştir.

BLM ile birlikte ölen siyahi vatandaşların çok sayıda heykeli, duvar resimleri yapılmış veya onlara ithafen şarkılar bestelenmiştir.³⁹² Örneğin; Thomas Detour Evans, Hiero Veiga ve TukeOne sanatçıları tarafından yapılan ve merkezde Elijah McClain'in renkli portresinin yer aldığı duvar resmi ilk akla gelenlerdendir (Görsel 53). Portresinde McClain, zamansız ölümüyle sonuçlanan polisle karşılaşması sırasında evine dönerkenki haliyle -kulaklık takmış, müzik dinlerken- tasvir edilmiştir. Bu portre için sanatçılar, kontrast oluşturmak amacıyla gün doğumu ve gün batımını anımsatan renkleri (sarı, turuncu, pembe, mor ve lacivert gibi) kullanmışlardır. McClain'in sol yüzünü çerçeveleyen kiraz çiçekleri baharı, dolayısıyla öldüğü zamandaki genç yaşına işaret eder. Ayrıca savrulan yapraklar da hayatın geçici doğasının temsilidir. Bu duvar resmi sokağa uyarlanmış bir ölüm ilanı niteliği taşıdığı için grafiti geleneğiyle ilişkilidir.³⁹³

³⁹¹A.P. Harris ve Z. Leonardo (2018). Intersectionality, Race - Gender Subordination and Education. *Review of Research in Education*, 42(1), 1-27, s. 2

³⁹²Elijah McClain, 2019 yılında Aurora, Colorado'da fiziksel olarak zorlanarak vücuduna uyuşturucu madde enjekte edilip öldürülen 23 yaşında Afrika kökenli Amerikalı bir gençtir. Elijah McClain'in ölümünde ona müdahale eden sağlık görevlileri ve polis suçlanmıştır.

³⁹³B. Barbara, J. Martin Gurr ve M. Sulimma (2023). *City Scripts Narratives of Postindustrial Urban Futures*. ABD: Ohio State University Press, s. 30.

Görsel 53: *Thomas Detour Evans, Hiero Veiga, ve “TukeOne” Elijah McClain Duvar Resmi, Denver, 2020, B. Barbara, J. Martin Gurr ve Maria Sulimma, 2023, a.g.k., 31.*

BLM’nin önde gelen sanatçılardan Dread Scott, siyahilerin ölümüne dikkat çekmek için performanslar gerçekleştirmiştir: New York Manhattan Köprüsü’nün altında emekli bir itfaiyeci tarafından birkaç kişiyle birlikte dakikalar boyunca hortumla yıkanmıştır. Scott’ın bedensel hareketlerinin çoğu, basınç uygulayan yangın hortumundan kaynaklanmıştır ve ikonik olara eller yukarı tutularak siyahilerin durumlarına göndermeler yapılmıştır (Görsel 54). Bu pozisyon, -yumruk sıkarak ve/veya elleri havada olan insanlar- BLM hareketinin ambleminde, daha önceleri de birçok Siyahinin protestolarında sıkça görülen bir durum olmuştur. Dolayısıyla bu performansla, 17. yüzyılın sivil haklar konusundaki ayaklanmalarına ve 1950’ler ve 1960’lar’dan günümüze kadar devam eden protestolara gönderme yapılmıştır.³⁹⁴

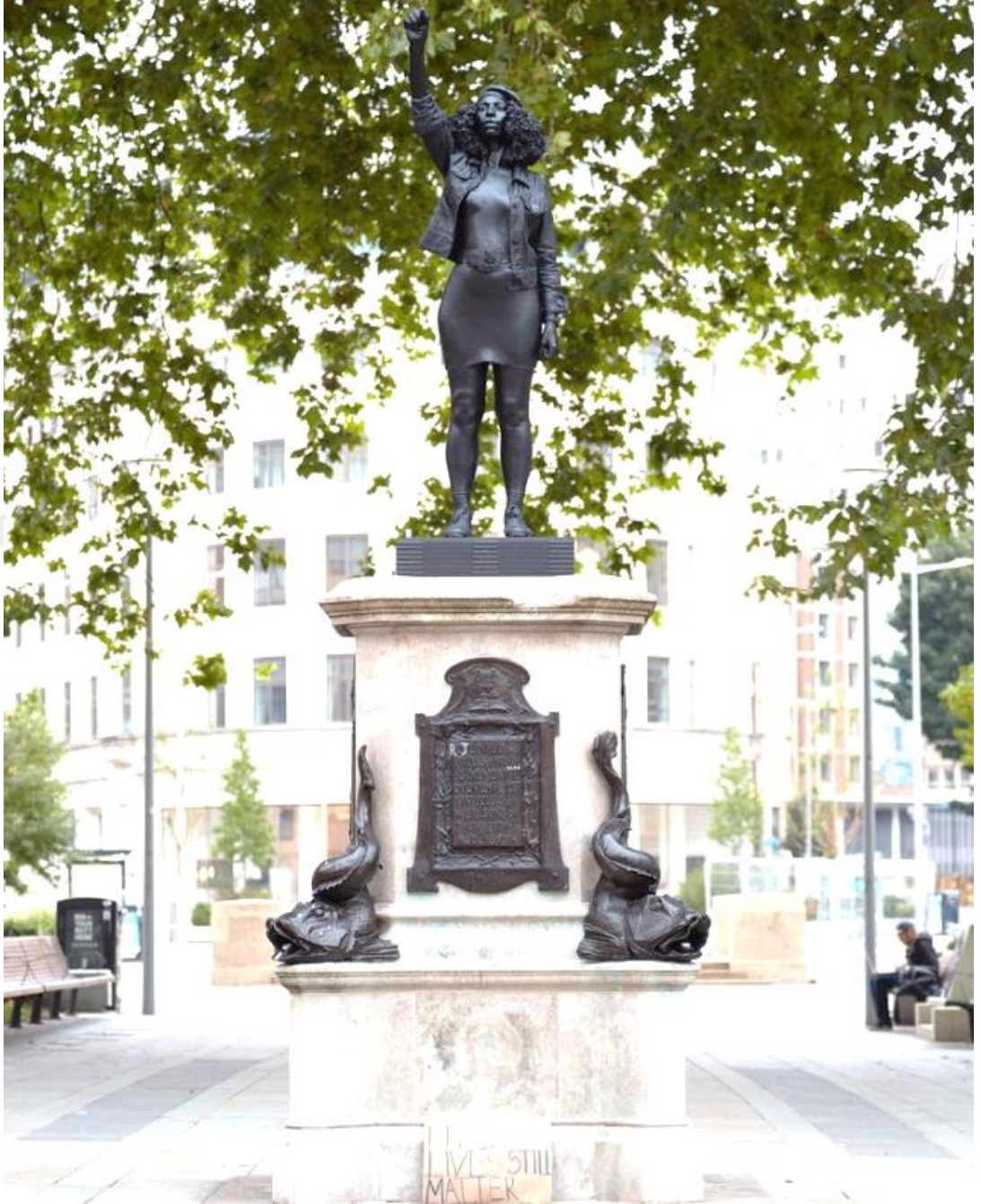
³⁹⁴A. Wexler (2019). *Bridging Communities through Socially Engaged Art*. (Ed: A. Wexler ve Vida Sabbaghi), New York, Routledge, s, 150.

Görsel 54: *Dread Scott, Kölelik ve Soykırım Üzerine Kurulan Bir Ülkede Özgürlüğün İmkansızlığı Üzerine, New York, 2014, A. Wexler, 2019, a.g.k., 151.*

BLM hareketinin, en önemli göstergelerinden biri de kamusal alanlarda oldukça görünür olmasıdır. ABD’de neredeyse tüm eyaletlerde BLM imgesini yansıtan duvar resimleri ve heykeller kent belleğine kazandırılmıştır. Diğer ülkelerde de benzer şekilde eylemler yapılmış ve yapıtlar ortaya konulmuştur. Örneğin, Britanya’nın Bristol kasabasında sanatçı Marc Quinn köle tüccarı Edward Colston’un heykeli yerine Black Lives Matter protestocusu olarak kendi heykelini yerleştirmiştir. *A Surge of Power* (Bir Güç Dalgası) başlıklı siyah reçineden yapılmış bu heykel, belediye meclisinin izni olmadan Quinn tarafından bir gecede dikilmiştir. Sanatçı basın açıklamasında bunun geçici bir enstalasyon çalışması olduğunu belirtmiştir (Görsel 55).³⁹⁵

³⁹⁵A. Phoenix vd., (2020). ‘Viewpoint: “When black lives matter all lives will matter” A teacher and three students discuss the BLM movement’. *London Review of Education*, 18 (3), 519–23, s. 522.

Görsel 55: Marc Quinn, *A Surge of Power*, Bristol, 2020,
https://www.instagram.com/p/CCpmw_znzPr/ (Erişim tarihi: 05.12.2023)

6. WELTMUSEUM: RE: PRESENT UNLEARNING RACISM SERGİSİ

6.1. Weltmuseum Üzerine

Eskiden İmparatorluk ve Kraliyet Sarayı Doğa Tarihi Müzesi olarak bilinen Viyana Weltmuseum, 1775 yılına kadar uzanan bir tarihe sahiptir.³⁹⁶ Müzenin özellikle antropoloji koleksiyonu ilgi çekmiş ve bölgedeki anatomi tarihinin daha kapsamlı şekilde anlaşılmasına katkı sağlamıştır. 1895 yılında Viyana’da Avusturya Halk Kültürü Müzesi’nin kurulması da, şehrin Avusturya-Macaristan İmparatorluğu’nun başkenti olma rolünü ve kültürel mirası korumaya olan bağlılığını yansıtan diğer bir gelişmedir.³⁹⁷ Weltmuseum’un koleksiyonları, Avusturya’nın bulunduğu coğrafyaya tarihi bağları nedeniyle diğer bölgelerden aktarılan - Doğa Tarihi Müzesi’nin mülkiyetine giren Sloven mezarları gibi nesnelerle zenginleştirilmiştir.³⁹⁸ Viyana’nın müzeleri, tarihi anlatıların şekillenmesinde ve mekân pazarlamasında çok önemli bir rol oynamıştır. Habsburg’un ihtişamı, şehrin markalaşmasında merkezi bir tema olmuştur.³⁹⁹ Sigmund Freud Müzesi de dâhil olmak üzere Viyana’daki müzeler, ziyaretçilere zengin bir kültürle, mirasla karşılaşma olanağı sağlayan, kendi tarihleri ve epistemolojik kesişme noktalarıyla dolu alanlar olarak öne çıkarılmıştır.⁴⁰⁰ Albertina Müzesi ise, müze mekânlarının estetik deneyimleri şekillendirmedeki önemini öne çıkaran, küratöryel anlatıların sanatçı etkisi üzerindeki etkisine ilişkin yapılan çalışmaların yeri olmuştur.⁴⁰¹

1876’dan itibaren etnolojik koleksiyonları barındıran İmparatorluk ve Kraliyet Sarayı Müzesi, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Etnoloji Müzesi’ne dönüştürülmüştür. 2001 yılında müze, Viyana Sanat Tarihi Müzesi’nin idari sorumluluğu altına alınmış ve Tiyatro Müzesi ile birlikte bilimsel bir kuruma bağlanmıştır. Etnoloji Müzesi olarak 1928 yılındaki ilk sergilerden günümüze kadar müzede 700’ün üzerinde sergi yapılmıştır. 2013 yılında müze ismi Weltmuseum olarak değiştirilmiştir. 2017 yılında kalıcı koleksiyonu yenilenmiş ve

³⁹⁶Franza ve Pratesi, 2022, **a.g.k.** 93.

³⁹⁷J. Thorpe (2015). Exhibiting the Austro-Hungarian Empire: the Austrian Museum for Folk Culture in Vienna, 1895-1925. *Museum and Society*, 13(1), 42-51, s. 43.

³⁹⁸R. Lau (2023). Hallstatt Period Fibre Analysis from Slovenian Burials. *Latvijas Universitātes Zurnals Vesture*, (13/14), 48-60, s. 50.

³⁹⁹M. Jovanovic (2019). Whitewashed Empire: Historical Narrative and Place Marketing in Vienna. *History and Anthropology*, 30(4), 460-476, s. 462.

⁴⁰⁰J. Morra (2013). Seemingly Empty: Freud at Berggasse 19, A Conceptual Museum in Vienna. *Journal of Visual Culture*, 12(1), 89-127, s. 92.

⁴⁰¹E. Specker vd., (2022). Radically Revolutionary or Pretty Flowers? The Impact of Curatorial Narrative of Artistic Deviance on Perceived Artist Influence. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 16(2), 332-342, s. 335.

yeniden açılışı yapılmıştır (Görsel 56). Günümüzde bu müze, özellikle d sömürgecilikle, Nasyonal Sosyalizmle ve etnoloji disiplininin tarihiyle ilişkili olarak çalışmalarını eleştirel bir şekilde çeşitli sergi ve faaliyetleriyle sürdürmektedir. Koleksiyonlarını farklı ülkeler, toplumlar ve kurumlarla işbirliği yaparak, kolonyal bağlamlarla ilişkilendirerek yeniden incelenmesine olanak veren etkinlikler gerçekleştirmektedir. Diğer yandan müze personeli kültürel miras nesnelerinin ülkelerine iadelerine ilişkin Avusturya politikasının geliştirilmesinde de aktif rol üstlenmiştir. İnsan kültürünün oluşumundaki çeşitlilik konularıyla ilgilenen bu müze kendini bir değişim platformu olarak tanımlamıştır.⁴⁰²

Müzenin yerel topluluklarla ortak çalışması, kültürel mirası paylaşma ve anlamlı ortaklıklar kurma konusundaki kararlılığını yansıtan niteliktedir.⁴⁰³ Eskiden yukarıda da değinildiği gibi Etnoloji Müzesi olarak bilinen Viyana Weltmuseum, sömürgeci geçmişine değinen, ırkçı söylemi kırmak için aktif olarak çalışan, ırkçılığa karşı çalışmalar yapan bir müzedir. Bu bakışı, müzenin ziyaretçilerini aktif katılımcılar olarak meşgul eden, çeken ve yaşam boyu öğrenmeyi teşvik eden bir öğrenme deneyimi sağlamakla birlikte tutarlı bir çizgi oluşturmasını, kararlılığını yansıtmaktadır.⁴⁰⁴ Müzenin faaliyetlerinde; ırkçılığa karşı duruşu, beyaz üstünlüğünü bozma ve ırkçılığa karşı aktif olarak çalışan daha geniş hareketlere uyum sağlama konusundaki çabaları açıkça görülmektedir.

Viyana Weltmuseum, bulunduğu bölgenin kültürel, bilimsel ve tarihi gelişmeleriyle iç içe geçmiş çok yönlü bir geçmişe sahiptir. Koleksiyonları ve yönetimi, ziyaretçilerin ve araştırmacıların anlatılarını ve deneyimlerini şekillendiren, kültürel ve bilimsel bir alışveriş merkezi olarak Viyana'nın yerini yansıtmaktadır.⁴⁰⁵ Müze, ırkçı söylemi bozmak ve kapsayıcılığı ve eğitimi teşvik etmek için önemli adımlarıyla öne çıkmıştır. Kendisini bu konuda yeniden markalaştırarak, bir öğrenme kurumu olarak yeni müzeliğin anlayışındaki rolünü benimseyerek, ırkçılığa ve beyaz üstünlüğüne karşı aktif bir şekilde çalışıp ilerici ve kapsayıcı bir kültür kurumu olarak konumlandırma yolundaki misyonunu açıkça belirtir. Bu çerçevede, çeşitlilik ve kapsayıcılık ilkelerini benimsemesi, koleksiyonlarını buna göre

⁴⁰²Weltmuseum tarihi hakkında bilgi almak için bkz.;

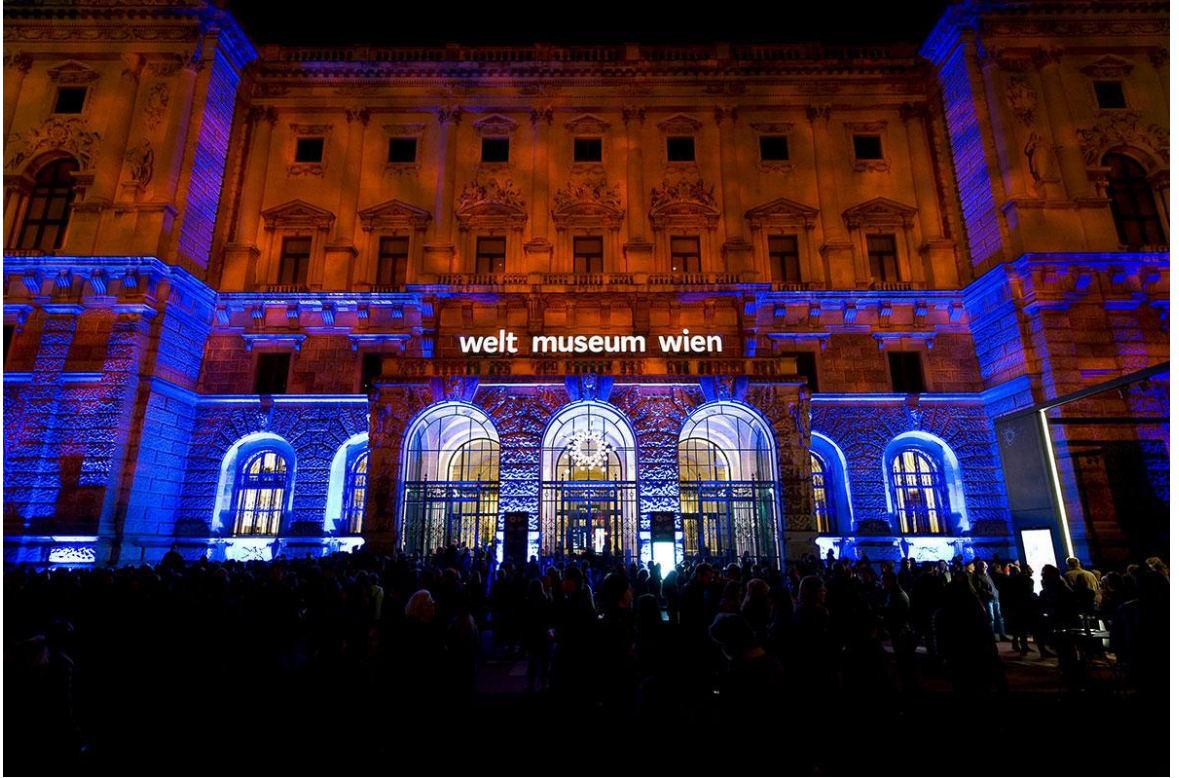
<https://www.weltmuseumwien.at/en/about-us/history-of-the-museum/#2013> (Erişim tarihi: 06.08.2023).

⁴⁰³C. Augustat ve W. Kapfhammer (2017). Looking Back Ahead: A Short History of Collaborative Work with Indigenous Source Communities at the Weltmuseum Wien. Boletim Do Museu Paraense Emilio Goeldi. Ciências Humanas, 12(3), 749-764, s. 764.

⁴⁰⁴S. Ahmad vd., (2018). Museum Learning Experience: Turning Visitors as Participants. *Asian Journal of Behavioural Studies*, 3(10), 75-86, s. 76.

⁴⁰⁵Franza ve Pratesi, 2022, **a.g.k.** 93; Seidelman 2021, **a.g.k.** 36; Thorpe, 2015, **a.g.k.** 43; Lau, 2023, **a.g.k.** 50; Jovanovic, 2019, **a.g.k.** 462; Morra, 2013, **a.g.k.** 92; Specker vd., 2022, **a.g.k.** 335; Augustat ve Kapfhammer, 2017, **a.g.k.**, 764.

çeşitlendirmesini ve farklı kültürel miraslara daha fazla vurgu yapmasını gerektirmiştir. Bu adımı, müzenin ziyaretçilerine daha geniş bir perspektif sunmasını sağlayarak toplumsal farkındalığı artırmayı hedeflemesiyle ilişkilidir. Eğitim programları aracılığıyla da ırkçılık ve ayrımcılık konularında bilgi vermek, kültürleme görevini yerine getirmek, söz konusu konularda ziyaretçilerine farkındalık kazandırmayı amaçlamıştır. Bu yönde, tüm çağdaş müzecilik anlayışını sürdüren müzelerin yaptığı gibi interaktif etkinlikler, atölye çalışmaları ve seminerler gibi çeşitli yöntemler kullanırken, ırkçılığın kökenleri, etkileri ve nasıl önüne geçilebileceği konularını her daim önde tutulmuştur. Böylece, müze sadece bir sergi alanı olmanın ötesine geçerek toplumsal değişime katkı sağlamayı öne çıkardığını göstermiştir.

Görsel 56: *Weltmuseum Wien Açılışı, 25 Ekim 2017, <https://www.weltmuseumwien.at/en/about-us/history-of-the-museum/#2013> (Erişim tarihi: 06.08.2023)*

6.2. Serginin Düzenlenmesi ve Hazırlık Süreci

Re: Present Unlearning Racism sergisi, Weltemuseum Wien işbirliğiyle düzenlenmiş olan ve küratörlüğünü Jakob Kattner ve Nadja Haumberger'in üstlendiği Calle Libre Sokak Sanatı Festivali'nin bir projesi olarak hazırlanmıştır. Sergi, 08 Ağustos 2021 - 01 Mart 2022 tarihleri arasında ziyaretçileri ile bir araya gelmiştir. Küratörlüğünü ise Tonica Hunter, Rossie Chaslie, Vanessa Spanbauer ve Mireille Ngosso yapmıştır. Sergideki eserlerle, Calle Libre Festivali kapsamındaki -2021 ve daha sonrasında kamusal alanda üretilen- diğer eserler bağlantılı olarak düşünülmüştür. Weltemuseum Wien'de açılan sergide uluslararası 12 sanatçı ve fotoğrafçının gerçekleştirdiği yapıtlar yer almıştır. Bunlar, müze içinde ve dışında zor değinilen konulardaki açık ve dürüst bir diyalogu sürdüren, aktivistler ve sanatçıların hem sokak sanatı sahnesinden hem de Weltemuseum Wien'in imparatorluk mekânlarında ırkçılık, sömürgecilik ve başkalarının temsilleri gibi konulardaki duruşunu içermiştir. Amaç, sömürgeciliğin kültürel mirası ve insan kaynaklarının sömürülmesinden etkilenen ülkeler için sonuçları içeren sanatsal bir söylemi yansıtmak bunun için bir platform sağlamaktır. Calle Libre ve Weltemuseum Wien, bu projeyle diyalogu mümkün kılmış, eleştirel seslere katkı sağlamak üzere sanatçıları davet etmiştir.⁴⁰⁶

Re: Present Unlearning Racism sergisinde sanatçılar sadece eserleri ile değil, aynı zamanda metinleriyle de yer almışlardır. Duvar resmi, asamblaj, heykel, illüstrasyon, fotoğraf, kolaj, video, performans, atölye ve kültürel eğitim gibi farklı ifade ve materyal biçimleriyle tematik bir çerçevede bir araya gelmişlerdir. Müzenin koleksiyonlarındaki nesneler bağlamıyla da, kurumsallaşmış ırkçılık biçimlerini görselleştirebilmiş, sorgulamış, diğer yandan bu bakışı yıkmak için neler gerektiğini tartışmışlardır. Bu şekilde, müzeyi fiziksel bir yerden daha öte; kültürel bir diyalog, katılım ve sanatsal yaratım alanına dönüştürmüşlerdir. Dolayısıyla aynı zamanda müzenin kendisinin taşıdığı postkolonyal mirasın ışığında eleştirel bir değerlendirmesi de ortaya çıkmıştır. BLM gibi kültürlerarası hareketler son zamanlarda bize yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın tarihsel ve geleneksel biçimlerini aydınlatmanın, ele almanın ve mücadele etmenin mümkün ve gerekli olduğunu gösterirken bir müzenin bu tür bir çalışma gerçekleştirmesi de olağan görülebilir. Bu müdahaleci serginin, bir etnolojik müzede gerçekleştirilmesi, toplumdaki eşitlik ve çeşitlilik

⁴⁰⁶J. Kattner ve N. Haumberger (2021). *Welt Museum, Re: Present Unlearning Racism Exhibition Booklet*, Viyana, s. 3.

anlayışlarını yenilemeyi ve genişletmeyi amaçlayan küratörlük uygulamalarına yeni bir strateji ve eleştirel yaklaşımı test eder niteliktedir.⁴⁰⁷

Weltmuseum'da iddialı başlığıyla açılan *Re: Present Unlearning Racism* sergisi, ırkçılığa karşı koymayı ve farklılıkların kabulünü teşvik etmeyi amaçlayan önemli bir girişimdir. Diğer yandan; müzeler ve ırk arasındaki ilişki, müze uygulamalarında süregelen önyargı ve ırkçılık mirası, ulusal müze kurumlarında ulusal duyarlılıkların ırksallaştırılmış biçimleri açısından sorgulanmaktadır.⁴⁰⁸ Bu sergi, özellikle göçün müzelerde temsili bağlamında algıların şekillenmesinde ve toplumsal bilincin etkilenmesinde önemli bir rolü üstlenir. Bu tür hassas konuların ele alınmasında yenilikçi tasarım uygulamalarının önemini vurgulayarak yeni sergi ortamlarının ve uygulamalarının geliştirilmesini hatırlatır.⁴⁰⁹ Ek olarak, müzelerin kaçış, hareketlilik, mülteciler ve dayanışma çalışanlarını temsil etmeye yönelik çalışmalarında sıkıntı yaratma ve onlara ilham verme potansiyeline sahip olup, çağdaş Avrupa gerçeklerini ele almadaki önemini vurgulamaktadır. Sergideki bazı yapıtlar sözü edildiği gibi 2021'de ve sonraki yıllarda Calle Libre Festivali kapsamında yapılmış olan kamusal alandaki diğer eserlerle bağlantılı olmuş, Weltmuseum Wien'in sömürge sonrası mirasını, ırkçılığı ve yabancı düşmanlığı gibi temaları eleştirel bir şekilde inceleyen müdahaleci bir içerik oluşturmuştur.

Serginin Avusturya'da düzenlenmesi önemli ve değinilmesi gereken bir konudur: Avusturya'da fırsat eşitliği eksikliği ve okul sistemiyle eşitsizliklerin sürdüğü bir ortamdır. Bu kalıcı sürdürülebilir yabancılaştırma, dolayısıyla belirli bir dini veya sosyal grubun devalüasyonu, geniş kapsamlı gerçek siyasi sonuçları beraberinde getirir. Bu sergiyle, hem dünya da ve kendi ülkelerinde ırkçılığın bir sorun olduğunu kabul etmeleri ve özeleştirme vermeleri değerlidir. Bunu yaparken sanat ile bağdaştırılması, sanatçı ve aktivistlerle konunun ele alınması dikkat çekicidir. Serginin küratörlerinden olan tarihçi Vanessa Spanbauer'in sergi için yaptığı açıklama şöyledir:

Avusturya'da siyahların tarihi neredeyse hiç anlatılmıyor, bu da siyahların yeni gelenler ve geçmiş olmayan insanlar olarak görüldüğü önyargısına katkıda bulunuyor. 18. yüzyılın başlarında, adıyla tanınan ilk siyah adam Angelo Soliman ve adıyla tanınan ilk siyah kadın olan kızı Josephine vardı ve

⁴⁰⁷Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 4.

⁴⁰⁸P. Schorch (2014). Experiencing Differences and Negotiating Prejudices at the Immigration Museum Melbourne. *International Journal of Heritage Studies*, 21(1), 46-64, s. 48.

⁴⁰⁹F. Lanz (2016). Staging Migration (in) Museums: a Reflection on Exhibition Design Practices for the Representation of Migration in European Contemporary Museums. *Museum and Society*, 14(1), 178-192, s. 183.

hatta politik olarak aktif tanımlanabiliyorlardı. Avusturya’da daha önce bile siyahlar vardı. Projenin bir parçası olarak oluşturulan zaman çizelgesi, seçilen bazı noktaları ele alır ve bunları, Birinci Cumhuriyet’teki siyahların kamuoyu algısı, dünyaya gelen “özgür çocukların” kaderi gibi zaman içindeki diğer belirli noktalarla ilişkilendirir. 1945 ile 1955 arasında ve Viyana’da ilk Afrika elçiliklerinin ve derneklerinin ortaya çıkışı, ayrıca 90’lı yılların sonunda toplumların polis şiddetine karşı birleşmesi dönemlerine ışık tutulmuştur.⁴¹⁰

Sonuç olarak, Weltmuseum’da düzenlenen *Re: Present Unlearning Racism* sergisi, ırkçılığa karşı koymak, farklılıkların kabulünü teşvik etmek ve toplumsal bilinci şekillendirmek için önemli bir platform olmuştur. Yenilikçi yaklaşımları, göç temsiline odaklanması ve müzelere çağdaş gerçekleri ele alma konusunda ilham verme potansiyeliyle daha geniş bir toplumsal bağlamı açığa çıkarır.

6.3. Sergide Yer Alan Sanatçılar

Söz konusu sergi, sanat dünyasının çeşitli alanlarında faaliyet gösteren 12 farklı sanatçının eserlerini bir araya getirmiş ve sanatseverlere çok yönlü bir deneyim sunmuştur. Duvar resimleri, heykeller, video ve fotoğraf enstalasyonları gibi farklı sanatsal türlerle ziyaretçilere birbiriyle ilişkili olan temalar üzerinden sanatın çeşitli yönlerini keşfetme fırsatı tanımıştır. Ayrıca sergi, canlı performanslar, panel tartışmaları, atölye çalışmaları ve diğer etkinliklerle zenginleştirilmiştir. Sanatseverlere sadece izleyici olma değil, aynı zamanda etkileşimde bulunma ve düşünce paylaşma şansı da vererek, sanatın anlık ve etkileşimli doğasının özelliği kullanılmış, izleyicileri yapıtların bir parçası / yaratıcısı yapan ya da konuşmaya tartışmaya yönelten bir ortam sunulmuştur.

Sergideki 12 sanatçı, yalnızca sanatsal ifadeleriyle değil, aynı zamanda toplumsal meselelere karşı duruşlarıyla da dikkat çeken kişilerdendir. Irkçılıkla mücadelede eserleriyle bir dayanışmayı yansıtırken, toplumda var olan eşitsizliklere, ayrımcılığa karşı duyarlılığı artırmayı amaçlamışlardır. Bu proje hem sanatsal çeşitliliği hem de toplumsal meselelere duyarlı duruşu kesiştirerek güçlü bir etki yaratmıştır. Sanatçıların eserleri, estetik zenginliği ve çeşitliliğiyle sadece görsel bir şölen olmakla kalmayıp, önemli toplumsal sorunlara karşı bir duruşu da temsil etmiştir. Geniş bir yelpazede kendini ifade eden sanatçılar izleyicilere düşünmeye, hissetmeye ve harekete geçmeye yönelik bir çağrıda bulunmuştur. Bu sergi, sanatın sadece estetik bir güzellik kaynağı olmanın ötesinde, toplumsal değişime aktif bir

⁴¹⁰Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 27.

katılımcı olarak nasıl hizmet edebileceğini gösteren örneklerden biridir. Sergideki 12 sanatçının aşağıda ayrı ayrı incelenmesi, ele aldıkları temalara ve bütüncül olarak derginin değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Sergide yer alan sanatçılar; Rossel Chaslie, Ricardo Hackl, Angelo Kreuzberger, Samira Saidi, Mahir Jahmal, WiseTwo, Stinkfish, Theic Licuado, Ju Mu Monster, Olivier Hölzl, Kids Of Diaspora ve Jaskaran Anand'dır.

6.3.1. Rossel Chaslie

Rossel Chaslie, illüstrasyon ve 2D animasyona odaklanan görsel sanatçılardan biridir. Surinam'ın başkenti Paramaribo'da doğmuş ve daha sonra Hollanda'ya göç etmiştir. Söz konusu göç hikâyeleri onu derinden etkilemiş ve çalışmalarında bu konuyu öne çıkarmıştır. Genel olarak siyahların tarihi, ırkçılık ve diaspora gibi temalara yer verdiği söylenebilir. Rossel'in yaratıcı çalışmasının bir özelliği, sanat tarzında sunduğu çeşitliliktir. Bu durum kendisinin farklı konulara, -tarih, kültür, ırkçılık hip-hop, komedi ve bilimkurgu gibi- sanat formuna ve ilham kaynağına ilgisinin bir sonucudur. Karakter ve logo tasarımları, müzik videoları, illüstrasyonlar ve animasyonlarıyla farklı alanlarda etkinliklerini sürdüren aktif bir sanatçıdır. Son olarak Amsterdam'da faaliyet gösteren bir görsel sanat ve animasyon stüdyosu açmıştır.⁴¹¹

Chaslie, sergi için diğer küratörlerden Tonica Hunter ve Vanessa Spanbauer ile birlikte; *Allow Us To Reintroduce Ourselves* (Kendimizi Yeniden Tanıtmamıza İzin Verin) isimli bir duvar resmi serisini hazırlamıştır. Söz konusu seride sekiz adet duvar resmine yer verilmiştir. Küratör Tonica Hunter, geçmişi yansıtan, bugünü tasvir eden ve Avusturya'daki siyahların yaşamı için daha iyi bir gelecek hayal eden bu projede tarihçi ve gazeteci Vanessa Spanbauer ile görsel sanatçı Rossel Chaslie'yi bir araya getirmiştir (Görsel 57). Gerekli bilgileri onlardan dinleyerek Chaslie Avusturya tarihini 18. yüzyıldan itibaren ele alan serisini gerçekleştirmiştir. İlk olarak *The Solimans Not Your Spectacle!* (Soliman'lar Sizin Gösteriniz Değil!) adlı duvar resminde 18. yüzyılın başlarında ilk kez ismiyle tanınan siyah adam Angelo Soliman ve kızı Josephine tasvir edilmiştir (Görsel 57-58). Babasının katledilmesi, gömülmesi, derisinin yüzülmesi, -tam da burada sözünü ettiğimiz, sergimizin yer aldığı müze yani o zamanki adıyla İmparatorluk Doğa Tarihi Koleksiyonu müdürünün isteği üzerine- içi doldurularak teşhir edilmesi gibi bir dizi olay yaşanmış, mumyası 1806

⁴¹¹Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 15.

yılına kadar doldurulmuş hayvanların yanında sergilenmiştir.⁴¹² Kızı cenazesinin teslim edilmesini konusunda girişimlerde bulunsa da sonuca ulaşmamıştır. Etnologlar, Süleyman'ı yaşamı boyunca kazandığı başarıları arka planda tutarak örnek bir Afrikalı “vahşi” olarak araçsallaştırmışlardır.⁴¹³ *Siyahlar uzun bir süre Avrupalılar için eğlence kaynağıydı; gördüğünüz gibi bu en acımasız aşırılıklar sadece bildiklerimizdir. Ancak bundan önce de Avusturya’da sınırlı bilgi sahibi olduğumuz siyahların varlığı söz konusudur.*⁴¹⁴ Bu düşünceleri simgeleyen eserini Chaslie duvara ustalıkla aktarmıştır.

Görsel 57: Rossel Chaslie, *Allow Us To Reintroduce Ourselves*, 2021, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi: 06.08.2023).

⁴¹²Angelo Soliman, on sekizinci yüzyıl Viyana’ sının kraliyet saraylarında yetişmiş, yaşamı boyunca önemli bir sosyal statüye ve burjuva toplumunda kabul görmüş görünen siyah bir adamdı. Ancak, ölümünden sonra cesedi doldurularak müzede sergilenmiştir. Angelo Soliman, mirasını ve on sekizinci yüzyıl Habsburg toplumuna tam katılımını doğu ve batı kıyafetlerinin bir karışımı yoluyla yansıtmıştır. Viyana’da yaşayan saygın bir Afrikalı olan Angelo Soliman’ın, opera yazarlarının bile kendisini tanımlarına rağmen sorgulamadıkları, dönemin yaygın ırkçı stereotiplerini bünyesinde barındırdığı iddia ediliyor. Detaylı bilgi için bkz.; I Wigger ve S. Hadley (2020). Angelo Soliman: Desecrated Bodies and The Spectre of Enlightenment Racism. *Race & Class*, 62(2), s. 80-107; H. Morrison (2011). Dressing Angelo Soliman. *Eighteenth-Century Studies*, 44(3), s. 361-382.

⁴¹³Detaylı bilgi için bkz.:

<https://www.bpb.de/themen/migration-integration/afrikanische-diaspora/59412/angelo-soliman-und-seine-freunde-im-adel-und-in-der-geistigen-elite/> (02.06.2024)

⁴¹⁴Detaylı bilgi için bkz.:

<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/allow-us-to-reintroduce-ourselves/#vanessa-spanbauer> (Erişim tarihi: 03.08.2023).

Görsel 58: Rossel Chaslie, *The Solimans Not Your Spectacle!* 2021, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi 06.08.2023).

Sergi için duvara duvara çizilen bir diğer görsel ise *Through a White gaze - the 'Ashantidorf' Time of the Human Zoos* (Beyaz Bir Bakışla 'Ashantidorf' İnsan Hayvanat Bahçeleri Zamanı) adını taşır (Görsel 59). Siyahların yine Avrupa'daki tarihinin karanlık bölümlerini yansıtan bir eserdir. Batı Afrika'dan gelen siyahların çitlerle çevrildiği ve sergilendiği Ashanti köyü gibi insan hayvanat bahçelerinin olduğu bilinmektedir. Söz konusu insanlar hakkında bir şey bilinmemektedir. Bu eser, Avrupa'da 19. ve 20. yüzyıllarda popüler olan insan hayvanat bahçelerinin ırkçı ve sömürgeci pratiklerini eleştirmektedir. Bu tür insan sergileri, Batılı güçlerin egemenliklerini ve üstünlüklerini güçlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Siyah insanların insanlık dışı bir şekilde sergilendiği bu tür etkinlikler, ırkçılığın ve ayrımcılığın vahşi bir örneğini temsil etmektedir. Bu görsel, kültürel olarak siyah insanların maruz kaldığı ayrımcılığı ve sömürgeci uygulamaları vurgulayarak, söz konusu karanlık dönemi hatırlatmaktadır. Eser diğer yandan, ırkçılığın ve insan haklarının finansal kökenlerine ışık tutarak, izleyicilerin eyleme geçmelerini teşvik etmektedir.

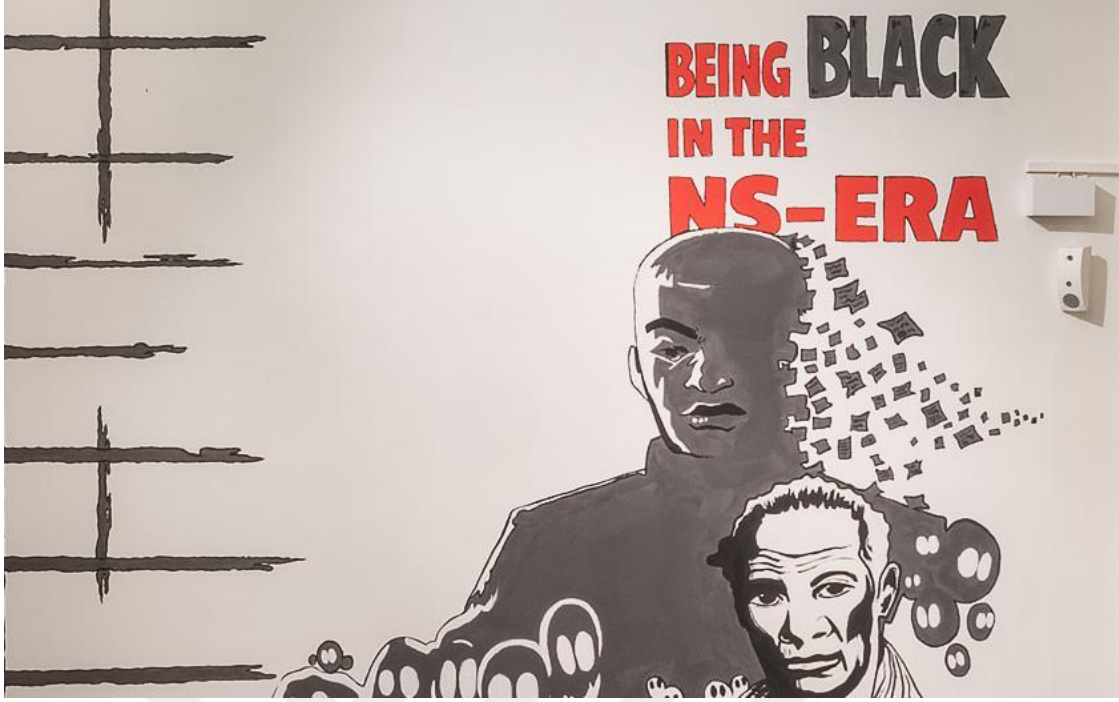

Görsel 59: Rossel Chaslie, *Through a White gaze - the 'Ashantidorf' Time of the Human Zoos*, 2021, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi 20.01.2024).

Allow Us To Reintroduce Ourselves isimli seri geçmişten günümüze doğru kronik bir tarih çizgisinde devam ettirilmiştir. Nazi dönemini de göz ardı etmek Avusturya tarihi için mümkün olamamıştır ve Chaslie, *Black People During National Socialism 1938-1945* (Nasyonel Sosyalizm Dönemi'nde Siyahlar) isimli çalışmasında bu döneme yer vermiştir. (Görsel 60). Mauthausen toplama kampındaki siyahlar ya da siyahların muayeneleri ve ölçümleri hakkında hala çok az şey bilindiği ve burasının Nazi dönemindeki siyahların tarihi için de önemli olduğu vurgulanır. Bu konuda geçmişle hesaplaşmak ancak araştırma projeleri aracılığıyla yavaş yavaş gerçekleşmektedir. Önemli çalışmalardan birini, *An Afro Caribbean in the Nazi Era: From Papiamentu to German* (Nazi Çağında Bir Afro Karayipli: Papiamentu'dan Alman'a) adlı kitabında babası Lionel Romney'in öyküsünü anlatan ve kendisinin de bu ülkede yaşadığı dolambaçlı yolların ana hatlarını çizen Mary L. Romney-Schaab yapmıştır.⁴¹⁵ Mauthausen hakkında bilgiler sunmuş ve hayatının nasıl devam ettirebildiğine dair derin bilgiler vermiştir.⁴¹⁶

⁴¹⁵Detaylı bilgi için bk.; Mary-Louise Romney-Schaab (2020). *An Afro-Caribbean in the Nazi Era: From Papiamentu to German*. Amerika: Mary-Louise Romney-Schaab (Bağımsız Yayınlanmış); (<http-1>) (Erişim tarihi 20.01.2024)

⁴¹⁶(<http-1>) (Erişim tarihi 20.01.2024)

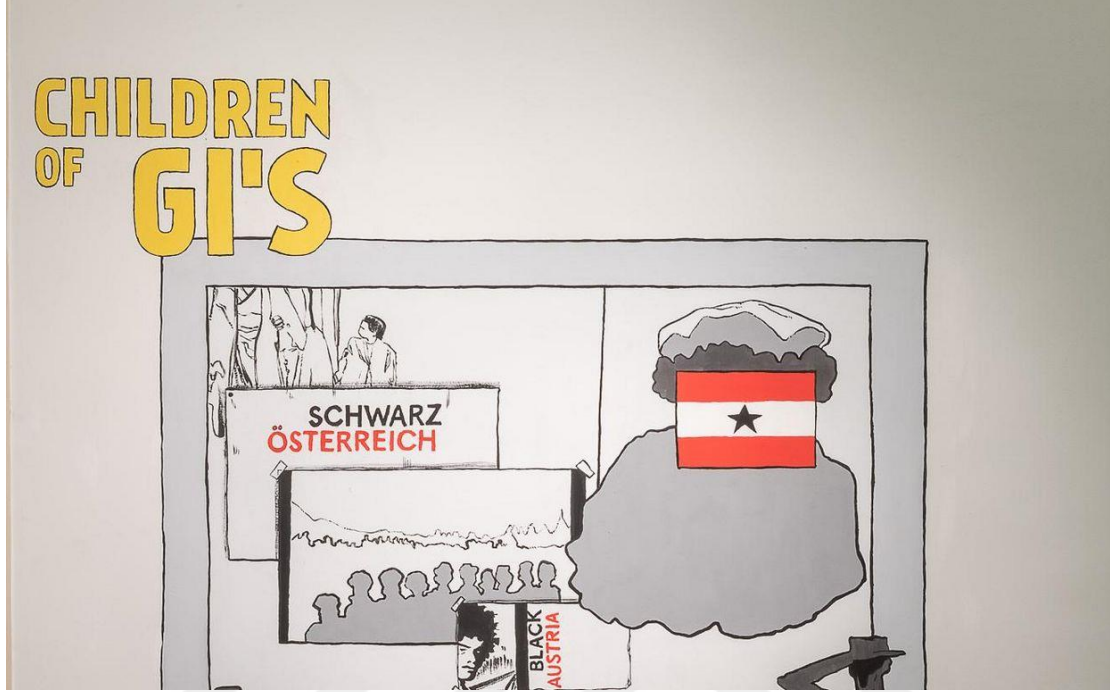
Görsel 60. Rossel Chaslie, *Black People During National Socialism 1938-1945*, 2021, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi 20.01.2024).

Sergi için hazırlanan bu serinin bir diğer çalışması yine İkinci Dünya Savaşına odaklanmıştır. Siyahların tarihini, siyahların bakış açısından anlatmak ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra mümkün olabilmıştır. Bu resimde, 1945 ile 1955 yılları arasında doğan Black GI'li⁴¹⁷ Avusturyalı kadınların çocukları hatırlatılmıştır. Bu sözde işgal veya kurtuluş çocuklarının çoğu, Avusturya'daki tek siyah çocuklar olduklarını düşünmüşler ve hayatlarını bu düşünce şekillendirmiştir. Bu çocuklar Siyah Avusturya sergisi kapsamında hayat hikâyelerini paylaşmışlardır. Afro-Amerikalı GI'lerin Çocukları, 2016 yılında Avusturya Halk Yaşamı ve Halk Sanatı Müzesi'nde grup olarak ilk kez bir araya gelmiş, siyahların birlikteliğine öncülük eden bir girişim gerçekleşmiştir.⁴¹⁸ Chaslie yapıtında “Schwartz Österreich” (Siyah Avusturya) yazısını kullanarak Avusturya'nın, siyah tarihine bir gönderme yapmıştır. Ayrıca “CHILDREN OF GI'S” (GI'lerin Çocukları) tanımlamasını

⁴¹⁷Black GI kavramı; II. Dünya savaşında Amerikanın, siyahilerden oluşan birliklere verdikleri isimdir. Bu birlikler ordunun zor ve pis işlerini yapmakda ve Avrupa'dan, Afrikaya birçok cephede acımasızca kullanılmıştır. Ayrıca GI'ler'in “Devlet sorunu” teriminden türetildiği düşünülen bir takma ad olarak da kullanıldığı düşünülmektedir. Detaylı bilgi için bkz.: L. Hervieux (2019). *Forgotten: The Untold Story of D-Day's Black Heroes*. ABD: Amberley Publishing, s. 165-178.

⁴¹⁸(<http-1>) (Erişim tarihi 21.01.2024)

yazarak açıklama yapmıştır. Duvar resminin hemen sağında ise Avusturya bayrağına yer vermiştir (Görsel 61).

Görsel 61: Rossel Chaslie, *WWII and The GI Kids 1945-1955*, 2021, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi 20.01.2024).

Serideki diğer bir çalışması *Black Alliances, Associations and Unions 1960s-1980s* (Siyah ittifaklar, Dernekler ve Sendikalar 1960'lar-1980'ler) ismini taşır (Görsel 62). Direniş için bir arada olmanın, kenetlenmenin vurgusu yapılmıştır. İttifaklar ve dolayısıyla yapılar oluşturmak, yalnızca hayatta kalmak için değil, aynı zamanda sizin için yaratılmamış ve beyaz üstünlüğü ve ırkçılıkla karakterize edilen bir dünyada gelişmek için de gerekli olmuştur. İlk Afrika büyükelçilikleri Viyana'da 1960'lı yıllarda kurulmuştur. Bunun sonucunda öğrenciler ve rahiplerin yanı sıra Afrika kıtasından başka grupların da Avusturya'ya gelmesi sağlanmıştır. Gana Öğrenci Birliği veya Avusturya Nijeryalı Öğrenci Birliği gibi ilk dernekler bu dönemde kurulmuştur. Avusturya'daki ilk nesil Siyahlar için dernekler her zaman çok önemli olmuş ve birlik olmaktan güç almışlardır. 1996 yılında Pamoja kurulmuştur ki bu dernek ikinci nesil Afrika kökenli insanların söylemlere katılımına öncülük etmiştir. Bir yandan da bilimsel çalışmalar için önemlidir.⁴¹⁹ Sergideki duvar

⁴¹⁹Bu noktada Pamoja kurucularından Araba Evelyn Johnston-Arthur'dan bahsetmek gerekir: Washington ve Viyana'da ikamet eden bir aktivist, teorisyen ve kültür ve toplum çalışanıdır. Washington DC'deki Howard Üniversitesi'nde siyaset bilimi ve dünya dilleri ve kültürleri üzerine dersler veren ve şu anda Avusturya'daki

resminde de sarı renklerle yazılmış Pamoja yazısını ve “O” harfini içine saklanmış yıldız işareti yer verilmiştir. Bu yıldız Chaslie’nin, *WWII and The GI Kids* isimli çalışmasındaki Avusturya bayrağında da yer verilmiştir. Bu işaret, Avusturya’nın, kızıl Avusturya deyimine bir gönderme olmalıdır. II. Dünya savaşında Alman topraklarını işgal eden Ruslar’ın, Avusturya ile kurduğu ilişkileri ve 1918-1934 yılları arasında Kızıl Viyana dönemi olarak adlandırılan Sosyal Demokratların başı çektiği dönemi de hatırlatır.⁴²⁰

Görsel 62: Rossel Chaslie, *Black Alliances, Associations and Unions 1960s - 1990s, Viyana*, (http-1) (Erişim tarihi 20.01.2024).

Afrika Diasporasındaki ırkçılık ve direnişler üzerine disiplinler arası doktora tezi üzerinde çalışan bir araştırmacıdır. Johnston-Arthur, Pamoja ve The Movement of the Young African Diaspora’nın kurucu ortağıdır ve Viyana Güzel Sanatlar Akademisi ve Viyana Üniversitesi’nde çalışmıştır. Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.checkpointthelink.org/en/artists/araba-evelyn-johnston-arthur> (Erişim tarihi: 10.01.2024)

⁴²⁰Kızıl Viyana Dönemi, 20. yüzyılın başlarındaki önemli sosyal ve konut reformlarının yaşandığı dönemi ifade ediyor. Viyana’daki sivil toplum örgütlerinin tarihsel bir anlatımını sunarak toplumsal kökenler teorisine ve “Kızıl Viyana” döneminde devletin ve sivil toplumun şekillenmesine ışık tutuyor. Kızıl Viyana Dönemi’nin tanımlanmasında sosyal ve konut reformlarının yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının katkılarının da önemli rolünü vurgulamaktadır. Detaylı bilgi için bkz.; F. Maier, M. Meyer ve B. Terzieva (2022). Toward a Better Understanding of Social Origins Theory: A Historical Narrative of Vienna’s Civil Society Organizations. *Global Perspectives*, 3(1), s. 3.

1999 ve 2003 yılları, Avusturya Siyahi tarihinde özellikle vahşetin damgasını vurduğu yıllardır. 1999'da Marcus Omofuma⁴²¹ ve 2003'te Seibane Wague⁴²² cinayetleri, Afrikalı ve Siyah toplulukların artan siyasallaşmasıyla el ele giden önemli mihenk taşlarını temsil eder.⁴²³ *Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003 (Güçle savaş! Kurumsal Irkçılığa Karşı Ayaklanma 1999-2003)* isimli çalışmada Avusturya'nın ırkçı tarihinde önemli bir noktaya daha değinilmiştir (Görsel 63).

Avusturya'daki bu tarihsel sıralamada 2020'deki protestolar da önemlidir. Ses getiren bu protestolar aslında birdenbire ortaya çıkmamıştır. Onlarca yıl boyunca ırkçılığa ve şiddete karşı direniş ağlarının bir sonucudur. Önce 2018 yılında -rapçi T-Ser, yedinci bölgedeki parkta ekibiyle müziğini tartışmak için bir toplantı yaptığında, polisin yalnızca ırksal profillemeye olarak hedef alıp eylemlerde bulundu zaman- protesto ve dayanışma şeklinde patlak vermiştir. Bu durum Beyaz olmayan birçok insanın ve özellikle de Siyahların yakından bildiği ırkçı uygulamalardan biriydi. Sonuç olarak, *#nichtmituns* hareketine yol açmış ve bu hashtag altında, ırksal profil oluşturma konusunu acilen ele alan bir harekete dönüştürülmüştür. Diğer kampanyalarda da bu defalarca kullanılmıştır.⁴²⁴

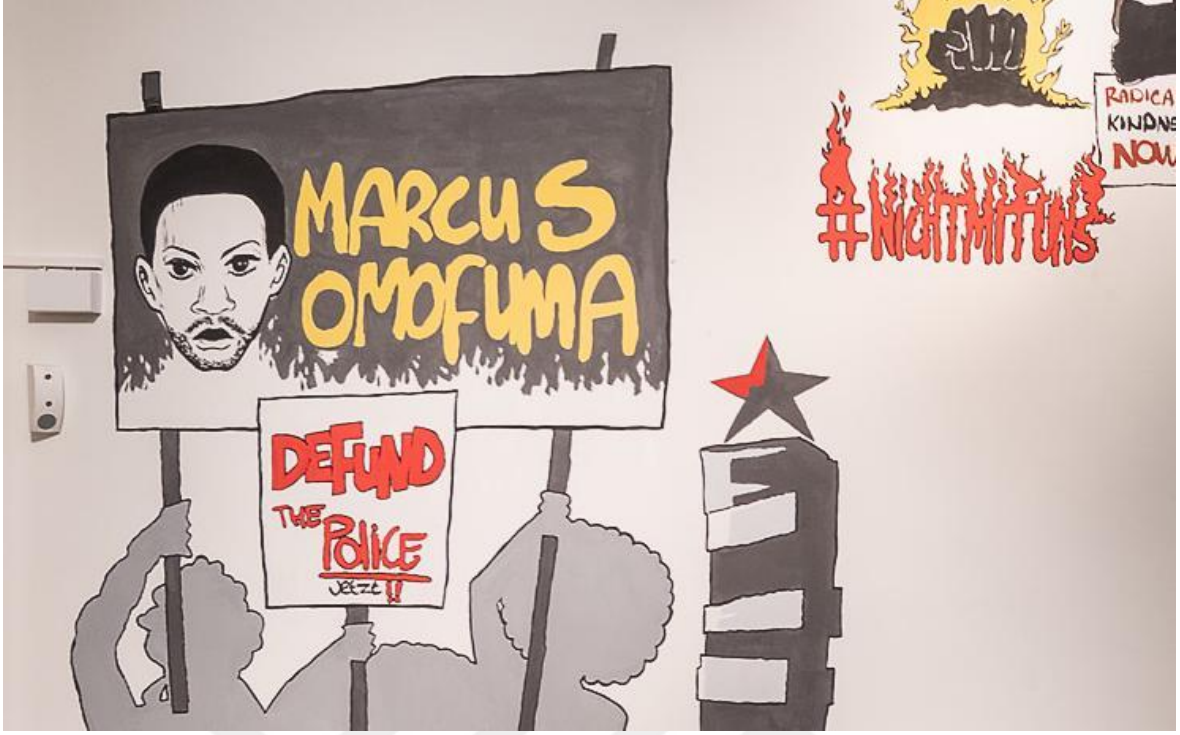
Duvardaki *Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003* isimli çalışmada Marcus Omofuma'nın pankartını tutan figürlere yer verilmiştir. Ayrıca insanların elinde *Defund the Police (Polisi Savunmak)* isimli bir pankart da betimlenmiştir. Yine Chaslie'nin sıklıkla kullandığı yıldız ve yukarıda da artık Siyahilerin direniş simgesine dönüşen yumruk gösterilmiştir. Sözü edilen *#nichtmituns* isimli hastag de kırmızı renk ile beraber alevli bir biçimde duvardaki yerini almıştır.

⁴²¹1999 yılında Avusturya'dan sınır dışı edilirken ölen Nijeryalı Marcus Omofuma'nın davası kamusal söylemin ve akademik araştırmanın konusu olmuştur. Viyana'da Marcus Omofuma'ya adanan bir anıt alanının inşası tartışılmış ve kamusal alanların göç tarihinin kolektif hafızasını şekillendirmedeki önemine ışık tutulmuştur. Buna ek olarak Marcus Omofuma'nın ölümüyle ilgili olaylar ve özellikle olay sırasında Avusturyalı yetkililerin yaptığı tartışmalı ve duyarsız açıklamalar dikkat çekmiştir. Marcus Omofuma davasının tarihsel ve kamusal boyutları, Avusturya'daki göç, hafıza ve insan haklarına ilişkin söylem üzerine etkisi halen tartışılmaktadır. Detaylı bilgi İçin bkz.; C. Hintermann (2016). *Migrationsgeschichte im Öffentlichen Raum: Die Konstruktion Eines Gedächtnisortes Am Beispiel Des Marcus Omofuma Steins in Wien, Migrations- Und Integrationsforschung Multidisziplinäre Perspektiven VoL. 9, s. 241-256.*

⁴²²2003'te, 33 yaşındaki Moritanyalı Seibane Wague, iş yerindeki bir anlaşmazlık sonucu polis memurlarının çağırılması sonucu ölmüştür. Olay kameraya yansıyan görüntülerinde polisin kelepçeli ve yerde yatarken Wague'nin üzerine oturduğu, ayrıca sağlık görevlilerinin kurbanın üzerinde durup hareketsiz yattığı için ilk yardım yapamadıklarını göstermiştir. Detaylı bilgi için bkz.; <https://www.statewatch.org/statewatch-database/austria-hearing-into-the-death-of-seibane-wague/> (Erişim tarihi: 14.01.2023).

⁴²³(http-1) (Erişim tarihi 23.01.2024)

⁴²⁴(http-1) (Erişim tarihi 23.01.2024)

Görsel 63: Rossel Chaslie, *Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003, Viyana*, (http-1) (Erişim tarihi 23.01.2024).

Amerika’da 25 Mayıs 2020’de George Floyd’un öldürülmesiyle dalga dalga dünyaya yayılan BLM hareketi, Avusturya’da da büyük yankı yaratmıştır. Avusturya genelinde toplam 100.000 kişi bu amaçla sokaklara dökülmüş; bunların sadece 50.000’i Viyana’da bir günde görülmüştür.⁴²⁵ Konumuzu oluşturan *Re: Present Unlearning Racism* sergisi de (08 Ağustos 2021- 01 Mart 2022) bunun sonuçlarından biri olarak değerlendirilebilir. Bu olaylarla ilişkili olarak sergide *Black Lives Matter Vienna - A “Change Gon’ Come”? 2020* (*Siyahların Hayatı Önemlidir Viyana - Bir “Değişim mi Gelecek? 2020*) isimli duvar resmine yer verilmiştir (Görsel 64). Söz konusu çalışmada siyahi ve beyaz insanların ellerinde polis şiddetine ve ırkçılığa karşı duran BLM hareketine özgü pankartlar tutan çeşitli insan figürleri resmedilmiştir. Bu görüntü, toplumsal eşitlik ve adalet taleplerinin önemini vurgulayan ve Siyahilerin yaşadığı ayrımcılığa ve polis şiddetine karşı BLM’nin sembollerini içerir. Siyah ve beyaz insanların bir araya gelerek dayanışma içinde olmaları, ırksal eşitsizliklerin ve ayrımcılığın sona erdirilmesi için bir çağrıya gönderme yapar. Dolayısıyla bu yapıtıyla da Chaslie Avusturya’daki toplumda ve dünya genelinde BLM hareketinin etkisini ve önemini yansıtmıştır.

⁴²⁵(http-1) (Erişim tarihi 24.01.2024)

Görsel 64: Rossel Chaslie, *Black Lives Matter Vienna-A "Change Gon' Come"?* 2020, Viyana, (http-1) (Erişim tarihi 23.01.2024).

Chaslie'nin Avusturya tarihindeki ırkçılığı tasvir etmek amacıyla hazırladığı sekizinci ve son duvar resmi *Determining Our Own Future Projects, Initiatives and Sustainable, Community-Led Movements Across Austria 2021 and The Future* (Kendi Geleceğimizi Belirlemek Avusturya Çapında Projeler, Girişimler ve Sürdürülebilir, Topluluk Öncülüğündeki Hareketler 2021 ve Gelecek) isimli çalışmasıdır (Görsel 65). 2020'de Siyahilerin önceki nesillerin çalışmaları üzerine inşa ettikleri -özellikle son 20 ila 25 yıla uzanan bir geçmişle ilişkili olan- bir ittifakla güçlenmeleri söz konusudur. Black Voices⁴²⁶ referandumu, Schwarze Geschwister für Power⁴²⁷, AEWTASS⁴²⁸ Black Movement

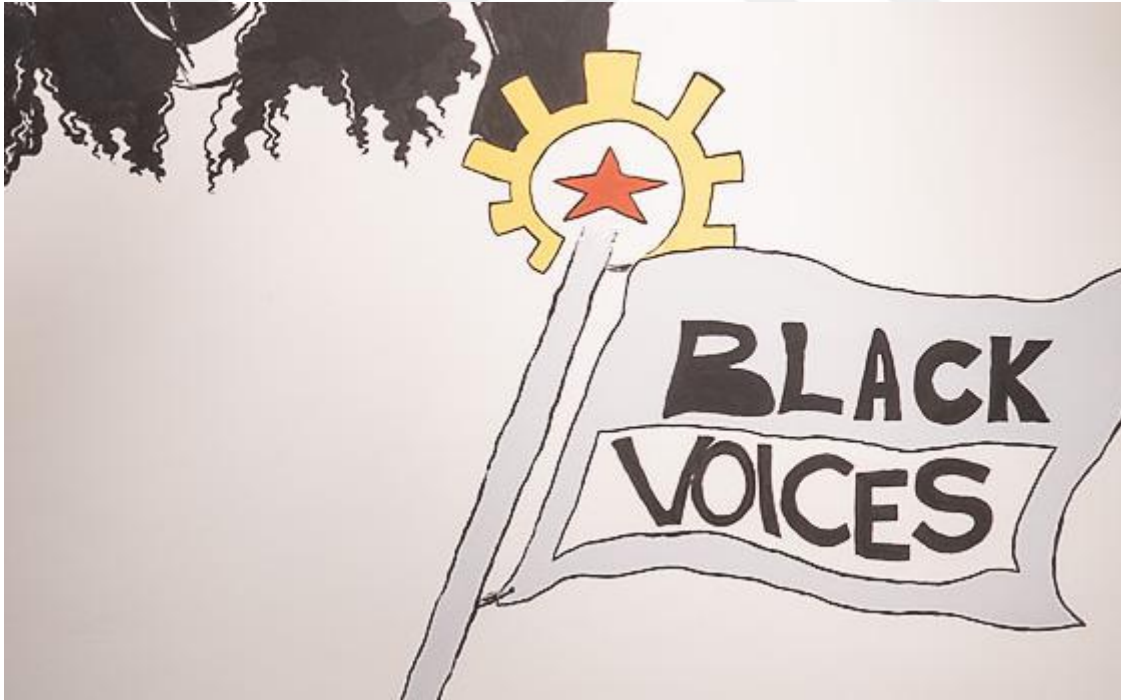
⁴²⁶Black Voice Foundation, bireyleri yazılı medya konusunda eğitme misyonuyla 1988 yılında kurulmuştur. Dijital devrim, iletişim ve medya dünyasındaki teknolojinin hızlı büyümesi ve çok çeşitli multimedya platformları aracılığıyla hayatları etkileme ihtiyacı ile birlikte vakıf, misyonunu dijital ve elektronik medyayı ve gelişen bir seti kapsayacak şekilde genişletmiştir. Eğitim, mesleki gelişim, medya, tarih ve sanat alanlarındaki projeler yürütmektedirler.

⁴²⁷Schwarze Geschwister für Power, Viyana'daki siyah insanların güçlendirilmesi ve adaleti için oluşan bir kolektiftir.

⁴²⁸2019 yılında Avusturya Okul Sisteminde Eşitliğin Geliştirilmesi AEWTASS kurulmuştur. Ana odak noktası, eşitlikçi fırsatlar yaratmak ve Afrika kökenli insanların ve diasporanın Avusturya sivil toplumu içindeki temsilini optimize etmektir.

Austria⁴²⁹ ve diğerleri gibi birçok yeni girişim, organizasyon ve proje yeni bir tarih yazılması konusunda çalışmalarıyla öne çıkmıştır. Dolayısıyla Siyahların tarihini yeniden yazmaya ve yeniden anlatmaya açık bir tutum sergilenmiştir.⁴³⁰

Chaslie'nin duvar resmi söz konusu Black Voices ile ilişkilidir. Yine eserlerinde alışık olduğumuz kırmızı yıldız, bayrak direğinin tepesinde yer alan bir çarkın ortasında gösterilmiştir. Dalgalandıran bayrak içerisine Black Voices (Siyah Sesler) yazılmıştır. Bu yazı Siyahilerin haklı davalarına ve ırkçılığa uğradığına dair sessiz bir çılgılığın göstergesidir. Siyah bireylerin hakları ve deneyimleri hakkında konuşma ve anlatılara daha fazla yer verilmesi gerektiği mesajı iletilmiştir. Black Voices, Siyah toplumun deneyimlerini ve seslerini duyurmayı, görünürlüklerini artırmayı ve haklarını savunmayı amaçlayan bir çağrı ve protesto olarak dikkati çeker. Siyah bireylerin deneyimlerinin ve hikâyelerinin görünürlüğünü artırarak, toplumun ırksal eşitlik ve adalet için birlikte hareket edilmesini teşvik eder. Bu toplumun yaşadığı zorluklara ve mücadelelere gönderme yapar. Dolayısıyla onların seslerinin önemini vurgulayarak ırkçılığa ve ayrımcılığa karşı mücadelede dayanışma ve destek çağrısı yapmaktadır.

Görsel 65: Rossel Chaslie, *Determining Our Own Future Projects, Initiatives and Sustainable, Community-Led Movements Across Austria 2021 and The Future*, Viyana, (<http-1>) (Erişim tarihi 23.01.2024).

⁴²⁹Black Movement Austria, Avusturya'daki yaşamlarının sosyo-politik ve ekonomik gerçeklerini daha iyiye doğru değiştirmek olan Afrika kökenli insanlardan oluşan bir kolektiftir.

⁴³⁰(<http-1>) (Erişim tarihi 25.01.2024)

Chaslie'nin sergi için yaptığı sekiz duvar resmi 18. yüzyıldan günümüze kadar olan Avusturya ırkçılık tarihini gözler önüne sermiştir. Sanatın bu denli güçlü göndermeler yapabileceğini, tarihi gözler önüne getirebilmesini bir kez daha hatırlatır. Dolayısıyla onun çalışmalarıyla tarihe de bir not düşülmüştür. Söz konusu yapıtları Avusturya'nın ırkçılıkla mücadelesinde sanatın nasıl etkili bir rol oynayabileceğini göstermenin yanında derin anlayışını ve duyarlılığını da yansıtmaktadır. Özellikle 18. yüzyıldan bu yana Avusturya'daki ırkçılığı, tarihsel süreci ve değişimleri görsel bir dille özet bir şekilde aktarmıştır. Sanatın toplumsal meselelere müdahil olması ve insanlara görsel dille hitap etme gücü, Chaslie'nin eserlerinde de belirgin bir şekilde ortaya konulmuştur. Sonuç olarak, sekiz duvar resmi, Avusturya'nın ırkçılıkla mücadelesi boyunca, sanatın toplumsal değişimindeki en uzun süreci içeren bir görsel anlatım serisi olmuş olabilir. Bu eserler, sanatın ırkçılıkla mücadelede nasıl bir rol oynayabileceğini göstermektedir.

6.3.2. Ricardo Hackl

Hackl, Viyana Üniversitesi'nde sanat tarihi okuyan genç bir Viyanalı fotoğrafçı ve sanatçıdır. Eserlerini resim ve fotoğrafın birleşmesine odaklanan; soyut, modern ve gerçekçi olarak tanımlamıştır.⁴³¹ Sergiye üç adet fotoğrafıyla katılmıştır. George Flody'un ölümünden sonra yüzlerce kişinin Viyana sokaklarına dökküldüğü anları kendisi de sokağa çıkarak fotoğraflamıştır, insanların yüzlerindeki üzüntüyü aktarmıştır. Hackl, *Re: Present Unlearning Racism* sergisi için çalışmalarını şöyle tanımlamıştır:

“Üzüntü, neşe, eğlence ve tüm bu duygular tek bir yerdedir. Bir topluluk, bir birlik olduğumuzu hissetmemi sağladı bu çalışmalar. Black Lives Matter demosunun fotoğrafları sadece resim değil, duyguların dilini görünür kılıyor. Bence resimler kendileri için konuşuyor”.⁴³²

Hackl ilk fotoğraf karesinde Siyah bir erkek figürü sola dönük pozisyonda eli yukarıda göstermiştir. Burada 1960'lardaki Black Movement ve Black Lives Matter hareketlerinde kullanılan yumruk imgesi izleyicilere tekrar hatırlatılmıştır (Görsel 66). Bu kare aynı zamanda serginin temsili fotoğrafı olarak da kullanılmıştır. İkinci fotoğrafta; siyah bir kumaş zemin üzerine beyaz harflerle “Black” yazısını tutan dört kişi görülmektedir. Söz konusu pankartı tutan kişiler maskelidir ve çekildiği dönemdeki Covid-19 pandemisinden dolayı maske takmanın zorunlu olduğu zamanlardadırlar. Bu durum izleyiciye yüzlerdeki ifadeyi

⁴³¹Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 31.

⁴³²Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 32.

tam veremese de gözlerdeki üzüntüyü yansıtmıştır. (Görsel 67). Hackl son karesinde siyah kumaş bir zemin üzerine beyaz olarak yazılmış “Black Lives Matter” pankartını taşıyan, protesto yapan kişileri göstermiştir. (Görsel 68).

Görsel 66: *Ricardo Hackl, İsimsiz I, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 34.*

Görsel 67: Ricardo Hackl, *İsimsiz II*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, *a.g.k.*, 32.

Görsel 68: Ricardo Hackl, *İsimsiz III*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, *a.g.k.*, 34.

6.3.3. Angelo Kreuzberger

Kreuzberger, 1987 yılında Viyana’da bir şarkıcı anne ve portre ressamı babanın oğlu olarak doğmuştur. 19 yaşında Nijerya’ya yaptığı ilk seyahati hayatının önemli bir parçası olmuştur. Kamerasını her daim yanında taşıyan Kreuzberger zor olan anları yakalamak için dünyanın farklı yerlerine seyahat etmiştir. Gittiği bölgelerdeki insanların çeşitliliğini hem fotoğraf hem de videolarıyla yansıtan Kreuzberger’in sergide 14 fotoğrafı yer almıştır.⁴³³

Kreuzberg’in *The Black Movement (Siyah Hareket)* adını verdiği portre serisi, Mayıs 2020’de George Floyd’un öldürülmesinden sonra çok spontane bir şekilde oluşturulmuş fotoğraflardır. Sergi için bu serisini başka kadın portrelerini ve Siyah topluluğundan temsilcilerini de içerecek şekilde genişletmiştir. Çektiği fotoğraflardaki beden dili ve net yüz ifadeleri ile kişilikler portrelerde öne çıkarılmıştır. İlk çekimlerinden hemen sonra, Viyana sokaklarında en büyük BLM mitingi gerçekleşmiş ve yaklaşık 50.000 kişi sokağa dökülmüştür. Kreuzberg de bu ortamın parçasını olan üretimlerini gerçekleştirmiştir.⁴³⁴

Sergi için hazırlanan ve toplam 14 kareden oluşan fotoğraf serisi Siyahi kadın-erkek portrelerini içermektedir. İlk görselde Siyahi erkek figürü ayakta başı öne eğik şekilde sol elini yumruk sıkarak yukarı kaldırmıştır (Görsel 69). İkinci görselde Siyah bir kadın bebeği kucağına almıştır fakat bebeğin yüzü görülmemektedir. Bebeğin üzerindeki tişörtte yazan “Future Legend” (Geleceğin Efsanesi) yazısıyla muhtemelen izleyiciye gönderme yapılmıştır (Görsel 70). Üçüncü eserinde Siyahi bir kadın sol elini yumruk yaparak yukarı kaldırmış bir pozisyonda fotoğraflanmıştır (Görsel 71). Dördüncüsü, Siyah bir erkek figürünün tam çerçeveye sığdırılmış bir fotoğrafıdır ve yüzü siyah maskelidir. Maskenin üzerinde “Nothing Can Cross Out Spirit” (Hiçbir Şey Ruhun Üstünü Geçemez) yazmaktadır (Görsel 72). Burada Kreuzberg Siyahi katliamlara gönderme yaparak dikkat çekmiştir. Beşincide; Siyahi bir kadın, başı hafif sola eğilmiş şekilde fotoğraflanmıştır (Görsel 73). Altıncı fotoğrafta, Siyahi bir erkek sağ elini kaldırmış, sol taraftan seyircinin yüzüne doğru bakarken görülmektedir (Görsel 74). Yedinci eserinde Siyahi kadın ve tişörtünün üstüne beyaz harflerle yazılmış olan “The Future Female And African” (Geleceğin Kadını ve Afrikalı) yazısı dikkati çeker (Görsel 75). Bu karesiyle de anne ve bebeği fotoğrafındaki gibi geleceğin insanına gönderme yapmıştır. Dolayısıyla serginin ismiyle örtüşen bir alt metni ortaya çıkar ve ırkçılığın geride kalacağını, Siyahi insanların gelecekte çok daha iyi

⁴³³Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 34. https://photoangelo.at/gallery_category/travel-photography/ (Erişim tarihi: 30.05.2024)

⁴³⁴Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 37.

konumlarda bulunacağını, birçok olaya, duruma yön veren kişilerden olacaklarının imasını verir. Sekizincisi, Hackl'in fotoğraflarında gördüğümüz Siyah erkek figürüdür ve aynı figürü Kreuzberg de kullanmıştır. Sadece figür biraz daha bel üstünden görüntülenmiştir. Aynı kıyafetlerle ve aynı pozisyonda olmakla birlikte yüz ifadesi farklıdır (Görsel 76). Dokuzuncu fotoğrafta Siyah bir erkek figürü kafasında siyah bir bandana takmış haldedir, yüz ifadesi öfkeli (Görsel 77). Onuncusu, üçüncü fotoğrafta gördüğümüz gibi Siyah genç bir kadındır, sol elini yumruk yapmış bir halde, öfkeli bir biçimdeyken fotoğraflanmıştır (Görsel 78). On birinci fotoğrafta Siyahi bir kadın sağ omuzunun üzerinden bakar halde hafif bir öfke ve imalı bakışlarla kareye yansımıştır (Görsel 79). On ikincisi, yine daha önceki karelerde gördüğümüz gibi Siyah erkek bir figürün sağ elini yumruk yapıp kaldırmış olarak görüldüğü bir fotoğraftır (Görsel 80). On üçüncüsü de benzerdir fakat figür bu sefer sağ yumruğunu aşağıdan yukarıya dik olarak değil kolunu yarım şekilde keserek yapmış şekildedir (Görsel 81). Sonuncu fotoğrafta ise Siyahi bir kadın sol elini kaldırmış ve izleyicinin gözünün içine bakarken gösterilmiştir (Görsel 82).

Kreuzberg'in bu serisinde, kadın ve erkek figürlerinin tamamı Siyahi insanlardan oluşmaktadır. Hepsi siyah giyinimlidir ve yüzlerinde en ufak bir gülümse olmamakla beraber keder ve öfke duygusu izlenir. Seçilen kişilerin hepsi genç yaştadır ve giydikleri siyah tişörtlerinin üzerindeki beyaz mesajlarla göndermeler yapılmıştır. Figürler bazen sol elini bazen de sağ elini yumruk yapmış, ellerini kaldırmış bir halde, kısacası Siyahlarla özdeşleşen hareketle gösterilmişlerdir. Kreuzberg'in çalışması stüdyo ortamında gerçekleşmiş ve sergide dikkat çeken çalışmalardan olmuştur.

Görsel 69: Angelo Kreuzberger, *İsimsiz I*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 38.

Görsel 70: Angelo Kreuzberger, *İsimsiz II*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 39.

Görsel 71: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz III, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 40.*

Görsel 72: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz IV, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 41.*

Görsel 73: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz V, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 42.*

Görsel 74: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz VI, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 43.*

Görsel 75: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz VII, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 44.*

Görsel 76: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz VIII, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 45.*

Görsel 77: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz IX, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 46.*

Görsel 78: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz X, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 47*

Görsel 79: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz XI Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 48.*

Görsel 80: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz XII, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 49.*

Görsel 81: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz XIII, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 51.*

Görsel 82: *Angelo Kreuzberger, İsimsiz XIV, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 52.*

6.3.4. Samira Saidi

Samira Saidi yarı Ganalı, yarı Avusturyalı Siyahi bir kadın sanatçıdır. Irk ve aidiyetin sosyolojik yapılarını incelemeyi ve değiştirmeyi amaçlayan bunu da beden aracılığıyla kesişen kimliklerin ikiliğini araştırarak yapan Saidi⁴³⁵ sergide dört fotoğrafıyla yer almıştır. Aynı zamanda BLM hareketine Amerika’da destek veren sanatçı bunu hem yazıları hem de fotoğraf kareleriyle yapmıştır. George Floyd’un ölümünden sonra Siyah insanlara yapılanlara dünyanın dört bir yanında tepki gösteren BLM hareketinin Viyana protestolarına aktif olarak katılmıştır. Bu olaylardan derin bir şekilde etkilenen Saidi Viyana’daki hareketlenmeyi fotoğraflarıyla da belgelemiştir.

Fotoğraf karelerinin birinde olan biteni şaşkınlıkla izlediği -maskesinin altından bile belli olan- Siyahi bir kadın görülmektedir (Görsel 83). İkinci karesinde ise Viyana sokaklarında beyaz bir erkeğin yaşanan olaylara nasıl tepki gösterdiği izlenir. (Görsel 84). Saidi için de çok değerli olduğunu düşünebileceğimiz bu karenin sergide yer alması anlamlıdır. Yaşanan olaylara bu denli tepki veren beyaz bir erkek figürünü görmek, ya da bu şekilde yakalamak mümkün görünmeyebilir veya az rastlanabilir. Protestolar esnasında Saidi tarafından yakalanan bir diğer kare de ise bir topluluğun bağırduğu ve ortada da daha geniş yer kaplayan siyahi birinin nasıl bağırduğu ve pankartlarla olaya verdikleri tepki izlenir. (Görsel 85). Yaklaşık olarak 50.000 kişinin katıldığı söz gösterilerde kalabalıklar öfkelerini Viyana’daki müzeler meydanında bulunan bir heykelin üzerine çıkarak da göstermiştir. Söz konusu -belki de vandalizm sayılabilecek- anı ölümsüz kılan Saidi sergide bu fotoğrafına da yer vermiştir (Görsel 86)

⁴³⁵Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 52.

Görsel 83: *Samira Saidi, İsimsiz I, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 54.*

Görsel 84: *Samira Saidi, İsimsiz II, Viyana, 2021, <https://samirasaidi.com/BLM-Protest> (Erişim tarihi: 11.11.2022).*

Görsel 85: Samira Saidi, *İsimsiz III*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 53.

Görsel 86: Samira Saidi, *İsimsiz IV*, Viyana, 2021, <https://samirasaidi.com/BLM-Protest> (Erişim tarihi: 11.11.2022)

6.3.5. Mahir Jahmal

1986 Viyana doğumlu olan Mahir Jahmal fotoğrafçıdır. Çalışmalarını, karanlık odada deneyler yaparak, geleneksel fotoğrafçılıktan yeni sanatsal uygulama biçimlerine olası geçişler yaparak gerçekleştirmektedir. Resim unsurlarını fotoğrafla birleştiren Jahmal, kağıdın buruşması ve kabartma benzeri bir izlenim bırakan heykelsi şekiller gibi eklemelerle kendine özgü bir dil oluşturmuştur. Çalışmalarında kentsel motifler, grafik yapıları dönüştürülmüştür gibidir. Görüntülerinde boş noktalar, kağıt yırtılmaları ve optik bulanıklıklar, engibeli bir gerçeklik izlenimi bırakan çok boyutlu manzaralara evrilmiştir. Gerekğinde kamera, kimyasallar ve negatifleri bir arada bırakıp, klişelere meydan okuyan ve yeni bakış açıları sağlayan gizemli görüntüler yaratan fotoğraf teknikleri geliştirmiştir.⁴³⁶

Sergide yer alan *They Don't Care About Us* (Bizi Umursamıyorlar) serisi, Batı toplumundaki Siyah kültürün basmakalıp beklentilerini yansıtan bir nitelik taşır. Analog Siyah beyaz fotoğrafçılıkla çalışan Jahmal, bölünmüş bir gerçekliğin cesur kontrastlarını göstermek için bu yolu tercih etmiştir. Siyah erkek imajlarının yapısökümü, hassas temsil eylemini sorgulamaktadır. Jahmal, fotoğrafları buruşturarak yalnızca klişeleri yıkmakla kalmamış, aynı zamanda konunun birden çok katmanına ışık tutan ve daha önce gizlenmiş olabilecek birkaç karanlık noktayı ortaya çıkaran bir perspektif değişimi göstermiştir.⁴³⁷

They Don't Care About Us serisinde, Siyahi insanların portreleri buruşmuş ve engibeli izlenimi oluşturan kabartma benzeri izlerle sunulmuştur. Seride bulunan *The Illusion of Inclusio* (Dâhil Olma Yanılsaması) -çalışmanın isminden de anlaşıldığı gibi- Jahmal'ın izleyiciyi optik bulanıklığa hapsettiği ve ortama dâhil olduğumuzu sanarken aslında bir o kadar da uzak kaldığımızı vurgular niteliktedir. Bir yandan da uzak kaldığımız ırkçılığın yüzümüze vurmasıdır (Görsel 87). Yine serinin bir diğer çalışmasında ayakta duran Siyahi erkek figür de aynı şekilde engibeli bir siyah-beyaz renk alegorisi şeklinde gerçeklik ve yanılsama arasında izleyiciyi kendi başına düşünmeye bırakmış gibidir (Görsel 88). 2016'da hazırladığı çalışmalarından seçtiği bu eserlerindeki optik bulanıklar bizleri Siyah insanların tarihlerinden günümüze kadar olan zaman aralığında yaşanan dalgalanmalarına ve sömürü sistemine gönderme niteliği taşır. (Görsel 89, 90).

⁴³⁶Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 58.

⁴³⁷Weltmuseum, **a.g.k.**, 59.

Görsel 87: *Mahir Jahmal, The Illusion of Inclusion, They Dont' Care About Us Series, 2016 , Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 58.*

Görsel 88: *Mahir Jahmal, İsimsiz I, They Dont' Care About Us Series, 2016 ,Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 57.*

Görsel 89: Mahir Jahmal, *Sergiden Görünüm I, They Dont' Care About Us Series*, 2016 ,Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 57.

Görsel 90: Mahir Jahmal, *Sergiden Görünüm II, They Dont' Care About Us Series*, 2016 ,Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 57.

6.3.6. WiseTwo

WiseTwo takma adıyla tanınan ve Kenya’lı olan Bhupi Jethwa, Nairobi’de yaşayan Hint kökenli bir sanatçıdır. Resimleri maskeli sembollerle, işaretlerle ve şaman ritüellerine göndermelerle doludur. Eserlerinin fikirlerin, bilginin kimlik ve aidiyetin bir yansıması olduğunu, tüm çeşitliliğiyle insan varlığına ve kültüre göndermeler yaptığını belirtmiştir. Sanatıyla bize temalar ve renk şemaları açısından denge ve uyum arayışıyla ilgili hikâyeler sunan WiseTwo; izleyiciye neşeyi, acıyı, yaşamı ve ölümü gösteren evcilleştirilmemiş dürtülerle ve meditasyonla -ince ve güçlü- bir atıfta bulunur. İzleyici için bu bir düşünmedir, nihayetinde de hayatın anlamını düşünmek için bir teşviktir.⁴³⁸

WiseTwo, eski ve yeni dünyalar arasında bir gezgindir. Resimleri, eski uygarlıklara, tüm zaman ve mekânlara, insanlar ve kültürler arasındaki görünmez bağlantı üzerinden atıfta bulunur. Daha çok sosyal ve kültürel konuları ele alır, hoşgörü ve insanlığı teşvik eder. Bu değerlerle çelişen koşullar, tutumlar ve davranışlar hakkında tartışmaya çağırır. WiseTwo takma adı ise bir iddia ve kendi kendine bir ironiyi gösterir. Wise (Bilge) bilgelik arayışını ifade etmek içindir. Two (İki), alçak gönüllülüğü ifade eder. Çünkü kimse “akıllı” değildir.⁴³⁹

Sergide yer Alan *Broken* (Kırılma) adlı duvar resmi, bu dünyanın gösterdiği güzelliğin, bu dünyadan geçen çatlaklar olmasına rağmen hala var olan bir güzelliğin ince bir hatırlatıcısıdır. Afrika anlatısı ve o toprakların yerlileri, onları nerede bulursak bulalım, bu çatlakların genişlemesini engelleyenlerdir. Dengeyi koruyan bilgelikleri ve bilgileri sayesinde, toplumlarımız arasında var olan ırkçılığı, ayrımcılığı, eşitsizliği ve diğer birçok zorluğu sürekli olarak unutuyoruz düşüncesi simgelenmiştir.⁴⁴⁰ Eserde bir kapı merkez alınarak Siyahi bir kadının yüzü duvara çizilmiştir. Ancak yüzünün sağ ve solu kapının merkeze alınmasıyla birlikte ikiye ayrılmıştır (Görsel 91, 92). Kapının solunda kalan yüz kısmı daha soluk ve renksizdir (Görsel 93). Sağ kısım ise daha canlıdır, sarı ve turkuvaz renkleriyle belirginleştirilmiştir (Görsel 94). Bu da bizlere hayatta açılan kapılarda bizleri nelerin beklediğine dair bir belirsizliğin ya da sürprizlerin dolu olduğunu hatırlatır.

⁴³⁸Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 62.

⁴³⁹Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 62.

⁴⁴⁰Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 65.

Görsel 91: WiseTwo, *Broken*, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, *a.g.k.*, 60.

Görsel 92: WiseTwo, *Broken Genl Görünüm*, 2021, Viyana
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#gallery> (Erişim tarihi: 11.11.2022).

Görsel 93: *WiseTwo, Broken, Detay I, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 60.*

Görsel 94: *WiseTwo, Broken, Detay II, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 60.*

6.3.7. Stinkfish

Stinkfish, portre ve fotoğrafları kendine has üslubuyla yorumlayan Kolombiyalı bir sokak sanatçısıdır. Daha çok renkli ve grafiksel bir tutumla portreler üzerinde süslemeler gerçekleştirmiştir. Meksika’da doğan Stinkfish, çocukluğunu ebeveynlerinin göç ettiği Kolombiya’da geçirmiştir. Yaşadığı Bogota sokaklarını bir çocuk olarak merak etmeye başladığında çevreyi ve insan çeşitliliğini de merak etmeye başlamıştır. Rotası hiçbir zaman sabit olmadığı için farklı insanlarla, mekânlarla ve görüntülerle karşılaşma fırsatını yakalamıştır. Seyahatleriyle dünyanın dört bir yanındaki kasaba ve şehirlerin duvarlarına kentsel simgeler bırakmaya başlamıştır. Bunlardan bazıları daha sonra stüdyo çalışmasına dönüştürülmüş, atılan kapılar gibi pek çok farklı malzemelerle tuvallerini oluşturmuştur. Sanatını, Sokak Sanatı olarak adlandırmak, belki de sanat fuarlarında, galerilerde ve müzelerde sergilenmiş olan eserlerinin tanımlanması için doğru olmasa da bu alana yakın olması, kendine Sokak Sanatı gibi özgür alanlar açması ve de diğer sokak sanatçılarıyla olan işbirliği bu bağlamda işlerine bakmamızı sağlar. İşine saygı duyan ve işini seven Shepard Fairey⁴⁴¹ gibi gittiği her yere çağdaş işaretler koysa da onun aksine tek başına çalışmayı seven Stinkfish nadiren asistanlarla veya iş ortaklarıyla çalışmıştır.⁴⁴²

Sergide, daha önceki yıllarda yapmış olduğu, ahşap ve metal aksamlar üzerine spreyci boya olarak çalıştığı iki eseriyle almıştır. Sanatçı çalışmalarını şu şekilde özetlemiştir:

“Haritada okumayı öğrendiğimiz sınırlar, güç ve savaş hikâyelerini anlatan hayali çizgilerdir. Gerçek sınırlar; nehirler, okyanuslar, dağlar, çöller kontrol noktalarına, pasaportlara ihtiyaç duymadan ve hepsinden önemlisi, önyargı veya şüphe, şiddet veya ayrımcılık olmadan özgürce geçilmelidir.”⁴⁴³

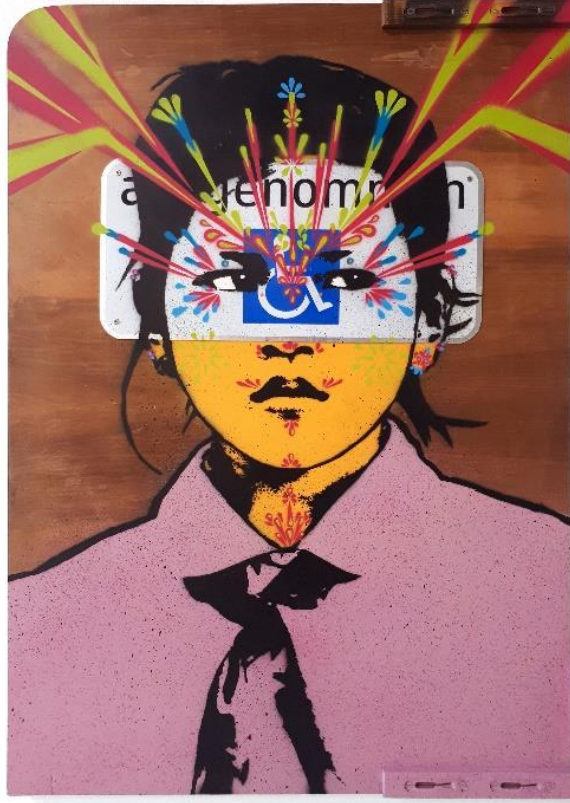
Stinkfish’in eserleri herkesin geçemeyeceği hayali çizgilerle ile gerçek sınırlar arasında paralellik kuran bir dizi çalışmadan oluşmuştur. Bunları, dünyanın herhangi bir yerinde fotoğraflanmış olan ve daha sonra başka yerde boyanmış, anonim bazı kişilerin

⁴⁴¹Shepard Fairey, günümüz sanat dünyasında özellikle sokak sanatı alanında tanınan bir poster sanatçısıdır. Fairey, anonim sokak sanatçısı kimliğinden çıkarak, Andre the Giant’ın Posse Sticker Kampanyası (OBEY Kampanyası) ile tanınan ve 2008’de Obama’nın “Hope” posterini ve 2017 Uluslararası Kadınlar Yürüyüşü “We the People” poster koleksiyonunu oluşturan ünlü bir sanatçı haline gelmiştir. Fairey’in eserleri, semboller, işaretler ve şaman ritüellerine göndermelerle dolu olup, insan varlığına ve kültüre geniş bir arayışı yansıtmaktadır. Detaylı bilgi için bkz.; A. Setyoko ve R.H. Yudianto,(2022). Karya Seni Poster Shepard Fairey Dalam Kajian Semiotika Van Zoest: Analisis Sintaksis, Simantik Dan Pragmatik. *Jurnal SASAK: Desain Visual Dan Komunikasi*, 4(1), s. 1-12.

⁴⁴²Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 67.

⁴⁴³Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 60.

portrelerini kullanarak yapmıştır. Ahşap ve metal üzerine spreyle çalıştığı *Ho Chi Minh Girl* isimli çalışmasında bir kız çocuğu portresinin üzerine çalışmış ve muhtemelen o zamanlar Çin'in, Honkong üzerinde uyguladığı baskı ortamında etkilenen bir kız çocuğunun temsilini yansıtmıştır (Görsel 95). Portredeki çocuğun gözlerinden ışıldayan renkler ile boğazına kan lekesi yapılmıştır. Dünyayı görmek isteyen ama göremeyen, boğazı düğüm düğüm olan bir çocuk izleyiciyle çarpıcı bir şekilde buluşturulmuştur. Ahşap üzerine spreyle yaptığı *San Francisco Woman* adlı diğer bir çalışmasında ise, ABD'ye göçmen olarak gitmiş bir Müslüman kadın imgesini yansıtmıştır (Görsel 96). Gözlüklü, türbanlı, gülen, mutlu ve de güçlü bir kadın paylaşması muhtemelen izleyiciye kendi kimliğiyle barış içinde yaşama arayışında olan bir göçmeni sunar. Onun renkleri ve kültürleri kucaklayan büyülü şehir olarak gördüğü San Francisco'ya göçünün başlangıcındaki anlara gönderme yapar. Bu şehrin onun için bir özgürlük alanı olarak görüldüğüne göndermede bulunulur. Gözlüklü bakışları herkesi içindeki insanlığı görmeye davet eder. Türbanı ise farklılıkları, dünyadaki kültürel zenginliğini hatırlatır. Dolayısıyla onun varlığı, ırkçılığa ve önyargılara karşı bir manifestoya dönüşür.

Görsel 95: *Stinkfish, Ho Chi Minh Girl, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 69.*

Görsel 96: *Stinkfish, San Francisco Woman, Viyana, 2021, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 69.*

6.3.8. Theic Licuado

Theic Licuado, Montevideo’da yaşayan Uruguaylı bir sanatçıdır. Büyük ölçekli duvar resimlerinin yanı sıra tuval ve kağıt üzerinde çalışmalar da gerçekleştirmiştir. *Theic & Fitz “Colectivo Licuado* adını taşıyan ekibiyle dünyayı dolaşıp sokak sanatı projelerine ve festivallerine katılmış; Lizbon, Berlin, Santiago de Chile, Buenos Aires, Delhi, Roma, Viyana, New York gibi şehirlerde küçük ya da büyük formatlarda duvar resimleri yapmıştır. Özellikle klasik dönem sanatı, Yunan, Mısır ve Roma mitolojisi ile ilgilenen Theic söz konusu dönemlere ait farklı teknikleri ve kavramları bir arada kullanmıştır.⁴⁴⁴

Sanatçının sergide yer alan *A Country Without Indians* (Kızılderililerin olmadığı Bir Ülke) duvara çizilmiş bir çalışmasıdır (Görsel 97, 98). Licuado, *Re: Present Unlearning Racism* sergisi için hazırladığı bu eseri için şunları söylemiştir:

“Biz Uruguaylılar okuldan beri ‘gemilerden geliyoruz’ özdeyişini duyduk, yani kökenlerimiz yalnızca yabancı topraklara dayanıyor. Avrupalı olmayan insanların kolonizasyonu ile beyaz adamın üstünlüğü arasında ne gibi bağlantılar var? Birkaç kavram fark ettim: tahakküm, yok etme, tarihi anlatıyı çarpıtma. Bu çalışma, Uruguay yerleşimcilerinin kökenlerinin tarihsel açıklamasının gözden geçirilmesine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır”.⁴⁴⁵

Bu ifadesiyle, Uruguay’da yaşayan, soykırım, kolonizasyon ve tarih anlatısının çarpıtılmasına karşı duyarlılığı olan bir birey olarak öne çıktığı görülmektedir. Sanatçı, “gemilerden geliyoruz” özdeyişinin ardındaki gerçekleri açığa çıkarma amacını taşımıştır. Bu özdeyiş, kişinin tarihsel bilinci ve kültürel kimliği üzerindeki etkilerini anlamak adına bir çağrı niteliği taşımaktadır. Licuado, kökenleri yalnızca yabancı topraklara dayanan Uruguaylıların geçmişini irdeleyerek, toplumunun tarihine dair daha gerçekçi ve adil bir bakış açısı sunmayı hedeflemiştir. Bunu yaparken, sömürgeciliğin ve beyaz üstünlüğün etkilerini vurgulayıp, tahakküm ve yok etme süreçlerini de ele almıştır. Diğer yandan tarih anlatısının çarpıtılmasıyla mücadele ederek, toplumun gerçek kökenlerine dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeye yönelik bir çaba göstermiştir. Sanatçı, bilinçli bir şekilde toplumun tarihine ışık tutarak, soykırım ve kolonizasyonun etkilerini anlama ve bu konuda toplumsal bir farkındalık yaratma amacını güden bir aktivist gibi de değerlendirilebilir.

⁴⁴⁴Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 72.

⁴⁴⁵Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 75.

Görsel 97: Theic Licuado, *A Country Without Indians*, 2021, Viyana,
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#participating-artists> (Erişim tarihi:
10.05.2022).

Görsel 98: Theic Licuado, *A Country Without Indians*, *Sergiden Genel Görünüm*, 2021, Viyana,
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#participating-artists> (Erişim tarihi:
10.05.2022).

6.3.9. Ju Mu Monster

Almanya'nın Hannover kentinde büyüyen, Peru-Şili kökenlerine sahip Ju Mu Monster, moda tasarımı konusunda eğitim almıştır. Günümüzde Berlin'de yaşayan sanatçı Şamanizm, insanlar, ruh dünyası ile doğa arasındaki bağlantı gibi konulara ilgi duymuştur. Özellikle maskeler, tuvaleri ve tasarladığı kostümler için ilham kaynağı olmuştur. Çalışmalarında farklı öğeleri birarada kullanarak sanatçı yeni ve gerçeküstü bir dünya yaratmayı hedeflemiştir.⁴⁴⁶

Monster, yerli toplulukların yaratıcı gücünün sanatı üzerinde derin bir etkisi olduğundan sıkça bahsetmiştir. Özellikle, sömürgecilik sırasında kişinin geleneksel dini inançlarını sürdürmeye hizmet eden Hristiyan azizleri çalışmalarının merkezinde yer almıştır. Bu etkiyi desenlere, renklere, tekniklere ve kostümlere yansıtmıştır.⁴⁴⁷ Sömürgecilik döneminde, kişinin geleneksel dini inançlarını sürdürme çabasının Hristiyan azizlerinin özgün bir şekilde kullanılmasıyla öne çıktığını belirtmiştir. Bu etki, sanat eserlerinin temelini oluştururken desenlerden, renklere, tekniklere ve kostümlere kadar birçok unsura yansımıştır. Sanatçı, yerli kültürlerin zengin estetik mirası ile Hristiyan öğelerini sentezleyerek kendi sanatında benzersiz bir ifade bulmuştur. Azizlerin yerel inançlarla etkileşime girdiği ve bu etkileşimin sanatına yansıdığı, bunun desenlerin anlamını derinleştiren, renkleri zenginleştiren ve tekniklere yeni boyutlar katan bir yaklaşım olduğu vurgulanmıştır. Bu sentezin ötesinde, yerel toplulukların kültürel dokusunu koruma ve geçmişlerini anma çabasını da izlemek mümkündür. Bu, hem kültürel mirası yaşatma hem de sömürgecilik sonrası dönemin izlerini anma amacını taşıyan bir sanat anlayışını ifade edebilir. Dolayısıyla, sanatın sadece estetik bir ifade olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bir anlam taşıdığını göstermektedir.

Sergide yer alan *Rompe Las Cadenas Del Pasad* ismini verdiği çalışmasında duvar üzerine spreyle mitolojik bir benzeşme yaratmıştır. Calle Libre Festivali 2021'in bir parçası olan sergi için, Viyana, Lambertgasse 11, 1160 adresindeki duvara yaptığı feminist sömürgecilik sonrası Latin Amerika tarihinin ve söyleminin bir temsili olan bu eserinde (Görsel 99) kırık bir tekneyi şapka gibi takan, doğayla bağlantılı ve şimdi ve hayat yolculuğumuzda koruyucu görünen, güçlü bir kadın betimlenmiştir. Sömürgeci geçmişi unutmak bir seçenek değil, dolayısıyla bu bize geçmişin zincirlerini unutmadan kırdığımız

⁴⁴⁶Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 76.

⁴⁴⁷Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 79.

daha iyi bir geleceğin olasılığını gösteriyor. Aynı zamanda kırılan ataerkillik zincirleri de ima edilmiştir. Kadınlar uzun bir süre tarih yazımında aktif özneler olarak kabul edilmemiş, bu da bize sömürgeciliğin üstesinden gelmenin yoluna ve de toplumsal cinsiyetin iç içe geçmiş yapısına gönderme yapar. Akbaba olan kuş, kutsalı, maneviyatı, burayı, şimdiyi ve geleceği temsil eder. Aynı zamanda bu dünya ile ahiret, yaşam ve ölüm arasındaki yolculuğu, Latin Amerika'daki yerli toplulukların dünya görüşünün merkezi bir noktasına gönderme yapar (Görsel 100). Kadın figür elinde ise, doğayla olan bağlantısını ve büyüme ve değişme sürecini temsil eden bir bitkiyle gösterilmiştir (Görsel 101).

Görsel 99: *Ju Mu Monster, Rompe Las Cadenas Del Pasad, 2021, Viyana,*
<https://www.callelibre.at/walls/2021> (Erişim tarihi: 18.06. 2024).

Görsel 100: *Ju Mu Monster, Rompe Las Cadenas Del Pasad, Akbaba Figürü Detayı, 2021, Viyana, <https://www.callelibre.at/walls/2021> (Erişim tarihi: 18.06. 2024).*

Görsel 101: *Ju Mu Monster, Rompe Las Cadenas Del Pasad, Kadının Elindeki Bitki Detayı, 2021, Viyana, <https://www.callelibre.at/walls/2021> (Erişim tarihi: 18.06.2024).*

6.3.10 Olivier Hölzl

1979'da Avusturya'nın Innsbruck kentinde doğan Avusturyalı-Fransız sanatçı Olivier Hölzl, insan ve nesnelerden oluşan karmaşık kompozisyonları, elle kesilmiş şablonları, duvar resimleri ve illüstrasyonlarıyla tanınır. 2002 yılında işletme eğitimini tamamladıktan sonra etkileyici mega kentlerden biri olan Mumbai'de bir yıl geçirmiştir.⁴⁴⁸ Sergideki yer alan çalışmalarında da Mumbai'de geçirdiği bu dönemin etkisi vardır.

Özellikle Mumbai'nin, Koli Kadınları olarak bilinen -günümüz mega kentinin ilk yerleşimcileri olarak da kabul edilen- bir anaerkillik tarafından kurulmasıyla ilgilenen sanatçı bağımsız ve kendi kendine organize olmuş bu gruptan etkilenmiştir. Yalnızca İngiliz sömürge yönetimi altında etkilerini kaybeden bu kadınlara sergideki *Koli Women* ismini verdiği çalışma enstalasyon çalışmasında da yer vermiştir (Görsel 102, 103). Tanrıça Mumba Devi'ye tapınma sahnesini gösteren bu yapıtında bir grup kadın tanrıçaya tapınmak için denize doğru gitmektedir. Mavi arka ışık, ışıltılı bir pırlantayı çağrıştıran bu kadınlara bir övgü olarak ifade edilir.⁴⁴⁹

Hölzl, sadece görsel bir estetik sunmanın ötesine geçerek, aynı zamanda toplumsal ve tarihsel bağlamın derinliklerine inmeyi amaçlamıştır. Mumbai'deki Koli Kadınları'nın öyküsünü anlatarak, toplumunun tarihini ve güçlü kadın figürlerinin rolünü ön plana çıkarmıştır. Eserleri sadece görsel bir güzellik sunmanın ötesinde, izleyiciye düşündürücü bir deneyim sunar. Onun Mumbai dönemi, sanatının yanı sıra dünya görüşünü de etkilemiştir. Mega kent yaşamının karmaşıklığına ve yerel toplulukların yaşadığı zorluklara duyarlı bakışını sanatıyla sunmuş, eserlerinde hem estetik bir zenginlik hem de sosyal sorumluluk taşıyan bir anlam bütünlüğü oluşturmuştur.

Hölzl'ün eserleri, Mumbai'nin tarihinden ilham alırken, aynı zamanda kültürler arası diyalog ve anlayışı da destekleyerek izleyiciye evrensel bir mesaj iletmeye çalışır. Sanatçı, eserleri aracılığıyla insanların, geçmiş kültürleri, hikâyelerini, toplumsal dinamikleri ve kültürel mirası bir araya getirerek, izleyici üzerinde derin bir etki bırakır.

⁴⁴⁸Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 80.

⁴⁴⁹Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 83.

Görsel 102: *Olivier Hörzl, Koli Woman, 2021, Viyana, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 80.*

Görsel 103: *Olivier Hörzl, Koli Woman, Sergiden Görünüm, 2021, Viyana, Kattner ve Haumberger, 2021, a.g.k., 81*

6.3.11. Kids of the Diaspora

Kids of the Diaspora (Diasporanın çocukları), herkesi kendilerini kucaklamaya, kişiliklerinden ve görünümülerinden taviz vermemeye davet eden şiirsel bir moda hareketidir. Bu marka ilhamını çağdaş diaspora boyutlarında aramıştır. Kimlik arayışında olan tüm bireyler için güvenli bir sığınak; insanlara cinsiyet, cinsel yönelim, miras veya ten rengi ne olursa olsun benzer düşünen insanlardan oluşan bir topluluğa ait olma özgürlüğü vermeyi hedefler. Kurallar, beklentiler, kategoriler ve sınırlarla dolu bir dünyada, Kids of the Diaspora, ait olmak istedikleri yeri seçme özgürlüğüne sahip olduğunu iddia eden herkes için boyutsal bir alan yaratmayı amaçlar. Marka, İki kız kardeş Leni C. ve Cherrie O. tarafından 2017 yılında kurulan Kids of the Diaspora'nın merkezi de Viyana'dır. Özellikle marjinalleşme nedeniyle kimliklerini yeniden tanımlama ihtiyacı hisseden insanlar için sanat, moda, şiir ve sosyal medya içerikleri üretmektedir. Bugün Kids of Diaspora'nın ürünleri gençler arasında popkült olarak kabul edilmektedir.⁴⁵⁰

Sergide yer verilen Kids of Diaspora *Identity* serisi, gölgeler ve ışık arasında bir ruh yolculuğudur. Moda öğeleri, kısa öyküler, şiirler ve rehberli meditasyonlardan oluşan bir koleksiyon çalışması sunulmuştur (Görsel 104).⁴⁵¹ Her moda öğesi, kısa öykü, şiir ve rehberli meditasyon Kids of Diaspora tarafından tasarlanmış ve bu çeşitli öğeler bir araya getirilerek, görsel sanatın ve moda unsurlarının kişisel ve kültürel kimlikle nasıl etkileşimde bulunduğu gösterilmiştir. Seri, farklı bireylerin yaşadıkları deneyimleri paylaşma ve bu deneyimleri sanat aracılığıyla birleştirme amacını taşımıştır.

Kids Of Diaspora, söz konusu koleksiyonu ile sadece giyilebilir sanat eserleri sunmakla kalmamış, aynı zamanda izleyicilerini içsel bir keşif yolculuğuna da davet etmiştir. Bu serisi aracılığıyla kültürel çeşitlilik, kimlik ve aidiyet konularına duyarlı bir bakış açısı sunmuş, sanatın bireyler arasında anlam oluşturma gücünü vurgulamıştır. *Identity*, Kids Of Diaspora'nın sanatını benzersiz bir şekilde yansıtan ve izleyicileri derin düşüncelere sevk eden bir deneyim olarak izleyicilere sunulmuştur.

⁴⁵⁰Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 84.

⁴⁵¹Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 89.

Görsel 104: *Kids Of Diaspora, Identity, Sergiden Görünüm, 2021, Viyana,*
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#gallery> (Erişim tarihi: 20.07.2022).

6.3.12. Jaskaran Anand

1992 yılında Hindistan’da doğan ve 2015’ten beri Avusturya Linz’de yaşayan Anand, çalışmaları, performansları, bilimsel ve sanat temelli araştırma ile katılımcı işbirlikçi sanatsal uygulamalar arasındaki kesişmelere dayanan disiplinler arası bir nitelik taşır. Koreografi ve sanatı kullanımı geleneksel sanatın ve kamusal alanların içinde ve ötesinde bir iletişim yöntemi olan dandır. Performans sanatçısı, dansçı-koreograf, pedagog, araştırmacı ve video dramaturg-editör olarak çalışan uluslararası üne sahip bir sanatçıdır.

Linz merkezli trivium adlı sanat, kültür ve araştırma kuruluşunun kurucu ortağı ve başkanı olan Anand; insan vücudunda mevcut olan kültürel kesişimselliğin ortaya çıkarılmasına odaklanmıştır. Eserleri Avusturya, Yeni Zelanda ve Hindistan’da çeşitli medya organlarında yer almış, 2009’dan bu yana Avrupa ve Hindistan’da çeşitli performanslar sergilemiş, koreografiler hazırlamış ve dersler vermiştir. Benliğin psikolojik ve nörobilimsel anlayışlarının yanı sıra maneviyattan da etkilenen araştırmaları ve disiplinler arası çalışmaları, gerçeklik oluşumu kavramını çevreleyen sosyo-politik boyutu araştırırken yapısızlaştırmaya odaklanmıştır. Araştırmalarını kolektif benliğin bilinçli olarak yeniden birleştirilmesine yönlendirmiş, bireyin çevresinde bulunan diğer nesnelerle olan etkileşimini, duyum ve algılarla bireyin kendi benliğini yaratan faktörleri araştırmıştır.

2016’dan bu yana, Linz şehrinin sanat ve kültür ortamında çeşitli projeler geliştirmek amacıyla sanatsal uygulamaları ile bilgisayar eğitimini birleştirmiştir. 2017’den itibaren de pedagog olarak çeşitli doğaçlama atölyelerinde liderlik yapmaya başlamıştır. 2019 sonrası Alman müdahale platformu Chakars Moving Interventions’ın dijital arşivlemesinde video-dramaturg/editör olarak çalışan Anand, İtalyan kültür derneği “Chiasma”/Salvo Lombardo ile ve Alman koreograf ve araştırmacı Dr. Sandra Chatterjee ile beden kimliği, post-kolonyalizm ve ırkçılıkla ilgili projeler üzerinde ortak sanatçı olarak çalışmaktadır. Sanatçı *Re: Present Unlearning Racism* Sergisinin kapsamında bir performansını sergilemiştir (Görsel 105).

Görsel 105: *Jaskara Anand, Dance performance at the Open House, Viyana, 2021,*
<https://www.jaskarananand.com/about.php> (Erişim tarihi: 11.12.2023).

7. DEĞERLENDİRME

Sanatta ırkçılık eleştirileri konusu genellikle göz ardı edilmiş ve az çalışılmış bir alan olmuştur. Bu alanda yapılan araştırmaların eksikliğinin çeşitli nedenleri olabilir. Örneğin; bir sanatçının ırkçılığa karşı duruş sergilemesi sanat piyasasında bazı politik ve özel zümrelerce engellenebilir ya da destek göremeyebilir. Bu nedenle sanatçıların bu konuda iş yapabilme alanının çok verimli olduğu söylenemez. Dolayısıyla etki ve sonuçları da her zaman güçlü olmayabilir. Ancak, son yıllarda bu alanda yapılan işlerin gözle görünür bir şekilde arttığı, desteklendiği izlenebilir. Bunlardan bir tanesi olan, Amerikan Antropoloji Enstitüsü tarafından “ırk” konusunda yapılan araştırmalara göre hazırlanan “İrk/ Çok mu Farklıyız?” (Race: Are We So Different?) Amerika Birleşik Devletleri’nde ırk ve ırkçılığın bilimini, tarihini ve yaşanmış deneyimini araştıran gezici bir sergidir. Amerikan Antropoloji Enstitüsü tarafından “ırk” konusunda yapılan araştırmalara göre hazırlanan bu sergi ırk ve ırkçılığın bilimini, tarihini ve yaşanmış deneyimini araştıran gezici bir sergidir. ABD’de birçok müzeyi dolaşan sergide etkileşimli sergi bileşenleri, tarihî eserler, ikonik nesneler, ilgi uyandıran fotoğraflar ve multimedya sunumları ile izleyiciler ırk ile ilgili bazı yaygın kabulleri gözden geçirmeye yönlendirilmişlerdir.⁴⁵² Yine ırkçılığa karşı bir sergi olan, *Art Against Racism 2019*, ABD’de çevrimiçi bir sergi olarak düzenlenmiştir. Covid-19 pandemisinin 2020’nin başlarında hayatımıza girmesiyle beraber organizatörler tarafından çevrimiçi organize edilen bu sergiyle daha fazla sanatçıya ulaşılabilmiş ve web sitesinde süresiz olarak izleyicilere ziyaret imkânı sunulmuştur. Bu sergi projesi Eylül 2019-Eylül 2020 tarihleri arasını kapsamaktadır. Irkçılığa karşı sanat eserlerini çevrimiçi toplamaya başlayan küratörler bu sergi sürecinde, Mayıs 2020’ye geldiklerinde George Floyd’un ölüm haberinin gelmesiyle, çok fazla sanatçının sergiye yoğun ilgisiyle karşılaşmışlardır.⁴⁵³ Söz konusu bu sergiler arasında daha kapsamlı ve profesyonel olarak hazırlanan ise Viyana Weltmuseum *Re: Present Unlearning Racism* sergisi olmuştur. Sergi, sanatta ırkçılığa eleştirel bir tutum sergileyen sanatçıları bir araya getirmesi sebebiyle önemlidir. Çalışmamızın da odak noktasını oluşturan bu sergiye 2001-2021 gibi kapsamlı bir dönem içinden bakmak bütüncül bir değerlendirme açısından gerekli olmuştur. Irkçılık kavramı üzerinden incelediğimiz serginin özellikle 11 Eylül 2001 saldırıları sonrası yaşanan tüm

⁴⁵²Söz konusu serginin detayları için bkz., <https://museumofus.org/exhibits/race-are-we-so-different> (Erişim tarihi: 31.05.2024).

⁴⁵³Söz konusu serginin detayları için bkz., <https://artagainstracism.org/art-against-racism-exhibition-2019/> (Erişim tarihi: 31.05.2024).

olayların bir özeti ve uzantısı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer yandan Amerika’da ve Avrupa’da 2001 öncesi var olan, bu konuda oluşmuş bir yapının çözümlenmesi de yapıtların anlaşılması ve 2001 sonrası gelişmelerin analiz edilmesi açısından tarihsel bir perspektif sunmuştur.

Sanat tarihinde, tarihi olaylar ve toplumsal değişimlerin sanatçılar üzerinde derin etkiler bıraktığı ve sanat eserlerinin doğasını şekillendirdiği izlenir. 11 Eylül 2001 saldırıları da ABD’nin Afganistan ve Irak’ı işgal etmesi gibi önemli olaylara, dünya genelinde büyük yankı uyandıran gelişmelere neden olmuş, diğer yandan sanat alanında da önemli kırılmalar yaşanmıştır. Bu tür olaylar, sanatçıları toplumsal meselelere duyarlı hale getirerek, eserlerinde bu tür konulara yer vermeye ve dayanışmaya teşvik etmiştir. Özellikle 11 Eylül sonrası ABD’nin söz konusu bölgeleri işgal etmesi ve bu işgallerinin yarattığı göç dalgaları, Avrupa’da sağ partilerin yükselişine, bunu sonucunda da ırkçılık olaylarının artmasına neden olmuştur. Bu tür toplumsal gerilimler, sanatçıları ırkçılık, göç ve savaş gibi konuları ele almaya, zaman zaman da aktivist yönleriyle ortaya çıkmaya yöneltmiştir. Diğer yandan yapıtlarını sunacak, geniş kitlelere ulaştıracaki söylemlerini gerçekleştirecek galeri, müze ve kamusal alanlarda ihtiyaç duydukları platformların, ortamların yaratılması destek almadan çok mümkün olmamış, zaman zaman sergileme konusunda zorluk yaşayabildikleri gibi sansürle de karşılaşmışlardır.

2000’lerin başlarından itibaren sosyal medya platformlarının yükselişi, sanatçılara yeni bir alan ve seslerini duyurma imkânı vermiştir. Özellikle Facebook’un 2004’te, ardından Youtube’un 2005’te kurulmasıyla sanatçılar eserlerini geniş kitlelere ulaştırma ve etkileşim kurma fırsatı bulmuş, bu kapsamda farklı platformların ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Birbirlerini cesaretlendirmiş, toplumsal meselelere karşı seslerini daha güçlü bir şekilde duyurabilmişlerdir. 2000’lerden sonra sosyal medya platformlarının sanat alanında yeni bir devrim yarattığı ve sanatçıların toplumsal konuları ele alma ve ifade etme özgürlüklerinin arttığı söylenebilir. Diğer yandan sanatın, toplumsal değişimlere duyarlılığını ve etkisini artıran bu ortamda izleyici açısından da önemli değişimler yaşanmış, erişilebilirlik her kesim için söz konusu olmuş, örneğin bir sergi, düşünce, protesto ya da hareket fiziksel ortamda izleyicisine ulaşamasa bile internetle ve yeni platformlarla geniş kitlelere ulaşabilmiştir.

Sanatta ırkçılık kavramı oldukça geniş bir konu olması nedeniyle bu çalışmada *Re: Present Unlearning Racism* sergi odağındaki sanatçı ve yapıtlarla ilişkili olan konular üzerinden ırkçılığın sanattaki yansımaları irdelenirken özellikle 11 Eylül sonrası gelişmeleri,

Aylan Kurdi, George Floyd, Black Lives Matter konular çerçevesinde serginin tarihsel perspektif içinde farklı uzantılarının, yeri ve zamanının daha okunur olması sağlanmıştır. Diğer yandan sanatçılar, toplumsal hareketler, yapıtlar, sergiler farklı göndermeler içeriyor gibi gözükse de yüzlerce yıldır kemikleşmiş olan bir konunun yörüngesinde buluşmuş bu çalışmada bu tür bir buluşmanın örneği sunulmuştur.

Sanat uzun zamandır toplumsal sorunların ele alındığı ve tartışıldığı bir platform olarak toplumlara derin bir şekilde nüfuz etmiştir. Burada örneği sunulduğu gibi biyolojik ve kültürel ırkçılık hakkında farkındalık yaratma ve eleştirel düşünmeyi teşvik etme potansiyeline sahip olma gibi önemli bir yeri vardır ki böylece bu tür olguların, tarihin daha derinlemesine anlaşılmasını teşvik eder. Sanat, görsel temsiller ve sanatsal ifadeler aracılığıyla ırkçılığın insan sağlığı ve refahı üzerindeki etkilerini görsel olarak tasvir edebilir ve ırk, kültür ve ayrımcılığın kesişimine dair benzersiz bir bakış açısı sağlayabilir.⁴⁵⁴ Sanatçılar biyolojik ve kültürel ırkçılık temalarıyla ilgilenerek izleyicileri ırk ve etnik kökene yönelik kendi inançları ve tutumları üzerinde düşünmeye teşvik edebilir. Sanatsal müdahaleler, sistemik ırkçılığı algılamak ve ele almak için yeni yollar sunarak, kökleşmiş düşünce ve davranış kalıplarını bozabilir.⁴⁵⁵ Sanatın ırkçılık tartışmalarına dâhil edilmesi aynı zamanda diyalogu kolaylaştırabilir ve toplumsal değişimi teşvik edebilir. Biyolojik ve kültürel ırkçılığın karmaşıklığını araştıran sanatsal çabalar diğer yandan diyalogları ateşleyebilir, aktivizme ilham verebilir ve bireyleri ırkçı yapılar ve ideolojilerle yüzleşmeye ve/veya bunları ortadan kaldırmaya teşvik edebilir. Toplum, sanatın duygusal ve dönüştürücü gücünden yararlanarak daha fazla farkındalığa, empatiye ve kapsayıcılığa doğru ilerleyebilir.⁴⁵⁶ Bu kapsamda burada böyle bir süreci anlayabilmel için biyolojik ve kültürel ırkçılık konusu üzerinde özellikle durularak Avusturya, Almanya, İngiltere ve bazı Avrupa ülkelerinin yanı sıra Amerika’da yaşanan olaylarla serginin ana zemine oturtulması mümkün olabilmektedir.

11 Eylül saldırılarından sonra Orta Doğu’dan Avrupa’ya ve Amerika’ya göç hareketlerinde yaşanan talihsiz olayların neticesi sanat dünyasında da karşılığını almıştır. Göç ve ırkçılık iç içe geçmiş, bireyler ve toplumlar açısından önemli sonuçlar doğuran olgulara dönüşmüştür. Sanat bağlamında incelendiğinde, sanatın göç ve ırkçılıkla ilgili

⁴⁵⁴S.L. Dixon v.d., (2024). Stacked Up Against Us: Using Photovoice and Participatory Methods to Explore Structural Racism’s Impact on Adolescent Sexual and Reproductive Health Inequities. *Health Promotion Practice*, s. 2-6.

⁴⁵⁵Semlow, 2020, **a.g.k.**, 373-380.

⁴⁵⁶Epstein v.d., 2021, **a.g.k.**, 91-100.

konuları yansıtmak, sorgulamak ve ele almak için güçlü bir araç olarak hizmet ettiği ortaya çıkıyor. Bu iki konuyu yukarıda ele aldığımız başlıklar üzerinde tekrar baktığımızda tam olarak ayırmak da mümkün olmamaktadır.

Sanatçılar, sanatsal ifadeler, görsel temsiller ve yaratıcı anlatılar aracılığıyla göç deneyimlerinin karmaşıklığına, ırkçılığın ötekileştirilmiş topluluklar üzerindeki etkisine ve bu iki olgu arasındaki kesişmelere ışık tutma, yeni topraklara göç eden bireylerin zorluklarını, zaferlerini ve dayanıklılıklarını tasvir edip, göç deneyimlerinin nüanslarını yakalama kapasitesine sahip olmuştur. Göçün duygusal, psikolojik ve sosyal boyutlarını tasvir etmek için sıklıkla resim, heykel, fotoğraf ve performans sanatı gibi çeşitli araçları kullanırken yalnızca göçmenlerin hikâyelerini yansıtmaları değil izleyicileri onların mücadeleleri ve özlemleriyle empati kurmaya da davet etmiştir.⁴⁵⁷ Bu durum bir yandan da dayanışmayı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla ırkçılığa değinen sanatsal ifadeler, farkındalığın artırılması, empatinin geliştirilmesi ve farklı topluluklar arasında dayanışmanın teşvik edilmesi için bir katalizör görevi görebilir.⁴⁵⁸ Göçmen deneyimlerine odaklanan ve ırkçı tutumlarla yüzleşen sanatsal yaratımlar, ötekileştirilmiş seslerin güçlendirilmesine ve baskın anlatılara meydan okunmasına katkıda bulunur.

Sanat, göçmen kimliklerinin ve deneyimlerinin çeşitliliğini, zenginliğini ve karmaşıklığını sergileyerek algıların yeniden şekillendirilmesinde, kalıplaşmış yargıların ortadan kaldırılmasında ve toplumsal değişimin savunulmasında önemli bir rol oynar.⁴⁵⁹ Yukarıda görüldüğü gibi 2001 sonrasında sağcı partilerin artışıyla birlikte göçmenlere yönelik politikaların sertleştiği gözlemlenmiştir. Örneğin; göç ve ırkçılık ilişkisi bağlamında, Charlie Hebdo çizimleri, özgürlüğün ve dini ayrılıkların çatışmasıyla önemli bir dönüm noktası olmuştur. Bu olay, dini ve kültürel farklılıkların hareketinin sınırları içinde nasıl tartışılabileceği konusunu gündeme getirmiştir. Benzer şekilde Aylan Kurdi'nin trajik ölümü, göçmenlik krizinin insan ilişkilerinde yaşanan sorunlar vurgulanmıştır. Bu olaylar, sanat dünyasında doğrudan bir ırkçılık bağlantısı olmasa bile- sanatın toplumsal konularının ele alma ve tartışma platformu olarak kullanılması yönünü güçlendirmiş, ister istemez diğer konularla birleştirilip, kesiştirilmesini beraberinde getirmiştir.

⁴⁵⁷A. Ramos, C.R. Pereira ve J. Vala (2019). The Impact of Biological and Cultural Racisms on Attitudes Towards Immigrants and immigration *Public Policies. Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(3), s. 574-592.

⁴⁵⁸J. Forrest, K. Blair ve K. Dunn (2020). Racist Attitudes, Out-Groups and The Australian Experience. *Australian Journal of Social Issues*, 56(1), s. 78.

⁴⁵⁹Forrest, Blair ve Dunn, 2020, **a.g.k.**, 80-88; Y. Paradies (2018). Racism and Indigenous Health. *Oxford Research Encyclopedia of Global Public Health*, s. 1-17.

Çalışmamızın önemli noktalarından biri 2001 öncesi ve sonrası Avrupa ve Amerika’da ırkçılık olaylarının nasıl bir zemin oluşturduğudur. 11 Eylül saldırıları öncesinde ABD ve diğer ülkelere bakılırken ırkçılığın farklı yüzlerle hep var olduğu, sanata yansıtıldığı ve yoğun olarak Siyahilere yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda Başkan Reagan’ın yönetimi döneminde, beş gramın üzerinde kokain bulunduran veya satan Afro Amerikalıların beş yıla kadar hapisle cezalandırılabilceği, beyaz Amerikalıların diğer beyaz Amerikalılara beş yüz grama kadar kokain taşımasının veya satmasının suç teşkil etmeyeceği yönündeki talimatları bile hatırlamak yeterlidir. Diğer yandan bu durumun 2010 gibi - neredeseyse 21. yüzyıl ilk çeyreğine- bir tarihe kadar sürmüş olduğunu da belirtmek gerekir. Avrupa’da ise bahsedildiği gibi örneğin Fransa’da ırkçılığın önemli bir örneği olan, 1890’lı yıllarda subay olan Alfred Dreyfus’un Alman parti sempatizanı olduğu ve devlet sırları verdiği iddiasıyla haksız yere mahkûm edilmesi, gerçek suçlunun daha sonra ortaya çıkması gibi olaylar ABD ve Avrupa tarihinde benzer ırkçılık tutumlarını kesiştirir. Yahudi karşıtlığı ise sadece Almanya ile sınırlı kalmamış örneğin Fransa’da da etkili olmuştur.⁴⁶⁰

Nazi Almanyası’nda 1935’te kabul edilen Nürnberg Yasaları son derece antisemitik ve ırkçı yasadır. Yasanın ilk hükümleri, Alman kökenli olmayan bireylerin Yahudilerle evlenmesini veya cinsel ilişkiye girmesini yasaklayan maddelerden oluşmuştur. Naziler, yasanın çıkarılmasındaki amacın Alman ulusunun onurunu korumak olduğunu kamuoyuna duyurmuşlardır.⁴⁶¹ Çalışmanın odak olan *Re: Present Unlearning Racism* sergisinin yer aldığı Avusturya’da ise izlediğimiz ve 18. yüzyıldan da örneklerini sunduğumuz gibi ırkçılığın tarihi yine eskidir. Nazi Almanyası döneminde, diğer ırkçı zulümler ve soykırım sürecinde binlerce Avusturyalı Yahudi de öldürülmüştür. Adolf Hitler Avusturya asıllıdır ve dolayısıyla Avusturya’daki ırkçı ideolojiye de hizmet etmiştir. İkinci Dünya Savaşı’nın ardından Avusturya, Nazi Almanyası’nın işgalinden kurtulmuş, ancak, Nazizm’in etkileri savaştan sonra da devam etmiş ve ülkede bazı aşırı sağ grupların ve Neo-Nazi hareketler ortaya çıkmıştır.⁴⁶²

2001 sonrasında ise Amerika’da Obama’nın başkan seçilmesi ve ilk Siyahi başkan olmasıyla, Siyahilere ve Müslümanlara yönelik ırkçılığa ve şiddete bir önlem alacağı gözüyle bakılmış, diğer yandan Orta Doğu’ya barış ve huzur geleceği düşünülmüştü. Ancak tam aksi yaşanmış, bunların hiçbirisi gerçekleşmemiştir. Özel bir ofis kurularak Beyaz

⁴⁶⁰Begley, 2010, **a.g.k.**, 12.

⁴⁶¹Stoltzfus, 2011, **a.g.k.**, 379.

⁴⁶²Kord, 2018, **a.g.k.**, 191-195.

Saray’da ırkçılıkla mücadele edilmeye, çeşitli önlemler alınmaya başlansa da 2012 yılında Florida’da, Siyah bir genç Trayvon Martin’in öldürülmesiyle ırksal adaletle ilgili endişeleri yeniden öne çıkarmıştır.⁴⁶³ Konumuz olan sergide de örneklerini, yansımaları gördüğümüz Martin’in ölümüyle Black Lives Matter hareketi ortaya çıkmıştır. Mayıs 2020’deki Floyd’un ölümüne kadar her yıl aralıksız olarak devam eden bu hareketlerin günümüzde de etkileri sürmektedir ve benzer olaylar yaşanmaktadır.⁴⁶⁴

2001 sonrası Avrupa’da yukarıda geniş yer verdiğimiz gibi, göç hareketlerinden sonra Charlie Hebdo dergisi ve T. Sarrazin’in tartışmalı kitabı göçmenlere yönelik ağır söylemler içeren, uzun süre kamuoyunda tartışılan, gündem yaratan odaklar olmuştur. 2020’de ortaya çıkan Covid-19 pandemisi de ırkçılığın artmasında önemli bir etken olmuştur. Özellikle Almanya’da, Yahudiler ve göçmenlerin yeteri kadar hijyenik olmadığını öne süren sağ partiler ve destekçileri gösteriler düzenlemiştir.⁴⁶⁵ İngiltere’de ise 2001 yılında yaşanan şap salgını odağında yukarıda anlattığımız gibi benzer bir kamuoyu algısı oluşturulmuştur.⁴⁶⁶ 2001 sonrasında Avusturya’da ırkçılık şiddetini arttırmış, özellikle 2008 krizinden sonra ülkede yaşanan ekonomik problemler göçmenleri hedef tahtasına koydurmuştur. Özetle 2001’den sonraki tüm gelişmeler Avrupa genelinde ırkçı davranışları yükseltmiş, toplumun farklı kesimlerinde endişelere neden olmuştur. Bu dönemde göçmenlere karşı sert politikalar savunulmuş ve ırkçılık politika üzerinden de daha belirgin hale gelmiştir. Sanat üzerinden bu gelişmeleri izlemek Avusturya Weltmuseum sergisi örneğinde olduğu gibi mümkündür ve yukarıda değinilen sanatçıların işlerinin doğrudan ya da dolaylı olarak tüm bu konuların uzantısı olduğu anlaşılmaktadır.

Burada ırkçılık konusunun geniş kapsamlı olarak üzerinde durulması sanat ve ırkçılık arasındaki nüansları daha anlaşılır hale getirmiştir. Özellikle 2001 sonrası sanatta ırkçılık konusunda Amerika ve Avrupa’daki olaylar incelendiğinde bu bağ daha iyi ortaya konulmuştur. Sanat alanında ırkçı unsurların incelenmesinde, özellikle görsel algının psikolojik boyutları önemli bir rol oynamaktadır. H.G. McCurdy, R. Arnheim *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye* başlıklı çalışmasında, insanların görsel sanatı nasıl algıladıkları ve yorumladıkları konusunda derinlemesine bir bakış sunmuştur. Bu çalışma, algı psikolojisi üzerine odaklanarak, bireylerin sanat eserlerini nasıl ayrımcı veya önyargılı bir şekilde yorumlayabileceklerine ve bu yorumlara nasıl tepki verebileceklerine

⁴⁶³Yancy ve Jones, 2014, **a.g.k.**, 32.

⁴⁶⁴McIlwain, 2019, **a.g.k.**, 252.

⁴⁶⁵Vieten, 2020, **a.g.k.**, 8.

⁴⁶⁶Vieten, 2020, **a.g.k.**, 9.

ışık tutmuştur. Algı psikolojisinin anlaşılması, sanatın içselleştirilmiş ve aktarılmış ırkçı ideolojileri nasıl yansıtabileceğini anlamak için hayati önem taşımaktadır. Bu multi disiplinler yaklaşım, sanat eserlerinin ırkçı imalarını nasıl taşıyabileceği ve iletebileceği konusundaki karmaşıklıkları çözmede de önemli bir rol oynamaktadır. Görsel uyaranların işlenmesi ve yorumlanmasıyla ilgili psikolojik ve biyolojik faktörler göz önüne alındığında, bireylerin bilinçsizce ırkçı ideolojilere maruz kalarak bunları yaşatma potansiyeli bulunmaktadır. Sanat algısının psikolojik temelleri incelendiğinde, ırkçı sanatın insanların algılarını ve tutumlarını etkileyerek zararlı stereotipleri ve önyargıları sürdürdüğü anlaşılmaktadır.⁴⁶⁷

Sanatta ırçılık kavramı ya da ırkçı sanat, görsel temsillerin psikolojik ve kültürel etkilerinin kapsamlı bir şekilde anlaşılmasını gerektiren karmaşık ve hassas bir konudur. McCurdy ve Simmel gibi bilim insanları, Arnheim'in çalışmalarını inceleyip; bireylerin, potansiyel olarak ırkçı görüntüler de dâhil olmak üzere görsel uyaranları nasıl işlediğine ve yorumladığına odaklanarak, ırkçı sanatın karmaşıklığına ve bunun bireylerin algıları ve tutumları üzerindeki etkisine ışık tutmuşlardır. Çalışmaları, ırkçı sanatın inceliklerini ve bireylerin algı ve tutumları üzerindeki etkisini ortaya çıkarmada sanat algısının psikolojik temellerini anlamanın önemini vurgular niteliktedir. Simmel çalışmasında, gençlerin ırk ayrımcılığına karşı tepkilerini derinlemesine incelenmiş, dayanıklılık teorisinin sonuçlarına ve ırk ayrımcılığı karşısında iyileştirme stratejilerine dair içgörü sağlamıştır.⁴⁶⁸ Bireyler, özellikle de gençler, sanatta tasvir edilen ırk ayrımcılığına nasıl tepki verdiklerine dair değerli bakış açıları sunarak, ırkçı sanatın psikolojik ve duygusal etkisinin daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca makale, sanat profesyonellerinin ve kültür yayıncılarının ötekileştirilmiş grupların temsillerini nasıl inşa ettiklerini araştırmış ve görsel kültür aracılığıyla ırksal stereotiplerin ve ırkçı propagandanın inşasına ışık tutmuştur.

2001 sonrasında sanatta ırkçılık konularını tetikleyen unsurlardan biri de sanattaki vandalizmdir. Etnik ve dini kökenlerden dolayı farklı olan bireyler birbirlerinin kültüre öğelerine zarar vermiş ve bunu en çok sanat eserleri üzerinde yapmıştır. Bunun en büyük örneği Palmira antik kentinde Işid'in uyguladığı politikada görüldü. Palmira gibi kültürel miras alanlarının Işid tarafından kasıtlı olarak parçalanması, kültürel açıdan önemli sembollerin yok edilmesiyle güç sağlamayı, korkuyu yaymayı ve küresel dikkat çekmeyi

⁴⁶⁷H.G. McCurdy, 1955, **a.g.k.**, 411-412.

⁴⁶⁸Kubiliene v.d., 2014, **a.g.k.**, 338-356.

amaçlayan bir strateji seçilmiştir. Bu tür alanların kasıtlı olarak hedeflenmesi, tarihi silmeye, hâkimiyet kurmaya ve terör aşılama hizmet etmektedir.⁴⁶⁹

11 Eylül saldırıları sonrasında, sinema, müzik ve modadaki ayrımcı tutumlarda gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bu artış, 11 Eylül travmasının ardından Müslümanların medyada, özellikle de sinema ve televizyon yapımlarında temsilinde yaşanan önemli değişikliklere bağlanabilir.⁴⁷⁰ Sinemada Müslüman kadınların temsili, tarihi olayların ve toplumsal meselelerin aktarılmasında odak noktası haline gelmiş, filmlerin hem Batı hem de Doğu toplumlarında bireylerin karşılaştığı zorlukları tasvir etmedeki önemli rolünün altını çizmiştir.⁴⁷¹ Moda konusunda da bazı tasarımcılar, Siyah insanları aşağılayan veya ırkçı sembolleri kullanan giyim ve aksesuar ürünleri tasarlamışlardır. Bu tür ürünler, ırkçılığı ve ayrımcılığı normalleştirme ve yaygınlaştırma potansiyeline sahiptir. Örneğin, Siyah insanları aşağılayan veya olumsuz stereotipleri teşvik eden tişörtler, oyuncaklar veya diğer ürünler piyasaya sürülebilmektedir. Bu tür çalışmalar, ırkçılığı teşvik etmenin yanı sıra, ayrımcılığı normalleştirme ve güçlendirme riskini taşırlar. Bu tür ürünlerin yayılması, toplumda ayrımcılığın ve ırkçılığın daha yaygın ve kabul edilebilir.

Müzik konusunda da 2001 sonrasında göçmenlere, Siyahilere ve Müslümanlara yönelik ırkçı söylemler ile toplumda ayrımcılığı tetikleyebilir. 11 Eylül sonrası müzikte azınlıkların tasviri, genellikle ırkçı tutumları yansıtan ve sürdüren daha geniş toplumsal ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı eğilimlerinden etkilenmiştir.⁴⁷² Müzik bağlamında, bu ırkçılık deneyimleri dışlama, stereotipleştirme veya yanlış temsil şeklinde ortaya çıkabilir ve ayrımcı anlatıları daha da güçlendirebilir. 2001 sonrası müzikte ırkçılığın artması, Müslümanlar da dâhil olmak üzere azınlıkların müzikte tasvirini etkileyen daha geniş toplumsal ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı eğilimlerine bağlanabilir. Ayrımcı tutumların normalleşmesi, ırkçı anlatıları yansıtıyor ve güçlendiriyor, belirli grupların ötekileştirilmesine ve zararlı stereotiplerin sürdürülmesine katkıda bulunuyor diyebiliriz.

2001 sonrası Amerika’da sanatta ırkçılık, toplumsal olaylar ve sonrasında gelişen durumlarla birlikte insan figürünün sembolik temsili açısından soyutlama ve ikilemleri öne çıkarmıştır. Bu dönemde özellikle film, dizi, müzik ve edebiyat alanları, ABD’ de yoğun bir

⁴⁶⁹S. Campana v.d., (2022). Remote Sensing and Ground Survey of Archaeological Damage and Destruction at Nineveh During the Isis Occupation. *Antiquity*, 96(386), s. 436-454.

⁴⁷⁰E. Sarı ve L. Klein (2020). Fransız Popüler Sinemasında Fransız Müslümanlarının Temsili ve Kültürlerarasılığın İnşası. *Intermedia International E-Journal*, 7(12), s. 217-237.

⁴⁷¹Y. Namaz ve S. İliter (2023). 11 Eylül Sonrası Sinema Filmlerinde Müslüman Kadının Temsili. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1) 215-232, s. 225.

⁴⁷²U.M. Read v.d., (2018). The Influence of Racism on Cigarette Smoking: longitudinal Study of Young People in a British Multiethnic Cohort. *Plos One*, 13(1), s. 1-26.

ırkçılık sürecinde propaganda aracı olarak desteklenmiştir.⁴⁷³ Örneğin, “Dear White People” dizisi beyaz izleyicilere yönelik kurgusal bir radyo şovunu ele alırken, “Birth of a Nation” filmi Amerika’daki kölelik dönemini ve köle isyanlarını konu edinmiştir. Ancak, bu eserler ırkçılık temasıyla büyük tartışmalara yol açmış ve eleştiri almıştır. Benzer şekilde, “The Help” filmi Siyah hizmetçilerin beyaz ev sahipleri için çalıştığı bir dönemi ele alırken, bazı eleştirmenler filmi beyaz kurtarıcı anlatısı ve Siyah karakterlerin ikincil rolde olmasıyla eleştirmişlerdir. “Towelhead” filmi ise Müslümanlara yönelik ırkçılığı tetiklemiş ve ırkçılık ile cinsellik gibi hassas konuları ele almıştır. Bu eserler, ırkçılığın ve ayrımcılığın toplumsal dinamiklerini öne çıkarırken, aynı zamanda karakterlerin kimlikleri ve ilişkileri üzerindeki etkilerini göstermiştir. Bu dönemde, artan ırkçılık sadece Müslümanlara karşı değil, siyahilere karşı da film, dizi ve belgesel sektöründe yansımıştır. Örneğin, “Green Book” filmi siyah gezginler için yayınlanan Yeşil Rehber kitaplarından esinlenmiş ve ırkçılığı eleştiren bir film olarak lanse edilse de, aslında ırkçılığı gözler önüne sermiştir. Bu eserler, Hollywood’un tarihsel ırkçılıkla ilgili filmler yaparken gerçekliği göz ardı etme eğilimini ve beyaz kurtarıcı anlatıları eleştirmiştir.

ABD’de müzik ve ırkçılık arasındaki ilişki, karmaşık ve tarih boyunca değişkenlik gösteren bir alanı kapsar. Afro-Amerikalılar, ABD’nin kuruluşundan itibaren köle olarak alınıp zorla getirilmiştir ve bu süreçte müzik, köleler arasında bir dayanışma aracı ve ifade biçimi olarak önem kazanmıştır. Köleler çalışırken şarkılar söyleyerek güçlerini korumuş ve kültürel bağlarını sürdürmüşlerdir.⁴⁷⁴ Bu dönemin müziği, daha sonraki dönemlerde Blues ve Gospel gibi müzik türlerinin temelini oluşturmuştur.⁴⁷⁵

11 Eylül sonrası örnekleri sunulduğu gibi hemen her alanda bir yansıma söz konusudur ki edebiyat alanında da benzer kıvrıdanmalar olmuştur. Amerikan edebiyatı özellikle ırk, etnisite ve dinle ilgili konulara odaklanarak, ırkçılıkla mücadeleyi merkeze alarak gelişmiştir. Bu süreçte, hem olumlu hem de olumsuz etkilerle birlikte, ırkçılık ve önyargılara karşı çeşitli tepkilerin ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Jeanine Cummins’in, *American Dirt* adlı romanı, ırkçılık ve göçmenlik konularına odaklanan ve büyük tartışmalara yol açan bir eserdir. Romanın ırkçılıkla ilişkisi, çeşitli yönleriyle ele alınmaktadır. Eleştirmenler, romanın Meksikalı göçmenlerinin stereotipleştirilmesi ve olumsuz bir şekilde temsil edildiğini iddia etmektedirler. Göçmen karakterler sıklıkla

⁴⁷³A.K. Swartz, 2006, **a.g.k.**, 82.

⁴⁷⁴Floyd, 1995, **a.g.k.**, 213.

⁴⁷⁵Dodson, 2009, **a.g.k.**, 82-118.

kusurlu, dezavantajlı ve suçlu olarak tasvir edilmiştir, bu da Meksikalı göçmenlerin gerçek yaşamlarını yeterince yansıtmadığı düşüncesine sebep olmuştur. 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD’de oldukça dikkat çeken kitaplardan biri olan *The Islamic Antichrist: The Shocking Truth about the Real Nature of the Beast* kitabı, İslamofobi ve İslam’a yönelik olumsuz görüşlerle ilişkilendirilmiştir. Yazarı Joel Richardson, İslam’ı Antichrist figürüyle bağdaştırarak ve İslam’ın Batı’ya tehdit oluşturabileceğini öne sürerek tartışma yaratmıştır. Bu tür bir yaklaşım, 11 Eylül sonrasında artan İslamofobi ve Müslümanlara karşı önyargının yaygınlaştığı bir dönemde yayınlanmıştır. Kitap, İslam ve Müslümanlar hakkında olumsuz bir bakış açısını arttırır ve İslam’ı tehlikeli bir din olarak tasvir eder. Edebiyat alanında bu tür eserler, toplumsal hoşgörüyü zedeleyerek ve ırkçılığın güçlenmesine katkıda bulunarak önemli bir rol oynamıştır. “Sanat, toplumun aynasıdır” demek basite indirgemek gibi görünse de, 11 Eylül sonrası Amerika’da yaşanan ırkçılık temaları, bu toplumun çalkantılı bir dönemini yansıtmaktadır. Sanatın bu tür konuları ele alması, toplumsal sorunlara dikkat çekmenin ve değişimi tetiklemenin bir yolu olmuştur. 11 Eylül sonrası sanatta ırkçılık, bu dönemin karmaşıklığını ve toplumsal tepkilerini yansıtan önemli bir konu olarak tarihe geçmiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra Amerika’da bazı medya platformları, Siyah ve Müslüman insanlara yönelik ırkçı karikatürlerle de kültürel anlamda saldırıya geçmiştir. Bu dönemde Amerikan toplumunda, saldırıların etkileri uzun vadeli ve karmaşık olmuştur. Medya, siyaset ve kültür, genel bir korku ve güvensizlik atmosferi içinde şekillenmiştir. Özellikle Müslümanlar ve Siyahiler, terörle ilişkilendirilerek olumsuz bir ışık altında resmedilmiştir. Irkçı karikatürler, bu toplumsal zemini pekiştirmiş ve bazen de kışkırtıcı unsurların oluşmasını sağlamıştır. Müslüman topluluklar genellikle terörist stereotipleriyle etiketlenmiş ve bu stereotipler, çeşitli medya bağlantıları ve karikatürler aracılığıyla geniş kitlelere iletilerek güçlendirilmiştir. Müslümanları genel bir tehdit olarak tasvir ederek, toplum içindeki önyargıları pekiştiren ve ayrımcılığı körükleyen bir durum ortaya çıkmıştır. Bu tasvire iyi bir örnek, New Orleans’lı sanatçı ve profesör Charles Chaisson’un eseridir.⁴⁷⁶ Söz konusu eserde, polis memuru bir Müslüman aileye baktığında aslında zihni otomatik olarak terörist olarak sınıflayarak ayrımcılığa teşvik eder. Bu durumun yaşanmasının en büyük sebebi olan medyadır, öyle ki polis figürünün elinde bir gazete bulunmaktadır. Gazetede ise 11 Eylül saldırıları görseli ile muhtemelen Müslümanları suçlayan ifadelerin

⁴⁷⁶Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 11. Charles Chaisson, *Bağnazlık Part I, Washington Post, 2022.*

yer aldığı haberlere yer verilmektedir. Bu tip karikatürleri, 11 Eylül sonrası neredeyse tüm medya organlarının organize bir biçimde kullanmıştır. Bazıları bu durumu eleştirir gibi görünürken aslında ırkçılığa daha fazla hizmet etmiştir. Irkçı karikatürler, sadece o döneme ait bir ifade olmanın ötesinde, toplumsal bellekte bir gösterge işlevi göstererek günümüze kadar etkisini sürdürmüştür. Aynı zamanda, toplum içinde dayanışma ve anlayışı teşvik etmeye çalışan birçok birey ve kuruluş da var olmuştur. 11 Eylül sonrası ırkçı mizahın evrimini anlamak için ABD’deki tarihsel ve güncel işlevlerini incelemek çok önemlidir. Irkçı mizah, tarihsel olarak ırksal ideolojilerin sürdürülmesinde ve beyaz üstünlüğünün desteklenmesinde önemli bir rol oynamıştır.⁴⁷⁷

Sivil haklar hareketi öncesi dönemde, *Black Face* gibi karikatürler gibi ırkçı mizah, beyazların üstünlüğünü savunan ideolojileri güçlendirmek ve ırksal ayrımları sürdürmek için kullanılmıştır.⁴⁷⁸ 1900’lerin başında hayatımıza giren animasyon, o dönemki karakterlerden biri olan Kedi Felix’in (1919) öne çıkmasıyla dikkat çekmiştir. Kara kedi olarak tasarlanan Felix, beyaz zemin üzerine net Siyah çizgilerin yer aldığı sahnelerde daha görünür hale getirilmiştir. Siyah gövdeli tasarımı, karanlık sahnelerin dengesine de katkıda bulunmuştur. Beyaz sayfadaki Siyah noktaya benzer şekilde, beyaz zemin üzerinde Siyah gövdeli bir karakter kolaylıkla dikkat çekici hale getirilmiştir.⁴⁷⁹ Ağız ve gözlerin Siyah gövde içinde kaybolmaması için beyaz bir nokta çevrelenmiştir.⁴⁸⁰ Sivil haklar hareketi, ırkçı mizahın yaygın kullanımına etkin bir şekilde karşı çıkarak kamuoyunun algısında ve operasyonlarında değişikliklere yol açmıştır. Mevcut olan renk körlüğü ile karakterize edilen günümüz çağında, ırkçı mizah, ırkçılığın ciddiyetini azaltmak ve eşitlik kavramını sürdürmek, böylece ırksal stereotipleri ve hiyerarşileri sürdürmek için sıklıkla kullanılıyor.⁴⁸¹

Tarihsel olarak ırkçı mizah, geleneksel olarak beyaz bireylerin hâkim olduğu ve ırksal dışlama ve sömürüyle karakterize edilen alanlar olan kolluk kuvvetleri de dâhil olmak üzere toplumsal kurumlara nüfuz etmiştir.⁴⁸² Irkçı karikatürler sadece Siyahilerle sınırlı kalmamıştır. Bazen insanların ırklarına saldırıları körüklemiş bazen de klişe bilgilerin aktarılmasının en etkili yollarından biri olarak kullanılmıştır. 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından artan ırkçılık ve ayrımcılığın Arap bireylerin üzerindeki etkileri, doğum oranları ve

⁴⁷⁷Rossing, 2015, **a.g.k.**, 614-631.

⁴⁷⁸Rossing, 2015, **a.g.k.**, 620.

⁴⁷⁹Söz konusu Kedi Felix görseli için bkz.; Görsel 12. *Kedi Felix, 1919, Ülgen, 2023, a.g.k.*, 127.

⁴⁸⁰Ülgen, 2023, **a.g.k.**, 127.

⁴⁸¹Rossing, 2015, **a.g.k.**, 623.

⁴⁸²Perez, 2017, **a.g.k.**, 956-974.

sağlık gibi çeşitli olumsuz sonuçlarla ilişkili olduğu görülmüştür. Andre Reet'in çizdiği karikatür, hamile bir Arap kadının kamusal alandaki kişisel ırkçılığı vurgulamaktadır.⁴⁸³ Yine, 2023'de başlayan ve yakından tanık olduğumuz İsrail -Filistin çatışmasında, Ramirez tarafından Washington Post'ta yayımlanan karikatürde, " Hamas" olarak parçalanmış bir adam çocukları bedenine sarmış ve arka planda bir Arap kadın ve duvarda Ladin'in çerçeveli resmine yer verilmiştir.⁴⁸⁴ Bu çizim, İsrail'in binlerce sivilin meşrulaştırmayı amaçladığı ve Ramirez'in insanları ırkçılığın teşvik ettiği şekilde yorumlanabilir. Bu durum, medya, haber ve karikatürler aracılığıyla belirli siyasi duruşları aralıkları ve toplumsal algıyı koruduğunu gösteriyor. İrkçı ve ayrımcı içeriklerin bu şekilde dünyadaki ayrılıklara ve önyargılara yol açabileceği, bunun da çatışmaları derinleştirip ve barışçıl ortamları yok edeceği açıktır. Medya, bu tür karikatürler aracılığıyla toplumsal gerilimleri artırabilir ve anlaşmazlıklar arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla medyanın sorumlu bir şekilde haber yapması ve toplumsal barışı sürdürmesi için bir rol üstlenmesi önemlidir.

İrkçı ve ayrımcı içeriklerin engellenmesi, toplumsal uzlaşma ve adaletin sürdürülebilirliği açısından kritik bir adımdır. Araştırmalar, Arapların ve Müslümanların olumsuz tasvirlerinin, güçlü bir grup içi kimlik duygusuyla birleştiğinde, Arap kökenli veya İslam inancının özelliklerini sergilediği düşünülen bireylere karşı saldırgan misilleme eylemlerine elverişli bir ortam yarattığını göstermiştir.⁴⁸⁵ Ayrıca 11 Eylül sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nde Orta Doğu ve Kuzey Afrika kökenli bireylere yönelik ayrımcılık ve nefret içerikli şiddet olaylarında önemli artışlar olduğunu belgelemiştir.⁴⁸⁶

2001 sonrası Avrupa'da ırkçılığın -karşı hareketlere ve sanatın ırksal önyargıları ortadan kaldırma çabalarına rağmen- kıtanın sosyal dokusunu şekillendirmeye devam ettiği izlenir. ⁴⁸⁷ Bilimin iç içe geçmesi ve ırkçı ideolojilerin sürdürülmesi, akademide kapsamlı bir şekilde araştırılmayan bir konu olup, Avrupa toplumlarında ırkçılığın kökenlerinin anlaşılmasında bir boşluk bırakmaktadır.⁴⁸⁸ Modern Avrupa'da ırksal çoğulluğun varlığı, ırkçılığın önemli bir yeniden değerlendirilmesine yol açmamıştır; bu da onun kıtanın

⁴⁸³Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 13. *Andree Reet, Hamile Arap Kadınlara Yönelik İrkçılık, 2021.*

⁴⁸⁴Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 14. *How Dare Israel Attack Civilans, M. Ramirez, 2023.*

⁴⁸⁵Disha, Cavendish ve Ryan, 2011, **a.g.k.**, 21-46.

⁴⁸⁶Awad, Keating ve Amer, 2019, **a.g.k.**, 76-87.

⁴⁸⁷A. Lentini (2008). Europe and The Silence About Race. *European Journal of Social Theory*, 11(4), s. 487-503.

⁴⁸⁸D. Mulinari ve A. Neergaard (2017). Theorising Racism Exploring the Swedish Racial Regime. *Nordic Journal of Migration Research Vol. 7 Issue 2*, s. 88.

oluşumunda temel bir unsur olmaya devam ettiğini göstermektedir.⁴⁸⁹ Özellikle 2001 sonrasında ABD’de olduğu gibi film ve dizi endüstrisinde Müslümanlara ve göçmenlere yönelik ırkçılığı tırmandıracak ürünler ortaya çıkmıştır. Bunlardan biri örnek olarak incelediğimiz ve yukarıda bahsettiğimiz Kalifat dizisidir. Dizide Müslüman topluma yönelik ırkçılık, terör örgütü İşid ile bağlantı kurularak yapılmıştır. Yine The Footbal Factory filmi de Avrupa’da Siyahilere yönelik ırkçılığın en çarpıcı örneklerinden biri olarak sayılabilir.

11 Eylül saldırılarının ardından Avrupa’da ırkçılık edebiyat alanında da devam etmiştir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sırasında Yahudilere uygulanan ırkçılık ve Fransızların Cezayir ve Afrika üzerindeki etkisi edebiyat dünyasına da yansımıştır.⁴⁹⁰ Almanya’da aşırı sağın güçlenmesi ve yoğun hareketlerinden sonra söz konusu yazar sağcılar tarafından epey popüler olmuştur. Thilo Sarrazin’in Deutschland Schafft Sich Ab (Almanya Kendini Yok Ediyor) adlı kitabı 2010 yılında yayımlanmasıyla önemli tartışmalara yol açmıştır. Göç, entegrasyon ve Almanya’nın geleceği ile ilgili konuların ele alındığı Sarrazin’in çalışmaları, özellikle Müslüman göçmenleri hedef alma ve onların Alman kültürü ve kimliği üzerindeki etkilerini sorgulama konusunda algılanan ırkçı imalar nedeniyle eleştirilmiştir. Kitap, göçmenlerin ve azınlıkların oluşturduğu algılanan tehlikeler konusunda uyarıda bulunarak Almanya’daki kültürel asimilasyona ilişkin daha geniş bir tartışmaya neden olmuştur.⁴⁹¹ Sarrazin’in kitabı 1,5 milyondan fazla kopya satarak en çok satanlar arasında tanımlanmış ve bu da onu Federal Almanya tarihinde en çok okunan kurgu olmayan- kitaplardan biri haline getirmiştir.⁴⁹² Eserin Alman toplumundaki yabancı düşmanlığı ve otoriter eğilimleri yansıttığı görülmektedir.⁴⁹³ Sarrazin’in argümanları ve yarattığı tartışmalar çok kültürlülüğü ve çağdaş Alman toplumuna entegrasyonu çevreleyen karmaşıklıkları ve zorlukları vurgular fakat bunu göçmenler üzerinden yapması ayrıştırmayı tetikler niteliktedir. Böylece ırkçılığın yazınsal dünyada nasıl değer kazandığına dair önemli bir örnek izlenir.

⁴⁸⁹Z. Hellgren ve B.A. BeremEnyi (2022). Introduction to The Special Issue: Far From Colorblind. Reflections on Racialization in Contemporary Europe. *Social Sciences*, 11(1), 21, s. 1-5.

⁴⁹⁰A. Treibel (2016). Für Ein Selbstbewusstes Einwanderungsland. *GWP-Gesellschaft. Wirtschaft. Politik*, 65(1), s. 5-9.

⁴⁹¹S. Trittler (2016). Repertoires of National Boundaries in France and Germany - Within - Country Cleavages and Their Political Consequences. *Nations and Nationalism*, 23(2), s. 367-394.

⁴⁹²G. Pickel, A. Röder, ve A. Blatte (2018). Einleitung: Migration und (Demokratische) Politische Kultur - Ein Dynamisches und Polarisierendes Thema?. *Zeitschrift Für Vergleichende Politikwissenschaft*, 12(1), s. 1-7.

⁴⁹³P. Mitra (2022). Germany in Transition? An Appraisal of İmmigration Trends and Identity Debates in The Context of The 2015–2016 Refugee Crisis. *International Studies*, 59(2), s. 163-179.

2001 sonrasında özellikle Avrupa’da karikatürler ve afişlerde ırkçı çizimler artmıştır. Çalışmamızda bununla ilgili bilgiler örnekler üzerinden detaylandırılmıştır. Bu karikatür ve afişler özellikle göçmen ülkelerin çoğunluğunu oluşturduğu ülkelere örnek; Almanya’da NPD partisinin göçmenlere yönelik ırkçı afişleri üzerinde durulmuştur. Almanya’da NPD partisinin ırkçı afişleri siyasi iletişim aracı olarak toplumsal ayrımcılık ve ırkçılığı körüklemiştir. NPD’nin afişlerinde, göçmenleri veya belirli etnik grupları hedef alarak onları aşağılayıcı bir şekilde tasvir etmesi, toplumların önyargılarının pekişmesine ve ayrımcılığın yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.⁴⁹⁴ Bu tür afişler, toplumun kutuplaşmasını artırabilir ve belirli gruplara karşı düşmanlık gösterebilirler. NPD’nin ırkçı afişleri, görsel bir propaganda aracı olarak kullanılarak, toplumsal nefreti ve ayrımcılığı körükleyebilir. Bu afişlerde kullanılan dil ve görseller, belirli aralıkları farklı veya üstün olmayan olarak göstererek, toplumsal ayrımcılığı normalleştirebilir ve meşrulaştırabilir. Bu durum, topluluğun bölünmesine ve çatışmaya yol açılabilir, ayrıca ırkçı söylemlerin ve eylemlerin arttığı zemin hazırlanabilir. NPD’nin ırkçı bayrakları, toplumsal ayrımcılığı ve ırkçılığı aracılığıyla siyasi iletişimlerini güçlendirebilir. Bu tür afişler, belirli gruplar halinde hedefler alarak onları aşağılayıcı bir şekilde tasvir ederek, toplumsal kutuplaşmayı artırabilir ve ırkçıların körükleyebilir. Bu nedenle, NPD’nin ırkçı bayrakları, toplumsal barış ve uyum yerine ayrımcılık ve nefreti teşvik etmiştir diyebiliriz.

Charlie Hebdo dergisinin Aylan bebek ile ilgili ırkçı karikatürlerine baktığımızda ise ırkçı ve aşağılayıcı imgeler kullandıkları anlaşılır. Bu durum, insan hakları ve ırkçılıkla ilgili gruplar arasında büyük tepkilere neden olmuş ve ifade özgürlüğü ile ırkçı içerik arasındaki hassas dengeyi sorgulamıştır. Charlie Hebdo, bu karikatürleri yayınlarken ifade özgürlüğüne vurgu yaparak özür dilemeyi reddetmiş ve bu durum geniş çapta tartışmalara sebep olmuştur. Bir yandan da birçok eleştirel eserin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu eleştirel eserler, Charlie Hebdo’nun ırkçı ve ayrımcı içeriklerine karşı çıkararak, özgürlükçü değerlerin sınırlarını ve sorumluluklarını vurgulamıştır. Bu olay, toplumda ırkçılık, ayrımcılık ve ifade özgürlüğü gibi konuları derinlemesine tartışmaya açmış ve sanatın toplumsal değişim ve adalet mücadelesindeki rolünü ön plana çıkarmıştır. Charlie Hebdo’nun Aylan bebek ile ilgili ırkçı karikatürleri, toplumda duyarlı konuları ele almanın ve ifade özgürlüğü ile sorumluluk arasındaki dengeyi sorgulamanın önemini bir kez daha vurgulamıştır.

⁴⁹⁴Söz konusu afişler için bkz.; Görsel 17. *Guten Heimflug Afişi*; Görsel 18. *Gute Heimreise Afişi*.

2001 Sonrası Sanatın Gücü: Irkçılığa Karşı Güçlü Duruşlar ve Dokunaklı Örnekler başlıklı bölümümüzde incelediğimiz; Amerika’da Kerry James Marshall, Glenn Ligon ve Kara Walker’ın yanı sıra Avrupa’da Yinka Shonibare, Barbara Walker ve Ai Weiwei sanatlarıyla ırkçılığa karşı eleştirel eserler üreterek önemli katkılarda bulunmuşlar ve yukarıda belirttiğimiz tüm gelişmeler sancısında bir cevap niteliğinde duyarlılıklarını yansıtmışlardır. Özellikle Aylan bebeğin ve George Floyd’un ölümünün sanat dünyasını derinden etkilediği açıkça sunduğumuz yapıtlarda görülmektedir. Bununla beraber ABD’de polis şiddeti ve ırkçı cinayetlere kurban olan Siyahiler için Black Lives Matter hareketinin başlaması ve bunun sanattaki yeri de ayrı olmuştur ve etkileri günümüze kadar sürmektedir.

İlk olarak Amerika’da ırkçılığa karşı eleştirel çalışmalar sunan Kerry James Marshall’ın eserlerini değerlendirdiğimizde genellikle siyah sanatçıları stüdyo ortamlarında tasvir eden, geleneksel temsillere meydan okuyan ve siyah sanatçıların sanat dünyasındaki varlığını vurgulayan bir sanatçı olduğu görülmektedir.⁴⁹⁵ Kerry James Marshall’ın resimleri geleneksel temsillere meydan okumuş, siyahilerin sanat dünyasındaki varlığını vurgulamıştır. Dolayısıyla sanat tarihindeki beyaz üstünlüğüne karşı da bir duruş sergilemiştir.⁴⁹⁶ Marshall’ın eserleri, siyah figürlerin sadece belirli stereotiplerle değil, zenginlikleri ve çeşitlilikleriyle de temsil edilebileceğini göstererek, sanat dünyasındaki çeşitliliği ve eşitliği teşvik etmiştir. Bu temsil biçimi, siyah sanatçıların sanat tarihindeki yerini güçlendirmekte ve onların sanat dünyasındaki rolünü ön plana çıkarmaktadır.⁴⁹⁷ Sonuç olarak, Kerry James Marshall’ın eserleri siyah sanatçıların temsili, varlığı ve etkisi üzerine derinlemesine düşündürülen ve sanat dünyasındaki çeşitliliği ve eşitliği teşvik eden önemli bir sanat pratik örneğidir.⁴⁹⁸ Dolayısıyla sanat tarihindeki beyaz üstünlüğüne meydan okuyan, siyah sanatçıların sanat dünyasındaki yerini güçlendiren ve onların sesini duyuran eserlerdir.⁴⁹⁹

Amerika’da Glenn Ligon, dilin gücünü sanatında kullanarak, kelime ve cümleleri çağdaş ırk ilişkilerinin karmaşıklığına dair düşündürücü bir şekilde sanat eserlerinde işlemiştir. Ligon’un eserlerinde ırkçılığa karşı eleştirel bir tutum gözlemlenmekte olup, genel olarak tarihsel, politik ve sosyal boyutları kapsayan çok katmanlı bir yaklaşımla

⁴⁹⁵P. Erickson (2016). Posing the Black Painter Kerry James Marshall’s Portraits of Artists’ Self-Portraits. *Nka Journal of Contemporary African Art*, 2016(38-39), s. 42.

⁴⁹⁶Erickson, 2016, **a.g.k.** 45.

⁴⁹⁷Erickson, 2014, **a.g.k.** 121.

⁴⁹⁸Söz konusu eserler için bkz.; Görsel 23. *Kerry James Marshall, The Lost Boys*; Görsel 24. *Kerry James Marshall, Marriage Portrait of Harriet and John Tubman*; Görsel 25. *Kerry James Marshall, Untitled Woman*; Görsel 26: *Kerry James Marshall, Untitled Mirros Girl*.

⁴⁹⁹Erickson, 2016, **a.g.k.** 48.

karakterize edilmiştir.⁵⁰⁰ Ligon'un eserleri, çağdaş ırk ilişkileri konusunda derinlemesine düşünmeye teşvik ederken, sanat dünyasında da önemli bir bilimsel ilgi konusu haline gelmiştir. Ligon'un eserlerindeki dilin gücü, izleyicileri ırk ilişkileri, kimlik, politika ve tarih gibi önemli konular üzerine düşünmeye yönlendirmiştir. Özellikle Ligon'un, America⁵⁰¹ yazılı neon çalışmaları, kimlik, politika ve tarih gibi temel konuları ele alarak, sanatın bu konulardaki rolünü sorgulamıştır.⁵⁰² *Another Country*⁵⁰³ isimli çalışmasında ideal Amerika'yı arzulayan neon ışıklarla mümkün olabileceğini dile getirmiştir. Bu eserler, izleyicilerde derin düşünceler uyandırırken, ırkçılığın karmaşıklığını ve etkilerini sanat aracılığıyla aktarmıştır. Ligon, sadece neon ışıklarla eleştiri sunmakla da kalmamış, aynı zamanda Siyah ırkın haklı mücadelesini çeşitli alanlarda dile getirmiştir. Bu bağlamda, sanatçının *The Orange and Blue Feelings*⁵⁰⁴ adlı video çalışması da dikkate değerdir. Bu çalışma, Ligon'un bir psikoterapist ile yaptığı konuşmanın düzenlenmiş bir kaydını içerir. Ligon, *Critical Race Theory* gibi teorik yaklaşımlardan etkilenmiş 20. yüzyılın kültürel figürleri arasında yer alan James Baldwin, Zora Neale Hurston, Jean Genet ve Richard Pryor gibi isimlerin etkili yazılarından ve konuşmalarından ilham alarak, 1980'lerin sonlarından itibaren metin tabanlı tablolarıyla tanınmış, ırkçılık, kimlik ve ayrımcılık gibi konuları sanat eserlerinde işlemiştir.⁵⁰⁵ Irk ilişkileri konusunda farkındalık yaratırken, sanatın toplumsal ve politik konulardaki rolünü vurgulamış, bu nedenle, sadece sanat dünyasında değil, aynı zamanda sosyal bilimler alanında da önemli bir referans noktası oluşturmuştur. Çalışmaları, sahiplenme, Siyahilik ve yazarlık konularına ek olarak, Post Black⁵⁰⁶ akımına da katkı sağlamıştır.

Amerika'da ırkçılığa karşı güçlü çıkışlardan olan sanatçılardan Kara Walker'da önemli bir figür olarak yerini almıştır. Walker'ın eserleri, kölelik statüsüne ait acı gerçekleri ve toplumsal hafızadaki derin izini sanat yoluyla yeniden canlandırmış bu bağlamda derin düşünceler uyandırmıştır. Politik adaletsizliklerin ve toplumsal adaletsizliğin önemi vurgulayan sanatçı sanatın sadece güzellik ve estetik kaygılarla sınırlandırılıp aynı zamanda toplumsal meselelere de ışık tutulduğunu göstermiştir. Walker, Siyahi bedenin güncel olarak nasıl şekillendirildiğini ve bu bedenin toplumsal bellekteki yerini sorgulanmıştır. Amerikan

⁵⁰⁰Newbury, 2012, **a.g.k.**, 52.

⁵⁰¹ Söz konusu çalışmaların görselleri için bkz.; Görsel 27. Glenn Ligon, Rückenfigur; Görsel 28. Glenn Ligon, Double America.

⁵⁰²Newbury, 2012, **a.g.k.**, 53.

⁵⁰³Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 30. *Glenn Ligon, Another Country*.

⁵⁰⁴Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 29. *Glenn Ligon, The Orange and Blue Feelings*.

⁵⁰⁵Ligon, Manacorda ve Ferquharson 2015, **a.g.k.**, 3-5.

⁵⁰⁶Post Black kavramı hakkında detaylı bilgi için dipnot 306'ya bkz.

köleliğinin matematiksel bağlamını eleştirel bir bakış açısıyla ele almış ve Siyahi bedenlerin temsilleri üzerinden ırkçılığı sorgulanmıştır. Bu çalışmada yer verdiğimiz *Go To Hell or Atlanta, Whichever Comes First* ve *Christ's Entry into Journalism* isimli yapıtlarında bu noktaları görmekteyiz.⁵⁰⁷ Sanatın toplumsal meselelerini ele alma ve yürütmeye derin düşünceleri uyandırma potansiyelini ortaya koymuş, sanatın sadece estetik kaygılarla sınırlandırılmadığını, toplumsal adaletsizliklere ve tarihi travmalara da ses çıkarabilecek önemli bir dil olduğunu göstermiştir. *Invisible Beauty*'de de,⁵⁰⁸ beyaz köle sahiplerine ve onların çarpık dünya görüşlerine karşı hem doğrudan hem de zarif bir isyanı içselleştirmiştir.⁵⁰⁹

Avrupa'da ırkçılığa karşı güçlü çıkışlarda Barbara Walker, Birleşik Krallık'ta ve Afrika diasporasında Siyah kadınların, erkeklerin ve çocukların yaşanmış deneyimlerini etkili bir şekilde tasvir etmesiyle tanınmıştır. İngiliz tarihine yaptığı eserlerle ışık tutmakla beraber güncel ırkçılığı da sanatında sıklıkla işlemiştir. Böylece Siyah İngiliz tarihinin diasporasının incelenmesine de katkı sağlamıştır.⁵¹⁰ Sanatında, güncel olarak yaşanan ırkçı olaylardan bir tanesi olan oğlu Solomon uğradığı ırkçı bakışa, polis tacizine eleştirel bir yaklaşımla yaklaşmıştır.⁵¹¹ İlginç ve orijinal yöntemiyle Walker, durdurma ve aramanın müdahaleci doğasını etkili bir şekilde ele almış ve kişinin mahallesinin konfor, topluluk ve güvenlik için besleyici bir alan olmak yerine nasıl tehditkâr bir ortam olarak tasvir edildiğinin altını çizmiştir. Eserleri aynı zamanda İngiltere'de bazı bireylerin sırf ten renginden dolayı maruz kaldıkları kalıcı ve de pişmanlık duyulmayan bakışlara da gönderme yapmıştır. Mignard ile ilişkili çalışmasında ise Siyah figürü daha canlı, kadın figürü ise yok sayarcasına beyaz bir kabartma olarak sunarken geçmişteki eserlerin estetik kalitesine yönelik saldırı yapmaktan ziyade sisteme ve kurumsallaşmış ırksal önyargıya bir başkaldırı gerçekleştirmiştir.

Avrupa'da ırkçılığa karşı güçlü seslerden biri olan Ai Weiwei'nin *Surveillance Camera*⁵¹² adlı eseri, sanatçının Çinli yetkililer tarafından sürekli gözetim altında olma deneyimine dair derin bir yorumu simgeliyor. Bu çalışma, sanatçının Çin polisi tarafından evine ve stüdyosuna güvenlik kameraları yerleştirilmesine ve kendisini gözetleyen polis

⁵⁰⁷Söz konusu görseller için bkz.; Görsel 32. Kara Walker, *Go To Hell or Atlanta, Whichever Comes First*; Görsel 33. Kara Walker, *Christ's Entry into Journalism*.

⁵⁰⁸Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 31. Kara Walker, *Invisible Beauty*.

⁵⁰⁹Peres, 2016, **a.g.k.**, 5.

⁵¹⁰Chambers, 2014, **a.g.k.**, 164.

⁵¹¹Chambers, 2014, **a.g.k.**, 177.

⁵¹²Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 36. Ai Weiwei, *Surveillance Camera*.

memurlarını izlemeye başlamasına verdiği tepkiyi yansıtıyor.⁵¹³ Bu sanat eserini yaratarak Weiwei, kişinin gözlemcilerini gözlemlerken gözlemlenmenin paradoksunu vurgulamış, gözetimin doğasında bulunan güç dinamiklerini ve kontrolü göstermiştir.⁵¹⁴ Hem fiziksel hem de dijital izlemeyi kapsayan gözetim ortamı, çağdaş toplumda teknoloji, mahremiyet ve kontrol arasındaki karmaşık etkileşimin altını çizmektedir. Weiwei'nin, Surveillance Camera'sı sanatsal ifadeyi sosyal yorumla harmanlayarak, modern zamanlardaki gözetimin sonuçlarına dair dokunaklı bir yansıma işlevi görmektedir. Gözlem, güç ve direniş temalarını ele alan sanat eseri, izleyicileri gözetlemenin yaygın doğası ve bunun bireysel özgürlükler ve özerklik üzerindeki etkisi üzerine düşünmeye teşvik etmektedir. Weiwei'nin bir diğer çalışması olan, *Law of the Journey*⁵¹⁵ sergisi yerinden edilmiş bireylerin içinde bulunduğu kötü durumu vurgulayarak küresel mülteci krizine ilişkin güçlü ve düşündürücü bir yorum işlevi görmüştür. Anıtsal enstalasyonda, mültecilerin zorlu yolculukları sırasında karşılaştıkları zorlu gerçekleri ve zorlukları simgeleyen, yerinden edilmiş insanların figürlerini taşıyan şişme botu aracılığıyla sanatçı, mültecilerin karşılaştığı zor koşullara ve engellere ışık tutmuş, küresel ölçekte acil bir sorun olan göç ve yerinden edilmeye dikkat çekmiştir.⁵¹⁶ Göçmen sorunlarına da dikkat çeken Weiwei Berlin Konzerthaus sütunlarına sarılmış binlerce can yeleği ile Weiwei kamuoyunda oldukça ses getirmiştir.⁵¹⁷ Irkçılığa karşı sarsılmaz duruşuyla Weiwei, sanatıyla dünyaya seslenmeye, Avrupa'dan küresel sahneye göçmen sorunları hakkında filmleri, belgeselleri ya da enstalasyonları konuşmaya devam etmektedir.⁵¹⁸

Çalışmamızda Avrupa'da ırkçılığa karşı duruş sergileyen sanatçılar arasında değerlendirdiğimiz Yinka Shonibare, tarih ve kimlik söylemine önemli katkılarda bulundumuştur. *Nelson'ın Şişedeki Gemisi*⁵¹⁹ gibi sanat enstalasyonları kamusal alanların dönüştürülmesinde ve sömürgecilik sonrası diyalogların kurulmasında etkili olmuştur. Shonibare'nin çalışmaları kamusal alanları etkili bir şekilde yeniden şekillendirmiş ve sömürgeciliğin mirasına ilişkin tartışmaları kolaylaştırmıştır.⁵²⁰ Sergideki çalışması *Addio*

⁵¹³W. Hu v.d., (2004). A Survey On Visual Surveillance of Object Motion and Behaviors. *IEEE Transactions on Systems, Man and Cybernetics, Part C (Applications and Reviews)*, 34(3), s. 334.

⁵¹⁴Hu v.d., 2004, **a.g.k.**, 336.

⁵¹⁵Sergide yer alan görseller için bkz.; Görsel 38. Ai Weiwei, *Law of the Journey*; Görsel 39. Ai Weiwei, *Law of the Journey, Sergideki Diğer Enstalasyonlar*.

⁵¹⁶Uyar, 2023, **a.g.k.**, 1953.

⁵¹⁷Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 40. Ai Weiwei, *Berlin Konzerthaus Enstalasyonu*

⁵¹⁸Uyar, 2023, **a.g.k.**, 1956.

⁵¹⁹Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 41. Yinka Shonibare, *Nelson's Ship in a Bottle*.

⁵²⁰Shirey, 2019, **a.g.k.**, 363.

Del Passato,⁵²¹ Lord Nelson⁵²² gibi tarihi figürler üzerinden ifade edilen çürüme, yok olma ve ölüm temalarını incelemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu temaları derinlemesine inceleyen Shonibare'nin etkisi sanat dünyasının ötesine uzanmış, İç Savaş sırasında Nijerya'dan Britanya'ya göç etmesinden kaynaklanmıştır. Sanatsal bakış açısını, kimlik ve tarih temalarına olan ilgisini bu şekillendirmiştir.⁵²³ Yinka Shonibare'nin, ırkçılığa karşı sanatını değerlendirdiğimizde, özellikle ırk ve kimlik konularını derinlemesine ele aldığı söylenebilir. Tarihi figürler aracılığıyla ırkçılığın ve ayrımcılığın izlerini sorgulamış, daha çok postkolonyal temaları ele almıştır. Sanatçının eserleri, görsel sanatlar aracılığıyla ırkçılığa karşı duruşunu ve toplumsal eşitlik mücadelesini yansıtmaktadır. Bu bağlamda, ırkçılığın derinliklerine inerek, izleyicilerde düşündürücü ve etkileyici bir etki yaratmıştır.

Çalışmamızda özellikle 2001 sonrasında ırkçılıkla direkt bağlantılı ya da dolaylı yoldan göçmenlerin ölümüne terkedilmesini neticesinde gerçekleşen sanatsal ifadeler de incelenmiştir. *Sanat Dünyası'nda: Ölümler Sonrası Irkçılığa Karşı Kıpırdanma* başlıklı bölümde önemli bazı olaylar öne çıkarılmıştır. Aylan Kurdi, George Floyd ve Black Lives Matter gibi başlıklar altında ırkçılığa karşı sanatçıların ürettiği çalışmalar detaylandırılmıştır. İlk olarak Aylan Kurdi'nin, karaya vuran bedeninden kısa bir süre sonra Latifa Ahrar ve bir grup kişi tarafından, Aylan bebeğin o anki üzerinde bulunan kıyafetleri ve yatış pozisyonuna benzer şekilde canlı performans sergilenmiştir.⁵²⁴ Bu performans, hem göçmen ölümlerine hem de Fas'tan, İspanya'ya göç ederken ölen birçok insan ithaf edilmiştir.⁵²⁵ Latifa Ahrar'ın performansının ardından Ai Weiwei duruma tepki göstermiştir. Weiwei özellikle göçmen sorunlarına duyarlı ve ırkçılık içeren olaylara ilişkin hassas tutumuyla belirttiğimiz gibi öne çıkar. Weiwei'nin, Aylan Kurdi performansı, göçmenlerin deneyimlerini ve zorluklarını canlı bir şekilde gösterme eğilimidir..⁵²⁶ Ayrıca, göçe ilişkin toplumsal algıyı ve gelişimi artırmaya yönelik bir çaba olarak da görülebilir. Aylan bebeğin ölümü, bahsettiğimiz gibi Papa'nın da dikkatini çekmiş ve Katoliklerin üzüntüsünü iletme için Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'ne, Aylan bebeğin mermerden yapılmış olan heykelini hediye etmiştir.⁵²⁷ Papa Francesco düzeyinde birinin bu duruma tepkisi oldukça dikkat çekicidir.

⁵²¹Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 42. *Yinka Shonibare, Addio Del Passato Sergisinden Lord Nelson'un Ceketi ve Fanny Elbisesi*.

⁵²²Lord Nelson ilgili detaylı bilgi için dipnot 361'e bkz.

⁵²³Stilling, 2013, **a.g.k.**, 302.

⁵²⁴Söz konusu canlı performans ait görsel için bkz.; Görsel 43. *Latifa Ahrar, Aylan bebek ve Faslı Mülteciler Anısına Canlı Performans*.

⁵²⁵Yağmur ve Arslan, 2021, **a.g.k.**, 252

⁵²⁶Söz konusu canlı performans ait görsel için bkz.; Görsel 44. *Ai Weiwei, Aylan Kurdi Performansı*.

⁵²⁷Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 45. *Papa Francesco tarafından yaptırılan Aylan Kurdi Heykel*.

Bu imalı hediye ne yazık ki halen karşılığını bulamamıştır. Aylan Kurdi'nin öldüğü yıl ve sonrasında sanat dünyasında göçmenlere yönelik ırkçı saldırılara karşı hareketlenmeler yaşanmış olsa da ancak sanat piyasasının önde gelen isimlerinden ziyade- avangard sanatçılar tarafından belirgin bir şekilde ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda Banksy'nin yarattığı Apple'ın kurucu ortağı- Suriyeli bir göçmenin oğlu olan Steve Jobs heykelinin önemli bir sembolik anlam taşıdığı söylenebilir. Fransa'nın Calais kentindeki Jungle mülteci kampına yerleştirilen heykel, göçmenlerin yaratıcı potansiyelinin ve katkılarının bir temsilidir.⁵²⁸ Steve Jobs'un başarı öyküsü, göç ve fırsat anlatılarıyla iç içe geçmiş bir hikâyledir. Banksy, heykeli bir mülteci kampına yerleştirerek ayrıcalık, yenilik ve yerinden edilmenin kesişimini vurgulamış, izleyicileri göçün küresel etkisi ve sığınma arayan bireylerin dayanıklılığı üzerinde düşünmeye teşvik etmiştir. Bu düşündürücü sanat eseri izleyiciyi teknoloji, göç ve kapitalizm arasındaki karmaşık ilişki üzerinde düşünmeye davet etmektedir. İçinde bulundukları koşullar nedeniyle dışlanabilecek bireylerin potansiyelini ve katkılarını dokunaklı bir şekilde hatırlatırken, aynı zamanda göçün küresel etkisine, empati ve anlayış ihtiyacına da ışık tutmuştur. Göçmenler üzerinden geliştirilen sanat fikirlerini doğrudan ırkçılıkla bağdaştırmak zor olabilir ancak, sanatta göç ve ırkçılık arasındaki ilişki karmaşıktır ve çeşitli özellikler, boyutlar içerir. Göçmenlere yönelik genellikle önyargının derinleşmesi söz konusudur ki bu durum ırksal ayrımcılığa maruz kalmalarını beraberinde getirir.

Avrupa'da ve Amerika'da ırkçılığa karşı eserler üreten sanatçıları incelediğimiz beşinci bölümde bazı sanatçılar ırkçılığa doğrudan veya dolaylı yoldan maruz kalırken, bazıları, örneğin Banksy maruz kalmamıştır. Öyle ki, Banksy'nin henüz kimliği bile tam olarak bilinmemektedir. Irkçılığa maruz kalan ve bu durumu eleştirel bir tutumla sanatına yansıtan Ai Weiwei ve Banksy'nin çalışmalarını incelediğimizde ikisinin de ırkçılığa karşı eleştirel eserler üretmiş olduklarını dolayısıyla konularda keşıştikleri, ortak noktada buluştukları görülür. Oysa Ai Weiwei ve Banksy, farklı bakış açılarıyla ırkçılığı ele alan sanatçılardır. Ai Weiwei, ırkçılığa maruz kalmış bir figür olarak, eserlerinde toplumsal adaletsizliklere ve insan hakları ihlallerine odaklanmaktadır. Öte yandan, Banksy'nin çalışmaları, ırkçılığı eleştiren ve sorgulayan bir perspektif sunmasına rağmen, bireysel olarak farkı anlamak için ırkçılığı içeselleştirmemiş olduğunu hatırlatmakta fayda var. Ai Weiwei'nin eserleri genellikle politik ve toplumsal meselelere odaklanırken, Banksy'nin

⁵²⁸Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 46. *Banksy, Steve Jobs Suriyeli Bir Göçmenin Oğlu*.

işleri genellikle mizahi ve ironik bir yaklaşımla sosyal adaletsizlikleri eleştirmiştir. Bu iki sanatçı, sanatlarını kullanarak izleyicileri düşündürme ve toplumsal değişime katkıda bulunma amacıyla farklı yolları benimsemişlerdir. Ai Weiwei'nin politik aktivizmi ve Banksy'nin sokak sanatı aracılığıyla yaptığı eleştiriler birbirlerinden farklı olarak sanatın toplumsal dönüşümdeki gücünü yansıtır.

2001 sonrasında, özellikle ABD'de yukarıda geniş yer verdiğimiz George Floyd'un ölümü dünya genelinde büyük yankı bulmuş ve tepkiler olmuştur. Tez çalışmamızda incelediğimiz *Re: Present Unlearning Racism* sergisinin çıkış hikâyesi de Floyd'un talihsiz ölümü ile oluşmuştur. Floyd'un ölümüne sanat dünyası özellikle sokak sanatında grafitilerle tepkilerle karşılık vermiştir. Aynı zamanda eski sömürgeci figürlerin heykelleri çeşitli ışıktandırmalarla Floyd'un yüzü olarak yansıtılmıştır.⁵²⁹ Bununla birlikte eski sömürgeci figürlerin heykellerinin üzerine boya atılarak da tepki gösterilmiştir.⁵³⁰ Floyd protestocularının en önemli sembolü ise Floyd'un kendi yüz ifadesi olmuştur. Sokak sanatçıları, onun portresini Amerika'nın dört bir yanına çizmişlerdir. Donkeeboy tarafından tasarlanan bir örnekte Floyd'un fotoğrafı, parlak gök mavisi bir zemin üzerine gri tonlarında büyük kanatlarla resmedilmiştir.⁵³¹ Floyd'un ölümüne tepkisini ortaya koyan bir diğer sanatçı ise Banksy olmuştur. Sanatçı yaşanan kaybın sonrasında instagram sayfasından paylaştığı üç görselle tepkisini koymuştur.⁵³² Floyd'un ölümünün ardından Banksy'nin yaptığı eser, George Floyd'un anısını ve sosyal adalet mesajını yansıtan güçlü bir sembolizm içermektedir ve Floyd'un sembolik bir portresini ortaya çıkarmıştır. Diğer yapıtlarının da ses getirdiği, toplumsal kurallara ve adaletsizliğe dikkat çektiği anlaşılan Banksy, adaletsizliğe, ırkçılığa ve polisin hayatına karşı bir tepki olarak oluşturmuştur. Bu eserinde, sanatın gücünü toplumsal değişim ve adalet arayışına katkıda bulunmak için kullanmıştır.

Bu çalışmada özellikle ölümler sonrasında sanat dünyasında artan tepkilere ve bu tepkilerin sonuçlarından biri olarak değerlendirebileceğimiz Weltmuseum sergisine odaklanmak amaçlanmıştır. Bu kapsamda sergideki çalışmalarda da güçlü bir şekilde yansımalarını izlediğimiz ses getiren -2013 yılında Trayvon Martin'in katilinin beraatine tepki olarak ortaya çıkan Black Lives Matter hareketine ayrı bir parantez açmak gerekir. Bu hareketin etkisi sanat dünyasında da güçlü bir şekilde hissedilmiş ve sanatçılar farklı

⁵²⁹Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 47. *George Floyd'un Yüzünün, Richmond'daki General Lee'nin Richmond'daki Heykelinin Üzerinde Yer Alan Görüntüsü*

⁵³⁰Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 48. *Voltaire Heykeli'ne Kırmızı Boya Atılmış Durumu*.

⁵³¹Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 49. *Donkeeboy, George Floyd*.

⁵³²Söz konusu görseller için bkz.; Görsel 50. *Banksy, George Floyd I*; Görsel 51. *Banksy, George Floyd II*.

üsluplarıyla konuyu çok yönlü ele almışlardır. Black Lives Matter sanatın sosyal değişimdeki gücünü vurgulamış ve sanatın toplumsal adalet mücadelesinde nasıl bir araç olarak kullanılabileceğini göstermiştir. Bu bağlamda, sanat dünyasındaki tepkilerin ve sanat eserlerinin, BLM hareketinin liderliğinde ırksal eşitsizlik ve adaletsizlik konularına odaklanılarak toplumsal yaşamın yaratılışında önemli bir rol oynadığı belirtilmelidir. BLM, ırksal baskıya karşı mücadelede Siyahın yapacağı adaletini savunmayı amaçlayan tabandan oluşan geniş bir ağıdır, sosyal medya, teknoloji ve halk protestolarını etkin bir şekilde kullanarak büyümüştür.⁵³³ Bu hareketin sanat alanına etkisi çok yönlü ve derindir. Uluslararası alanda sanatsal ifade biçimlerini ve değiştirmelerini sağlayan bir fenomen olarak kabul edilmiştir.⁵³⁴ Birçok siyahi insanının ölümü üzerine heykeller, duvar resimleri ve sanatsal çıktı olarak geniş çeşitlilikte çok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Duvar resimleri örneğinde; Thomas Detour Evans, Hiero Veiga ve TukeOne gibi sanatçıların, Elijah McClain'in işleri akla gelir.⁵³⁵ Yine BLM'nin önde gelen isimlerinden Dread Scott, Floyd'un ölümü sonrasında Amerika'nın tüm ırkçı tarihine gönderme yapmak için canlı performans sergilemiştir.⁵³⁶ Bu hareket kamusal alanlarda da çok fazla ses getirmiştir. Birçok eyalette hareketin sembolü haline gelen duvar resimleri ve heykeller gibi eserler, kent belleğine kazandırılmıştır.

Sanatın toplumsal olaylarına bakışını ve tepkisini gösteren eserlerin, ırkçılığın, adaletsizliğin ve insan hakları gibi konuları ele almasıyla; derin düşünceler uyandırmak ve toplumsal değişime katkı sağlamak amaçlanmıştır. Sanat zaman zaman da bu olayların büyümesine, toplumun duygusal ve düşüncesele olarak etkilenmesine ve bilinçlenmesine yardımcı olmuştur. Sanatın bu gücü, toplumsal olaylardaki ırkçılığa karşı durma ve adalet arayışını desteklemek için önemli bir araç olarak kullanılmıştır. Weltmuseum düzenlediği bahsettiğimiz Calle Libre Sokak Sanatı Festivali ve *Re: Present Unlearning Racism* sergisinin de tepkilerin büyüdüğü bir ortamda gözden geçirme, ortamı anlama ve kayıtsız kalamama durumuyla yapılmış olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ayrıca müzenin ve bulunduğu şehrin kendi tarihinin de bu konularda çok temiz geçmişe sahip olmayışı nedeniyle yeniden bir hatırlama, belleği bu açıdan irdeleme veya temizleme, gözden geçirme gibi çok farklı yönlerinin olabileceği de düşünülmelidir.

⁵³³Hargons vd., 2017, **a.g.k.**, 903.

⁵³⁴Celestine, Breteau ve Recoquillon, 2022, **a.g.k.**, 3.

⁵³⁵Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 52. *Thomas Detour Evans, Hiero Veiga, ve "TukeOne" Elijah McClain Duvar Resmi.*

⁵³⁶Söz konusu performansa ait görsel için bkz.; Görsel 53. *Dread Scott, Kölelik ve Soykırım Üzerine Kurulan Bir Ülkede Özgürlüğün İmkansızlığı Üzerine.*

Çalışmamız özelinde incelediğimiz *Re: Present Unlearning Racism* sergisine -dikkat çekmek istediğimiz gibi Viyana Weltmuseum'un ev sahipliği yapması önemlidir. Weltmuseum, tarihine baktığımız üzere kökeni 1775 yılına dayanan zengin bir geçmişe sahip bir müzedir.⁵³⁷ Müzenin antropolojik koleksiyonu bölgedeki antropolojik tarihinin daha geniş bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlamıştır.⁵³⁸ Müzenin koleksiyonları, Avusturya'nın tarihi bağları nedeniyle diğer bölgelerden gelen nesnelerle zenginleştirilmiştir. Etnoloji Müzesi olarak bilinen Weltmuseum, 1876'dan itibaren İmparatorluk ve Kraliyet Sarayı Müzesi'nde barındırılmış ve daha sonra bağımsız bir müze olarak faaliyet göstermiştir. Müze, 1928 yılından itibaren 700'den fazla sergi ve sunum düzenlemiştir. 2013 yılında ismini Weltmuseum olarak değiştirmiş ve 2017 yılında kalıcı sergisini yenileyerek açılışını gerçekleştirmiştir. Weltmuseum, geçmişini eleştirel bir şekilde değerlendirerek ırkçılıkla ve sömürgecilikle hesaplaşmayı amaçlamıştır. Müze, koleksiyonlarının geldiği toplumlardan kişi ve kurumlarla işbirliği yaparak kolonyal bağlamlarda barındırdığı nesnelerin tarihini yeniden incelemeyi hedeflemiş, ayrıca, kültürel miras nesnelerinin iadesine ilişkin Avusturya politikasının geliştirilmesinde aktif bir rol üstlenmiştir. Müze, çeşitlilik konularıyla ilgilenerek kendisini bir değişim platformu olarak tanımlar ve bu sergi de müzenin bakışıyla örtüşür.

Re: Present Unlearning Racism'in Weltmuseum Wien ve Calle Libre Sokak Sanatı Festivali'nin bir sergi projesi olduğu vurgulanmıştır. Serginin düzenleyici küratörlerinin belirttiğine göre sergide yer alan eserler, müze içinde ve dışında zor konularda dürüst bir diyalogu teşvik etmeyi amaçlamıştır. Sanatçılar, eserlerinin yanı sıra metinlerde de konuşarak, müzeyi fiziksel bir yerden kültürel bir diyalog, katılım ve sanatsal yaratım alanına dönüştürmeyi hedeflemiştir.⁵³⁹ Sergi, sömürge sonrası mirasını ve ırkçılık ve yabancı düşmanlığı temalarını eleştirel bir şekilde inceleyen müdahaleci bir sergi konsepti olarak konumlandırılmıştır. BLM gibi kültürlerarası hareketler, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın tarihsel ve geleneksel biçimlerini ele almanın önemini vurgulamıştır. Bu sergiyle, toplumda eşitlik ve çeşitlilik anlayışlarını yenilemeyi ve genişletmeyi amaçlayan bir etnoloji müzesinde küratörlük pratiğine yönelik yeni bir strateji ve eleştirel yaklaşımı test edilmiştir. Sergi, sanat eserleri aracılığıyla sömürgeciliğin kültürel mirası ve insan kaynaklarının sömürülmesinden etkilenen ülkeler için sanatsal bir platform oluşturmayı hedeflemiştir.

⁵³⁷Franza ve Pratesi, 2022, **a.g.k.** 93.

⁵³⁸Thorpe, 2015, **a.g.k.** 43.

⁵³⁹Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**,3.

Özgürlüklerinin kısıtlandığı, ırkçılığın güçlü, sarsıcı yaşandığı ülkeler veya şehirler yine sanatçılara özgürce dilediklerini sergileyecek, söyleyecek ortamı sunan yerlerdir ve bu durum farklı bir ironidir.

Sergide yer alan 12 sanatçıdan biri olan ve aynı zamanda serginin küratörlerinden biri olan Rossie Chaslie, serginin diğer küratörleri olan Tonica Hunter ve Vanessa Spanbauer ile birlikte, *Allow Us To Reintroduce Ourselves* adlı duvar resmi serisinde Avusturya ırkçılık tarihini gözler önüne sermiştir.⁵⁴⁰ Avusturya'nın tarihsel sürecini Spanbauer'den dinleyen Chaslie, ilk olarak The Solimans Not Your Spectacle! adlı duvar resmi çalışmasında 18. yüzyılın başlarında, ismiyle tanınan ilk Siyah adam ayrıntılı anlattığımız Angelo Soliman ve kızı Josephine'i ve tarihteki diğer karanlık noktaları, diğer olayları belleğe / izleyiciye hatırlatmıştır.⁵⁴¹

Chaslie'nin eserleri tarihsel süreci ince ince işlemiştir. 18. yüzyıla atıfla başlayan çalışmaları 2000'lere kadar gelmiştir. Özellikle Avusturya'da, 1999 ve 2003 yılları, aşırı şiddet olaylarının yaşandığı yıllardır ve Avusturya'lı Siyahiler için bu yıllar önemlidir. 1999'da Marcus Omofuma ve 2003'te Seibane Wague cinayetleri, Afrikalı ve Siyah toplulukların artan siyasallaşmasıyla örtüşen önemli kilometre taşlarını temsil etmiştir. *Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003* başlıklı çalışma, Avusturya'nın ırkçı tarihindeki önemli bir ana değinmiştir.⁵⁴² Sergide yine George Floyd'un ölümü ve BLM hareketinin Amerika'dan dünyaya yayılmasının yansımaları da izlenir. Chaslie de, sergide *Black Lives Matter Vienna-A "Change Gon' Come"? 2020* isimli çalışmasıyla yer almıştır.⁵⁴³ Sergide Chaslie'nin ele aldığı ve serinin son duvar resmi olan *Determining Our Own Future Projects, Initiatives and Sustainable, Community-Led Movements Across Austria 2021 and The Future*'da yer alan "Black Voices" yazısı⁵⁴⁴ sessizce Siyah bireylerin haklıdavasını ve karşılaştıkları ırkçılığı yansıtıyor. Bu ifade, Siyahların hakları ve deneyimleri hakkında tartışmalara ve anlatılara daha fazla yer verilmesi gerektiği mesajını veriyor. Black Voices, Siyah topluluğun deneyimlerini ve seslerini yükseltmeye, görünürlüklerini artırmaya ve haklarını savunmaya yönelik bir çağrıdır. Irkçılığa ve ayrımcılığa karşı mücadelede siyah seslerin önemini vurgulamakla beraber

⁵⁴⁰Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 15.

⁵⁴¹Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 57. Rossel Chaslie, *The Solimans Not Your Spectacle*.

⁵⁴²Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 62. Rossel Chaslie, *Fight the Power! Rising up Against Institutional Racism 1999-2003*.

⁵⁴³Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 63. Rossel Chaslie, *Black Lives Matter Vienna-A "Change Gon' Come"? 2020*.

⁵⁴⁴Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 64. Rossel Chaslie, *Determining Our Own Future Projects, Initiatives and Sustainable, Community-Led Movements Across Austria 2021 and The Future*.

dayanışma ve destek çağrısı yapılmıştır. Chaslie'nin, Avusturyanın ırkçılık tarihine geçmişten günümüze getiren sekiz duvar çalışması sadece geçmişin izlerini değil, aynı zamanda günümüzdeki ırkçılıkla mücadelede sanatın gücünü ve önemini de gözler önüne sermektedir. Chaslie'nin sekiz duvar resmi, Avusturya'nın sergilediği ırkçılık mücadelesi sürecinde toplumsal değişimdeki en uzun görsel anlatım serisi olabilir. Bu eserler, sanatın ırkçılıkla mücadeledeki potansiyel rolünü vurgular.

Sergide fotoğraflarıyla katkı sağlayan Ricardo Hackl, soyut, modern ve gerçekçi tarzı, fotoğraflarında insanların duygularını ve toplumsal olayları nasıl yansıttığını gözler önüne sermektedir. Hackl'ın fotoğrafları, BLM hareketinin etkisinin Viyana sokaklarına taşmasını yansıtır. Yumruğu sembol hale gelmesini her fırsatta pekiştirir, izleyiciye hatırlatır.⁵⁴⁵ Fotoğraflarıyla sergide yer alan diğer sanatçı Angelo Kreuzberger'in *The Black Movement* portre serisi, Mayıs 2020'de yine George Floyd'un öldürülmesiyle ilişkindir. Kadın portrelerini ve Siyah topluluğundan temsilcileri içeren eserleri beden dili ve net yüz ifadeleri aracılığıyla, portrelerdeki kişiliklerin özgünlüğünü ve derinliğini öne çıkarır. Viyana sokaklarında -ayrıntılarını sunduğumuz gibi- izlenen BLM mitingi sırasında yaklaşık 50.000 kişi toplanması konumuz olan bu tür sergilerin, çalışmaların, etkinliklerin gerçekleştirilmesinde etkili olmuş olmalıdır. Bu olay, ırkçılık, beyaz ayrıcalık, temsil ve dayanışma gibi konularda uzun zamandır gecikmiş olan tartışmaların yeniden alevlenmesine sebep olmuştur. Kreuzberger'in portre serisi, söz döneminde Siyah topluluğun deneyimlerini ve duygularını yansıtarak, toplumsal farkındalığı artırmayı taşımayı amaçlamıştır.⁵⁴⁶ Tüm portrelerde, Kreuzberger de siyah giyimli ve yüzlerinde herhangi bir gülümseme olmayan, ancak derin bir keder ve öfke duygusu yansıtan siyahi bireylere yer vermiş, tarihte örneği nadir görülen siyahi figürlerin yoğunluğu sergide dikkati çekmiştir. Bu durum da aynı hareketin bir parçasıdır. Kreuzberger, bu detaylar aracılığıyla Siyah topluluğun deneyimlerine ve duygularına vurgu yaparak, izleyicilere derin mesajlar iletmış, onların yaşadığı duygusal ve toplumsal deneyimleri yansıtarak, -tarihte yukarıda çok sayıda örneklerini sunduğumuz bir geçmişle bağlantısı olan- ırkçılık, eşitsizlik ve adaletsizlik gibi konulara gönderme yapmıştır.

Sergide yer alan kadın fotoğrafçı Samira Saidi de ırk ve aidiyetin sosyolojik yapılarını incelemeyi ve değiştirmeyi hedefleyen kadın bir sanatçı olarak fotoğraflarında yine BLM hareketini yansıtmıştır. Bu harekete olan desteğini, hem yazılarıyla hem de fotoğraf

⁵⁴⁵Söz konusu görsel için bkz.; Görsel 65. *Ricardo Hackl, İsimsiz I.*

⁵⁴⁶Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 37.

kareleriyle sunmuştur. Saidi de yine sanat pratiğinde ırk ve aidiyet konularını ele alarak toplumsal adalet ve eşitlik meselelerine odaklanmıştır. Siyah topluluğun deneyimlerini ve duygularını yansıtan eserleriyle toplumsal farkındalığı artırmayı hedeflemiştir. Viyana'daki protestolarda da aktif olarak yer almıştır. Saidi'nin sanatı, estetik bir ifade aracı olmanın ötesinde, toplumsal değişim ve adalet için bir platform olarak işlevi de görmektedir.

Sergide çalışmalarıyla dikkat çeken ve çalışmalarında ırkçılığa olan göndermeleriyle öne çık Mahir Jahmal'ın çalışmaları ise Batı toplumunda Siyah kültürün basmakalıp beklentilerini sorgulamış, cesur kontrastlarla bölünmüş bir gerçekliği yansıtmıştır. Jahmal'ın optik bulanıklıklarla oynayarak oluşturduğu eserler, Siyah insanların tarihinden günümüze yaşanan dalgalanmaları ve sömürü sistemini yansıtarak izleyicileri düşünmeye sevk etmiştir. Onun eserleri, sanat aracılığıyla toplumsal meselelere ve ırkçılığa dair derinlemesine bir bakış açısı sunarak, izleyicilerde düşündürücü ve etkileyici bir etki bırakır.

Duvar çalışmalarıyla Calle Libre sokak festivaline ve sergiye renk katan sanatçı Bhupi Jethwa, takma adıyla WiseTwo maskeli semboller, işaretler ve şaman ritüellerine göndermeleriyle neşe, acı, yaşam ve ölüm gibi konuları ele almıştır. Sanatı, eski ve yeni dünyalar, farklı insanlar ve kültürler arasında bir köprü oluşturur niteliktedir. Hoşgörü ve insanlığı teşvik ederken, çelişkili koşullar ve davranışlar hakkında düşündürmeyi de amaçlamıştır. Sergide yer alan *Broken* adlı eseri, dünyanın güzelliğinin varlığını sürdürdüğüne dair ince bir hatırlatıcıdır.⁵⁴⁷

Kendine has üslubu bulunan ve eserlerini ahşap üzerine çalışarak yapan Stinkfish, *Ho Chi Minh Girl* adlı çalışmasında, Çin'in Hong Kong üzerinde uyguladığı baskı ortamından etkilenen bir kız çocuğunu göstermiştir. Bir diğer çalışması olan *San Francisco Woman* 'da göçmenlere gönderme yapmıştır. Yukarıda ayrıntılı gelişmeleri sunduğumuz ve Aylan bebek örneğinde gördüğümüz gibi göç ve göçmen konusu sanatın son çeyrek asırdır yoğun olarak ele adığı konulardandır. Özellikle göç dalgalarının oluşmasının ırkçılığı ve aşırı sağ partilerin gelişmesini sağlarken diğer yandan sanatta da bu konuda karşı bir direniş oluşmaya başlamıştır. ABD'ye göç etmiş Müslüman bir kadın figürü gösterdiği çalışmasında Stinkfish gözlüklü ve türbanlı bir kadını mutlu şekilde göstermiş, göçmenler için ABD'nin özgürlük olarak görülüp, mutlulukla kucaklandığına ilişkin bir temayı imalı bir biçimde yansıtmıştır. Kadının varlığı, ırkçılığa ve önyargılara karşı bir meydan okuma haline gelir. Stinkfish, küçük bir çocuktan Müslüman bir kadına kadar geniş bir yelpazede ırkçılığa meydan okuyan

⁵⁴⁷Söz konusu çalışma için bkz.; Görsel 90. *WiseTwo*, *Broken*.

alışmalar gerçekleştirmiştir. Stinkfish'in eserleri, görsel olarak etkileyici olmanın yanı sıra derin anlamlar taşıyarak izleyicilerde düşündürücü etkiler bırakmaktadır. Bu şekilde, sanatıyla sadece estetik bir deneyim sunmakla kalmayıp aynı zamanda toplumsal mesajlar ile duyarlılık yaratmaya da katkıda bulunmaktadır.

Sergiye duvar resimleri katkı sağlayan Theic Licuado'nun *A Country Without Indians* adlı duvar resminde ırkçılık Kızılderiler üzerinden sorgulanmış ve derin bir geçmişin sorgulanmasını sağlamayıştır. Kızılderililerin yok edilmesinin yarattığ etkileri ele almak isteyen sanatçı izleyicileri düşünmeye teşvik etmiştir. Licuado'nun çalışmaları, tarihsel bilinci ve kültürel kimliği üzerindeki etkileri anlamak adına önemli bir ağrı niteliği taşımaktadır. Uruguay'ın ve de örneklerini sunduğumuz gibi birçok topluluğun ğradığı soykırım, kolonizasyon ve tarih anlatısının çarpıtılmasına karşı duyarlılığıyla dikkat çekmiştir.

Yine duvar resmiyle sergide yer alan sanatçı Ju Mu Monster, WiseTwo gibi şamanizm, insanlar, ruh dünyası ve doğa arasındaki bağlantıyı kullanmıştır. alışmalarında sıklıkla yeni, gerçeküstü bir dünya yaratan Monster, yerli toplulukların yaratıcı gücünü sanatını üzerinde derin bir etkisi olduğundan bahsetmektedir. Özellikle, sömürgecilik sırasında kişinin geleneksel dini inançlarının etkilenmesi çalışmalarının merkezinde yer almaktadır. Bu etkiyi desenlere, renklere, tekniklere ve kostümlere yansıtmaktadır. Sanatçı, yerli kültürlerin zengin estetik mirası ile Hristiyan öğelerini sentezleyerek kendi sanatında benzersiz bir ifade bulmuş gibi görünmektedir. Hristiyan azizlerinin, yerel inançlarla etkileşime girdiği ve bu etkileşimin sanatına yansıdığı bir süreçte, desenlerin anlamını derinleştiren, renkleri zenginleştiren ve tekniklere yeni boyutlar katan bir yaklaşım sergilemektedir. Sanatçı, bu sentezin ötesinde, yerel toplulukların kültürel dokusunu koruma ve geçmişlerini anma çabasını da sanatına yediriyor gözükmektedir. Bu yaklaşım hem kültürel mirası korumaya hem de sömürgecilik sonrası dönemin izlerini tanımaya yönelik bir sanatsal anlayışın göstergesi olabilir.⁵⁴⁸ *Rompe Las Cadenas Del Pasad* eseri güçlü simgeler ve feminist bir bakış açısıyla Latin Amerika'nın geleneksel ve kültürel mirasını yeniden değerlendiren bir nitelikte taşır. Sanatçının eserindeki detaylar ve simgeler, geçmişle yüzleşme ve daha adil bir gelecek inşa etme konusuna gönderme yapar. Ayrıca Latin Amerika'nın çeşitli sosyo-politik dinamiklerine de yer vererek, geniş bir tartışma ve düşünme alanı sağlar, bir yandan da toplumsal cinsiyet rolleriyle mücadele eder.

⁵⁴⁸Kattner ve Haumberger, 2021, **a.g.k.**, 79.

Sergide enstaslasyon çalışmasıyla yer alan Olivier Hölzl, Mumbai'deki Koli Kadınları'nın öyküsünü anlatarak, sömürge öncesine, toplumun tarihine gönderme yapar, kültürler arası diyalog ve anlayışı destekleyerek izleyiciye evrensel bir mesaj iletmeye çalışır.

Sergide yer alan ve ırkçılığı moda ile ilişkilendiren Kids of Diaspora'nın *Identity* serisi giyim ve sanat aracılığıyla toplumsal meselelere dikkat çekmiştir. İzleyicilere ırkçılığın sadece bireylerin dış görünüşleri üzerinde değil, aynı zamanda kültürel kimlikleri ve aidiyet duygularını da etkilediği mesajını verir. Kids of Diaspora, ırkçılığın sadece bir moda trendi olmadığı, aksine derin ve yaygın bir sosyal sorun olduğunu vurgulamıştır. Bu bağlamda, *Identity* serisi, izleyicilere moda ve sanatın ırkçılıkla mücadelede nasıl bir rol oynayabileceğini düşünmeleri için bir fırsat yaratmış, kültürel çeşitlilik ve kimlik üzerine iç gözlemi ve diyalogu teşvik eden bir platform yaratmıştır. Modayı kişisel ve kültürel anlatılarla iç içe geçirerek, bireylerin diaspora bağlamında kimliklerini keşfetmeleri ve ifade etmeleri için eşsiz bir alan sunmuştur. Bu yaklaşım, farklı geçmişlere ve deneyimlere sahip insanlar arasındaki bağlantıları ve anlayışı güçlendirmede sanatın dönüştürücü gücünün altını çiziyor.

Performans sanatıyla Calle Libre Sokak Festivalinde ve sergide yer alan Jaskaran Anand, dans performansıyla dikkatleri çekmiştir. Kendisi de göçmen olan ve Avusturya'da yaşayan Anand, bedenin kimliği, post-kolonyalizm ve ırkçılıkla ilgili projelerde yer alan biridir. Yukarıda örneklerini sunduğumuz edebiyat, sinema, karikatüre yansıyan ırkçılığın karşısında koreograf ve araştırmacı olarak projeler gerçekleştirerek, kültürel çeşitlilik ve kimlik oluşumunu derinlemesine inceler.

Söz konusu sergideki 12 sanatçının, 4'ü Afrika kökenli göçmen ailelerin çocuklarıdır ve Avusturya'lıdır. Bunların dışında 3 Avusturyalı sanatçı daha bulunmaktadır. Böylece sergide 4'ü göçmen kökenli olmak üzere toplam 7 Avusturyalı sanatçıya yer verilmiştir. Ayrıca, Avusturya'da yaşayan ancak Avusturya vatandaşı olmayan Hint kökenli dansçı, toplam 3 Latin Amerikalı ve de bir tane de Afrikalı göçmen bir ailenin çocuğu olan Hollanda vatandaşı sanatçı sergide yer almıştır. Sergide izlendiği gibi sanatçıların çoğu göçmen, Latin Amerikalı ve Afrika kökenlidir. Yapıtlarında genellikle ırkçılığa ve tarihteki şiddete yönelik güçlü eleştiriler sunmuş, genelde kendi deneyimlerinden ve kökenlerinden beslenerek, sanatları aracılığıyla toplumsal adaletsizliklere ve ayrımcılığa karşı seslerini duyurmayı amaçlamaktadırlar. Farklı türlerde, farklı konulara değinseler de genellikle geçmişin izlerini sorgulayan ve günümüzde hala varlığını sürdüren ırkçılığın etkilerini vurgulamışlardır.

İzleyicileri bu konuda çok yönlü düşünmeye ve eyleme geçmeye teşvik ederler. Eserlerdeki eleştirel yaklaşım, ırkçılığın ve tarihteki şiddetin insanlık üzerindeki derin etkilerini gözler önüne sermektedir. Sanatları aracılığıyla, toplumun hafızasını canlı tutmayı istemiş, geçmişte yaşanan haksızlıkları ve ayrımcılığı günümüzdeki sosyal ve siyasi bağlamlarla ilişkilendirerek izleyicilerde farkındalık yaratmayı amaçlamışlardır. Bu sanatçılar, sanatlarını bir direniş ve değişim aracı olarak kullanarak, toplumsal adalet ve eşitlik için seslerini duyurmayı hedefleyen bir aktivist kimliğine sahip gibidir. Sergide yer alan sanatçıların çeşitliliği ve eserlerindeki eleştirel yaklaşım, sanatın toplumsal meselelerde nasıl bir rol oynayabileceğini gösterir ve ortak bir yörüngede hepsini birleştirir. Kendi kültürel miraslarından ve deneyimlerinden ilham alan, ırkçılığa ve tarihteki şiddete karşı duruşlarını duvar resimleri, moda çalışması, dans performansı, enstalasyon, fotoğraf ve ahşap üzerine spreyle boyama da dâhil olmak üzere bir çok alanda- ifade eden bu kişiler sanatlarıyla toplumsal değişime katkıda bulunmayı ve insanların duyarlılığını artırmayı amaçlarken yapıtları da geniş bir perspektifte sunduğumuz olayların ve ortamın getirdiği konulara vurgu yapar.

Geniş konu yelpazesinde sunulan çalışmalar, ırkçılığa karşı duruşun sembolü haline gelmiş olan imgelerle sanatın bir etkileşim ve iletişim aracı olarak kullanılmasının önemi ve ırkçılıkla mücadelede rolünün altı çizilmiştir. Sergideki eserler, izleyicileri derin düşüncelere sevk ederken, onlara adil bir dünya yaratma konusunu hatırlatır, ırkçılığın insanlar arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini ve toplumda nasıl bir ayrımcılık yarattığını görsel bir dille anlatır. Sunduğu çeşitlilikle ırkçılık konusu belleklerde geleneksel kalıplardan da uzaklaşarak yeni bir perspektifle tazelenmiştir. Sonuç olarak, sergide bir araya getirilen farklı sanat dallarının ırkçılığa karşı duruşu simgeleyen bir iş oluşturması, 2001 sonrası değişen dinamiklerin sanat ortamına yansımaları, sanatın toplumsal meselelere duyarlılığının arttığını gösteren önemli bir örnektir.

8. SONUÇ

Tez çalışmamızda, referans olarak aldığımız 11 Eylül 2001 tarihi oldukça önemlidir. Bu tarihten itibaren hem Avrupa’da hem de Amerika’da artan ırkçılık ortamı neticesinde sanatın durduğu yeri tespit etmek çalışmanın ana motivasyonu olmuştur. Çalışmada, ırkçılık kavramının geçmişten günümüze gelen tarihini 2021 yılına kadar inceleyerek bunun toplumda etkisini ve de sonrasında sanatta olan sonucunu, etkisini örnek üzerinden görmemizi sağlamıştır. Avrupa ve Amerika’da sanatta ırkçılığın var oluşunu, ayrıca nasıl geliştiğini ve bu gelişime farklı sanatçılar ve çalışmalarıyla nasıl tepkiler ortaya koyduğu detaylandırılmıştır.

Çalışmamızın odak noktası olan *Re: Present Unlearning Racism* sergisi, sanat aracılığıyla ırkçılığı eleştiren ve ona karşı çıkan sanatçıların çabalarını sergileyen önemli bir platform olarak öne çıkmıştır. ırkçılığın karmaşıklığını ve sanattaki tezahürlerini inceleyen bu sergide, farklı konuların aynı yörüngede ele alınmasıyla ırkçılık konusuna tarihsel bir ışık tutulmuş gibidir. 11 Eylül sonrası dönem, ırkçılıkta bir yükselişe ve ardından da ırkçı önyargılarla mücadele etmeyi amaçlayan sanatsal eleştirilerde bir artışa tanık olmuştur. Çeşitli sanatçıların ve eserlerinin incelenmesi ve neredeyse son çeyrek asırdaki gelişmelerle izlediğimiz sanatın tarihinde, sosyal değişimi savunmada ve kapsayıcılığı teşvik etmede oynadığı önemli rolle ırkçılık (hem ırkçılığı eleştiren hem de ırkçılığı pekiştiren işlerle) iki yönlü tırmanmıştır. Sergi ırkçılığın çok farklı olaylar üzerinden yaygınlığını vurgulamakla kalmamış, aynı zamanda bu konularda farkındalık, diyalogu ve anlayışı geliştirmede bir araç olarak sanatın gücünü hatırlatmıştır. Özünde sergi, ırkçılığa karşı devam eden mücadelelerin ve sanatçıların toplumsal normlara meydan okuma ve yaratıcı ifadeleriyle farkındalık konusunda önemli katkıların dokunaklı bir hatırlatıcısı olarak hizmet etmiştir. Diğer yandan konjonktürel dalgalanmaların parçası olarak yapıldığı bellidir. Seçilen sanatçılar ırkçı önyargıları ele alma ve ortadan kaldırma yönündeki çabaların sürdürülmesinin zorunluluğu vurgulayan yönleriyle birbiriyle kesişmektedir.

Sanat dünyasının ırkçılığa karşı duruşuna örnekler üzerinden bakış, *Re: Present Unlearning Racism* sergisi bağlamında yapılan analizlerle gerçekleştirilmiş elde edilen veriler ışığında önemli sonuçlara ulaşılmıştır. Sanat ortamında ırkçılığın yaygın doğasını aydınlatılarak, farklı kökenden gelen sanatçıların karşılaştığı zorlukları ve ayrımcı uygulamalarla, kendi geçmişleri ve tarihte bu konulara ilişkin önemli dönüm noktalarıyla ilişkilendirilerek son çeyrek asırdaki iki yönlü değişimin profili sunulmaya çalışılmış ve

sanatçıların eğilim gösterdikleri öne çıkan konular ortaya çıkarılmıştır. Dahası, sanatta ırkçılığın ele alınmasının önemi ve sanatçıların sosyal adalet ve eşitliğin savunulmasında oynadıkları kritik rolün altı çizilmiştir. Weltmuseum gibi bir müzenin bu konudaki rolü ise açıkça izlenebilmiştir. Sanatçıların ırkçılığa, ayrımcılığa, sistemik eşitsizliklere meydan okumaları ve kapsayıcılığı teşvik etmelerinde yapıtlarını bir araç olarak kullanmaları etkilieri olsun ya da olmasın tarihe bu açıdan mikro bir bakışı sağlaması açısından bile önemli bir noktada durmaktadır. Irkçılığı pekiştiren işlere karşı oldukça azınlıkta gibi görünse de çeşitliliği kutlayan ve ayrımcı uygulamalara meydan okuyan daha adil ve ırkçılık karşıtı bir sanatsal ortamın yaratılmasında her daim faydalı olduğu kuşkusuzdur.

Sonuç olarak bu çalışmada, sanatta ırkçılığa karşı süregelen mücadeleyi, kapsayıcı ve eşitlikçi bir sanat dünyasının teşvik edilmesinin gerekliliği de gözler önünde serilmiştir. Değişim için bir katalizör olabileceği tarihteki örneklerle izlenen sanat; toplumdaki rolüyle ve gücüyle adil ve ırkçılık karşıtı bir ortamın yaratılması konusundaki tüm çabaları da tamamlar bir nitelik taşır.

BLM gibi uluslararası hareketler yakın zamanda bize, yabancı düşmanlığı ve ırkçılığın tarihsel ve geleneksel biçimlerini aydınlatmanın, ele almanın ve bunlarla mücadele etmenin mümkün ve gerekli olduğunu göstermiştir. Bu müdahaleci sergi, toplumda eşitlik ve çeşitlilik anlayışlarını yenilemeyi ve genişletmeyi amaçlayan bir etnoloji müzesinde küratörlük pratiğine yönelik yeni bir strateji ve eleştirel yaklaşımı test etmekle birlikte madalyonun iki yüzünü de düşündürür. Çok derinlikli bir çalışma olmayıp, derin bir birikimden süzülen geniş bir hazırlık sürecine sahip olmasa da; ırkçılığa dair kısa, mikro bir düzenle bakmayı; psikolojik, politik, etik, duygusal konulara değinmeyi sağlamasıyla her şekilde geniş bir tarihi bakmayı beraberinde getirir, dolayısıyla konuyla doğrudan ya da dolaylı yönlerden ilişki olan olaylara, dönüm noktalarına sürükler. Bu odak noktasında buluşan her türlü büyük ya da küçük serginin, her türlü çalışmanın, ses getiren ya da getirmeyen yapıtların, hareketlerin de sanat tarihi zincirindeki yerinin kuşkusuz önemli olduğunu vurgulamak gerekir.

KAYNAKÇA

- Abu-Ras, W. ve Abu-Bader, S.H. (2008). The İmpact of The September 11, 2001, Attacks on The Well-Being of Arab Americans in New York City. *Journal of Muslim Mental Health*, 3(2).
- Abu-Ras, W. ve Suarez, Z.E. (2009). Muslim Men and Women's Perception of Discrimination, Hate Crimes, and Ptsd Symptoms Post 9/11. *Traumatology*, 15(3).
- Abuelezam, N.N., vd., (2020). Maternal Health Behaviors and İnfant Health Outcomes among Arab American and Non-Hispanic White Mothers in Massachusetts, 2012-2016. *Public Health Reports*, 2020; 135(5).
- Achterberg, P., v.d., (2009). A Christian Cancellation of The Secularist Truce? Waning Christian Religiosity and Waxing Religious Deprivatization in The West. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 48(4).
- Adamski, A. (2011). Archetypes and Collective Unconscious Compared to Development Quantum Psychology. *NeuroQuantology*, 9(3).
- Adelakun, A.A., (2019). Black Lives Matter! Nigerian Lives Matter!: *Language and Why Black Performance Matters*. *Genealogy*, 3(2), 19, 1-14.
- Agnello, R.J. (2009). Race and Art. *Journal of Black Studies*, 41(1), 56-70.
- Alfred, M.V. (2021). Race and The Politics of Exclusion: The Socio - Historical Contexts of Black Brutality and The Emergence of The Black Lives Matter Movement. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 2021(170), 9-19.
- Ahmad, S. vd., (2018). Museum Learning Experience: Turning Visitors as Participants. *Asian Journal of Behavioural Studies*, 3(10), 75-86.
- Alkan, M. N. (2015). Avrupa'da Yükselen İrkçılık: Pegida Örneği. *Gazi Akademik Bakış*, 8 (16), 275-289.
- Allen, C. ve Nielsen, J.S. (2002). *Summary report on Islamophobia in the EU after 11 September 2001*. Austria: European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia.
- Allen, W. F., Ware, C. P. ve Garrison, L. M. (2011). *Slave Songs of the United States*. Carolina: University of North Carolina Press.
- Anderson, E. (2015). The White Space. *Sociology of Race and Ethnicity*, 1, 10-21.
- Anthony, A.K. (2012) Racialized Authentication: Constructing Representations of the Florida Highwaymen. *The Sociological Quarterly*, 53:3.

- Assari, S. ve Lankarani, M.M. (2017). Discrimination and Psychological Distress: Gender Differences Among Arab Americans. *Frontiers in Psychiatry*.
- Aşar, S. (2009). *İrk ve Irkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni Irkçılık*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Augoustinos, M. ve Every, D. (2015). Racism: Social Psychological Perspectives. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*.
- Augustat, C. ve Kapfhammer, W. (2017). Looking Back Ahead: A Short History of Collaborative Work with Indigenous Source Communities at the Weltmuseum Wien. *Boletim Do Museu Paraense Emilio Goeldi. Ciencias Humanas*, 12(3), 749-764.
- Aust, S. ve Laabs, D. (2014). *Heimatschutz: Der Staat und die Mordserie des NSU - Aktualisierte und erweiterte Nachauflage*. German: Pantheon Verlag.
- Awad, G.H., Keating, M.K. ve Amer, M.M. (2019). A model of Cumulative Racial Ethnic Trauma Among Americans of Middle Eastern and North African (mena) Descent. *American Psychologist*, 74(1).
- Awad, G., vd., (2022). Foundations for an Arab/Mena Psychology. *Journal of Humanistic Psychology*, 62(4).
- Baka-Theis, M. (2016). Postkolonialne Hybrydy. Współczesni Artysci Nigeryjscy Wobec Problemu Tożsamości i Historii. *Sztuka Afryki. Afrykanska Tradycja - Afrykasska Nowoczesność*.
- Balcı, Ş. ve Çiftçi, M.E. (2021). “Makul”ü Öldürmek: Kalifat Dizisinde Müslüman Kimliğinin Temsili. *Medya ve Din Araştırmaları Dergisi*, 4(2).
- Barbara, B., Martin Gurr, J. ve Sulimma, M. (2023). *City Scripts Narratives of Postindustrial Urban Futures*. ABD: Ohio State University Press,
- Barker, A.J. (2022). *The African Link: British Attitudes to the Negro in the Era of the Atlantic Slave Trade, 1550-1807*. England: Rotledge Publisher.
- Barker, M. (1981). *New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*. London: Junction Books.
- Barnes, M.E.,v.d., (2020). Are Scientists Biased Against Christians? Exploring Real and Perceived Bias Against Christians in Academic Biology. *Plos One*, 15(1).
- Bartlett, B. (2008). *Wrong on Race: The Democratic Party's Buried Past*. St. Martin's Press.
- Baumel, J.T. ve Laqueur, W. (2001). *The Holocaust Encyclopedia*. USA: Yale University Press.

- Beauregard, E.M. (2022). We Should All be Marching: Why Humanistic Psychologists Should Take Action toward Social Justice. *The Humanistic Psychologist*, 50(4).
- Begley, L. (2010). *Why the Dreyfus Affair Matters*. USA: Yale University Press
- Blaut, J.M. (1992). *1492, the Debate on Colonialism, Eurocentrism, and History*. USA: First Africa World Press.
- Bochenek, M. (2015). Children's Rights as Human Rights. *Ethics & International Affairs*, 29(4), 473-488.
- Bois, W.D. (2023). *The Souls of Black Folk*. USA: Union Square & Co Publisher.
- Bonilla-Silva, E. (2015). The Structure of Racism in Color-Blind, "Post-Racial" America. *American Behavioral Scientist*, 59(11).
- Borysovyh, O.V., Chaiuk, T.A. ve Karpova, K.S. (2020). Black Lives Matter: Race Discourse and the Semiotics of History Reconstruction. *Journal of History Culture and Art Research*, 9(3), 325-340.
- Bozkurt, E. (2003). *Birleşmiş Milletler Sisteminde Kuvvet Kullanımı: Körfez Krizi Örneği ve Irak'ın Durumu: ABD'ye 11 Eylül 2001 Terörist Saldırı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Budumlu İldeş, G. (2023). Bir Irkçılık Eleştirisi Olarak Kara Walker Yapıtları Üzerinden Bir Değerlendirme. *The Journal of Social Sciences*, 426-445.
- Burns, E.M. (1984). *Çağdaş Siyasal Düşünceler (1850-1950)*. (Çev: A. Şenel). Birey ve Toplum Yayınları.
- Bradbury, S. (2010). From Racial Exclusions to New Inclusions: Black and Minority Ethnic Participation in Football Clubs in the East Midlands of England. *International Review for the Sociology of Sport*, 46(1).
- Bremner, F. (2022). Reacting to Black Lives Matter: The Discursive Construction of Racism in Uk Newspapers. *Politics*, 43(3).
- Celestine, A., Breteau, N.M. ve Recoquillon, C. (2022). Introduction - Black Lives Matter: A Transnational Movement ?. *Esclavages & Post-Esclavages*, (6) 1- 18.
- Campana, S. v.d., (2022). Remote Sensing and Ground Survey of Archaeological Damage and Destruction at Nineveh During the Isis Occupation. *Antiquity*, 96(386).
- Canut, C. (2021). 1. can "Migrants" Speak? Voices, Narratives and Performances. *Transnational Narratives of Migration and Exile*, 18-44.
- Cappelli, M.L. (2020). Black Lives Matter: The Emotional and Racial Dynamics of the George Floyd Protest Graffiti. *Advances in Applied Sociology*, 09(10), 323-347.

- Carney, N. ve J. Kelekay (2022). Framing the Black Lives Matter Movement: An Analysis of Shifting News Coverage in 2014 and 2020. *Social Currents*, 9(6), 558-572.
- Carr, N.T. (2023). The Black Wanderer: Reading the Black Diaspora, Resistance, and Becoming in the History of Mary Prince in the Classroom. *ABD: Interactive Journal for Women in the Arts, 1640-1830*, 13(1) Article 10.
- Cerceo, E., Zimmerman, M.A. ve Delisser, H.M. (2022). Diversity, Equity, and Inclusion: Moving from Performance to Transformation Through the Arts and Humanities. *Journal of General Internal Medicine*, 37(4).
- Chambers, E. (2014). *Black Artists in British Art: A History Since the 1950s*. I.B. Tauris Publisher.
- Cheles, L., Ferguson, R. ve Vaughan, M. (1991). *Neo-fascism in Europe*. Londra: Longman.
- Cheng, J.E. (2015). Islamophobia, Muslimophobia or Racism? Parliamentary Discourses on İslam and Muslims in Debates on The Minaret Ban in Switzerland. *Discourse & Society*, 26(5).
- Cleland, J. ve Cashmore, E. (2013). Fans, Racism and British Football in the Twenty-First Century: The Existence of a “colour-blind” İdeology. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 40(4).
- Collins, A. (2017). *Graffiti: Vandalism or Art?* New York: Greenhaven Publishing LLC.
- Connelly, M. (2002). *A Diplomatic Revolution: Algeria’s Fight for Independence and the Origins of the Post-Cold War Era*. England: Oxford University Press.
- Considine, C. (2017). The Racialization of İslam in The United States: İslamophobia, Hate Crimes, and “Flying While Brown”. *Religions*, 8(9),165.
- Correia, A. (2021). Perminder Kaur: Locating a “black” Artist in Narratives of British Art in the 1990s. *Art History*, 44(3), 604-623.
- Cummins, J. (2020). *American Dirt*. Londra: Tinder Press.
- Curtis, J. (2021). The Effect of The 2020 Racial Justice Protests on Attitudes and Preferences in Rural and Urban America. *Social Science Quarterly*, 103(1), 90-107.
- Çakır, M. (2019). Kültürel (Yeni İrkçılık) Nedir? Kuramsal Bir Değerlendirme. *Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Çaylı, E. (2021). Participation and Agency in Architectural Memorializations of the 1993 Solingen Arson Attack. *The Aesthetics and Publics of Testimony. England: The Cambridge Journal of Anthropology*.

- Çetin, N. ve Kızılkaya M. (2023). Almanya’da Aşırı Sağ ile Mücadelede “Eski” Problemlere Yeni Çözüm Arayışı. *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi C.: 7 Sayı:1*.
- Çınğı, T. G. (2020). Korku Mekanları: Terör Korkusunun Mekansal Boyutu ve Kaçınma Davranışı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 23(1).
- David, F. (2000). *The Jim Crow Laws and Racism in American History*, Enslow Publishers.
- Darwin, C. (2017). *Türlerin Kökeni*, Alfa Yayınları.
- Dawson, M.C. ve Lawrence, D.B. (2009). *One Year Later and the Myth of a Post-Racial Society. Department of Sociology and of African and African American Studies*. USA: Harvard University Press.
- Dinçsoy, Z. (2023). Hegel ve Irkçılık Problemi: Bir Efsanenin Reddi. *Sofist* 6 (2023): 83-99.
- Disha, I., Cavendish, C. J. ve Ryan, D.K. (2011). Historical Events and Spaces of Hate: Hate Crimes against Arabs and Muslims in Post-9/11 America. *Social Problems, Volume 58, Issue 1*.
- Dixon, S.L. v.d., (2024). Stacked Up Against Us: Using Photovoice and Participatory Methods to Explore Structural Racism’s Impact on Adolescent Sexual and Reproductive Health Inequities. *Health Promotion Practice*.
- Dodson, H. (2009). *Becoming American the African-American Journey*. New York: Sterling Publishing,
- Doidge, M. (2013). “If You Jump up and Down, Balotelli Dies”: Racism and Player Abuse in Italian Football. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(3).
- Dominic, T. (2013). *Africa and France: Postcolonial Cultures, Migration, and Racism*. USA: Indiana University Press.
- Dow, S. R., Hernández, A. M. C. ve Camero, M.D. (2019). Aylan Kurdi, Twitter y la Indignacion Efímera - Aylan Kurdi, Twitter and The Short-Lived Outrage. Spain: *Centro de Investigaciones Sociológicas*.
- Dubois, L. (2004). *Avengers of the New World: The Story of the Haitian Revolution*. USA: The Belknap Press.
- Duffield, M.R. (1984). New Racism... New Realism Two Sides of the Same Coin. *Radical Philosophy, Summer, Special Issue On Science, History and Philosophy*, 29-34.
- Dreher, T. (2007). Whose Responsibility? Community Anti-Racism Strategies After September 11, 2001. *Sydney: UTS Epress*, 1-31.

- Earl, H. (2019). Holocaust, Genocide, and the Law: A Quest for Justice in a Post-Holocaust World. *Holocaust and Genocide Studies* vol. 33 iss. 2.
- Ebrahimi, R. Zia (2018). When the Elders of Zion Relocated to Eurabia: Conspiratorial Racialization in Antisemitism and İslamophobia. *Patterns of Prejudice*, 52(4).
- Eidelson, R.J. ve Plummer, M.D. (2005). Self and Nation: A Comparison of Americans Beliefs Before and After 9/11. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 11(2), 153–175.
- Eken, B. ve Talug, D.Y. (2023). The Visualization of Hate Speeches in Wartime Propaganda Posters. *Art Time*, 4(1).
- Elias, A, Ben, J, Mansouri, F. ve Paradies, Y (2021) Racism and Nationalism During and Beyond the COVID-19 Pandemic. *Ethnic and Racial Studies*, 44:5.
- Emerson, M.O. ve Emerson, C. (2001). *Divided by Faith: Evangelical Religion and The Problem of Race in America*. England: Oxford University Press.
- Enany, E. (2016). N. Aylan Kurdi: The Human Refugee. *Law Critique* 27.
- Epstein, R.N.E., vd., (2021). Leveraging Arts for Justice, Equity, and Public Health: The Skywatchers Program and Its Implications for Community-Based Health Promotion Practice and Research. *Health Promotion Practice*, 22(1_suppl).
- Erian, A. (2005). *Towelhead*. New York: Simon & Schuster.
- Erickson, P. (2014). In The Tower: Kerry James Marshall. *Nka Journal of Contemporary African Art*, 2014(34).
- Erickson, P. (2016). Posing the Black Painter Kerry James Marshall's Portraits of Artists' Self-Portraits. *Nka Journal of Contemporary African Art*, 2016(38-39).
- Evcim, N., Güneş, S. ve Orhan Karaalp, H.S. (2019). Yoksulluk ve Ekonomik Göstergeler Arasındaki İlişki: MENA Bölgesi Analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(36).
- Fanon, F. (2005). *The Wretched of the Earth*. New York: Grove Press.
- Ferrer, A. (2014). *Freedom's Mirror: Cuba and Haiti in the Age of Revolution*. İngiltere: Cambridge University Press.
- Field, A., v.d., (2022). An Analysis of Emotions and The Prominence of Positivity in #blacklivesmatter Tweets. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 119(35).
- Floyd, S. A. (1995). *The Power of Black Music: Interpreting Its History from Africa to the United States*. Oxfrd: Oxford University Press.

- Foner, N. (2015). Is islam in Western Europe like Race in the United States?. *Sociological Forum*, 30(4).
- Ford, T.E., Richardson, K. ve Petit, W.E. (2015). "Disparagement Humor and Prejudice: Contemporary Theory and Research", *Humor*, vol. 28, no. 2.
- Forrest, J., Blair, V. ve Dunn, K. (2020). Racist Attitudes, Out-Groups and The Australian Experience. *Australian Journal of Social Issues*, 56(1).
- Foster, M.W. (2004). Race: the Reality of Human Differences. *Journal of Clinical Investigation*, 113(12), 1662-1663.
- Fozia, Q.U. A. (2021). Multiculturalism, Muslims and Citizenship: A Thereotical Debate. *ICR Journal*, 12(1), 114-132.
- Fox, J.E., Moroşanu, L. ve Szilassy, E. (2012). The Racialization of the New European Migration to the UK. *Sociology*, 46(4).
- Foxe, J. (2017). *Book of Martyrs*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Franza, A. ve Pratesi, G. (2022). Just a Grand Duke Who Loves Chemistry. Peter Leopold of Habsburg-Lorraine (1747–1792) and his Chemical Cabinet at the Imperial and Royal Museum of Physics and Natural History. *Substantia* 6(2): 93-106.
- Fredrickson, G.M. (2002). *Racism: A Short History*. Princeton University Press.
- Fremon, D.K. (2000). *The Jim Crow Laws and Racism in United States History*. USA: Enslo Publication.
- Fulford, T. (2021). *The Life of Nelson, by Robert Southey*. London: Routledge.
- Fysh, P. ve Wolfreys, J. (2003). *The Politics of Racism in France*. England: Palgrave Macmillan.
- Gamboni, D. (1997). *The Destruction of Art: Iconoclasm and Vandalism Since the French Revolution*. England: Reaktion Books.
- Garcia, J.G. ve Sharif, M.Z. (2015). Black Lives Matter: A Commentary On Racism and Public Health. *American Journal of Public Health*, 105(8).
- Garvey, M. (1999). *Racism (Oxford Readers)*. (Ed.: M. Bulmer ve Hojn Solomos). England: Oxford Univesity Press.
- Gehlawat, M. (2019). Strangers in the village. *James Baldwin Review*, 5(1), 48-72.
- Gere, V. (2013). Kara Walker's War on Racism: Mining (Mis) Representations of Blackness. *Understanding Blackness Through Performance*, 91-107.
- Gere, V. (2022). *Kara Walker*. MIT Press

- Giscombe, C.L. ve Lobel, M. (2005). Explaining Disproportionately High Rates of Adverse Birth Outcomes Among African Americans: The Impact of Stress, Racism, and Related Factors in Pregnancy. *giscom*
- Glenn, C. (2004). *Design Selected for a Memorial At Ground Zero*. USA:The New York Times Newspaper.
- Gould, E.D. ve Klor, E.F. (2015). The Long-Run Effect of 9/11: Terrorism, Backlash, and the Assimilation of Muslim Immigrants in the West. *The Economic Journal*, Volume 126, Issue 597, Pages 2064–2114.
- Gümüş, İ. (2020). Aparttheid Döneminde Güney Afrika ve Uluslararası Çalışma Örgütü İlişkileri. *İstanbul: Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi*.
- Hagopian, E. (1975-76). Minority Rights in a Nation-State: The Nixon Administration's Campaign against Arab-Americans. *Journal of Palestine Studies*. c. 5. No. 1/2. Sonbahar, 1975 – Winter, 1976.
- Hall, A. (2022). *Driving the Green Book: A Road Trip Through the Living History of Black Resistance*. New York: Harper Collins
- Hançerlioğlu, O. (2011). *Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar Cilt 4*. Remzi Kitabevi.
- Hargons, C., vd., (2017). Black Lives Matter: A Call to Action for Counseling Psychology Leaders. *The Counseling Psychologist*, 45(6), 873-901.
- Harris, M. (2001). *The Rise of Anthropological Theory: A History of Theories of Culture*. Altamira Press.
- Harris, A.P. ve Leonardo, Z. (2018). Intersectionality, Race-Gender Subordination and Education. *Review of Research in Education*, 42(1), 1-27.
- Heffer S. (2008). *Like the Roman: The Life of Enoch Powell*. London: Faber and Faber.
- Hellgren, Z. ve BeremEnyi, B.A. (2022). Introduction to The Special Issue: Far From Colorblind. Reflections on Racialization in Contemporary Europe. *Social Sciences*, 11(1), 21.
- Henderson, N.C. (2002). The Patriot Act's Impact on the Government's Ability to Conduct Electronic Surveillance of Ongoing Domestic Communications. *Duke Law Journal*, 52(1).
- Hersh, S.M. (2016). *The Killing of Osama bin Laden*. New York: Verso Books.
- Hervieux, L. (2019). *Forgotten: The Untold Story of D-Day's Black Heroes*. ABD: Amberley Publishing,

- Hintermann, C. (2016). Migrationsgeschichte im Öffentlichen Raum: Die Konstruktion Eines Gedächtnisortes Am Beispiel Des Marcus Omofuma Steins in Wien, *Migrations- Und Integrationforshung Multidisziplinare Perspektiven VoL. 9*.
- Hıdır, Ö. (2017). İslamofobi-Irkçılık “Kültürel Irkçılık” İlişkisi. *Ombudsman Akademik*(7), 23-49.
- Hu, W. v.d., (2004). A Survey On Visual Surveillance of Object Motion and Behaviors. *IEEE Transactions on Systems, Man and Cybernetics, Part C (Applications and Reviews)*, 34(3),
- Hunt, J. (2010). *Memoirs Read before the Anthropological Society of London V2: 1865-1866 (1866)*. USA: Kessinger Publishing.
- Hutchinson, E.O. (2000). *A Colored Man’s Journey to 20th Century Segregated America*. USA: Middle Passage Press
- Huxley, J. (1941). *Race in Europa*. London: Oxford University Press.
- Janowski, J. (2015). Bamiyan, Vandalism, and The Sublime. *Change Over Time*, 5(1).
- Jarymowicz M. ve Bartal, D. (2006). The Dominance of Fear over Hope in the Life of Individuals and Collectives. *European Journal of Social Psychology*, 36, 367-392.
- Jefferys, S. (2015). The Context to Challenging Discrimination Against Ethnic Minorities and Migrant Workers at Work. *Transfer: European Review of Labour and Research*. 21(1), 9-22.
- Jones, T. (2000). Shades of Brown: The law of Skin Color. *Duke Law Journal*. Vol. 49, No. 6. Pp. 1487-1557.
- Jovanovic, M. (2019). Whitewashed Empire: Historical Narrative and Place Marketing in Vienna. *History and Anthropology*, 30(4), 460-476.
- Karner, C. (2002). “Austro-Pop” Since The 1980s: Two Case Studies of Cultural Critique and Counter- Hegemonic Resistance. *Sociological Research Online*, 6(4).
- Kattner, J ve Haumberger, N. (2021). *Welt Museum, Re: Present Unlearning Racism Exhibition Booklet*. Wien.
- Kearney, C. (2004). *Social Anxiety and Social Phobia in Youth: Characteristics, Assessment, and Psychological Treatment*. USA: Springer, Series in Anxiety and Related Disorders.
- Kiang, M.V. ve Tsai, A.C. (2022). Failure of leadership in U.S.. Academic Medicine after George Floyd’s Killing by Police and Amidst Subsequent Unrest. *Annals of Epidemiology*, 65.

- Kidd, C. (2006). *The Forging of Races: Race and Scripture in the Protestant Atlantic World, 1600-2000*. Cambridge University Press.
- Kloppenberg, J. T. (2010). *Reading Obama: Dreams, Hope, and the American Political Tradition*. USA: Princeton University Press.
- Knoppers, L. (2018). The French Connection: Luxury, Portraiture and The Court of Charles II. J. Clare (Ed.) *From Republic to Restoration: Legacies and Departures*. (267-288). Manchester University Press.
- Koçak, M. (2012). Türkler Hakkında Irkçı Alman Fıkraları. *Gazi Türkiyat*, 1(11).
- Kord, T.S. (2018). *Crime and Anti-Semitism in Pre-World War Germany and Austria: Theories, Cases and Fictional Depictions*. USA: McFarland & Company.
- Kossakowski, R. (2015). Where are the Hooligans? Dimensions of Football Fandom in Poland. *International Review for the Sociology of Sport*, 52(6).
- Körükmez Kaya, L. (2017). Ten Rengi Ayrımcılığı: Afro-Türkler Örneği. *Sosyoloji Dergisi* (35) , 61-76 . Retrieved From.
- Köttig, M. ve Sigl, J. (2020). Racist Mobilisation and Sexualisation in the “Refugee Debate” in Germany. *Journal of Sociology*, 56(1).
- Kubiliene, N., vd., (2014). The Response of Youth to Racial Discrimination: İmplications for Resilience Theory. *Journal of Youth Studies*, 18(3).
- Lanz, F. (2016). Staging Migration (in) Museums: a Reflection on Exhibition Design Practices for the Representation of Migration in European Contemporary Museums. *Museum and Society*, 14(1), 178-192.
- Lau, R. (2023). Hallstatt Period Fibre Analysis from Slovenian Burials. *Latvijas Universitātes Zurnals Vesture*, (13/14), 48-60.
- Lauderdale, D.S. (2006). Birth Outcomes for Arabic Named Women in California Before and After September 11. *Demography*, 43(1).
- Lehr, D. (2014). *The Birth of a Nation: How a Legendary Filmmaker and a Crusading Editor Reignited America’s Civil War*. Newyork: PublicAffairs.
- Lemann, N. (2007). *Redemption: The Last Battle of the Civil War*. New York: Farrar, Straus & Giroux, Press.
- Lentin, A. (2008). Europe and The Silence About Race. *European Journal of Social Theory*, 11(4).
- Ligon, G., Manacorda, F. ve Ferquharson, A. (2015). *Glenn Ligon: Encounters and Collisions*. Londra: Nottingham Contemporary ve Tate.

- Liu, B. (2022). Factors That Lead to The Politicization of The American Civil Rights Movement After 1965. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*.
- Lucas, T. (2015). A Window to the World of Ai Weiwei. *The Lancet*, Vol. 386 (10008).
- Maclean, N. (1995). *Behind the Mask of Chivalry: The Making of the Second Ku Klux Klan*. England: Oxford University Press.
- MacLean, M. (2018). Review. *Journal of Contemporary Painting*, 4(2).
- Macmaster, N. (1997). *Colonial Migrants and Racism: Algerians in France, 1900–62*. England: Palgrave Macmillan.
- Maier, F., Meyer, M. ve Terzieva, B. (2022). Toward a Better Understanding of Social Origins Theory: A Historical Narrative of Vienna’s Civil Society Organizations. *Global Perspectives*, 3(1).
- Manonelles, L. (2015). Ai Weiwei: La Recepcion de su Produccion Artística. *Arte, Individuo Y Sociedad*, 27(3), 413-428.
- Manzanares, J. (2020). La Marea Humana Segun Ai Weiwei: Conflictos Transnacionales y Discrepancias Fronterizas Entre La Etica, La Estetica y La Politica En La Representacion de Ciudadanos Refugiados. *Anales De Historia Del Arte*, 30, 131-152.
- Marlowe, J. (2019). Refugee Resettlement, Social Media and The Social Organization of Difference. *Global Networks*, 20(2), 274-291.
- Mccurdy, H.G. (1955). Art and Visual Perception, a Psychology of the Creative Eye. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism*, 13(3).
- McGinn, B. (1999). *Anti-Christ: Two Thousand Years of the Human Fascination With Evil*. New York: Columbia University Press.
- McIlwain, C. D. (2019). *Black Software: The Internet & Racial Justice, From The AfriNet To Black Lives Matter*. England: Oxford University Press.
- Mehta S.K., Schneider, R.C. ve Ecklund, E.H. (2021). “God Sees No Color” So Why Should I? How White Christians Produce Divinized Colorblindness. *Sociological Inquiry*, 92(2).
- Mendes, A.C. (2021). From “Crisis” to Imagination: Putting White Heroes Under Erasure Post-George Floyd. *Cultural Studies ↔ Critical Methodologies*, 21(5).
- Meng, M. (2015). Silences about Sarrazin’s Racism in Contemporary Germany. *University of Chicago Press The Journal of Modern History* Volume 87, Issue 1.
- Milton J. (2019). *Paradise Lost*. Gece Kitaplığı.

- Mitra, P. (2022). Germany in Transition? An Appraisal of Immigration Trends and Identity Debates in The Context of The 2015–2016 Refugee Crisis. *International Studies*, 59(2).
- Mondon, A. ve Winter, A. (2020). *Reactionary Democracy How Racism and the Populist Far Right Became Mainstream*. Londra ve Newyork: Verso Books
- Moore, J.H. (2007). *Encyclopedia of Race And Racism*, Macmillan Library Reference.
- Merolla, J.L. ve Zechmeister, E.J. (2009). Terrorist Threat, Leadership, and the Vote: Evidence from Three Experiments. *Political Behavior*, 31(4).
- Morra, J. (2013). Seemingly Empty: Freud at Berggasse 19, A Conceptual Museum in Vienna. *Journal of Visual Culture*, 12(1), 89-127.
- Morrison, H. (2011). Dressing Angelo Soliman. *Eighteenth-Century Studies*, 44(3).
- Mosse, G.L. (2020). *A History of European Racism. The Collected Works of George L. Mosse*. USA: University of Wisconsin Press.
- Mulinari, D. ve Neergaard, A. (2017). Theorising Racism Exploring the Swedish Racial Regime. *Nordic Journal of Migration Research Vol. 7 Issue 2*.
- Namaz, Y. ve İliter, S. (2023). 11 Eylül Sonrası Sinema Filmlerinde Müslüman Kadının Temsili. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1) 215-232.
- Nerghes, A. ve Lee, J. (2019). Narratives of The Refugee Crisis: A Comparative Study of Mainstream-Media and Twitter. *Media and Communication*, 7(2), 275-288.
- Newbury, S. (2012). Glenn Ligon’s America. *NKA: A Journal of Contemporary African Art* 31 (Fall 2012): 50-59.
- Nietzsche, F. (2020). “*The Antichrist*”. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Nwakanma, A.P. (2022) From Black Lives Matter to EndSARS: Women’s Socio-Political Power and the Transnational Movement for Black Lives. *Perspectives on Politics*. 2022;20(4):1246-1259.
- Obinger, H. ve Talos, E. (2006). Sozialstaat Österreich zwischen Kontinuität und Umbau: Eine Bilanz der ÖVP/FPÖ/BZÖ-Koalition, German: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- Okumuş, E. (2017). İslamofobik Oyunda Müslümanlar. *İlahiyat Akademi* c. 6.
- Osiebe, G. (2021). Entrepreneurs in Brown Skins? Performing Matter Into Contemporary Black Lives. *Journal of African American Studies*, 25(3), 367-382.

- Özçalık Dumaogulları, S. ve Kul, S. (2022). Alman Medyasında “Dönerci Cinayetleri” Temsiliyeti: Yeni Irkçılık ve “Aşırı” Alman Irkçılığı Arasındaki Diyalektik. *Moment Dergi*, 9(2).
- Padela, A.I. ve Heisler, M. (2010). The Sssociation of Perceived Abuse and Discrimination after September 11, 2001, with Psychological Distress, Level of Happiness, and Health Status among Arab Americans. *American Journal of Public Health*, 100(2).
- Paradies, Y. (2018). Racism and İndigenous Health. *Oxford Research Encyclopedia of Global Public Health*.
- Pauvert, J.J. (1968.) *Edouard Drumont Ou L’ Anticapatalisme National*. France: Le Livre.
- Percival, M. (2014). Portraits of Mademoiselle de Charolais as a Franciscan Friar: Gender, Religion and Cross-Dressing. *Art History*, 37(5), 890-911.
- Peres, A. (2016). Silhouettes of a Silent Female’s Authority: a Psychoanalytic and Feminist Perspective on the Art of Kara Walker. *Kennesaw Journal of Undergraduate Research*, 4(1) 1-9.
- Perez, R. (2017). Racism without Hatred? Racist Humor and the Myth of “Colorblindness”. *Sociological Perspectives*, 60(5).
- Perez, R. ve Ward, G. (2019). From Insult to Estrangement and Injury: The Violence of Racist Police Jokes. *American Behavioral Scientist*, 63(13).
- Phoenix, A. vd., (2020). ‘Viewpoint: “When black lives matter all lives will matter” A teacher and three students discuss the BLM movement’. *London Review of Education*, 18 (3), 519–23.
- Pickel, G., Röder, A. ve Blatte, A. (2018). Einleitung: Migration und (Demokratische) Politische Kultur - Ein Dynamisches und Polarisierendes Thema?. *Zeitschrift Für Vergleichende Politikwissenschaft*, 12(1).
- Piwoni, E. (2015). Claiming the Nation for the People: The Dynamics of Representation in German Public Discourse About İmmigrant İntegration. *Nations and Nationalism*, 21(1).
- Piwoni, E. (2018). Mass-Mediated Discourse on Emotion, and The Feeling Rules İt Conveys: The Case of The Sarrazin Debate. *Current Sociology*, 68(3).
- Prather, H.L. (1977). The Red Shirt Movement in North Carolina 1898-1900. *The Journal of Negro History*. Vol. 62, No. 2 (Apr., 1977).
- Radvan, H. ve Troschke, H. (2012). Germany after 1945: A Society Confronts Antisemitism, Racism, and Neo-Nazism. *Berlin: Amadeu Antonio Foundation*.

- Ramos, A., Pereira, C.R. ve Vala, J. (2019). The Impact of Biological and Cultural Racisms on Attitudes Towards Immigrants and immigration Public Policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 46(3).
- Rana, J. (2019). Anthropology and The Riddle of White Supremacy. *American Anthropologist*, 122(1).
- Read, U.M. v.d., (2018). The Influence of Racism on Cigarette Smoking: longitudinal Study of Young People in a British Multiethnic Cohort. *Plos One*, 13(1).
- Reny, T.T. ve Newman, B.J. (2021). The Opinion-Mobilizing Effect of Social Protest Against Police Violence: Evidence from the 2020 George Floyd Protests. *American Political Science Review*, 115(4), 1499-1507.
- Richardson, J. (2011). *The Islamic Antichrist: The Shocking Truth about the Real Nature of the Beast*. USA: Blackstone Audiobooks.
- Rattasi, A. (2007). *Racism: A Very Short Introduction*. İngiltere: Oxford University Press.
- Robinson, R. (2008). *An Unbroken Agony: Haiti, From Revolution to the Kidnapping of a President*. England: Basic Civitas Books.
- Rodrigue, J.C. (2001). *Reconstruction in the Cane Fields: From Slavery to Free Labor in Louisiana's Sugar Parishes, 1862-1880*. USA: Louisiana State University Press.
- Rossing, J. P. (2015). Emancipatory Racial Humor as Critical Public Pedagogy: Subverting Hegemonic Racism. *Communication, Culture and Critique*, Volume 9, Issue 4, 1.
- Rotaru, A. (2023). European Dystopias/Utopias in Ayaan Hirsi Ali's Submission: Part I (2004) and Michel Houellebecq's submission (2015). *Journal of European Studies*, 53(1).
- Rousseau, C., vd., (2011). Perceived Discrimination and Its Association with Psychological Distress among Newly Arrived Immigrants before and after September 11, 2001. *American Journal of Public Health*, 101(5).
- Salt, K. (2019). *Unfinished Revolution: Haiti, Black Sovereignty and Power in the Nineteenth-Century Atlantic World*. England: Liverpool University Press.
- Samayeen, N., Wong, A. ve McCarthy, C. (2022) Space To Breathe: George Floyd, BLM Plaza and the Monumentalization of Divided American Urban Landscapes. *Educational Philosophy and Theory*, 54:14, 2341-2351.
- Sarı, E. ve Klein, L. (2020). Fransız Popüler Sinemasında Fransız Müslümanların Temsili ve Kültürlerarasılığın İnşası. *Intermedia International E-Journal*, 7(12).

- Semlow, A.R. (2020). Art, Anti-Racism and Health Equity: “Don’t Ask Me Why, Ask Me How!”. *Ethnicity & Disease*, 30(3).
- Setyoko, A. ve Yudianto, R.H. (2022). Karya Seni Poster Shepard Fairey Dalam Kajian Semiotika Van Zoest: Analisis Sintaksis, Simantik Dan Pragmatik. *Jurnal SASAK: Desain Visual Dan Komunikasi*, 4(1).
- Shin, R., Lim, M. ve Hsieh, K. (2023). Engaging Students With Art-Based S-R-C (Sense of Belonging, Resistance, and Coalition Building) Strategies for Anti-Racism. *International Journal of Art & Design Education*, 42(1).
- Shirey, H. (2019). Engaging Black European Spaces and Postcolonial Dialogues Through Public Art: Yinka Shonibare’s *Nelson’s Ship in a Bottle*. *Open Cultural Studies*, 3(1), 362-372.
- Schorch, P. (2014). Experiencing Differences and Negotiating Prejudices at the Immigration Museum Melbourne. *International Journal of Heritage Studies*, 21(1), 46-64.
- Schouler-Ocak, M. vd., (2021). Racism and Mental Health and The Role of Mental Health Professionals. *European Psychiatry*, 64.
- Schwartz, D. (2002). *Race and Membership in American History: The Eugenics Movement*. Publisher: Facing History and Ourselves National Foundation.
- Shrader, C.R. (2003). *The Muslim-Croat Civil War in Central Bosnia: A Military History, 1992-1994*. Texas: Tamu Press Eastern European Studies (College Station, Tex.), No. 23.
- Sheridan, L. P. (2006). İslamophobia Pre– and Post–September 11th, 2001. USA: *Sage publications Journal of Interpersonal Violence Volume 21 Number 3*.
- Shin, R., Lim, M. ve Hsieh, K. (2023). Engaging Students With Art-Based S-R-C (Sense of Belonging, Resistance, and Coalition Building) Strategies for Anti-Racism. *International Journal of Art & Design Education*, 42(1).
- Simien, J. ve O’Phelan, I. (2014). *Dear White People*. New York: 37 Ink Publisher.
- Simmel, M.L. (1955). Review of Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye, by R. Arnheim. *The American Journal of Psychology*, 68(2).
- Simoni, M. ve Lombardo, D. (2022). *Languages of Discrimination and Racism in Twentieth-Century Italy: Histories, Legacies and Practices*. Germany: Springer Nature.
- Sipahi, E. ve Karamanoğlu, H. (2022). *Terörün Kentleşmesi Olgusuna Karmaşık Sorunlar Perspektifinden Bakmak*. *International Journal of Academic Value Studies (Javstudies JAVS)*, 2(2).

- Sisco, S. (2020). Race Conscious Career Development: Exploring Self-Preservation and Coping Strategies of Black Professionals in Corporate America. *Advances in Developing Human Resources*, 22(4).
- Slocum, R. (2011). Race in the Study of Food. *Progress in Human Geography*, 35(3), 303-327.
- Sniderman, P.M., Piazza, T., Tetlock, P.E. ve Kendrick, A. (1991). The New Racism. *American Journal of Political Science* Vol. 35, No. 2.
- Spangenberg, I.J. (2019). The Religious Roots of Racism in The Western World: A Brief Historical Overview. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, 75(1).
- Specker, E. vd., (2022). Radically Revolutionary or Pretty Flowers? The Impact of Curatorial Narrative of Artistic Deviance on Perceived Artist Influence. *Psychology of Aesthetics, Creativity, and the Arts*, 16(2), 332-342.
- Stampp, K.M. (1980). *The Imperiled Union: Essays on the Background of the Civil War*. England: Oxford University Press.
- Steyn, M. (2008). *America Alone: The End of the World as We Know It*. Washington: Regnery Publishing.
- Stilling, R. (2013). An Image of Europe: Yinka Shonibare's Postcolonial Decadence. *PMLA/Publications of the Modern Language Association of America*, 128(2), 299-321
- Stockett, K. (2009). *The Help*. Londra: Penguin Groups.
- Stokes, M. (2008). *D.W. Griffith's The Birth of a Nation: A History of the Most Controversial Motion Picture of All Time*. Oxford: Oxford University Press.
- Stoltzfus, N. (2011). Societal Influences on the Promulgation Enforcement of the Nuremberg Laws. *Soundings An Interdisciplinary Journal* 2011-fal-win vol. 94 iss. 3-4.
- Suyemoto, K.L. vd., (2022). Development of The Resistance and Empowerment Against Racism (Rear) Scale. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 28(1), 58-71.
- Swartz, A. K. (2006). American Art after September 11: A Consideration of the Twin Towers. USA: *University of Nebraska Press, sympleke*, 2006, Vol. 14, No. 1/2, *Discouragement* (2006), pp. 81-97.
- Şenel, A. (1984). *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Talos, E., Dachs H., Hanisch E. ve Staudinger A. (1995). *Handbuch Des Politischen Systems Österreichs: Erste Republik 1918-1933*. Austria: Manz Verlag Wien.

- Tewolde, A.I. (2023). Structural Forces Shape Xenophobia in South Africa: Looking Beyond the Human Agent. *International Social Science Journal*, 73(248).
- Thorpe, J. (2015). Exhibiting the Austro-Hungarian Empire: the Austrian Museum for Folk Culture in Vienna, 1895-1925. *Museum and Society*, 13(1), 42-51.
- Travlos, K., Akyüz, D ve Travlos, C.M. (2023). Caricaturing the enemy: caricatures and the Greek-Turkish War 1919-1922. *The European Journal of Humour Research*, 10(4).
- Treibel, A. (2016). Für Ein Selbstbewusstes Einwanderungsland. *GWP-Gesellschaft. Wirtschaft. Politik*, 65(1).
- Trittler, S. (2016). Repertoires of National Boundaries in France and Germany - Within - Country Cleavages and Their Political Consequences. *Nations and Nationalism*, 23(2),
- Troy, J. (2008). *Becoming King: Martin Luther King Jr and the Making of a National Leader*. USA: The University Press of Kentucky.
- Tuite, D. (2017) Review of Kerry James Marshall: Mastry. *Panorama: Journal of the Association of Historians of American Art* 3 no.
- Tummala-Narra, P. ve Claudius M. (2013). A Qualitative Examination of Muslim Graduate International Students Experiences in The United States. *International Perspectives in Psychology*, 2(2).
- Tunç, T. E. (2012). Less Sugar, More Warships: Food as American Propaganda in the First World War. *War in History*, 19(2).
- Uyar, S. ve Aktuğ, M.S. (2020). Ai Weiwei, Barthelemey Togu, Allan Sekula, Banksy'nin Sanat Çalışmalarında Mülteci Sorunlarının Yorumlanması. *İdil Sanat ve Dil Dergisi* 792-804.
- Uyar, S. (2023). An Activist Artist in The Face of Refugee Crisis: Al Weiwei. *Kent Akademisi*, 16(3), 1946-1961.
- Ülgen, Ç. (2023). Blackface Makeup and Mickey Mouse Character in the Context of Racism and Discrimination. *Yedi*(30).
- Valk, I. vd., (2003). Right-Wing Parliamentary Discourse on Immigration in France. *Discourse & Society*, 14(3).
- Veremis, T. (2021). Venizelos: The Making of a Greek Statesman, 1864-1914. *Southeast European and Black Sea Studies*, 21(3).
- Vieten, U.M. ve Poynting, S. (2016). Contemporary Far-Right Racist Populism in Europe. *Journal for Intercultural Studies* 37: 6, 533-540.

- Vieten, U.M. (2020). The “New Normal” and “Pandemic Populism”: *The COVID-19 Crisis and Anti-Hygienic Mobilisation of the Far-Right. Social Sciences no. 9: 165.*
- Yağmur, Ö. ve Arslan, İ. (2021). Aylan Kurdi’den Sonra: Sanatta Göçün Kaydı. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 27(46), 249-257.*
- Yanarışık, O. (2017). Rise of islamophobia in Germany, France and Switzerland After 9/11. *Ombudsman Akademik, (7.yan*
- Yancy, G. ve Jones, J. (2014). *Pursuing Trayvon Martin: Historical Contexts and Contemporary Manifestations of Racial Dynamics.* AB.D.: Lexington Books.
- Yılmaz, M. (2009). *11 Eylül Saldırıları Sonrası ABDleri’nin Afganistan ve Irak Müdahaleleri ve Uluslararası Hukuk.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Bolu: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yousefi, H. (2023). The Race for Appropriation: Blackness, Authorship, and Ligon on Mapplethorpe. *October, (183), 50-74.*
- Walker, J.S. (2021). *The Day That Shook America: A Concise History Of 9/11.* USA: University Press Of Kansas.
- Walls, J. L. (2007). *The Oxford Handbook of Eschatology.* Oxford: Oxford University Press,
- Walter, B. (1970). The Work of Art in the Age of Mechanical Reproduction. (Ed. Hannah Arendt). *Illuminations.*
- Webler, H., Rinke, E.M. ve Löb, C. (2016). Should We Becharlie? A Deliberative Take on Religion and Cecularism in Mediated Public Spheres. *Journal of Communication, 66(2).*
- Westfall, M. (2013). Yinka Shonibare, Mbe: Addio Del Passato. *Nka Journal of Contemporary African Art, 2013(32), 149-151.*
- Wexler, A. (2019). *Bridging Communities through Socially Engaged Art.* (Ed: A. Wexler ve Vida Sabbaghi), New York, Routledge.
- Whitlock, C. (2021). *The Afghanistan Papers: A Secret History of the War.* New York: Simon & Schuster.
- Wigger, I, ve Hadley, S. (2020). Angelo Soliman: Desecrated Bodies and The Spectre of Enlightenment Eacism. *Race & Class, 62(2).*
- Williamson, V., Trump, K.S. ve Einstein, K.L. (2018). Black Lives Matter: Evidence that Police - Caused Deaths Predict Protest Activity. *Perspectives on Politics 16(2):400-415.*

- Wilson, C.E. (1992). Racism and Private Assistance: The Support of West Indian and African Missions in Liverpool, England, during the Interwar Years. *England: African Studies Review* 1992-sep vol. 35 iss. 2.
- Wise, T. (2009). *Between Barack and a Hard Place: Racism and White Denial in The Age of Obama*. USA: City Lights Publishers.
- Wistrich, R.S. (2001). *Hitler and the Holocaust*. USA: Modern Library.
- Woodward, B. (2011) *Obama's Wars*, New York: Charles Scribner's Sons. Atria Publishing Group

İnternet Kaynakları

- <https://www.gettyimages.in/videos/kilroy-was-here>
- <https://www.ukpressonline.co.uk/ukpressonline/open/simpleSearch.jsp;jsessionid=E105638E1505F34D05382486F636717F?is=1>
- <https://quotepark.com/quotes/1864179-enoch-powell-they-tell-us-we-must-be-prepared-to-contemplate-i/>
- <https://www.moroccoworldnews.com/2015/09/167835/charlie-hebdo-mocks-the-death-of-syrian-child-aylan-kurdi>
- <https://fr.globalvoices.org/2015/09/23/190438/>
- <https://www.star.com.tr/guncel/dunya-kiyiya-vuran-insanlik-icin-istanbulda-toplaniyor-haber-1054287/>
- http://opemnsource.dni.ic.gov/cgi-bin/cqcgi/@rware.env?CQ_CUR
- <https://tvnews.vanderbilt.edu/broadcasts/180393>
- https://depts.washington.edu/moves/NAACP_intro.shtml
- <https://www.nytimes.com/2010/05/26/us/26farmers.html?scp=1&sq=black%20farmers&st=cse>
- <https://www.aclu.org/issues/criminal-law-reform/drug-law-reform/fair-sentencing-act>
- <https://www.histoire-immigration.fr/histoire-de-l-immigration/dossiers-thematiques/caracteristiques-migratoires-selon-les-pays-d-origine/l-immigration-algerienne-e->
- <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2016/05/02/01016-20160502ARTFIG00039-racisme-les-francais-plus-tolerants-mais-les-actes-de-violences-atteignent-des-records.php>
- <https://www.dw.com/en/racist-attacks-have-germany-on-edge-ahead-of-world-cup/a-2030616>

<https://www.aljazeera.com/features/2020/5/8/in-2001-a-british-chinese-protest-against-virus-related-racism>
https://www.bmi.gv.at/cms/bmi_verfassungsschutz.
<https://www.insider.com/the-help-is-a-terrible-movie-to-watch-about-racism-2020-6>
<https://www.imdb.com/title/tt6966692/>
<https://digitalcollections.nypl.org/items/dc858e50-83d3-0132-2266-58d385a7b928>
<https://www.directoryofillustration.com/artist.aspx?AID=14608>
<https://www.washingtonpost.com/magazine/interactive/2021/how-911-changed-tv-art-sports-education-more/>
<https://why.org/segments/we-had-just-come-through-an-awful-year-the-acute-stress-of-9-11-led-to-increased-preterm-birth-rates-for-arab-women>
<https://nypost.com/2023/11/09/opinion/washington-post-made-huge-mistake-in-killing-hamas-cartoon/>
<https://www.endstation-rechts.de/news/guten-heimflug-plakate-laut-gerichtsurteil-nicht-volksverhetzend>
<https://www.endstation-rechts.de/news/guten-heimflug-plakate-laut-gerichtsurteil-nicht-volksverhetzend>
https://www.forumaugsburg.de/s_3themen/Antifa/040611_npd/index.htm
<https://www.imago-images.de/st/0051411426>
<https://gaiadergi.com/charlie-hebdonun-aylan-kurdi-karikaturune-tepkiler-giderekbuyuyor/>
<https://dessinezcreezliberte.com/fiches-decryptage/migrants-aylan-kurdi/>
<https://www.dailysabah.com/europe/2015/09/14/charlie-hebdo-mocks-the-drowned-syrian-toddler-aylan-kurdi>
<https://fr.metrotime.be/actualite/charlie-hebdo-defend-ses-caricatures-controversees-sur-le-petit-aylan-et-les>
<https://www.artsy.net/artwork/kerry-james-marshall-untitled-woman-3>
<https://mcachicago.org/collection/items/kerry-james-marshall/3608-untitled-mirror-girl>.
<https://www.barbarawalker.co.uk/index.php/project/louder-than-words/>
<https://www.barbarawalker.co.uk/index.php/works/vanishing-point/>
<https://www.npg.org.uk/collections/search/portrait/mw05102/Louise-de-Kroualle-Duchess-of-Portsmouth-with-an-unknown-female-attendant>
<https://www.politico.com/news/2020/08/17/statue-removed-france-voltaire-397405>

https://www.instagram.com/p/CBFyA8iM15Y/?img_index=1
https://www.instagram.com/p/CCpmw_znzPr/
<https://www.weltmuseumwien.at/en/about-us/history-of-the-museum/#2013>
<https://www.checkpointhelsinki.org/en/artists/araba-evelyn-johnston-arthur>
<https://www.statewatch.org/statewatch-database/austria-hearing-into-the-death-of-seibane-wague/>
https://photoangelo.at/gallery_category/travel-photography/
<https://samirasaidi.com/BLM-Protest>
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#gallery>
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#participating-artists>
<https://www.callelibre.at/walls/2021>
<https://www.weltmuseumwien.at/en/exhibitions/2022/represent/#gallery>
<https://www.jaskarananand.com/about.php>
<https://museumofus.org/exhibits/race-are-we-so-different>
<https://artagainstracism.org/art-against-racism-exhibition-2019/>
<https://www.bpb.de/themen/migration-integration/afrikanische-diaspora/59412/angelo-soliman-und-seine-freunde-im-adel-und-in-der-geistigen-elite/>

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Serhan KARANFİL

Unvanı: Sanat Tarihçi

Yabancı Dil: İngilizce

Eğitim:

- 2012-2016- Lisans-Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,
“KENT VE MİMARİ’NİN İNSAN ALGISI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ”
- 2016-2019 Yüksek Lisans - Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı (Mezun)
“KOCAELİ MÜZESİ’NDEKİ BİZANS SİKKELERİ”

Yurt Dışı Araştırma

- **Uluslararası Değişim Öğrencisi (Eylül 2021- Şubat 2022)**
Karl Franzens Universität Graz Doctoral programme; Philosophy at Faculty of Humanities; Art History
- **Go Styria Scholarship Programme (Şubat 2023- Temmuz 2023)**
Karl Franzens Universität Graz Doctoral programme; Philosophy at Faculty of Humanities; Art History (Sabine Flach Danışmanlığında)
- **2021 – 2023 Proje Dönemi Erasmus+ Staj Hareketliliği Programı (Ocak 2023- Şubat 2023)** Kultur und Kunstverein Fabrikraum (Viyana, Avusturya)

Yayınlar ve Bilimsel Faaliyetler

- KARANFİL Serhan, Zeliha DEMİREL GÖKALP (2021) “Kocaeli Müzesi’ndeki Bronz Erken Bizans Sikkeleri” Propontis ve Çevre Kùltürleri, Parion Studies III, İzmir: Ege Yayınları, s.289-315.
- KARANFİL Serhan (2021). *“Aydın Özkan Koleksiyon’undaki Bizans Sikkeleri”* Asos Dergisi.

Ulusal Projeler

- 2016-2017 Prof. Dr. B. Zeliha Demirel Gököl Başkanlığında: Afyon/Amorium Kenti Kazısı (Anadolu Üniversitesi), (Ekip Üyesi)
- 2017-2018 Prof. Dr. B. Zeliha Demirel Gököl Başkanlığında: Afyon/Amorium Kenti Kazısı (Anadolu Üniversitesi), (Ekip Üyesi)
- 2018-2019 Prof. Dr. B. Zeliha Demirel Gököl Başkanlığında: Afyon/Amorium Kenti Kazısı (Anadolu Üniversitesi), (Ekip Üyesi)
- 2019-2020 Prof. Dr. B. Zeliha Demirel Gököl Başkanlığında: Afyon/Amorium Kenti Kazısı (Anadolu Üniversitesi), (Ekip Üyesi)

Projeler

- 2019-2020, BAP 18001E008 no'lu, Kocaeli Müzesi'ndeki Bizans Sikkeleri (Anadolu Üniversitesi), (Araştırmacı)
- 2019-2020, BAP 2001E0004 no'lu Amorium Antik Kenti Mimari Belgeleme Arkeolojik Kazı Projesi (Anadolu Üniversitesi), (Proje Asistanlığı)